

Bengt Knutsson

RAPPORTER

*Assur
eller Aram*

Statens invandrarverk

kultur
rådet

Statens kulturråd

Assur eller Aram

– språklig, religiös och nationell identifikation
hos Sveriges assyrier och syrianer

SIV Rapport nr 4/82

Statens invandrarverk · Juni 1982

ISBN 91 7016 386 3

Text: Bengt Knutsson

Omslag: Bengt Knutsson

Tryck: LTAB, Linköpings Tryckeri AB 1982.167/SH, KL

I Sverige finns ungefär 12 000 assyrier och syrianer. De har sedan 1967 och framför allt 1976 invandrat till Sverige från Mellersta Östern och främst då Turkiet. Gruppen kommer från ett område som närmast kan karaktäriseras som en smältdegel av människor, kultur, religion och språk. Detta har inte minst framgått efter det att gruppen mot slutet av 70-talet snabbt växte till sig i Sverige.

I syfte att för svenska myndigheter och andra intresserade ge en bild av denna bakgrund, uppdrog kulturrådet och invandrarverket i början av 1980 åt docent Bengt Knutsson vid institutionen för österländska språk vid Lunds universitet att utföra en kartläggning och analys av den assyrisk/syrianska gruppens kultursituation. Docent Knutsson har som språkforskare skaffat sig en omfattande kunskap och erfarenhet av gruppens språk och kultur såväl från sin forskargärning i Sverige som från besök och verksamhet i Mellersta Östern.

För innehåll och de uppfattningar som förs fram i denna rapport "Assur eller Aram" svarar författaren. Det är vår förhoppning att denna rapport skall visa sig vara ett värdefullt bidrag till ökad kunskap om den assyrisk/syrianska gruppen i Sverige.

Norrköping i juni 1982

STATENS INVANDRARVERK

STATENS KULTURRÅD

INNEHÅLL

Förord	XV
I. SPRÅK- OCH NOMENKLATURFRÅGOR	
1. Uppdraget	1
2. Inventering och identifiering	2
2.1. Inventering	2
2.2. Identifiering	3
2.2.1. Assyriernas och syrianernas egna språk	3
2.2.2. Andra språk använda av assyrier och syrianer i Sverige	3
3. Deskription av assyriernas/syrianernas egna språk	4
3.1. Syriska	4
3.1.1. "Syriska": adekvat översättning till svenska av språkets självenämning	4
3.1.2. "Syriska" på andra europeiska språk	4
3.1.3. Syriska: den syriska kristenhetens gemensam- ma språk	5
3.1.4. Syriska: uttalstraditioner	5
3.1.5. Syriska: skrifttyper	6
3.2. <i>Ṭurōyō</i> : jakobiternas arameiska talspråk	8
3.3. Urmia-språket: nestorianernas arameiska talspråk ...	12
4. Den språkliga nomenklaturfrågan	14
4.1. Syrianer och jakobitiska assyrier. Språk: syriska (A) och <i>ṭurōyō</i> (B)	15
4.1.1. Syrianer	15
4.1.1.1. Nomenklatur på syriska	15
4.1.1.2. Nomenklatur på arabiska	15
4.1.1.3. Nomenklatur på svenska	16
4.1.1.4. Syrianernas synsätt på A, B och C (urmia-språket)	17
4.1.2. Jakobitiska assyrier	17
4.1.2.1. Nomenklatur på syriska	17
4.1.2.2. Nomenklatur på arabiska	17

4.1.2.3. Nomenklatur på svenska	17
4.1.2.4. De jakobitiska assyriernas synsätt på A, B och C (urmia-språket)	18
4.2. Nestorianska assyrier. Språk: syriska (A) och urmia- språket (C)	18
4.2.1. Nomenklatur på syriska	18
4.2.2. Nomenklatur på arabiska	18
4.2.3. Nomenklatur på svenska	19
4.3. Språkforskarna. Språk: syriska (A), <i>turōyō</i> (B) och urmia-språket (C)	19
4.3.1. Nomenklatur på svenska	19
4.4. Utredarens rekommendationer	19
4.4.1. Inledande synpunkter	19
4.4.1.1. Nomenklatur kan ändras	19
4.4.1.2. Parter berörda av nomenklaturfrågan	20
4.4.1.3. Den ideala lösningen	21
4.4.2. Teoretiska alternativ	21
4.4.2.1. Arameiska	22
4.4.2.2. Assyriska	23
4.4.2.3. Syriska	23
4.4.2.4. Assyriska/syriska	24
4.4.2.5. Sammanfattning	25
4.4.3. Utredarens förslag till svensk nomenklatur ..	26
4.4.3.1. A = syriska	26
4.4.3.2. B = turabdinska	27
4.4.3.3. C = urmiska	27
4.4.3.4. Utredarens slutkommentar i den språkliga nomenklaturfrågan	28
5. Hemspråksfrågan	31
6. Assyriernas och syrianernas kulturbärande språk	40
II. DEN SYRISKA KRISTENHETEN I ETT HISTORISKT OCH KULTURELLT PERSPEKTIV	
7. Begreppet "Syrien"	41
7.1. Syrien: den nutida statsbildningen Syrien	41
7.2. Syrien: "Stor-Syrien"	41

7.3. Begreppet "Syrien" i ett historiskt perspektiv	42
7.3.1. Begreppet "Syrien" i efterkristna källor skrivna på syriska	43
7.3.2. Begreppet "Syrien" i förkristna källor skrivna på grekiska	43
7.3.2.1. Herodotos (femte årh. f. Kr.) <i>terminus ante quem</i> för begreppet "Syrien"	44
7.3.2.2. Septuaginta (tredje årh. f. Kr.): "Syrien" motsvarar Gamla Testamentets "Aram"	45
7.3.3. Begreppet "Syrien" utvecklat ur begreppet "Assyrien"	45
8. Begreppet "Aram"	48
8.1. "Aram" som geografiskt och demografiskt helhetsbegrepp: omfattar aldrig Palestina men däremot övre Mesopotamien	48
8.2. "Aram" i akkadiska källor	49
8.3. "Aram" i Gamla Testamentet: ej enhetligt begrepp ...	49
8.3.1. "Aram-Naharaim" och "Paddan-Aram": synonyma uttryck för övre Mesopotamien	49
8.3.2. Arameiska stater före Damaskus fall år 732 f. Kr.	50
8.3.2.1. "Aram-Soba"	51
8.3.2.2. "Aram-Bet-Rehob"	51
8.3.2.3. "Aram-Maaka"	51
8.3.2.4. "Gesur i Aram"	52
8.3.2.5. "Aram-Damesek"	52
9. Assyrien: Arams motpol som modern identifikationsfaktor för den syriska kristenheten, det nyassyriska riket och imperiebyggande	54
10. Aram och araméerna efter Assyriens maktövertagande år 732 f. Kr.	57
10.1. Arameiskt medvetande obrutet levande intill nu	57
10.1.1. Syrien: araméernas traditionella kärnland .	57
10.1.2. De politiskt besegrade araméerna erövrar Främre Orienten med sitt språk	57

10.1.3.	Det arameiska språket: genom tiderna huvudelement i den arameiska identiteten	58
10.2.	Politiska realiteter för araméerna i Syrien och Mesopotamien efter 732 f. Kr.: skilda imperiebyggnader och nödvändigheten att finna ett <i>modus vivendi</i> med ockupanterna	59
10.3.	Araméerna och skilda imperier i en snabbskiss: fr.o.m. Nineves fall 612 f. Kr. fram till dagens politiska situation i Främre Orienten	60
10.4.	Araméerna under senhellenistisk och romersk tid ..	63
10.4.1.	Enstaka arameiska statsbildningar under denna tid	63
10.4.2.	Identifikationsfaktorer under denna tid ..	64
10.4.2.1.	Den nationalistiska identifikationsfaktorn svag	64
10.4.2.2.	Den språkliga identifikationsfaktorn stark	64
10.4.2.3.	Grekiska som den hellenistiska och romerska tidens imperiespråk: grekiska språket och arameisk odling	65
10.4.2.4.	Den religiösa identifikationsfaktorn svag	66
10.5.	Araméerna under den kristna perioden: kristen arameisk enhetskultur i Syrien och Mesopotamien, identifikationsfaktorerna språk och religion starka, den nationalistiska svag	66
10.6.	Araméerna under den islamiska perioden	71
10.6.1.	Den islamiska staten och <i>ahl adh-dhimma</i> ..	71
10.6.1.1.	<i>Millet</i> -systemets nationsmodell: tre identifikationsfaktorer: språk, religion, nationalism ...	73
10.6.2.	Majoriteten av araméerna islamiseras, lämnar det arameiska språket för arabiskan och förlorar helt sin arameiska identitet ..	73
10.6.3.	En rest av araméerna förblir kristna, behåller det arameiska språket men tillägnar sig arabiskan och blir i fortsättningen tvåspråkiga	74

10.6.3.1. Arabiska: näst arameiskan den syrisk kristenhetens viktigaste språk	75
10.6.3.2. Syrisk: de arameisk-kristnas eget skriftspråk tränges tillbaka av arabiskan men har, som den Syrisk kyrkans språk, intill nu förblivit de kristna arameernas främsta språkliga identifikationsfaktor	76
10.6.3.3. Den religiösa identifikationsfaktorn: den Syrisk kyrkan som vårdare av det kristna arameiska arvet	77
10.6.3.4. Den tredje identifikationsfaktorn, den nationalistiska, förstärkes hos de icke-islamiserade arameerna: det förkristna politiska arvet förvaltas av den Syrisk kyrkan	77
11. Den Syrisk kyrkan	79
11.1. Den Syrisk kyrkan som bevarare av genetiska element från forntidens arameiska och assyriska stammar	79
11.1.1. Den Syrisk kyrkans medlemskader innehåller en genetisk "kärna" från de ursprungliga arameerstammarna parad med gener från andra icke-arameiska stammar, såsom assyriska	79
11.1.1.1. <i>Millet</i> -systemets slutenhet har verkat konserverande på existerande genetiskt arv	80
11.1.1.2. Den Syrisk-ortodoxa kyrkan: arameisk identitet, medlemskadern som bevarare av arameisk (dominerande?) arvs massa men också assyrisk	81
11.1.1.3. Österns kyrka: assyrisk identi-	

	titet, medlemskadern som bevarare av arameisk men också (dominerande?) assyrisk arvs massa	82
11.2.	Den Syrisk kyrkans splittring	83
11.2.1.	Österns kyrka (den nestorianska, dyofysitiska) och dess avläggare, den Kaldeisk-katolska kyrkan	83
11.2.2.	Den Syrisk-ortodoxa kyrkan (den jakobitiska, monofysitiska) och dess avläggare, den Syrisk-katolska kyrkan	85
11.2.3.	Lineärt motsatsförhållande mellan den Syrisk-ortodoxa kyrkan och Österns kyrka: orsak och verkan	87
11.2.4.	Österns kyrka och motsatsskapande assyrisk nationalism: sen och framskapad ideologi eller tidigt och äkta assyriskt nationalmedvetande	89
12.	Assyrier och syrianer i Sverige	91
12.1.	Konflikt: assyrisk identitet, normalt förknippad med nestorianer, utsträcker till att omfatta jakobiter och blir i Sverige en intern jakobitisk maktkamp	91
12.2.	Syrianerna	92
12.2.1.	Nationsbeteckningen "syrian", begreppen "syrisk" och "syrier"	92
12.2.2.	Sveriges syrianer och nationsmodellen: arameisk-kristen identitet fullt ut	94
12.2.3.	Den språkliga identifikationsfaktorn: <i>surjōyō</i> , "syrisk", likabetydande med <i>ōrōmōyō</i> , "aramaiska"	94
12.2.3.1.	Språklig konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna	95
12.2.4.	Den religiösa identifikationsfaktorn: Den Syrisk-ortodoxa kyrkan sammanhållande länk för den syrianska nationen	96
12.2.4.1.	Religiös konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna	96
12.2.5.	Den nationalistiska identifikationsfak-	

	torn: nationalmedvetandet är arameiskt, arameisk nationalism oexploaterad och vilande	97
	12.2.5.1. Nationalistisk konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna .	99
12.3.	De jakobitiska assyrierna	100
12.3.1.	Assyriska Riksförbundet präglat av de jakobitiska assyrierna	100
12.3.2.	Sveriges jakobitiska assyrier och nationsmodellen: jakobitiska assyrier och syriener representerar en och samma etnisk-religiösa grupp men övergripande assyrisk identitet skapar konflikt med syrianerna	102
12.3.3.	Den språkliga identifikationsfaktorn: <i>suryōyō</i> , "assyriska", med olika långt gående konsekvenser (inklusive jämställande med akkadiska)	104
12.3.4.	Den religiösa identifikationsfaktorn: fasthållande vid den Syrisk-ortodoxa kyrkan i hennes andliga roll men avståndstagande från den politiska	107
12.3.5.	Den nationalistiska identifikationsfaktorn: nationalmedvetandet är assyriskt och blir därmed för syrianerna ett veritabelt hot mot hävdvunnen jakobitisk identitet, den övergripande identitetsbeteckningen <i>ōthurōyē</i> , "assyrier"	112
12.3.6.	Den assyriska nationalitetstanken var inte märkbar medan jakobiterna fortfarande levde i Främre Orienten: jakobitiska assyriers bemötande av syriansk kritik	113
12.3.7.	Motuppgift från Assyriska Riksförbundet: assyrisk nationalism spridd bland Syrisk-ortodoxa kyrkans biskopar och präster men av taktiska skäl undertryckt	114
12.3.7.1.	Assyriska Riksförbundets paradexempel: Syrisk-ortodoxa kyrkans biskop betecknar sig först som "assyrier" men tar senare	

avstånd från detta uttalande ..	115
12.3.7.2. Biskopens förklaring reducerar bevisvärdet i Assyriska Riksförbundets påstående	116
12.3.8. Nationsidentiteten i den Syrisk-ortodoxa kyrkan är arameisk men rymmer beröringspunkter med det assyriska: vissa dimensioner ej klarlagda	117
12.3.9. De jakobitiska assyriernas assyrianism och relation till syrianerna: en sammanfattning	118
12.3.10. Konflikten mellan syrianer och assyrier: kan denna reduceras till en ekvation med inkommensurabla led ?	118
12.3.11. De jakobitiska assyrierna en utbrytargrupp men likväl ett faktum	118
12.3.12. Utredarens råd till syrianerna: se konflikten med de jakobitiska assyrierna i ett filosofiskt och historiskt perspektiv	119
12.3.12.1. Memento: historien full av överraskningar, exemplet sionismen	119
12.3.13. Nestorianerna i Sverige och inställning till jakobiternas "tillägnade" assyrianism	120
12.3.14. Utredarens källkritik: de jakobitiska assyriernas tillförlitlighet	120
12.3.15. "Av deras frukt skolen I känna dem": Assyriska Riksförbundets faktiska insatser för den jakobitiska gruppen som helhet ..	121
Kartor	123
Karta 1. Främre Orienten i forntiden	123
Karta 2. Främre Orienten i modern tid	124
Litteraturförteckning	125
Register	139
Sakregister	139
XII	
Arabiska ord och uttryck	149
Grekiska ord och uttryck	150
Hebreiska ord och uttryck	150
Syriska ord och uttryck	151

رضا الناس غاية لا تدرك

"Att behaga människor är ett ouppnåeligt mål." (Arabiskt ord-språk.)

När jag nu efter en tidsperiod av ca. två år framlägger den utredning som betitlats *Assur eller Aram, Språklig, religiös och nationell identifikation hos Sveriges assyrier och syrianer*, är det i medvetandet om att allt som säges i utredningen näppeligen kommer att tillfredsställa huvudobjekten för densamma, Sveriges jakobitiska assyrier och syrianer. Förhoppningsvis bör däremot huvudteckningen kunna vara acceptabel för båda parter.

Förutsättningen för utredningen har varit den interna jakobitiska konflikt som accentuerats under andra delen av 1970-talet och som ytterst sett har gällt frågan om övergripande identitet: assyrisk eller arameisk. Skilda identitetsuppfattningar har lett till oenighet vad gäller svensk nomenklatur för grupp och språk.

En tilltagande osäkerhet, för att inte säga förvirring, hos svenska myndigheter födde övertygelsen om att en mera djupgående studie borde företas för att klarlägga vad som är vad i den assyriska/syrianska frågan.

Uppdragsgivare för utredningen är Statens kulturråd och Statens invandrarverk. Det direkta initiativet togs av Karin Monié, Statens kulturråd, men följdes av ett omedelbart gensvar från Statens invandrarverk, företrätt av Thomas Birath och Lennart Rohdin. Dessa tre har hållits kontinuerligt informerade om utredningens framväxt.

Direktiven för utredningen har varit att undersöka frågor sammanhängande med assyriernas och syrianernas språkliga och kulturella situation samt att presentera förslag till officiell svensk nomenklatur i språkfrågan.

Utredningen är uppdelad i två huvudavdelningar: I. "Språk- och nomenklaturfrågor" och II. "Den syriska kristenheten i ett historiskt och kulturellt perspektiv". Inom den sistnämnda avdelningen behandlas den assyriska/syrianska konflikten i Sverige i sitt ideologiska sammanhang.

Utredningens karaktär, mera en vetenskaplig studie än en

traditionell utredning, har påverkat den praktiska utformningen av texten. Denna är uppdelad i två avdelningar, en övre, löpande text, och en undre, reserverad för notapparaten. Den övre texten ger all oundgänglig information medan käll- och litteraturhänvisningar, fördjupningar och exkurser ges i notapparaten. Enskilda uttryck och citat från relevanta dokumentspråk har i stor utsträckning transkriberats och/eller översatts till svenska, varför notapparaten i likhet med den övre texten väsentligen bör vara tillgänglig för var och en med normalkompetens i svenska. Potentiella läsare kan därför utgöras av envar med intresse för den assyriska/syrianska problematiken, alltifrån assyrier och syrianer själva till myndighetspersoner, politiker och andra, däri inbegripna universitetsstudierande och forskare.

Transkriptionssystemet bygger på gängse universitetspraxis. En särskild svårighet erbjuder transkription av ord på syriska (*suryōyō*). Detta sammanhänger både med vokalernas kvalitet och deras kvantitet. Medan syriska ord av praktiska skäl återgivits med alfabetet *estrangelō*, har i transkriptionerna det västsyrisk, jakobitiska, uttalet varit vägledande. Härvidlag har vokalen *z^eqōfō* ständigt markerats som *ō*. Genom utbyte av detta *ō* till *ā* erhålles mestadels det östsyrisk, nestorianska, uttalet av samma ord. I övrigt har lång vokal markerats (medelst horisontellt streck) i den mån vokalens kvantitet bedömts som rimligen känd.

Vad gäller den latinska formen av assyriska och syrianska författares och sagesmäns egennamn har i allmänhet dessa personers egen transkription följts.

Ett flertal organisationer och personer har positivt bidragit till utredningens resultat. Hit hör Assyriska Riksförbundet, Syrianska Riksförbundet (f.d. Suryoyo Riksförbundet), Syrisk-ortodoxa kyrkan, enskilda jakobitiska assyrier och syrianer samt representanter för den i Sverige till antalet mindre gruppen av nestorianska assyrier. Nämnas bör också forskarseminariet vid Institutionen för Österländska språk, Lunds universitet, samt enskilda orientalister med vilka den assyriska/syrianska språk- och kulturproblematiken diskuterats. Ett särskilt tack riktas till socialassistent Ulla-Britta Andersson, Skövde, som högst väsentligt underlättade mitt arbete i Skövde och Tibro i augusti 1980.

För utredningens typografiska utformning svarar fil.kand.

Anna-Margit Lindqvist. Utan tidigare bekantskap med en IBM kulmaskin åtog hon sig att renskriva hela manuskriptet för offsettryckning. Hennes uppgift har varit krävande inte minst med tanke på de olika alfabet som förekommer i texten. Med en gedigen kunskapsbakgrund i semitiska språk och grekiska har hon dessutom sammanställt utredningens skilda register. Anna-Margit Lindqvists insats för det praktiska slutresultatet kan inte överskattas.

För monteringen av textsidor svarar institutionssekreterare Birgit Ödvall. Hon har också varit teknisk rådgivare.

Till assyriska och syrianska läsare har jag följande att säga.

Det kan visserligen vara av något intresse att veta att jag personligen med stor kärlek omfattar den syriska kristenheten. Denna känsla grundlades för ca. tjugo år sedan genom studium av syriska, fann näring i vetenskapligt arbete med arabiska bibelöversättningar till *Peshiṭto*, den Syriska kyrkans bibel, och fördjupades, under min tid som direktor för Svenska Teologiska Institutet i Jerusalem 1971-74, genom täta kontakter med det syrisk-ortodoxa Mar Margos-klostret i Gamla Jerusalem. (Det var under denna period jag, hösten 1974, hade förmånen att presentera sagda kloster och dess representanter för Sveriges gästande utbildningsminister, Bertil Zachrisson, samt Sveriges ambassadör i Israel, Sten Sundfeldt.)

I föreliggande utredning är det emellertid som vetenskapsman jag uttalar mig. Med den kritiska arbetsmetod som varit ledstjärna i arbetet var det *a priori* inte att vänta att utredningens slutsatser skulle bekräfta de rivaliserande fraktionernas uppfattningar på varje punkt. Ingenting har accepterats som "sanning" som stått i motsats till mitt vetenskapliga samvete.

Därför vill jag till assyriska och syrianska läsare rikta maningen att studera utredningen i sin helhet, noggrant och med eftertanke, och först därefter komma med synpunkter. Ett visst resultat som isolerat framstår som negativt kan nämligen i helhetsperspektivet få en mindre negativ innebörd.

Andra läsare skall förhoppningsvis inse inte bara assyriernas och syrianernas mäktiga historiska och kulturella förflutna utan även allvaret i dagens kamp för språk och identitet.

Arabiska har, jämte svenska, varit det viktigaste intervju-språket i mina kontakter med assyrier och syrianer. Jag började

förordet med ett arabiskt ord, jag vill avsluta det med ett annat.

ما على الرسول الا البلاغ

"Budbäraren har endast att överlämna sitt budskap."

Jag överlämnar härmed mitt.

Lund i maj 1982

Bengt Knutsson

1. Uppdraget.

Direktiven för den här presenterade utredningen har, vad gäller språk- och nomenklaturfrågor, sammanfattats i följande fem punkter: *inventering* och *identifiering*, *deskription*, *nomenklatur*, *hemspråk* samt *kulturbärande språk*.

I den första punkten, *inventering* och *identifiering*, ställes frågan: vilket eller vilka språk är aktuellt/aktuella för Sveriges assyrier och syrianer? Vidare: vilket eller vilka språk är assyriernas och syrianernas eget/egna språk?

I den andra punkten, *deskription*, inriktas intresset på assyriernas och syrianernas egna språk. Dessa beskrives utifrån forskningens nuvarande stadium och med sedvanlig universitetsterminologi.

I den tredje punkten, *nomenklatur*, redogöres för assyriernas och syrianernas egen benämning av sitt/sina språk. I detta avsnitt ges också utredarens rekommendationer beträffande officiell svensk benämning av samma språk.

I den fjärde punkten, *hemspråk*, ställes frågan: vilket eller vilka språk är aktuellt/aktuella i samband med assyriska och syrianska barns hemspråksundervisning i Sverige? Vilket eller vilka hemspråk önskar assyriska och syrianska föräldrar för sina barn?

I den femte punkten, *kulturbärande språk*, ställes frågan: vilket eller vilka språk ämnar assyrierna och syrianerna satsa på som sitt/sina kulturbärande språk i Sverige? För vilket eller vilka språk kan det bli aktuellt att i framtiden utdela statligt litteraturstöd?

2. Inventering och identifiering.

2.1. Inventering.

En förutsättningslös inventering av assyriernas/syrianernas språk i Sverige kan inte utgå ifrån att dessa - förutom invandrarlandets språk, svenska - använder mer än ett enda.

Verkligheten är en annan.

Redan en begränsad registrering av de språkrubriceringar som i Sverige använts, eller användes, i samband med assyrierna och syrianerna antyder att den språkliga verkligheten är splittrad.

Följande rubriker är en sammanställning av fyra nummer av *Lärlistan*¹ sommaren 1980.

"Assyriska" och sammanställningar med "assyriska": "assyriska", "assyriska/aramaiska", "arabiska - assyriska/aramaiska", "turkiska - assyriska/aramaiska", "assyriska, turkiska, kurdiska", "arabiska (assyriska)", "turkiska, assyriska".

"Aramaiska" (förutom i tre av de ovan redovisade konstellationerna): "aramaiska", "turkiska/aramaiska".

Dessutom: "syrianska", "syriska", "syrioyo" och "suryoyo".

*Lärlistan*s fyra nummer kan kompletteras med: "syriak",² "assyriska - syriak",³ "sürioyo", "syriac", "turoyo",⁴ samt den

1. *Lärlistan*, 23 maj 1980, nr. 2; 6 juni 1980, nr. 4; 27 juni 1980, nr. 6; 25 juli 1980, nr. 10.

2. Beteckningen "syriak" (en försvenskad form av engelskans "syriac") förekommer i ett brev av den 3 september 1979 från den Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige och Suryoyo Riksförbundet i Sverige, citerat nedan, sid. 92, not 3.

3. Konstellationen "assyriska - syriak" återfinnes i fyra sagoböcker översatta från svenska till "assyriska - syriak". Denna produktion, som omfattar inspelning av texten på kassettband, har haft finansiellt stöd från Statens kulturråd och gäller följande titlar (för fullständiga detaljer, inklusive icke-svensk titel, se litteraturförteckningen): K. och P. Beckman, *Lisen kan inte sova*; P. Galdone (svensk text: M. Fritz-Crone), *Mästerkatten i stövlar*; J. Löf, *Sagan om det röda äpplet*; G. Wolde, *Emmas första dag på dagis*.

4. De tre sistnämnda beteckningarna (jämför ytterligare fem) noterade i *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 29.

nu halvofficiella konstellationen (Högskolan för lärarutbildning i Stockholm): "assyrisk/syrisk".⁵

2.2. Identifiering.

2.2.1. Assyriernas och syrianernas egna språk.

Den förvirrande rikedomen på språkbeteckningar visar sig stå för inalles tre assyriska/syrianska språk, vilka (med svensk universitetsterminologi) utgöres av: 1. syriska; 2. *ṭurōyō*; 3. urmia-språket.⁶

2.2.2. Andra språk använda av assyrier och syrianer i Sverige.

Av uppgifter presenterade i paragraf 2.1. kan utläsas att de främreorientaliska språken a) arabiska, b) turkiska, och c) kurdiska ingår i den assyriska/syrianska språksfären. Därtill kan (åtminstone för de nestorianska assyrierna) läggas d) persiska (med egenbeteckning: *fārsī*), och, ej att förglömma, e) svenska.⁷

5. Se t.ex. annons i DN, 1980-02-25 (sid. 34).

6. Utredningen har alltså inte kunnat påvisa existensen av ytterligare assyriska/syrianska språk i Sverige utöver de redan tidigare kända (jfr. B. Knutsson, i *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 30 f.). - Att de svenska myndigheterna känt sig villrådigas i nomenklaturfrågan är knappast att förundra sig över om man betänker att, av de tre ovannämnda språken, *syriska* kan betecknas med följande termer: "arameiska", "assyrisk", "sürioyo", "suryoyo", "syriac", "syriak", "syrianska", "syrioyo", "syriska", "assyrisk/arameiska", "assyrisk-syriak", "assyrisk/syrisk".

7. En uppfattning om vilka språk jakobitiska assyrier och syrianer anser viktiga i Sverige ger Assyrisk Riksförbundets och Syrianska Riksförbundets månatliga tidskrifter, *Hujådå* resp. *Bahro Suryoyo*. Båda publikationerna är fyrspråkiga: svenska, turkiska, arabiska, syriska. För *Hujådå* och *Bahro Suryoyo*, jfr. nedan, sid.122, och not 61.

3. Deskription av assyriernas/syrianernas egna språk.

3.1. Syriska.

3.1.1. "Syriska": adekvat översättning till svenska av språkets självbenämning.

Det språk, som på svenska traditionellt kallas "syriska", betecknar sig självt som enbart *suryōyō* (ܣܘܪܝܐ) eller, fullständigare, som *leshōnō suryōyō* (ܣܘܪܝܐ ܠܫܘܢܐ).¹

Adjektivet *suryōyō* är en avledning av egennamnet *Suriya* (ܣܘܪܝܐ), "Syrien", och betyder "någon eller något som har med Syrien att göra", "syrisk".²

Den adekvata översättningen till svenska av *suryōyō* blir därför "syriska" och av *leshōnō suryōyō* "det syriska språket".³

Varje annan svensk beteckning av *suryōyō* är grundad på ext-
ralingvistiska skäl.⁴

3.1.2. "Syriska" på andra europeiska språk.

Suryōyō återges på latin med "Syriacus" och *leshōnō suryōyō* med "lingua Syriaca". Motsvarande uttryck på franska är "syriaque" och "la langue syriaque", på engelska "Syriac" och "the Syriac language", på tyska "Syrisch" och "die syrische Sprache".

1. Jfr. *Thesaurus syriacus*, sp. 2585, och Smith, sid. 371, s.v. ܣܘܪܝܐ; Costaz, sid. 225, s.v. ܣܘܪܝܐ.

2. Jfr. Smith, sid. 370, s.v. ܣܘܪܝܐ . Jfr. också nedan, sid. 65 , not 29.

3. Ordet *suryōyō* användes också som beteckning på person; dess betydelse är "individ från Syrien", "syrier". Paradoxalt nog är Sveriges syrianer angelägna att komma bort från anknytningen till Syrien, varför man på svenska undviker identitetsbeteckningen "syrier" (paradoxalt därför att man genom sin självbenämning, *suryōyē*, med full rätt kan göra anspråk på såväl namnet "Syrien" som beteckningen "syrier"). Jfr. nedan, paragraf 12.2.1., sid. 92 f., och not 5.

4. Korrelationen mellan egennamnet *Suriya*, "Syrien", och adjektivet *suryōyō* är ovedersäglig. Från denna *formella* aspekt skall särskiljas alla andra aspekter, etymologiska, historiska eller innehållsmässiga, som kan läggas på samma egennamn.

3.1.3. Syrisk: den syrisk kristenhetens gemensamma språk.

Gemensam nämnare för hela den syrisk kristenheten är syrisk (också benämnd "klassisk syrisk" eller "gammalsyrisk" i motsats till "nysyrisk" en beteckning på nutida talade arameiska språk inom den syrisk kristenheten, främst *turōyō* och urmia-språket).⁵

Syrisk, ett östarameiskt språk,⁶ är den Syrisk kyrkans liturgiska språk⁷ och har en näst intill tvåtusenårig litterär tradition. Såväl grammatiskt som lexikaliskt är syrisk ett stadgat språk.⁸ Det har inom den syrisk kristenheten spelat samma roll som hebreiska inom judendomen. Syrisk har därför aldrig, lika litet som hebreiska, varit ett s.k. dött språk (även om det successivt upphörde att vara ett egentligt talspråk). Parallellt med hebreiskans moderna språkhistoria är nutida strävanden (gäller jakobitiska assyrier och syrianer) att ge syrisk en ställning som inte bara liturgiskt och klerikalt "lärt" språk utan som praktiskt kommunikationsmedel, väl anpassat till det 20:e århundradets komplicerade begreppsvärld.

3.1.4. Syrisk: uttalstraditioner.

Syrisk har två uttalstraditioner, en västlig och en östlig.

Det västsyrisk uttalet brukas av jakobiter och syrisk ka-

5. H. Ritter (d. den 19 maj 1971) vår tids sannolikt störste kännare av *turōyō*, indelar t.ex. syrisk (med tyskspråkig nomenklatur) i "altsyrisch" (Ritter, I, sid. +22+, f.), alternativt "hochsyrisch" (Ritter, I, sid. +8+, +19+), och "neusyrisch" (Ritter, I, sid. +7+). "Neusyrisch" indelas därefter (Ritter, I, sid. +7+) i "westneusyrisch" (= *turōyō*) och "ostneusyrisch" (= urmia-språket, med Ritters egna ord, "die volkssprache der dyophysitischen Nestorianer, die ihr sprachliches zentrum am Urmiassee im nordwesten Irans haben und sich heute Assyrer nennen.").

6. Se t.ex. Moscati, sid. 12.

7. Detta gäller också Österns kyrka (den nestorianska, eller, med ytterligare en beteckning, den Assyrisk kyrkan), fastän arbete pågår med att översätta liturgin till urmia-språket. Jfr. nedan, sid. 89, not 27.

8. Jfr. nedan, paragraf 10.6.3.2., sid. 76, och not 49 (som ger bibliografiska anvisningar till den syrisk litteraturhistorien). - Upplysningar om den syrisk litteraturen ges dessutom, sid. 68 ff., i not 35, och *passim*.

toliker (den Syrisk-ortodoxa kyrkan resp. den Syrisk-katolska kyrkan), det östsyriskta uttalet av nestorianer och kaldéer (österterns kyrka resp. den Kaldeisk-katolska kyrkan).⁹

3.1.5. Syriska: skrifttyper.

Syriska har tre arameiska alfabet: *estrangelō* (ܐܘܪܝܢܐ), *serṭō* (ܐܘܪܝܢܐ) och *nesturyōnō* (ܐܘܪܝܢܐ).

Det äldsta alfabetet är *estrangelō*. Det användes fortfarande inom den syriska kristenheten men läses med svårighet av gemene man.¹⁰

Till det västliga resp. östliga uttalet av syriska korrelerar alfabetena *serṭō* och *nesturyōnō*.

9. Det är det västsyriskta uttalet, som ligger till grund för transkriptioner i denna utredning. - Den mest påfallande skillnaden mellan västsyriskt och östsyriskt uttal är skillnaden mellan västsyriskt *ō* och östsyriskt *ā*. "Det syriska språket", som med västsyriskt uttal heter *leshōnō suryōyō*, heter med östsyriskt uttal *leshānā suryāyā*. För andra skillnader mellan västsyriskt och östsyriskt uttal se nedan, sid.87 f., not 22.
10. Det syriska ordet *estrangelō* kommer etymologiskt från det grekiska ordet *στρογγύλη* (jfr. Nöldeke, sid. 1; Ungnad, sid. 3 f.; Brockelmann, sid. 4) och betyder "rund"/"rundad" (skrift) (jfr. Menge-Güthling, sid. 641, s.v. *στρογγύλος*). Jfr. *Thesaurus syriacus*, sp. 304, s.v. ܐܘܪܝܢܐ : "Estrangelo. Tribus literarum formis utuntur Syri, quarum prima ܐܘܪܝܢܐ 'stronghila s. rotunda' in vetustioribus codicibus conspicitur." Vidare ur *Thesaurus syriacus*, loc. cit.: "Dicit de ea BA. ܐܘܪܝܢܐ خط انجيلي. Estrangelo est scriptio Evangelica: significat scriptiorem illustriorem, majorem." - Textprov i Brockelmann, chrestomathie-delen, sid. 50-101. - Assyriska Riksförbundets och Syrianska Riksförbundets månadsskrifter, *Hujāddā* resp. *Bahro Suryoyo*, presenterar det syriska namnet i *estrangelō*. I övrigt användes *estrangelō* i nämnda publikationer men mest för rubriker (det allt dominerande alfabetet är *serṭō*). Syriska ord i denna utredning är skrivna med *estrangelō*. En skrivmaskin med detta alfabet utvecklades i samband med det pågående internationella editionsarbetet av den Syriska kyrkans bibel, *Peshitto (The Old Testament in Syriac according to the Peshitta Version, edited ... by The Peshitta Institute of the University of Leiden, Sample edition: Song of Songs - Tobit - 4 Ezra, Leiden 1966)*. Det kan nämnas att detta editionsarbete har kommit förhållandevis långt och att *estrangelō* genomgående användes i det slutgiltiga trycket. - På arabiska återges *estrangelō* med الالف باء ال (استر انجيلي) (*ta'rīkh al-āshūrīyyīn*, sid. 34) och الحرف الاسطرنجيلي (El-Khoury, sid. 7 f., s.v. "The Alphabet").

Sertō, "linje", "skrift",¹¹ eller, fullständigare, sertō p^eshītō (ܣܪܬܘܐ), "den enkla skriften",¹² kallas också för ma^rvōyō (ܡܪܘܝܘܐ), "den västliga".¹³ Sertō är den västsyrisk kristenhetens alfabet och har till den grad identifierats med den Syrisk-ortodoxa kyrkan att det ofta benämnes "det jakobitiska".¹⁴ Det kallas också "det maronitiska".¹⁵

Nesturyōnō (med östsyriskt uttal: nesturyānā), "det nestorianska", är gängse alfabet inom den östsyrisk kristenhet.¹⁶ Andra benämningar är madhn^ehōyō (ܡܕܢܗܘܝܘܐ), "det östra",¹⁷ och "det kaldeiska".¹⁸

11. *Thesaurus syriacus*, sp. 2739, s.v. ܣܪܬܘܐ, ger (ur skilda lexika) följande betydelser av sertō: "linea geometrica"; "scriptum"; "characteres"; "modus scribendi".
12. *Thesaurus syriacus*, sp. 2739, s.v. ܣܪܬܘܐ, återger uttrycket sertō p^eshītō med "scriptura simplex, vulgaris". - *Thesaurus syriacus*, sp. 304, s.v. ܣܪܬܘܐ : "Tertiam simplicem Maronitae et Jacobitae in sum usum excogitarunt".
13. Smith, sid. 23, s.v. ܣܪܬܘܐ.
14. Jfr. ovan, not 12. - I ta^rrīkh al-āshūriyyīn, sid. 34, kallas sertō för al-ḥurūf al-ya^qūbiyya, "de jakobitiska bokstäverna" (بينما يكتب الغربيون بالحروف اليعقوبية). - El-Khoury, sid. 7 f. (s.v. "The Alphabet"), betecknar sertō som al-ḥarf as-suryānī, (الحرف السرياني), "den syrisk (syrianska) typen". - Costaz (i bilagt lösblad) kallar (analogt med El-Khoury) sertō för "Alphabet Syriaque" och ställer detta i motsats till "Alphabet Chaldéen" (= det nestorianska).
15. Jfr. ovan, not 12. - Intressant nog återger Smith, sid. 391, s.v. ܣܪܬܘܐ uttrycket sertō p^eshītō med "the simple or ordinary character i.e. Maronite script."
16. *Thesaurus syriacus*, sp. 304, s.v. ܣܪܬܘܐ : "Secunda Nestoriana, quia eam Chaldaei illa haeresi infecti praesertim amant, et quae usque ad hunc diem in usu est apud Syros in agro Malabarico et ad lacum Urmiensem." - I ta^rrīkh al-āshūriyyīn, sid. 34, användes uttrycket al-ḥurūf an-nastūriyya, "de nestorianska bokstäverna" (فالشرقيون يكتبون بالحروف النسطورية).
17. Smith, sid. 23, s.v. ܣܪܬܘܐ.
18. Jfr. ovan, not 14. - Al-Kfarnissy, *Grammaire de la langue araméene syriaque*, sid. 3, talar både på syrisk (ܣܪܬܘܐ ܟܠܕܝܘܬܘܐ, ōthwōthō kaldōyōthō) och arabisk (الحروف الكلدانية, al-ḥurūf al-kaldāniyya) om "de kaldeiska bokstäverna".

3.2. Ṭurōyō: jakobiternas arameiska talspråk.

Om syriska är jakobiternas arameiska litterära prestigeespråk är ṭurōyō deras arameiska muntliga kommunikationsspråk.

Ordet ṭurōyō (ܛܘܪܘܝܘܐ) är (analogt med ordet suryōyō) ett adjektiv med betydelsen "någon eller något som har med ṭūrō (ܛܘܪܘܐ), 'berg', att göra".¹⁹ Följaktligen kan ṭurōyō betyda både "bergsbo" och "bergsspråk".²⁰

Som språkbeteckning syftar ṭurōyō på språket i Ṭūr `Abdīn (ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ), "Tjänarnas (=gudstjänarnas) berg".²¹ Ṭūr `Abdīn (syriska) är namnet på ett område i sydöstra delen av dagens Turkiet, befolkat sedan århundraden av jakobiter. Med huvudort

19. *Thesaurus syriacus*, sp. 1452, s.v. ܛܘܪܘܝܘܐ, ger följande betydelser av *turōyō*: "montanus"; "monticola, montium incola". I särskild bemärkelse kan *turōyō* betyda "person från Ṭūr `Abdīn". Detta framgår av *Thesaurus syriacus*, loc. cit., som ger beläggställen för pluralformen ܛܘܪܘܝܘܐܝܘܐ, *turōyē*, i (förutom "ascetae monticolae") betydelsen "Turabdinenses". Jfr. också Smith, sid. 170, s.v. ܛܘܪܘܝܘܐ och Costaz, sid. 125, s.v. ܛܘܪܘܝܘܐ.
20. Asmar El-Khoury, med vilken termen *turōyō* diskuterats, hävdade (1980-08-16) att *turōyō*-talarna själva med ordet *turōyō* i första hand avser "en man från bergen". Lexika (jfr. föregående not) ger stöd för detta uttalande. Att *turōyō* dessutom användes som språkbeteckning är emellertid fullt klarlagt. Jfr. Jastrow, sid. VIII, och följande not, samt nedan sid. 15.
21. Jfr. Ritter, I, sid. +7+: "Die angehörigen der westneusyrischen sprachgemeinschaft nennen ihre sprache ṭūrōyo (ar. ṭōrānī) nach dem gebirge Ṭūr `abdīn (u-Ṭūro da`-`ābōde), 'Berg der Gottesanbeter', nördlich Nišībīn (Nusaybin), das seinen namen wohl den vielen klöstern und einsiedeleien, die es dort früher gab, verdankt." - Den normala stavningen av Ṭūr `Abdīn (vars uttal, med beaktande av syriskans regler för litterae beghadhk^efath, borde vara Ṭūr `Avdīn) är ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ (i ett enda ord, se t.ex. *Assyriska Turabdin-Föreningen, Verksamheten 1979*, där Ṭūr `Abdīn, med s^eyōmē-punkter över rīsh, återges i estrangelō), eller ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ (i två ord, se t.ex. *Thesaurus syriacus*, sp. 1451, s.v., där också den arabiska motsvarigheten, طور عبيدین, anges jämte förklaringen: "in Mesopotamia"). En ovanligare stavning är ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ, Ṭūr `Abdīn, d.v.s med `ōlaf i st. f. `ē, noterad i *Thesaurus syriacus*, sp. 1450, s.v. Det anmärkes i sammanhanget att stavningen med `ē är vanligare ("usitatus") men att källan "BA" erkänner stavningen med `ōlaf som riktig ("agnoscit"). Detta exemplifieras med följande citat från "BA": ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ, "M. är en stad i Ṭūr `Abdīn." (Är ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ i den citerade syriska satsen ett feltryck för ܛܘܪܘܝܘܐܐܒܕܝܢ = Midhyadh/Midyat?) I *ta'rīkh al-āshūriyyīn*, sid. 34, användes en arabisk form, som stöder stavningen med `ōlaf: الترابدينية (som, även om den arabiska framställningen är oklar, rimligen bör betyda "turabdinska").

i staden Midyat ligger ʤūr `Abdīn i geografisk närhet till både Syrien, Irak och Iran.²²

ʤurōyō talas i ʤūr `Abdīn i ett betydande antal städer och byar, och genom utflyttning, utanför ʤūr `Abdīn av grupper i bl. a. den syriska gränsstaden Qamishli, i Libanons huvudstad Beirut och i Istanbul.²³

Inom de arameiska språken, och enligt den senaste klassificeringen, räknas ʤurōyō som central nyaramaiska.²⁴ Talad inom nationalstaten Turkiets gränser, i en större region dominerad av muslimska kurder samt i omedelbart grannskap till två arabstater har ʤurōyō länge stått i ett *adstratum*-förhållande till både turkiska, kurdiska²⁵ och arabiska.²⁶ Många jakobiter i och från ʤūr

22. Det är anmärkningsvärt att den syriska kristenhetens nyaramaiska språk geografiskt sett är så koncentrerade till det område (och området norr därom), som traditionellt räknas som assyriskt kärnland. Detta innebär i grova drag området inom sträckningen Mosul, Urmiasjön, Vansjön, Diyarbakir, Mosul. Jfr. nedan, sid. 70, not 36; sid. 82, not 7, och sid. 117.
23. För detaljer se Ritter, I, sid. +10+ ff. Jfr. Jastrow, sid. VIII.
24. Se K. Tsereteli, "Zur Frage der Klassifikation der nearamaischen Dialekte", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Band 127 - Heft 2, 1977, sid. 244-253. I denna artikel indelas de nyaramaiska dialekterna i: a) västlig nyaramaiska (talas i tre byar i närheten av Damaskus, Ma`lūla, Jub-`Adīn och Bakh`a); b) central nyaramaiska (ʤurōyō); c) östlig nyaramaiska (ett flertal dialekter, bl.a. den urmiska). Det bör observeras att Tsereteli i och med denna klassificering lämnar ett tidigare schema, uppställt av honom själv 1958 (presenterat två år senare under titeln "Abriss der vergleichenden Phonetik der modernen assyrischen Dialekte", i Fr. Altheim, *Geschichte der Hunnen*, 3, Berlin 1960). På förekommen anledning bör också anmärkas att inga långtgående slutsatser skall dras utifrån det faktum att Tsereteli kallat de nutida östaramaiska dialekterna för "moderna assyriska dialekter". Språkligt sett anser han dem vara arameiska, inte assyriska, och markerar detta (sid. 247) genom uttrycksättet "der sog. assyrischen". (Utredarens kursivering.) De moderna arameiska dialekternas problematik, jämte anförd artikel av Tsereteli, kommenteras i brev (1980-06-20, avfattat på engelska) från O. Jastrow, Erlangen, till Suryoyo Riksförbundet (publicerat i *Bahro Suryoyo*, nr. 10, 1980, sid. 14 f.). - Ingen motsättning behöver föreligga mellan Ritters klassificering av ʤurōyō som "västlig nysyriska" (jfr. ovan, sid. 5, not 5) och Tseretelis som "central nyaramaiska". Man rör sig endast med skilda referensramar: den syriska referensramen, som är den snävare, och den arameiska referensramen, som är den vidare.
25. Det bör observeras att många jakobitiska byar i ʤūr `Abdīn är kurdisktalande. Se Ritter, I, sid. +11+ ff.
26. Jakobiterna i provinshuvudstaden Mardin i ʤūr `Abdīn talar en särpräglad arabisk dialekt, den s.k. mardinarabiskan. Se Ritter, I, sid. +10+.

ʿAbdīn behärskar, mer eller mindre, samtliga fyra språk.²⁷ Detta kan avläsas i *turōyō*, som innehåller betydande långods från arabiska men även från kurdiska. Däremot är inflytandet från turkiskan relativt begränsat.²⁸ *Turōyō* förekommer i olika dialekter, som - analogt med arabiska dialekter - låter sig indela i stads- och bydialekter.²⁹ Genom inflyttning från byarna till särskilt Midyat äger icke sällan en dialektblandning rum³⁰ - också denna utveckling parallell med dialektblandning inom nutida arabiska.

Eftersom *turōyō* saknar skriftlig tradition (och därmed i talarnas ögon prestige)³¹ kan dess förhållande till kyrko- och litteraturspråket syriska liknas vid förhållandet mellan en arabisk dialekt och klassisk arabiska (*al-fuṣḥā*). Denna *diglossia*

27. Ritter, I, sid. +18+ säger härom: "Sehr viele Syrer des Tūr ʿabdīn sprechen neben ihrer muttersprache, dem tūrōyo, auch türkisch, kurmānci (nordkurdisch) und arabisch." Ritter, I, sid. +21+: "Im übrigen wurden im kloster fortwährend alle vier sprachen: tūrōyo, türkisch, arabisch und kurmānci nebeneinander gesprochen." Barnen blir i denna miljö tidigt flerspråkiga. Ritter, I, sid. +18+: "In manchen orten wachsen die kinder zweisprachig, wenn nicht dreisprachig auf."
28. Ritter, sid. +19+: "Den stärksten beitrug dazu hat das arabische geliefert. Es gibt im tūrōyo mehr verben arabischen als syrischen ursprungs, aber auch im übrigen wortschatz ist der anteil des arabischen erstaunlich gross. Die Verwandtschaft des syrischen mit dem arabischen erlaubte, arabische formen in das flexionssystem ohne schwierigkeiten zu übernehmen. Zahlreich sind auch die kurmānci-elemente. Sie bestehen vorwiegend aus nomina und partikeln, doch gibt es auch eine reihe meist denominativer verben, die dem kurmānci entstammen. Auffallend ist die grosse zahl der lehnübersetzungen aus dem kurmānci, und zwar sowohl im wort- als im frasenschatz. Die türkischen bestandteile der sprache sind vergleichsweise gering an zahl."
29. Ritter, I, sid. +20+.
30. Se hänvisning i föregående not.
31. Ritter, sid. +8+, pekar på prästerskapets ointresse för folkspråket. - Den jakobitiska assyriern Gabriel Afram, som tillsammans med Gunilla Roxström varit engagerad i författandet av en kontrastiv grammatik *turōyō* - svenska (se nedan, sid. 38; sid. 122, och not 64), erkände vid samtal 1980-10-25 att han från början varit minimalt intresserad av *turōyō*. I takt med grammatikprojektets framåtskridande hade hans ögon öppnats för folkspråkets kvaliteter. Han hade mer och mer insett det nödvändiga i att *turōyō* dokumenterades, alldenstund *turōyō* i Sverige på sikt vore dömd att försvinna (d.v.s. genom att den nya generationen av jakobiter blir svenskspråkig).

situation innebär å ena sidan att en given klyfta existerar mellan språken *ṭurōyō* och syriska, men å andra sidan att den enskilde, med kunskaper i båda språken, får sin sammantagna arameiska språkram väsentligen förstärkt.

Skillnaden mellan *ṭurōyō* och nestorianernas talade idiom, urmia-språket, kan jämföras med skillnaden mellan två romanska eller två germanska språk.³²

ṭurōyō har under de senaste decennierna blivit föremål för vetenskapligt intresse. Omfattande textmaterial har publicerats,³³ likaså en större ordbok,³⁴ samt en grammatik med inriktning på ljud- och formlära.³⁵ De syntaktiska förhållandena i *ṭurōyō* är däremot mindre studerade.³⁶

Många av de till Sverige inflyttade jakobiterna har *ṭurōyō* som modersmål. En fråga, som härvidlag aktualiserats, är huruvida *ṭurōyō* i sin egenskap av organiskt levande språk borde göras till skriftspråk.

Den tveksamhet som jakobiterna själva visat i denna fråga beror inte bara på osäkerhet om vilket alfabet, som i så fall bör väljas. Problemet har större räckvidd än så och inbegriper en radikal omprövning av hela förhållningssättet till det egna klassiska litteraturspråket syriska. Man är dessutom obenägen att söka "svenska" lösningar som på sikt kan fjärma jakobiterna i Sverige från jakobiter i andra länder.

32. Ritter, I, sid. +7+, menar att *ṭurōyō* (som han betraktar som ett särskilt språk, ej som en dialekt) och urmia-språket skiljer sig från varandra ungefär som italienskan skiljer sig från spanskan. Jastrow, i *Bahro Suryoyo*, nr. 10, 1980, sid. 15 (jfr. ovan, not 6), väljer liknelsen tyska-svenska. För konkretisering jfr. Aro.

33. Ritter.

34. Ritter.

35. Jastrow.

36. Det svenska grammatikprojektet omnämnt i not 13 har emellertid syftat till en närmare kartläggning av syntaxen i *ṭurōyō*.

3.3. Urmia-språket: nestorianernas arameiska talspråk.

Nestorianernas språkliga situation var fram till mitten av 1800-talet parallell med jakobiternas. Kyrko- och litteraturspråk var syriska. Egna talspråk var olika icke-skrivna östarameiska dialekter, spridda inom området mellan Mosul i söder och Vansjön i norr, och mellan Urmiasjön i öster och Bothan Su (eller östra Tigris) i väster.³⁷ Analogt med jakobiterna levde nestorianerna i trakter, där andra språk talades, arabiska, persiska, kurdiska och turkiska, varför även dessa tungomål kom att ingå i nestorianernas språkliga vardag.

Denna bild har förändrats.

Redan år 1836 gjorde en amerikansk presbyteriansk missionär i Urmia,³⁸ Justin Perkins, de första försöken att i skrift återge urmia-dialekten.³⁹ Ytterligare ett steg togs år 1852, då det Amerikanska Bibelsällskapet publicerade Perkins' översättning av hela Bibeln till urmia-dialekten. Detta skedde i två stora kvar-
tovolymer med texten placerad i parallella kolumner med Peshitto. En grammatik över urmia-dialekten presenterades år 1856 av en kollega till Perkins. De amerikanska missionärernas pionjärarbete fortsattes av andra, med resultat att urmia-dialekten numera inte bara är ett talspråk utan ett skriftspråk med viss tradition.⁴⁰ Alfabetet är det nestorianska.⁴¹

I takt med urmia-språkets förvandling till skriftspråk har syriskans prestige avtagit. Syriska är likväl fortfarande i hu-

37. Maclean, sid. IX.

38. För olika namnformer (i latinsk stavning) för Urmia jfr. Maclean, sid. IX. Costaz, sid. 402, anger som syrisk form ܘܪܡܝܐ (*Urmi*) och som arabisk ارميا (*Urmīyā*). *Thesaurus syriacus*, sp. 98, noterar en syrisk stavning (med hänsyn till konsonanterna), ܘܪܡܝܐ , och två uttal, *Urmīyeh* och *Urmeh*, samt en arabisk stavning, ارميه . "Urmia" förklaras i samma artikel som "sedes patriarchae Nestorianorum".

39. För detta och följande se Maclean, sid. X ff.

40. Jfr. Aro, sid. 2 ff. - Textprov (i transkription) i *An Aramaic Handbook*, II/1, sid. 69-73; glossarium i *op. cit.*, II/2, sid. 97-104.

41. Latinsk skrift har emellertid också prövats för urmia-språket, så efter Första världskriget i Grusien och Sovjetarmenien för ditflyttade nestorianer. Jfr. Aro, sid. 2.

vudsak liturgiskt språk i Österns kyrka. Detta förhållande synes mera vara nödtvunget än önskat. Man är enligt uppgift i färd med att översätta liturgin till urmia-språket men har, av skilda anledningar, ej kommit särskilt långt i detta arbete.⁴²

Av det sagda framgår att nestorianerna inte har en språklig konflikt i stil med jakobiternas (för vilka frågan är: bevarande av syriska som både liturgiskt och allomfattande litterärt språk eller fasthållande vid syriska som kyrkospråk men omvandling av talspråket *turōyō* till modernt skriftspråk). Därför är heller inte hemspråksfrågan för Sveriges nestorianer något egentligt problem. Man väljer, i mån av tillgång till kompetenta lärare, urmia-språket.⁴³

42. Gudstjänsten inom Österns kyrka försiggår f.n. på två språk: syriska och urmia-språket (däremot användes inte arabiska, vilket delvis är fallet i den Syrisk-ortodoxa kyrkan och den Kaldeisk-katolska kyrkan). Syriska utgör merparten i liturgin. Dock måste tre avsnitt läsas på urmia-språket (förståelseaspekten). Dessa är: 1. *qeryānā* (ܩܪܝܢܐ); 2. *sh^elīkhā* (ܫܠܝܚܐ); 3. *ewangeliyōn* (ܐܘܢܓܠܝܘܢ). *Qeryānā* (jfr. Smith, sid. 519, s.v.), "läsning", är avsnitt från G.T., speciellt profeternas förutsägelser om Jesus. *Qeryānā* läses av den förste diakonen. - *Sh^elīkhā* (jfr. Smith, sid. 580, s.v., och för velart uttal av konsonanten ܫ, nedan, sid.87f., not 22), eg. "budbärare", "apostel", utgöres av episteltexter, spec. Pauli brev. *Sh^elīkhā* läses av den andre diakonen. - *Ewangeliyōn* (jfr. Smith, sid. 6), "evangeliet", läses av prästen. Samtliga här presenterade uppgifter är inhämtade 1980-08-18 i intervju med den nestorianske diakonen i Skövde Zaia Daoud. Densamme yttrade också att nestorianerna respekterar syriska "eftersom det är Jesu språk" och att man ämnar bevara båda språken (d.v.s. syriska och urmia-språket). Jfr. nedan, sid. 89, not 27.

43. Smärre dialektala skillnader kan existera mellan en nestoriansk talare och en annan men utgör inget hinder för den muntliga kommunikationen dem emellan. Däremot har med tiden en divergens uppkommit mellan folkmål och det skrivna urmia-språket (jfr. situationen i dagens Israel, där avståndet mellan den skrivna, normativa hebreiskan och den talade vardagshebreiskan ökar). Den nestorianska familjen Daniel i Tibro (där flickan Maria, 17 år, överraskade med genuin västgötsk dialekt) beskrev, 1980-08-18, skillnaden mellan skriven och talad form av urmia-språket som den mellan "stockholmska och västgötska". - För urmia-språkets klassificering jfr. ovan, sid. 5, not 5; sid. 9, not 24. För skillnaden mellan urmia-språket och *turōyō* jfr. ovan, sid. 11, och not 32.

4. Den språkliga nomenklaturfrågan.

I detta kapitel (4.1. - 4.3.) redogöres för assyriernas och syrianernas benämning av sina egna språk, samt nordiska språkforskarens benämning av samma språk på svenska.¹ Liksom i övrigt i utredningen är det nödvändigt att skilja mellan jakobiter och nestorianer. Jakobiterna indelas i syrianer och jakobitiska assyrier. Nestorianerna kallas här nestorianska assyrier (även om enbart nestorianer vore tillfyllest, eftersom likhetstecken kan sättas mellan nestorianer och assyrier).²

För syrianerna och de jakobitiska assyrierna gäller nomenklaturfrågan språken syriska och *ṭurōyō*, för nestorianerna syriska och urmia-språket. Inom den jakobitiska gruppen har nomenklaturfrågan lett till öppen konflikt. Detta har icke varit fallet hos nestorianerna.

Framställningen är i görligaste mån konstaterande. Analys av nomenklaturen sker huvudsakligen i del II av utredningen, där frågan ses i ett ideologiskt perspektiv.

Terminologi på tre språk genomgås: på syriska, på arabiska och på svenska. Det kan genast konstateras att det är nomenklaturen på svenska, som blivit tvistefrågan mellan syrianerna och de jakobitiska assyrierna. Arabiskans plats i sammanhanget förklaras av dess traditionella ställning som den syriska kristenhetens viktigaste språk, näst syriskan.

Det är tvisten inom den jakobitiska gruppen i Sverige, som föranlett utredningen. Följdriktigt fokuseras intresset på jakobiterna. Därvidlag är det riktigt att börja med syrianerna då dessa representerar det traditionella, och därefter fortsätta med de jakobitiska assyrierna, som representerar det icke-traditionella. Härefter behandlas nestorianernas nomenklatur, samt, slutligen, språkforskarnas.

I den senare delen av detta kapitel (4.4.) framlägger utredaren sina förslag till officiell svensk nomenklatur för de ak-

1. Framställningen är grundad på all den information, muntlig och skriftlig, som utredaren samlat under sitt uppdrag.

2. Jfr. nedan, paragraf 12.1., sid. 91.

tuella språken, syriska, *ṭurōyō* och urmia-språket. För att underlätta framställningen betecknas syriska (fattad i absolut bemärkelse som det klassiska skriftspråket) som A, *ṭurōyō* som B och urmia-språket som C.

4.1. *Syrianer och jakobitiska assyrier. Språk: syriska (A) och ṭurōyō (B).*

4.1.1. *Syrianer.*

4.1.1.1. *Nomenklatur på syriska.*

a) *Suryōyō* (ܣܘܪܝܝܐ) eller, fullständigare, med ord för "språk", *leshōnō suryōyō* (ܠܫܘܢܐܐܘܪܝܝܐ), användes för både A och B (på samma sätt som "svenska" kan vara beteckning för både rikssvenska och svenska dialekter). A och B åtskiljes medelst attribut: *k^ethōvōnōyō* (ܟܬܘܒܝܐ),³ "skriftlig", och *s^ewōdhōyō* (ܣܘܪܝܝܐ),⁴ "talspråks-".

b) *Suryōyō* användes (i absolut bemärkelse) för A och *ṭurōyō* för B (även om termen *ṭurōyō* som språkbeteckning synes vara mindre vanlig bland dess talare än västerländska orientalister velat göra gällande).⁵

c) *Ḍrōmōyō* (ܕܪܘܡܝܐ) användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut (jfr. a).

d) *Ḍrōmōyō* användes (i absolut bemärkelse) för A medan B ges egen beteckning (jfr. b).⁶

4.1.1.2. *Nomenklatur på arabiska.*

a) *Siryānī/suryānī* (سرياني),⁷ eller, i feminin form med bestämd

3. Jfr. Björklund, sid. 222.

4. Jfr. Smith, sid. 364, s.v.

5. Jfr. ovan, paragraf 3.2., sid. 8, och noterna 20 och 21.

6. Det bör observeras att B, i motsatsställning till A = *Ḍrōmōyō*, kan betecknas som *suryōyō* (jfr. Jastrow, sid. VIII, med formen *siryoyo*).

7. *Siryānī* och *suryānī* är fria uttalsvarianter. Jfr. nedan, sid. 94, not 7.

artikel, *as-siryāniyya/as-suryāniyya*, eller, fullständigare, med ord för "språk": *al-lugha as-siryāniyya/al-lugha as-suryāniyya* (اللغة السريانية). Användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut, av vilka adjektiven *faṣīḥ* (فصيح), "ren", "klassisk", och *ʿammī* (عامي), "vanlig", "tillhörande folket (*al-ʿamma*)" är gängse: (*al-lugha*) *as-siryāniyya al-fuṣḥā*, (*al-lugha*) *as-siryāniyya al-ʿammiyya* etc.⁸

b) *Siryānī/suryānī* användes (i absolut bemärkelse) för A och *ṭōrānī* (طوراني)⁹ för B.

c) *Ārāmī* (آرامي), *al-ārāmiyya*, *al-lugha al-ārāmiyya*, användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut (jfr. a).

d) *Ārāmī* etc. användes (i absolut bemärkelse) för A medan B ges egen beteckning (jfr. b).

4.1.1.3. Nomenklatur på svenska.

a) *Syriska* (numera vanligast), *syriak*, *syrianska*, *suryoyo*, och andra varianter.¹⁰ Användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut: "klassisk", resp. "talspråks-", eller dyl.

b) *Syriska* etc. användes (i absolut bemärkelse) för A medan B ges egen beteckning (*ṭurōyō*, *ṭōrānī*, eller dyl.).

c) *Arameiska* användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut (jfr. a).

d) *Arameiska* användes (i absolut bemärkelse) för A medan B ges egen beteckning (jfr. b).

8. Det är med samma (eller jämförbara) attribut man på arabiska markerar skillnad mellan klassisk arabiska och arabisk dialekt. Jfr. Wehr, sid. 714, s.v. فصيح, och sid. 715, s.v. افصح; sid. 641, s.v. عامي; vidare W. Diem, *Hochsprache und Dialekt im Arabischen, Untersuchungen zur heutigen arabischen Zweisprachigkeit*, Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, XLI, 1, Wiesbaden 1974, sid. 3 (paragraf 2.22). Jfr. också nedan, sid.92 f., not 4.

9. Jfr. Ritter, I, sid. +7+; Jastrow, sid. VIII; Zetterstéen, sid. 84.

10. Jfr. ovan, sid. 3, not 6. För "syrisk" jfr. nedan, sid.92f., not 4. För "syriak" jfr. nedan, sid. 92, not 3.

4.1.1.4. *Syrianernas synsätt på A, B och C (urmia-språket).*

Syrianerna kan medelst motsatsparen *k^ethōvōnōyō*, "skriftlig", och *s^ewōdhōyō*, "talspråks-", resp. *ma`revōyō* (ܡܪܘܝܬܐ), "västlig", och *madhn^ehōyō* (ܡܕܢܗܝܬܐ), "östlig", samt deras motsvarigheter på arabiska och svenska, beskriva både jakobiternas och nestorianernas språkliga verklighet. Det är att märka att i samtliga dessa fall vederbörande språkbeteckning, *suryōyō*, *ōrōmōyō*, *siryānī/suryānī*, *ārāmī*, *syrisk*, *arameisk*, användes som övergripande term.

4.1.2. *Jakobitiska assyrier.*

4.1.2.1. *Nomenklatur på syrisk.*

Överensstämmelse med paragraf 4.1.1.1. i fråga om punkterna a och b.¹¹ Många jakobitiska assyrier (dock ej alla) accepterar även punkterna c och d.¹²

4.1.2.2. *Nomenklatur på arabisk.*

Överensstämmelse med paragraf 4.1.1.2. i fråga om punkterna a och b.¹³ Många jakobitiska assyrier (dock ej alla) accepterar även punkterna c och d.

4.1.2.3. *Nomenklatur på svensk.*

Assyrisk användes för både A och B och åtskiljes medelst attribut: "klassisk", resp. "talspråks-".¹⁴

11. Jfr. nedan paragraf 12.3.3., sid.104 , och noterna 29 och 31. För ett undantag se nedan, sid. 122, not 64.

12. Jfr. nedan, sid. 105, och not 34.

13. Jfr. nedan, sid. 104 f., och not 32.

14. Jfr. nedan, sid. 105 f., och not 35.

4.1.2.4. De jakobitiska assyriernas synsätt på A, B och C (ur-
mia-språket).

De jakobitiska assyrierna kan medelst motsatspar beskriva både jakobiternas och nestorianernas språkliga verklighet. Härvidlag använder man samma attribut som syrianerna (jfr. paragraf 4.1.1.4.). Detta leder (jfr. 4.1.2.1. och 4.1.2.2.) till nära nog identisk syriansk och jakobitisk-assyrisk språkbeskrivning så länge man rör sig på språken syriska och arabiska.

På svenska (jfr. 4.1.2.3.) framträder den fundamentala skillnaden.

De jakobitiska assyrierna använder, analogt med syrianerna, i samtliga dessa fall aktuell språkbeteckning, *suryōyō*, *siryānī/suryānī*, *assyriska*, som övergripande term.

4.2. Nestorianska assyrier. Språk: syriska (A) och urmia-språket (C).

4.2.1. Nomenklatur på syriska.

a) *Āthurāyā* (ܐܬܘܪܝܐ) eller, fullständigare, med ord för "språk", *leshānā āthurāyā* (ܐܬܘܪܝܐ ܠܫܢܐ) användes för både A och C och åtskiljes medelst attribut: *sefrāyā* (ܫܦܪܝܐ),¹⁵ "skriftlig", och *s^ewādhāyā* (ܫܘܘܕܝܐ), "talspråks-".¹⁶

b) *Ārāmāyō* (ܐܪܡܝܐ) användes om A och *āthurāyā* om C.¹⁷

4.2.2. Nomenklatur på arabiska.

a) *Āthūrī* (آشوري) eller *āshūrī* (آشوري), *al-āthūriyya/al-āshūriyya*, *al-lugha al-āthūriyya/al-lugha al-āshūriyya*.¹⁸ Användes för både A och C och åtskiljes medelst attribut (analogt med

15. Jfr. Smith, sid. 387, s.v.

16. Jfr. Smith, sid. 364, s.v.

17. Jfr. nedan, sid. 107, not 39.

18. Jfr. nedan, sid. 105, not 32.

4.1.1.2.)).

b) *Ārāmī*, *al-ārāmiyya*, *al-lugha al-ārāmiyya*, användes för A och *āthūrī* eller *āshūrī* etc. för C.

4.2.3. *Nomenklatur på svenska.*

a) *Assyriska* användes för både A och C och åtskiljes medelst attribut (analogt med 4.1.2.3.).

b) *Arameiska* användes för A och *assyriska* för C.

4.3. *Språkforskarna. Språk: syriska (A), turōyō (B) och urmia-språket (C).*

4.3.1. *Nomenklatur på svenska.*

a) *Syriska* användes för samtliga tre språk och åtskiljes medelst attribut: "klassisk", "gammal-", resp. "ny-", och "väst-", resp. "öst-".

b) *Syriska* användes (i absolut bemärkelse) för A, medan B betecknas *turōyō*, och C *urmia-språket*.

4.4. *Utredarens rekommendationer.*

4.4.1. *Inledande synpunkter.*

4.4.1.1. *Nomenklatur kan ändras.*

Det kan inledningsvis vara värt att påpeka att ingen nomenklatur är sakrosankt.

En nomenklatur kan vara mer eller mindre riktig, mer eller mindre oriktig, mer eller mindre lämplig, mer eller mindre olämplig. Det som för en part framstår som riktigt kan för en annan part framstå som oriktigt. Det som är lämpligt för en kan vara olämpligt för en annan.

Nomenklatur är till sin natur en *konvention*. Dess syfte är *praktiskt*, nämligen att underlätta *kommunikation* mellan människor. Genom att använda samma nomenklatur, samma kommunikationssystem, blir budskapet entydigt.

En viktig anledning till denna utredning har varit den kom-

munikationsmässiga förbistring, som rått i Sverige på grund av assyriernas och syrianernas skiftande språknamenklatur.

Härvidlag är det oenigheten inom den jakobitiska gruppen, d.v.s. syrianer och jakobitiska assyrier, som åstadkommit förvirring. Svårigheten har inte så mycket gällt syrianerna och de jakobitiska assyrierna själva, eftersom båda fraktionerna är ense om nomenklaturen så länge man kommunicerar via annat språk än svenska. Problemen har uppstått i kontakten med det svenska samhället genom att syrianernas och de jakobitiska assyriernas *svenska* nomenklatur varit olikartad.

Sverige är ett invandrarland med en betydande grupp jakobiter och en mindre grupp nestorianer. Det är att förmoda att majoriteten av grupperna kommer att stanna i Sverige. I detta läge är det ett rimligt önskemål att förutsättningar skapas för otvetydig kommunikation. Detta innebär överenskommelse om svensk benämning av språken syriska, *turōyō* och urmia-språket.

Nomenklatur kan ändras. Frågan det ytterst sett gäller här är följande: är det riktigt, alternativt lämpligt, att på svenska kalla syriska (*suryōyō*) för "assyriska"?

4.4.1.2. Parter berörda av nomenklaturfrågan.

I ett modernt samhälle kan få frågor avgöras utan att synpunkter från ett flertal grupper och instanser inhämtas.

Den aktuella nomenklaturfrågan är inte uteslutande en intern jakobitisk angelägenhet; den angår ett betydande antal parter. Följaktligen bör en lösning eftersträvas som i mesta möjliga mån tar hänsyn till aspekter från samtliga.

De viktigaste parterna är: a) syrianerna; b) de jakobitiska assyrierna; c) de nestorianska assyrierna; d) Syrianska Riksförbundet (syrianernas officiella språkrör); e) Assyriska Riksförbundet (de jakobitiska assyriernas officiella språkrör och en del av de nestorianska assyriernas); f) den Syrisk-ortodoxa kyrkan; g) Österns kyrka; h) språkforskarna (semitisterna); i) biblioteken; j) myndigheterna (däribland de statliga, såsom Statens invandrarverk, Statens kulturråd, Skolöverstyrelsen, Universitets- och högskoleämbetet, Svenska Akademien - den språkvårdande aspekten -, och de kommunala); k) utlandet (i bemärkelsen normal utländsk nomenklaturpraxis).

4.4.1.3. Den ideala lösningen.

Den ideala lösningen av nomenklaturfrågan är en terminologi som kan accepteras av samtliga parter. Den näst bästa är en terminologi som kan accepteras av majoriteten.

En god terminologi bör vidare stå i samklang med det svenska språkets formkrav. Den bör heller inte vara provisorisk.

4.4.2. Teoretiska alternativ.

I denna paragraf skall förutsättningslöst fyra nomenklaturalternativ tas upp för granskning. Alternativen gäller språken syriska (A), *ṭurōyō* (B) och urmia-språket (C).

Följande svenska benämningar har inringats och kommer att prövas: a) arameiska; b) assyriska; c) syriska; d) assyriska/syriska.

Det har framgått (4.1. - 4.3.) att syrianerna och de jakobitiska assyrierna, liksom de nestorianska assyrierna och språkforskarna, gärna använder sina respektive språkbeteckningar i övergripande bemärkelse; vidare att nödvändiga distinktioner åstadkommes medelst motsatspar.

Det framstår därför naturligt att laborera med de fyra namnalternativen på samma sätt. De prövas därför som övergripande beteckningar. Alternativen relateras, med hänsyn till förhållandet A-B och A-C, A-A och B-C, till motsatsparen: a) skriftspråk - talspråk; b) klassisk - modern; c) västlig - östlig (med tanke på västlig och östlig uttalstradition av A och geografiskt väst-östförhållande mellan B och C).

Nomenklaturmodellerna ställes slutligen i relation till de fyra huvudparter, vars språkbruk ansetts särskilt beaktansvärt, d.v.s. syrianerna, de jakobitiska assyrierna, de nestorianska assyrierna och språkforskarna. I detta sammanhang ges parternas sannolika reaktioner till respektive förslag.

Begränsningen till fyra huvudparter motiveras av att var och en av dessa kan representera mer än sig själv (jfr. 4.4.1.2.). Syrianerna: Syrianska Riksförbundet och den Syrisk-ortodoxa kyrkan. - De jakobitiska assyrierna: Assyriska Riksförbundet. - De nestorianska assyrierna: Österns kyrka. - Språkforskarna: biblioteken (för sin katalogisering beroende av ve-

tenskaplig nomenklatur) och utlandet (i så måtto därmed avses gängse icke-svensk nomenklatur). - Vad gäller myndigheterna kan dessa snarast betecknas som neutrala. De har att lyssna på argumenten från huvudparterna och att, efter noggrann prövning, fälla ett avgörande i nomenklaturfrågan.

4.4.2.1. *Arameiska.*

A: arameiska	A: arameiska
skriftspråk	skriftspråk
klassisk	klassisk
västlig	östlig
B: arameiska	C: arameiska
talspråk	talspråk
modern	modern
västlig	östlig

Huvudparternas sannolika reaktion.

Syrianerna. Modellen kan accepteras eftersom A, B och C enligt syriansk uppfattning är arameiska språk och *ḫrōmōyō* (aramaiska) likställes med *suryōyō* (syriskä).¹⁹ - *De jakobitiska assyrierna.* Modellen kan ej accepteras. Visserligen kan man erkänna att A, B och C *substantiellt* är arameiska språk, men fordrar på grund av sin assyriska identifikation ett namn som står i samklang med denna: "assyriska".²⁰ - *De nestorianska assyrierna.* Modellen kan ej accepteras. Namnet "aramaiska" kan godkännas för A och B men inte för C, för vilket språk man kräver "assyriska" (identifikationsaspekten).²¹ - *Språkforskarna.* Modellen kan ej accepteras. Det är riktigt att A, B och C är arameiska språk, men de är långt ifrån de enda. Modellen blir missvisande.

19. Jfr. nedan, paragraf 12.2.3., sid. 94 f.

20. Jfr. nedan, paragraf 12.3.3., sid.104 ff.

21. Hänvisning i not 17.

4.4.2.2. Assyriska.

A: assyriska
skriftspråk
klassisk
västlig

A: assyriska
skriftspråk
klassisk
östlig

B: assyriska
talspråk
modern
västlig

C: assyriska
talspråk
modern
östlig

Huvudparternas sannolika reaktion.

Syrianerna. Modellen kan ej accepteras eftersom A, B och C enligt syriansk uppfattning är arameiska språk. Språkbeteckningen "assyriska" är därför inte bara olämplig, den är oriktig.²²

- *De jakobitiska assyrierna.* Modellen kan accepteras. - *De nestorianska assyrierna.* Modellen kan accepteras. - *Språkforskarna.* Modellen kan ej accepteras. Beteckningen "assyriska" är inte bra eftersom "assyriska" traditionellt användes som beteckning på ett av forntidens akkadiska språk. "Assyriska" för A, B och C leder till terminologisk förvirring med tanke på den etablerade vetenskapsgren som heter assyriologi (och till vars objekt A, B och C normalt ej räknas).

4.4.2.3. Syriska.

A: syriska
skriftspråk
klassisk
västlig

A: syriska
skriftspråk
klassisk
östlig

B: syriska
talspråk
modern
västlig

C: syriska
talspråk
modern
östlig

22. Jfr. nedan, paragraf 12.2.3.1., sid. 95.

Huvudparternas sannolika reaktion.

Syrianerna. Modellen kan accepteras. - *De jakobitiska assyrierna.* Modellen kan ej accepteras eftersom man kräver att få kalla A, B, men också C, för "assyrisk" (identifikationsaspekten).²³

- *De nestorianska assyrierna.* Modellen kan ej accepteras. Namnet "syrisk" kan godkännas för A och B men inte för C, för vilket språk man kräver "assyrisk" (identifikationsaspekten).²⁴ -

Språkforskarna. Modellen kan accepteras.

4.4.2.4. *Assyriska/syriska.*

A: assyriska/syriska
skriftspråk
klassisk
västlig

A: assyriska/syriska
skriftspråk
klassisk
östlig

B: assyriska/syriska
talspråk
modern
västlig

C: assyriska/syriska
talspråk
modern
östlig

Huvudparternas sannolika reaktion.

Syrianerna. Modellen kan ej accepteras eftersom "assyrisk" i dubbelnamnet är en oriktig benämning av A, B och C. - *De jakobitiska assyrierna.* Modellen kan accepteras. Dubbelnamnet ses som en kompromiss.²⁵ - *De nestorianska assyrierna.* Modellen kan ej accepteras. Dubbelnamn kan accepteras för A och B men inte för C, för vilket språk man kräver enbart "assyrisk". - *Språk-*

23. Hänvisning i not 20.

24. Hänvisning i not 17.

25. Representanter för Assyrisk Riksförbundet (jakobitiska assyrier) har förklarat att man är villig att som en kompromiss acceptera dubbelnamn i vilket elementet "assyrisk" ingår: Gabriel Afram 1980-03-14; 1980-10-25; Johanon Kashisho 1980-08-15.

forskarna. Modellen kan ej accepteras. "Assyriska" är traditionellt beteckningen på ett annat språk (jfr. 4.4.2.2.) och leder därför, även i konstellation med det korrekta namnet "syrisk", till terminologisk oreda.

4.4.2.5. Sammanfattning.

Genomgången av de fyra nomenklaturmodellerna ger vid handen följande.

Samtliga förslag, "arameiska", "assyrisk", "syrisk", "assyrisk/syrisk", är ur *praktisk kommunikationssynpunkt* principiellt möjliga namn (d.v.s. utan hänsyn till deras ev. riktighet/oriktighet, lämplighet/olämplighet). En betydande olägenhet ligger emellertid i att samtliga förslag är av övergripande natur. De måste därför, vart och ett, kompletteras med bestämmelser (skriftspråk - talspråk, klassisk - modern, västlig - östlig) för att kommunikation om språken A, B och C skall vara otvetydig.

Det framgår också att inget av förslagen vinner alla huvudparters gillande. Ur en ren *kvantitetsaspekt* ("kan accepteras" resp. "kan ej accepteras") visar det sig att förslagen "arameiska" och "assyrisk/syrisk" kan accepteras av en huvudpart vardera, medan de två resterande förslagen, "assyrisk" och "syrisk", kan accepteras av två huvudparter vardera.

Denna situation klargör att inget förslag, ens en kompromiss, kan tillfredsställa alla fyra huvudparter.

Frågan blir då om något av de två förslag, "assyrisk" och "syrisk", som samlat två röster vardera, kan sägas överväga över det andra.

En granskning av paragrafen 4.4.2.2. visar att "assyrisk" kan påräkna två jaröster (de jakobitiska assyrierna och de nestorianska assyrierna) och två kategoriska nej röster (syrianerna och språkforskarna). Motsvarande granskning av paragrafen 4.4.2.3. visar att "syrisk" kan påräkna två jaröster (syrianerna och språkforskarna) och två nej röster (de jakobitiska assyrierna och de nestorianska assyrierna). Dock är den ena nej rösten ej kategorisk såtillvida att de nestorianska assyrierna sannolikt skulle kunna acceptera "syrisk" för A och B men ej för C.

Detta förhållande ger namnet "syrisk" ett voteringsmässigt (låt vara fiktivt) försteg framför "assyrisk". Ett ytterligare

starkt stöd för "syrisk" är att, av de fyra nomenklaturförslagen, endast detta kan accepteras av språkforskarna.

4.4.3. Utredarens förslag till svensk nomenklatur.

4.4.3.1. A = syrisk.

"Syrisk" i den ovan diskuterade modellen är behäftad med samma nackdelar som "aramaisk", "assyrisk" och "assyrisk/syrisk". Namnet är övergripande, varför bestämmingar erfordras för att definiera de enskilda språken.

Slutsatsen blir därför att "syrisk" hellre bör användas i *absolut* bemärkelse för A. Fördelarna är uppenbara. Man slipper attributen, "skriftspråk", "klassisk". Endast motsatsparet "västlig - östlig" kan komma att bli nödvändigt, om nämligen andra än jakobiterna önskar hemspråksundervisning i A. Normalt kommer "syrisk" att räcka och blir likabetydande med "A, skriftspråk, klassisk, västlig".

Konsekvensen av detta är att också B och C ges absoluta benämningar (klarhetsaspekten).²⁶

26. Bland alla modeller utredaren prövat för absoluta benämningar skall nämnas följande två schemata, som bygger på icke-svensk terminologi:

A: *suryoyo*

A: *suryaya*

B: *turoyo*

C: *athuraya*

samt

A: *oromoyo*

A: *aramaya*

B: *turoyo*

C: *athuraya*

Båda modellerna har fördelen att signalera västligt, resp. östligt uttal av A. Av huvudparterna skulle sannolikt syrianerna och de nestorianska assyrierna kunna acceptera båda modellerna, däremot knappast de jakobitiska assyrierna. Visserligen delar dessa i huvudsak syrianernas terminologi på syrisk. Modellerna här (av vilka den första teoretiskt sett borde passa de jakobitiska assyrierna bäst) skulle likväl ge C (men inte A och B) beteckningen *athuraya*, "assyrisk", något som man näppeligen är villig att godta. Språkforskarna skulle, med reservationerna att *athuraya*, "assyrisk", är en oegentlig benämning av C, och att *oromoyo/aramaya*, "aramaisk", för A användes i inskränkt bemärkelse, möjligen kunna acceptera modellerna. - Den uppenbara nackdelen är emellertid: termerna är främmande kroppar i det svenska språket.

4.4.3.2. B = turabdinska.

Den absoluta benämning som mestadels användes för B är "turoyo" (mer eller mindre noggrant fonematiskt eller fonetiskt markerad; i denna utredning t.ex.: *ṭurōyō*).

Att i svenska införa den främmande termen "turoyo" kan ur språkvårdande synpunkt knappast anses lyckligt. Bättre är en beteckning formad på normalt svenskt sätt.

Adjektivet *ṭurōyō* är bildat på substantivet *ṭūrō*, "berg". Det naturliga vore därför att med utgångspunkt från *ṭūrō* åstadkomma en svensk adjektivbildning, som i sin tur kan substantiveras och tjäna som språkbeteckning. Ett sådant försök ger som resultat "turisk" resp. "turiska", eller "turoisk" resp. "turoiska". Ingetdera förslag känns särskilt lyckat.

Det har emellertid framgått (3.2.) att *ṭurōyō* i särskild bemärkelse syftar på *Ṭūr ʿAbdīn*. Det är därför rimligt att pröva *Ṭūr ʿAbdīn* som grundval för en svensk adjektivbildning. Därvidlag skriver vi, analogt med förekommande bruk på syriska,²⁷ ihop de båda leden till ett ord: "Turabdin". Adjektivet blir "turabdinsk" och språkbeteckningen "turabdinska".²⁸

Termen är entydig och ur svensk ordbildningsaspekt invändningsfri. "Turabdinska" rekommenderas som officiell svensk beteckning av B.

4.4.3.3. C = urmiska.

Den absoluta benämning som på svenska normalt användes för C är (med eller utan bindestreck) "urmia-språket" (så i denna utredning) eller "urmia-dialekten".

Sammanställningen är både otymplig och onödig. Konsekvensen av föregående paragraf är en normal svensk språkbeteckning av C.

27. Jfr. ovan, sid. 3, not 21.

28. Man kan på syriska analogt bilda ett adjektiv från *Ṭūr ʿAbdīn*: *Ṭūr ʿabdīnōyō*, "Turabdinensis". Jfr. *The-saurus syriacus*, sp. 1451, s.v.

Ordbildningen ger sig själv. Med utgångspunkt i platsnamnet "Urmia" bildas adjektivet "urmisk", varefter detta substantiveras till "urmiska" (analogibildning till "namibisk", "nambiska", från "Namibia").

"Urmiska" rekommenderas som officiell svensk beteckning av C.

4.4.3.4. *Utredarens slutkommentar i den språkliga nomenklaturfrågan.*

Termen "assyriska/syriska" användes sedan mer än ett år halvofficiellt i Sverige och det kan möjligen framstå som egendomligt att utredaren inte rekommenderat fortsatt användning av denna. Skälen härför är följande.

Ett dubbelnamn är en kompromiss och kan i längden inte tillfredsställa någon part. Det har också framgått (4.4.2.4.) att språkbeteckningen "assyriska/syriska" endast kan accepteras av de jakobitiska assyrierna.

Det finns emellertid en annan viktig orsak till att inte permanenta namnet "assyriska/syriska".

Berörda myndigheter har i prägländet av dubbelnamnet "assyriska/syriska" vägletts av en strävan att genom själva kompromissen gå tvenne parter till mötes. Dessa har varit fraktioner inom samma jakobitiska grupp, nämligen syrianer och jakobitiska assyrier.

Utredningen visar att nomenklaturfrågan inte kan isoleras från nestorianerna. Därtill kommer att Sverige i en framtid kan tänkas komma att hysa en tredje grupp av den syriska kristenheten, nämligen kaldéerna. Eftersom vi vet att dessa kallar den språkliga verkligheten bakom namnet "assyriska/syriska" för "kaldeiska",²⁹ finns ingenting som säger att presumtiva kaldéer i Sverige inte skulle kräva "sin del" i den svenska kompromissnomenklaturen. Resultatet skulle bli "assyriska/syriska/kaldeiska", en bildning, som torde verka avskräckande på även den mest kompromissvillige.

29. Jfr. boktitel i litteraturförteckningen, s.v. Manna.

En följd av utredarens nomenklaturförslag, "syriska", "turabdinska" och "urmiska", är att elementet "assyrisk" helt försvinner ur bilden som *officiell* beteckning på A, B och C. Till detta är följande att säga.

Ingenting (d.v.s. om utredningens förslag vinner gehör) skulle hindra de jakobitiska assyrierna att även i framtiden inofficiellt kalla A, B och C för "assyrisk". Ingenting skulle heller hindra de jakobitiska assyrierna att kalla sig själva för "assyrier" och att i det svenska samhället aktivt verka för sin assyriska nationalism. Man kan t.o.m. teoretiskt tänka sig en situation där majoriteten av syrianerna övertygas om riktigheten av jakobitisk assyrianism.³⁰ I ett sådant läge, men först då, kan det bli aktuellt att ta upp frågan om svensk språkbeteckning av A, B och C på nytt. Likväl skulle även med dessa premisser valet av namnet "assyrisk" för *suryōyō* vara betingat av extralingvistiska skäl. Ty hur man än vrider och vänder på saken kvarstår faktum att "syriska" är den adekvata översättningen till svenska av *suryōyō*.³¹

De jakobitiska assyriernas krav att få kalla sitt språk i samklang med sitt assyriska nationalmedvetande kan inte utan vidare avvisas. Dock är man i sak inte övertygande. Man kräver "assyrisk" på svenska men använder *suryōyō* (och inte *ōthurōyō*) på syrisk, och, analogt *siryānī/suryānī* (och inte *āthūrī* eller *āshūrī*) på arabiska, en inkonsekvens som är graverande.³²

De faktiska förhållandena i världen visar dessutom att långt ifrån alla nationer kan göra anspråk på absolut korrelation mellan nationsbeteckning och språkbeteckning. "Engelska" är "engelska" inte bara i England utan även i Kanada, Nordamerika och Australien. "Franska" är "franska" inte bara i Frankrike utan även i Belgien och Kanada. "Tyska" är "tyska" inte bara i Tyskland utan även i Österrike och Schweiz. "Arabiska" är "ara-

30. Jfr. nedan, paragraf 12.3.12.1., sid. 119 f.

31. Jfr. ovan, paragraf 3.1.1., sid. 4.

32. Jfr. nedan, paragraf 12.3.3., sid. 104 ff.

biska" inte bara i det egentliga Arabien - Arabiska halvön - utan även i Arabförbundets samtliga stater oberoende av nationsbeteckning, Libanon, Syrien, Irak, Jordanien, Egypten etc.

5. Hemspråksfrågan.

Riksdagens beslut om invandrarbarns rätt till hemspråksundervisning har i assyriernas och syrianernas fall lett till betydande komplikationer. Problemet sammanhänger med assyriernas och syrianernas faktiska språksituation och med olika tolkning av hemspråkslagen.

Assyriernas och syrianernas språkliga verklighet är splitttrad. Den skiljer sig också mellan nestorianer (assyrier) och jakobiter (syrianer och assyrier).

Ordet "hemspråk" har normalt givits betydelsen av organiskt levande språk. Däri har underförståtts att språket i fråga inte bara är ett talspråk utan också ett skriftspråk.

I nestorianernas fall bereder denna definition inga svårigheter. Visserligen har nestorianerna i likhet med jakobiterna bott i främreorientaliska områden, vars skiftande språk man tvingats lära sig (arabiska, turkiska, kurdiska och persiska). Gemensamt med jakobiterna har nestorianerna också att de fortfarande huvudsakligen använder syriska som liturgiskt språk. Den fundamentala skillnaden ligger i att ett av nestorianernas arameiska talspråk, urmia-språket, redan för ca. 150 år sedan gjordes till skriftspråk.¹ Urmia-språket fick därmed ökad prestige och tjänar nu som nestorianernas främsta språkliga identifikationsfaktor. Det uppfyller väl de kriterier som vanligen ställes på ett "hemspråk"; det är både talat och skrivet.

Det visar sig också att nestorianerna i Sverige i första hand väljer urmia-språket som hemspråk för sina barn. Därmed bortfaller nestorianerna som objekt för detta kapitel.

Vi har här att uppmärksamma jakobiterna, d.v.s. syrianerna och de jakobitiska assyrierna. Det bör observeras att syrianer och jakobitiska assyrier visserligen *nomenklaturmässigt*² är oense men att de i hemspråksfrågan *sakligt sett* är överens.

Den jakobitiska språksituationen i Sverige kännetecknas av spänningen mellan det övergripande gemensamma skriftspråket sy-

1. Jfr. ovan, paragraf 3.3., sid. 12 f.

2. Jfr. ovan, paragraf 4.1., sid. 15 ff.

riska och olika främreorientalistiska talspråk, *turōyō*, arabiska, turkiska, kurdiska, samt, i ökande utsträckning, invandrarlandets språk, svenska.

Debatten om jakobitiska barns hemspråksundervisning har fokuserats på de arameiska språken syriska och *turōyō*.

Det har visat sig att en merpart av jakobitiska föräldrar (vare sig dessa kallar sig syrianer eller assyrier) önskar att deras barn i den svenska grundskolan skall ges undervisning i syriska. Denna önskan har ställt svenska skolmyndigheter inför ett svårt dilemma. Syriska är ett litterärt språk med anor men kan inte definieras som ett talat språk. Inget jakobitiskt barn har syriska som modersmål. Därmed faller syriska utanför de principer, som varit vägledande för hemspråksundervisningen, d.v.s. att ge barnen undervisning i ett språk varmed de kan kommunicera med sina föräldrar.

Turōyō, däremot, är många jakobitiska barns modersmål men har, å andra sidan, den betydande nackdelen att inte vara skriftspråk. Därmed försvåras användningen av *turōyō* som praktiskt kommunikationsspråk i skolans arbete. En konkret undervisningssituation i vilken språket inte är målet utan medlet kräver naturligen inte bara muntliga förklaringar från lärarens sida utan också skriftliga. Detta förhållande har aktualiserat frågan om *turōyō* bör göras till skriftspråk, vidare om detta är en angelägenhet för den svenska staten.

Utredaren har i andra sammanhang uttalat sig i den jakobitiska hemspråksfrågan.³ Nedanstående synpunkter är därför till dels en upprepning av tidigare framförda bedömningar.

För att förstå jakobiternas språksituation är det lämpligt att göra en indelning i: a) *identifikationsspråk* och b) *kommunikationsspråk*.

Identifikationsspråket framför andra är syriska (*suryōyō*). Detta identifikationsspråk, bärare av jakobiternas historiska och kulturella arv, vill man i Sverige (och i andra länder i den

3. I *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 32 f.; vidare i skrivelse (1981-10-07) ställd till Siv Nordell, Skolöverstyrelsen, med anledning av utredningen *Behovsanalys för undervisningen av assyriska och syrianska elever inom ungdomsskolan* (1981-08-25, Dnr L 81:592).

jakobitiska diasporan) göra till ett modernt kommunikationsspråk fullt i paritet med t.ex. arabiska, turkiska och svenska. Denna strävan framgår av att syriska, jämte arabiska, turkiska och svenska, som ett stående moment ingår i Assyriska Riksförbundets månatliga tidskrift *Hujådā* liksom i Syrianska Riksförbundets motsvarande tidskrift, *Bahro Suryoyo*.

Att syriska ännu icke kan räknas som ett egentligt kommunikationsspråk beror på att det i skrift förstås av en förhållandevis liten del av jakobiterna men främst på att det inte användes som vardagsspråk. Kommunikationsspråk i den bemärkelsen är *ṭurōyō*, arabiska, turkiska, kurdiska, och blir med tiden, oundgängligen, svenska.

Det sagda antyder hur den jakobitiska språkfrågan bör lösas både i den praktiska skolsituationen och vad gäller hemspråksundervisningen.

Ingen *stödundervisning* bör försiggå på syriska. All undervisning som syftar till att ge barnen hjälp i olika skolämnen bör - utan ideologiska sidoblickar - äga rum på det språk barnen behärskar bäst vare sig detta är *ṭurōyō*, arabiska, turkiska, kurdiska eller svenska.

Man kan, med nuvarande tolkning av hemspråksparagrafen, fråga sig om det överhuvud är den svenska skolans uppgift att ge jakobitiska barn undervisning i syriska.⁴ Det är emellertid fullt uppenbart att en majoritet av jakobitiska föräldrar ser syriska som det egentliga hemspråket, och att man önskar att skolan skall ge barnen undervisning i detta.

Jakobiternas språkliga verklighet är ett exempel på att hemspråkslagen inte "stämmer".⁵ Detta förhållande kan komma att nödvändiggöra en översyn av densamma. Tills vidare kan man som argument för hemspråksundervisning i syriska hänvisa till det kultur-

4. Frågan framfördes av Can Saydam, "oberoende" jakobitisk assyrier, under intervju 1980-11-07.

5. Ett annat exempel gäller arabiska dialekter visavi klassisk arabiska (*al-fuṣḥā*). Varje arabiskt barn har som modersmål en arabisk dialekt. I skolan konfronteras barnet med klassisk arabiska, ett språk som avviker markant från barnets dialekt och som till yttermera visso, inte någonstans förekommer som levande talspråk. Den svenska hemspråkslagen bjuder att in-

ansvar den svenska staten iklätt sig gentemot Sveriges invandrare.

Farhågor att syriska skulle vara för svårt för lågstadiebarn är sannolikt överdrivna. Barn har en naturlig nyfikenhet. Därvidlag kan syriskans icke-latinska alfabet snarare verka lockande på barnen än avskräckande.⁶ Skolöverstyrelsens publikation *Safro Toba* är ett gott exempel på ett tilltalande nybörjarmaterial i syriska.

Utredarens intervjuer med både syrianer och jakobitiska assyrier har givit vid handen att den gemensamma önskedrömmen är att syriska skall göras till var mans egendom som inte bara skrivet utan också som talat språk.⁷

Det skall klart sägas ifrån att syriska som språk äger alla förutsättningar för en sådan utveckling. Däremot kan man med fog fråga sig om de yttre omständigheterna är tillräckligt gynnsamma. Härvidlag måste den svenska statens aktuella bemödanden att minska den jakobitiska befolkningstätheten i Södertälje verka i negativ riktning.⁸

vandrarbarn skall ges undervisning i det språk de använder hemma. Inget arabiskspråkigt barn talar klassisk arabiska med sina föräldrar; inga arabiskspråkiga föräldrar talar klassisk arabiska med sina barn. Alltså faller också klassisk arabiska utanför den gängse hemspråksbilden; de arabiskspråkiga barnen i Sverige borde, strängt taget, undervisas i sin dialekt, vare sig denna är marockansk, algerisk, tunisisk, libysk, egyptisk, sudansk etc. Detta sker emellertid inte. De arabiskspråkiga barnen i Sverige undervisas i klassisk arabiska. - *Diglossia*-förhållandet i arabiska kan inte sägas vara mycket annorlunda än *diglossia*-förhållandet mellan *turōyō* och syriska. Jfr. B. Knutsson, i *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 32 f., och ovan, sid. 10 f.

6. Utredaren vet av egen erfarenhet att barn inte har svårare än vuxna att lära sig ett invecklat alfabet. Under sin tid som direktor för Svenska Teologiska Institutet i Jerusalem under första delen av 70-talet gav utredaren ett antal språkkurser för svensk biståndspersonal i regionen och deras familjer. Flera barn deltog i undervisningen och visade sig inhämta det arabiska alfabetet (detta är definitivt inte enklare än syriskans *ser-tō*) lika snabbt som sina föräldrar.
7. Jfr. t.ex. uttalande av Gabriel Afram 1980-03-14: "Målet är att komma till det stadiet då vi kan tala klassisk assyriska."
8. Det är naturligt att jämföra jakobiternas aspirationer att förvandla syriska till ett i ordets egentliga bemärkelse levande språk med Eliezer Ben Yehudas arbete med hebreiskan. Under parollen *l'mad `ivrīt dabber `ivrīt*, "Studera hebreiska, tala hebreiska!", lyckades Eliezer Ben Yehuda övertyga sentida judiska invandrare till Palestina att det vore möjligt att an-

Det ligger i sakens natur att jakobitiska föräldrar, som för sina barn begär undervisning i annat hemspråk än syriska, t.ex. arabiska, skall beviljas detta.⁹

Att skolans språkundervisning bör ske i samråd med barnens föräldrar, icke mot deras vilja, gäller också *turōyō* och den problematik detta språk åstadkommer i det konkreta skolarbetet.

Turōyō är det främsta kommunikationsspråket för många jakobitiska barn. Det faktum att *turōyō* saknar ett eget alfabet begränsar likväl dess användningsområde i skolans stödundervisning.

vända hebreiska inte bara skriftligen utan också muntligen. Detta skedde likväl icke smärtfritt. De ortodoxa judarna i Jerusalem opponerade sig mot Eliezer Ben Yehudas profanerande av *leshōn ha-kodhāsh*, "det heliga språket". Andra, däribland visionären Theodor Herzl, kunde inte föreställa sig att ett klassiskt, icke-talat språk skulle kunna fungera som fullgott språkligt kommunikationsmedel i det 20:e århundradet. Var och en som studerat hebreiska och rört sig i den israeliska språkmiljön vet att hebreiskan numera uppvisar alla de drag som vanligen förknippas med ett levande språk (jfr. ovan, sid. 13, not 43), däri inbegripet förekomst av en utbildad slang. - Syriskans inneboende möjligheter att tjäna som modernt kommunikationsspråk är på intet sätt mindre än hebreiskans. Skriftligen har detta bevisats av jakobitiska författare i nutiden. Om man däremot förmår att också göra det skrivna syriska ordet till en levande muntlig och allmängiltigt integrerad jakobitisk kunskap återstår att se. Att motsvarande process kröntes med framgång i hebreiskans fall torde kunna förklaras som beroende på Eliezer Ben Yehudas personliga orubblighet men också, och i hög grad, på att hela företaget försiggick i det land, där hebreiskan en gång talats, det land, som judiska immigranter såg som sitt historiska hemland, det land, som de tänkte bygga på nytt. Syrianers och jakobitiska assyriers entusiasm för att återuppliva syriska är stor. De saknar emellertid i Sverige och i andra länder i Europa och Amerika den impetus som själva vetskapen om att vara i det historiska hemlandet måste skapa. Teoretiskt kan man visserligen tänka sig att syrianer och jakobitiska assyrier t.o.m. som boende i Sverige skulle kunna återerövra syriskan som sitt modersmål. Praktiskt skulle detta emellertid förutsätta en maximal koncentration av jakobitiska familjer till en enda plats i landet samt skapandet av ett homogent, slutet samhälle i mesta möjliga avskildhet från omvärlden. Om svenska politiker är villiga att satsa på ett sådant experiment är osäkert. Konsekvensen skulle bli att man i stället för att uppmana assyrier och syrianer att flytta ut från Södertälje måste uppmana alla icke-assyriska och syrianska befolkningselement att lämna staden för att på så sätt bereda plats för så många nya assyrier och syrianer som möjligt.

9. Syrianer i Skövde framhöll, 1980-08-17, arabiska som ett internationellt sett viktigt språk. Man syntes därför inte mycket beklaga att barnen hade arabiska som hemspråk, så mycket mindre som arabiska verkligen var det språk som talades i hemmen. Å andra sidan gjorde man fullt klart att man, om möjligheterna hade stått till buds, skulle ha valt syriska som hemspråk för sina barn, detta för att betona gruppens identitet.

Många svenska pedagoger har därför uttryckt ett bestämt önskemål att *ṭurōyō* göres till skriftspråk.¹⁰

Härvidlag har man mött tvehågsenhet hos både syrianer och jakobitiska assyrier. Det är inte svårt att förstå orsaken.

Olägenheten att kommunikationsspråket *ṭurōyō* inte samtidigt är skriftspråk är uppenbar för dess talare. Man är emellertid också medveten om att varje satsning, som syftar till att ge *ṭurōyō* samma ställning bland jakobiterna som den urmia-språket har bland nestorianerna, med nödvändighet måste ske på syriskans bekostnad.¹¹ Eftersom både syrianers och jakobitiska assyriers språkliga ansträngningar f.n. går ut på att hålla fram syriska som gemensam nämnare för alla jakobiter, har man hittills varit avvaktande till tanken på *ṭurōyō* som skriftspråk.

Man ser också realistiskt på sin språksituation. Varje *ṭurōyō*-talande individ som lämnar Tūr `Abdīn bidrar automatiskt till ett försvagande av språkets överlevnadsförmåga. Man är medveten om att *ṭurōyō* (liksom andra medhavda främreorientaliska talspråk) med tiden kommer att ersättas av resp. invandrarlands språk, i Sverige av svenska.¹²

I detta läge är det endast rimligt att antaga att syrianska och jakobitisk-assyriska barns sökande efter historisk och kulturell bakgrund kommer att sätta syriska i centrum, inte *ṭurōyō*.

10. Jfr. S. Nordell, *Behovsanalys angående undervisning av assyriska-syrianska elever inom ungdomsskolan*, Skolöverstyrelsen, Läromedelssektionen, Stockholm 1982-02-05 (Dnr. L 81:592), sid. 26.

11. Jfr. ovan, paragraf 3.3., sid. 12 f.

12. Den syrisk-ortodoxe prästen Yousef Said i Södertälje omtalade vid intervju, 1980-08-12, att han vid en konferens i Bagdad träffat H. Ritter, när denne som bäst var engagerad i sitt stora *ṭurōyō*-projekt. På Y.S.:s fråga varför den tyske orientalistprofessorn intresserade sig för *ṭurōyō* blev svaret att denne bedömde *ṭurōyō*s överlevnadsmöjligheter som små, och att han därför ville dokumentera språket innan det vore för sent. Y.S. trodde själv att *ṭurōyō* skulle vara ett utdött språk om några generationer. Dess framtid i Sverige bedömde han som utsiktslös; det vore bara en tidsfråga innan svenska hade ersatt *ṭurōyō* som modersmål. Slutsatsen av denna bedömning vore, vidare, att av jakobiternas två arameiska språk endast syriska - skriftspråket - borde göras till föremål för seriöst studium. - Liknande synpunkter framfördes 1980-08-15 av Johanon Kashisho, framstående jakobitisk-assyrisk författare i Sverige (jfr. nedan, sid. 104, not 29): "Om 20 - 30 år kommer man att tala svenska i hemmen också, men assyriska blir traditionens språk."

Man bör nämligen inte för ett ögonblick förglömma att syriska är ett språk med näst intill tvåtusenårig hävd, med fast grammatik och en obruten litterär tradition. För ett flertal främre-orientaliska kulturer är det historiska synsättet avgörande, så också för syrianer och jakobitiska assyrier. På samma sätt som syriska varit språklig identitetsgivare i det förgångna kommer den att vara det i framtiden.

Kvarstår likväl *ṭurōyō* i ett kortsiktigt perspektiv och frågan vad som kan och bör göras för att i skolarbetet förbättra nyttjandemöjligheterna av *ṭurōyō*. Och i detta sammanhang: bör svenska skolmyndigheter ta ansvaret för att ge *ṭurōyō* en skrift?

Det är tveksamt om ett så pass genomgripande företag som att göra *ṭurōyō* till skriftspråk skall isoleras till ett enda av de många länder som hyser en jakobitisk minoritetsgrupp. Är dessutom de berörda parterna i detta enda land själva obeslutsamma i frågan borde detta snarast verka återhållande på varjehanda initiativ från skolmyndigheternas sida.

Problemet är annars inte alfabet. Därvidlag är det ur jakobitisk synpunkt naturligtast att tänka på *serṭō*, d.v.s. den av syriskans tre skrifttyper som man mest använder.¹³ Nödvändiga modifikationerna (t.ex. medelst diakritiska punkter) kan företas med vissa grafem för att återge fonem speciella för *ṭurōyō*.¹⁴

Det latinska alfabetet har redan med framgång använts för att i vetenskapliga sammanhang återge *ṭurōyō*-texter.¹⁵

Om i det *långsiktiga* perspektivet frågan vilket av språken syriska eller *ṭurōyō* som bör ges företräde är en intern jakobitisk angelägenhet, kan med fog hävdas att det *kortsiktiga* per-

13. Jfr. ovan, paragraf 3.1.5., sid. 6 f. Att *serṭō* skulle kunna brukas som alfabet för *ṭurōyō* visar två jakobitiska författare verksamma i Sverige, Asmar El-Khoury (syrian) och Johanon Kashisho (jakobitisk assyrier, se föregående not). Båda har syriska som litterärt medium, men har för utredaren uppgivit att de i barnberättelser skrivna med *serṭō* inkorporerar enskilda ord från *ṭurōyō* med vilka barnen är bekanta.

14. På motsvarande sätt var det nödvändigt att öka grafembeståndet i det nestorianska alfabetet för att nöjaktigt kunna bruka detta som skrift för urmia-språket. Jfr. Aro, sid. 2.

15. T.ex. H. Ritter, som i sin omfattande publicering av *ṭurōyō*-texter använt sig av det latinska alfabetet i dess turkiska form.

spektivet ställer svenska skolmyndigheter inför *akuta* problem, vilka ej kan negligeras.

I en i februari 1982 av Skolöverstyrelsen framlagd utredning framgår att ett betydande antal *turōyō*-talande elever blir eftersatta i den svenska ungdomsskolan som följd av att *turōyō* ej är skriftspråk. Att det talade språket får en ortografi ser sagda utredning som "den viktigaste förutsättningen för att förbättra både barns och illiterata vuxnas undervisning".¹⁶ Det pekas på det trängande behovet av *turōyō*-språkiga läromedel, bland vilka framhäves en "miniordlista på turoyo", "läsinlärningsmaterial på turoyo" samt "undervisningsmaterial i omvärldsorientering - samhällskunskap". Önskvärdheten av specialframställda AV-hjälpmedel betonas likaledes.

Skolöverstyrelsens goda vilja framgår av att inget motsatsförhållande ses mellan skriftspråket syriska och talspråket *turōyō*. Konkret har denna inställning redan manifesterats i två separata projekt: utgivningen av läsinlärningsmaterial på syriska (*Safro Tobo*) och initierandet av en kontrastiv grammatik *turōyō*-svenska.¹⁷

Det är svårt att inse att jakobitiska assyrier och syrianer skulle kunna anföra några bärande argument mot utarbetandet av en grammatik i *turōyō*, som ytterst sett syftar till att förbättra förutsättningarna för *turōyō*-talande elever att tillgodogöra sig den svenska skolans undervisning. Att en av huvudförfattarna till nämnda grammatik är Assyriska Riksförbundets f.d. ordförande kan möjligen ses som ett tecken på en förstärkt insikt hos jakobitiska assyrier om vikten av *turōyō* som kommunikationsspråk. I syrianernas led finns personer som tidigare medverkat vid vetenskaplig dokumentation av *turōyō*, varför Syrianska Riksförbundets inställning till frågan näppeligen kan vara mycket annorlunda än Assyriska Riksförbundets.

Vad gäller val av skrifttyp har redan påpekats att mer än en möjlighet står öppen. För Skolöverstyrelsens begränsade *turōyō*-projekt i ungdomsskolan ligger det latinska alfabetet nära till hands, dels därför att *turōyō*-talande barn också har att

16. S. Nordell, *op.cit.* (ovan, not 10), sid. 26.

17. Jfr. ovan, sid. 10, not 31; nedan, sid. 122, och not 64.

lära sig svenska - och därmed det latinska alfabetet -, dels därför att den omtalade *ṭurōyō*-grammatiken i sin beskrivning av *ṭurōyō* använder ett transkriptionssystem baserat på det latinska alfabetet.

Det är utredarens fasta övertygelse att inläring av *ṭurōyō* via det latinska alfabetet inte skulle hindra en parallell eller senare inläring av syriska via *serṭō*. Snarare bör det i *ṭurōyō* förvärvade arameiska språkgodset verka främjande vid inlärandet av det besläktade skriftspråket, detta även om skilda alfabet användes för de båda språken.

Användningen av latinsk skrift för *ṭurōyō* skulle bidra till att särskilja talspråket *ṭurōyō* från skriftspråket syriska. Samma argument kan emellertid sägas tala emot den latinska skriften.

Det har framgått¹⁸ att både syrianer och jakobitiska assyrier tenderar att se syriska och *ṭurōyō* som yttringar av *ett och samma språk*, differentierade, vid behov, enbart som just "skriftspråket" och "talspråket". Med detta synsätt är det logiskt att välja syrisk skrift (naturligen *serṭō*) för *ṭurōyō*. Ett och samma alfabet för syriska och *ṭurōyō* skulle verka i riktning mot en integrering av skriftspråk och talspråk, något som icke få jakobitiska assyrier och syrianer pläderar för.

Vilken lösning som än Skolöverstyrelsen slutligen bestämmer sig för är det av vikt att denna förankras hos berörda parter.

Slutligen är det på sin plats att peka på en ofta förbisedd aspekt i syrianska och assyriska barns - liksom andra invandrarbarns - språkliga verklighet, nämligen att de ofrånkomligen måste ges en tillfredsställande undervisning i svenska.

Sverige har under kort tid utvecklats till ett land med en mångfasetterad kulturkarta, ett förhållande som på sikt bör vara befruktande för hela nationen. Ett tecken på den svenska statens positiva kultursyn är att olika invandrargrupper erhåller stöd för sina språk- och kulturaktiviteter.

Samtidigt bör man inte förlora sinnet för proportioner. Svenska är, när allt kommer omkring, den gemensamma språkliga nämnaren i Sverige. Utan god behärskning av svenska kommer Sveriges invandrarbarn att för framtiden vara handikappade i det svenska samhället.

18. Jfr. ovan, paragraf 4.1., sid. 15 ff.

6. Assyriernas och syrianernas kulturbärande språk.

En fråga av betydelse för svenska myndigheter som har att fördela statligt och kommunalt kulturstöd är vilka av assyriernas och syrianernas språk som skall betraktas som "kulturbärande" språk.

Uppfattningarna om vad som kännetecknar ett kulturbärande språk är delade. En vägledande princip för medeltilldelande myndigheter synes därför vara att inget invandrarspråk skall räknas som kulturbärande om inte en majoritet av invandrargruppen själv anser det.

Jakobiterna (syrianer och assyrier) anser skriftspråket syriskt som sitt främsta kulturbärande språk. Däremot - vilket för en utomstående kan framstå egendomligt - visas ringa förståelse för eventuella kulturkvaliteter hos talspråket *ṭurōyō*. Detta, i förening med avsaknad av skrift, gör att *ṭurōyō* bortfaller som angelägenhet för litteraturstödjande instanser.

Nestorianerna (assyrier) räknar urmia-språket som sitt förnämsta kulturbärande språk.

I övrigt har de aktuella grupperna att inom sig avgöra vilka andra språk man betraktar som kulturbärande.

Det är naturligt om denna process tar tid. Den kräver av den enskilde och av gruppen en djupnande insikt i vad utvandringen från ett land och invandringen till ett annat i realiteten innebär. Till denna insikt hör medvetandet om att den kultur man lämnade visserligen kan medtagas till det nya landet men att den aldrig kan bli identisk med kulturen i det gamla.

II. DEN SYRISKA KRISTENHETEN I ETT HISTORISKT OCH KULTURELLT PERSPEKTIV

7. Begreppet "Syrien".

7.1. Syrien: den nutida statsbildningen Syrien.

När vi i aktuellt svenskt språkbruk talar om "Syrien" menar vi primärt en både politiskt och geografiskt avgränsad storhet: den nutida arabiska statsbildningen Syrien.¹

Politisk självständighet vann det moderna Syrien så sent som 1946 efter att, sedan slutet av Första världskriget, ha förvaltats som franskt mandat.

Syriens areal är 185.180 km².² Landets gränser - liksom omkringliggande staters - är ett resultat av Första världskriget och den speciellt brittisk-franska kampen om hegemoni i Främre Orienten.³ Dagens Syrien gränsar till: i väster Medelhavet och Libanon, i norr Turkiet, i öster Irak, i söder Jordanien och Israel. Huvudstad är Damaskus.

7.2. Syrien: "Stor-Syrien".

Vi behöver emellertid bara gå till engelskspråkig litteratur⁴

1. Det officiella namnet är الجمهورية العربية السورية (*al-jumhūriyya al-`arabiyya as-sūriyya*), "Den syriska arabiska republiken" (på svenska oftast: "Den arabiska republiken Syrien").

2. Uppgifterna hämtade ur *Middle East Yearbook*, 1978, sid. 266.

3. I det dubbelspel som kännetecknade västmakternas agerande under Första världskriget hade engelsmän och fransmän, i hemliga förhandlingar sinsemellan - och bakom ryggen på de lierade araberna - , redan tidigt (maj 1916) dragit upp konturerna av Främre Orientens post-osmanska politiska karta. Det främsta dokumentet utvisande denna indelning av Främre Orienten i brittiska och franska (även ryska) intresseområden är känt under namnet Sykes-Picot-fördraget och offentliggjordes efter det bolsjevikiska maktövertagandet i Ryssland 1917. Se t.ex. på svenska H. Elmgren, *Palestina i forntid och nutid*, Stockholm 1966, sid. 138 f.; S. Persson, *Palestinakonflikten*, Lund 1978, sid. 20 f.

4. Jfr. artikeln "Syrien" i NTU, III, sp. 806.

för att finna att "Syrien" (eng. "Syria") ges en vidare kultur-geografisk innebörd omfattande även Palestina.⁵ Denna betydelseutvidgning - "Syrien" = "Stor-Syrien"⁶ - ger en första antydning om att "Syrien" inte är ett entydigt begrepp och inte heller så har varit i historien.

7.3. Begreppet "Syrien" i ett historiskt perspektiv.

För att komma åt namnet "Syrien" dess innehåll, etymologi och relevans för den assyriska/syrianska frågan, måste vi lämna nutiden och söka oss långt tillbaka i tiden. Vi gör detta stegvis.

5. Med begreppet "Palestina" avses i denna framställning ett landområde motsvarande ungefär det brittiska mandatet Palestina (eng. "Palestine"). I stort sett är Palestina i denna bemärkelse identiskt med den geografiska utsträckning de kristna traditionellt gett Det *Heliga* landet Palestina. Enkelt uttryckt är detta ett territorium som i dag täckes av staten Israel (1948 års gränser) och den av Israel år 1967 ockuperade s.k. Västbanken (= Judéen och Samarien). Det palestinska "kärnområdet" har alltid legat mellan Medelhavet och Jordan-floden (Cisjordanien) men har - analogt med begreppet "Syrien" - tidtals utvidgats till att omfatta även öster om Jordan-floden liggande områden (Transjordanien). - Etymologiskt sammanhänger "Palestina" med namnet på ett i Gamla Testamentet omtalat, och på kustslätten (stadsstaterna Gasa, Askalon, Asdod, Ekron, Gat) boende folk, nämligen filistéerna (hebr. פְּלִשְׁתִּים *pēlishtīm*; aram. *pēlishtā'īn*). Den grekiska formen för "Palestina", (ἡ) Παλαιστίνη (*palaistīnē*) - varifrån den latinska formen *Palaestina* är omedelbart avledd, förekommer första gången hos den grekiske historieskrivaren Herodotos (*Herodotos*, I, 105; III, 91; VII, 89), d.v.s. redan i det femte förkristna århundradet. (För existensen av namnet "Palestina" utgör Herodotos således en *terminus ante quem*.) - I det romerska imperiet (med början efter Bar-Kokhbas judiska uppror 132-135), och därefter i det östromerska - bysantinska - väldet, blev "Palestina" beteckningen på *provinsen* Palestina. Jfr. Noth, sid. 4-6.
6. Arabiskt språkbruk ger en intressant exemplifiering av konnotationsrikedomen i begreppet "Syrien". "Syrien" i absolut bemärkelse är سوريا (*sūriyā*), även سورية (*sūriyyā*). En formell markering av betydelsen "Stor-Syrien" eller "Det större Syrien" (eng. vanl. "Greater Syria") sker logiskt genom attribut: سوريا الكبرى (*sūriyā al-kubrā*). Det arabiska uttryckets attributiva motsatspar سوريا الصغرى (*sūriyā as-sughrā*), "Det mindre Syrien", betyder (N.B.) Palestina. Ett annat uttryck för denna inskränkta betydelse av "Syrien" ("Syrien" = "Palestina") är سوريا الجنوبية (*sūriyā al-janūbiyyā*), "Det sydliga Syrien". Jfr. Wehr, sid. 441, s.v. سوريا. - I Främre Orientens moderna historia har begreppet "Stor-Syrien" då och då varit aktuellt, inte minst genom den sommaren 1951 mördade häshimitiske monarken `Abdullāh och dennes politiska aspirationer. Jfr. t.ex. Lorents, sid. 96, f.

7.3.1. Begreppet "Syrien" i efterkristna källor skrivna på syrisk-ka.

Av efterkristna källor stannar vi inför de syrisk-språkiga.

På syrisk (suryōyō), assyriernas och syrianernas eget språk, heter "Syrien" ܣܘܪܝܐ , *suriya*.

Av olika distinktioner som förekommer är det särskilt två som förtjänar uppmärksammas, nämligen indelningen av "Syrien" i ܣܘܪܝܐ ܘܫܘܪܝܐ , *suriya barōytō*, "det yttre Syrien", och ܣܘܪܝܐ ܘܫܘܪܝܐ , *suriya gawōytō*, "det inre Syrien". "Det yttre Syrien" omfattar Mesopotamien inklusive Assyrien medan "det inre Syrien" betyder området väster därom, med eller utan Palestina.⁷

7.3.2. Begreppet "Syrien" i förkristna källor skrivna på grekiska.

Vad gäller förkristna källor tilldrar sig två litterära verk skrivna på grekiska uppmärksamhet: den grekiske krönikören Herodotos' *Historia*⁸ (från det femte årh. f. Kr.) samt *Septuaginta*, den grekiska översättningen till Gamla Testamentet (vanligen daterad till det tredje årh. f. Kr.).⁹

7. *Thesaurus syriacus*, sp. 2585, s.v. ܣܘܪܝܐ , ger rikhaltig dokumentation om begreppet "Syrien" utifrån inhemskt språkbruk. Enligt en citerad källa (BH Chr. 375) betyder *suria barōytō* "Syria exterior, sc. Mesopotamia et Assyria" och *suria gawōytō* "Syria interior, s. septentrionalis e fluvio Euphrate ad mare patens". Enligt en annan källa (B.O.) betyder *suria barōytō* "Mesopotamia" och *suria gawōytō* "Palaestina". - Smith, sid. 370, s.v. ܣܘܪܝܐ , översätter *suria barōytō* med "Farther Syria i.e. Mesopotamia and Assyria", och *suria gawōytō* med "Nearer Syria viz. Palestine and the region north of the Euphrates." - Av andra särskiljande uttryck för "Syrien" kan nämnas (*Thesaurus syriacus*, loc. cit.): ܣܘܪܝܐ ܘܫܘܪܝܐ *suriya `amīqtō*, "ἡ κοίλη Συρία, Coelesyria". (För Coelesyrien jfr. nedan, sid.63f., och not 24.)

8. Grek. ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

9. Septuaginta är den äldsta existerande översättningen av G.T.:s hebreiska (och arameiska) text. Namnet "Septuaginta" är latin och betyder "(de) sjuttio" (därav den i vetenskapliga sammanhang brukade förkortningen LXX). Enligt traditionen (Aristeas-brevet, en av G.T.:s s.k. pseudepigrapher) skall sjuttiotvå judiska lärde från Jerusalem (sex från var och en av Israels tolv stammar) under likaledes sjuttiotvå dagar ha överflyttat "Lagen" (de fem Moseböckerna) från hebreiska till grekiska. Översättningsar-

7.3.2.1. Herodotos (femte årh. f. Kr.) terminus ante quem för begreppet "Syrien".

Herodotos utgör en *terminus ante quem* för namnet "Syrien". Den grekiska form som användes av Herodotos är (ἡ) Συρία (*syriá*).¹⁰

Det framgår av Herodotos' text att Palestina utgör en del av ett större begrepp "Syrien",¹¹ vidare att det norr om Palestina liggande Fenicien, samt Cypern, inräknas i "Syrien". Av allt att döma har "Syrien" hos grekerna blivit den samlande beteckningen på perserrikets femte satrapi.¹² "Syrien" synes också, något vagt, ha brukats av grekiska sjöfarare och handelsmän som benämning på särskilt den till Medelhavet gränsande kustremsan.¹³

Hur som helst kan man med fog påstå att vi hos Herodotos möter det första skriftliga belägget för begreppet "Stor-Syrien".

betet skall ha gjorts på ön Faros i Alexandria under Ptolemaios II:s regering (285-246 f. Kr.), och den resulterande texten har kännetecknats av enhetlighet. Legenden har i senare källor utsträckts till att gälla översättningen av hela G.T. till grekiska. De sjuttiotvå översättningar (redan i urkyrkan betecknad $\omega\acute{o}$ = "de sjuttio") har emellertid med all sannolikhet en långt mera komplicerad tillblivelsehistoria än traditionen vill göra gällande. Detta antydes bl.a. genom de olika litterära stilar man kan iakttaga i Septuagintas skilda bibelböcker, vilket allt pekar på divergerande hebreiska textformer och varierande översättningsteknik. Däremot finns det, kronologiskt sett, inget som motsäger att Septuagintas ursprung är att söka i förra hälften av 200-talet f. Kr. Jfr. Noth, sid. 253 ff.; SBU, I, sp. 125 s.v. "Aristeasbrevet"; SBU, II, sp. 910 ff. s.v. "Septuaginta".

10. Se t.ex. Herodotos, I, 105; III, 6, 91; VII, 89. Συρία (*syriá*, d.v.s. med ordslut -á) är en jonisk form för vanligare (så i Septuaginta) Συρία (*syria*, d.v.s. med ordslut -a). Jfr. Menge-Güthling, sid. 665, s.v. Συρία.
11. Språkliga uttryck för det nära sambandet mellan Syrien och Palestina återfinnes t.ex. i Herodotos, I, 105: καὶ ἐπειτε ἐγένοντο ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Συρία, "och när de voro i Palestina (i) Syrien" (friare: "den del av Syrien som kallas Palestina"); vidare Herodotos, III, 91: καὶ Συρία ἢ Παλαιστίνη καλεομένη, "och det Syrien (friare: "den del av Syrien") som kallas Palestina".
12. Jfr. Herodotos, III, 91. Det på det kortlivade nybabyloniska (kaldeiska) riket följande persiska imperiet indelades av Darius I (521-485) i satraper. Jfr. Noth, sid. 80.
13. Man skilde mellan ett nordligare Syrien, i vilket fenicierna bodde och ett sydligare Syrien, i vilket palestinierna bodde. Jfr. Noth, sid. 5.

7.3.2.2. *Septuaginta* (tredje årh. f. Kr.): "Syrien" motsvarar Gamla Testamentets "Aram".

"Syrien" återfinnes, i den grekiska formen Συρία (*syría*), tämligen ofta i *Septuaginta*. Mestadels står Συρία som återgivning av den hebreiska förslagans äldre och semitiska namn אַרַם, "Aram".¹⁴

"Aram" och det arameiska arvet har traditionellt spelat stor roll i den Syriska kyrkans identitet och världsbild. Det är därför av vikt att närmare granska begreppet "Aram".

7.3.3. *Begreppet "Syrien" utvecklat ur begreppet "Assyrien"*.

Ett vetenskapligt problem, intressant i sig och av betydelse i modernt assyriskt identitetssammanhang,¹⁵ är huruvida etymologiskt samband existerar mellan begreppen "Syrien" och "Assyrien" och hur detta samband i så fall skall förklaras.

Man kan *a priori* fråga sig om det är sannolikt att två så likartade namn som "Syrien" och "Assyrien" uppträder *oberoende* av varandra som beteckningar på två geografiskt närliggande områden inom en och samma större region. Om - fortfarande hypotetiskt tänkt - ett av begreppen förutsättes äldre än det andra, är det rimligt att anta att namnet "Assyrien"¹⁶ är primärt och namnet "Syrien" sekundärt, detta med anledning av att namnet "Assyrien" historiskt sett är belagt före namnet "Syrien".

Det har framgått (i föregående paragraf) att Darius I (521-485) indelade det persiska imperiet i satrapier. Syrien och Palestina förenades inom en och samma satrapi, den femte. Denna satrapi kallades på riksarameiska (officiellt språk speciellt i

14. I den masoretiska texten (den korrekta läsningen av G.T.:s konsonanttext fastställdes av judiska lärde, de s.k. *masoreterna*, mellan ca. 600-900 e. Kr.) växlar vokaliseringen av אַרַם, "Aram", obetydligt beroende på ställning: i *status absolutus* אַרַם (*arām*), i *status constructus* אַרַם (*aram*).

15. Jfr. nedan, sid. 106.

16. Det inhemska namnet är *Ashshur* (Zetterstéen, sid. 20; SBU, I, sp. 172, inom artikeln "Babylonien och Assyrien"), vilket också är belagt i G.T.:s form אַשּׁוּר (*ashshūr*), t.ex. 1.Mos. 10:22.

de västra och sydvästra områdena av det persiska imperiet) *`avar naharā*, "på andra sidan floden", d.v.s. bortom Eufkrat.¹⁷ Uttrycket möter i den gammaltestamentliga bibelboken Esra, som till stora delar (4:8 - 6:18; 7:22 - 7:26) är författad på s.k. bibelarameiska, en form av riksarameiska. Den hebreiska skrivningen är עבר נהרא (*`avar nahārā*).¹⁸

Ytterligare stöd för beteckningen *`avar naharā* möter i den babyloniska versionen av en trespråkig persisk-babylonisk-elamitisk¹⁹ inskrift från Darius' I tid i det kungliga palatset i Susa. Den femte persiska satrapin kallas här *Ebirnari*.

Det anmärkningsvärda i sammanhanget är att den persiska, respektive elamitiska, versionen på motsvarande ställe har "Assyrien".

Således existerar tidiga belägg för att den femte persiska satrapin (Syrien och Palestina) benämns "Assyrien". Allt talar också för att det är detta språkbruk som ytterst ligger till grund för den term, som grekerna kom att bruka för samma verklighet, nämligen "Syrien".²⁰

17. För detta och följande se Noth, sid. 80.

18. Beläggställen i Esra är 4:10, 11, 16 (med stavningen עבר נהרא), 17, 20; 5:3, 6; 6:6, 8, 13; 7:21, 25.

19. För "Elam" se artikel med samma namn i SBU, I, sp. 540 ff.

20. Noth, sid. 80, not: "Es hat die Wahrscheinlichkeit für sich, dass diese persisch-elamische Verwendung des Namens Assyrien die Grundlage des von den Griechen aufgebrachten Namens "Syrien" war, mit dem eben ungefähr das Gebiet jener Satrapie von ihnen bezeichnet wurde..." Noth, *loc. cit.*, hänvisar till vetenskaplig litteratur i vilken den aktuella inskriften i Susa behandlas. - Det är i detta sammanhang också värt att *in extenso* citera vad Zetterstéen, sid. 70 f., skriver härom redan 1914: "Så småningom råkade äfven detta namn (= *arāmājā*, "arameisk") i misskredit och ersattes därför af den grekiska benämningen "syrisk", hvilken icke är någonting annat än en förkortning af "assyrisk". Till en början kallade nämligen grekerna alla invånare i det assyriska riket Ἀσσύριοι "assyrer" eller blott Σύριοι eller Σύροι "syrer", men när deras geografiska vetande utvidgades, började de skilja mellan de båda namnen och använda den fullständiga formen Ἀσσύριοι om landet vid stränderna af Tigris och den kortare Σύροι om de västliga länderna, och slutligen upptogs denna benämning af de arameiska kristna själfva, som i öfverensstämmelse därmed kallade sig *surjājē*." (För de av Zetterstéen anförda grekiska varianterna av "syrer" jfr. Herodotos, III, 5,90; VII, 89.)

Vad gäller användningen av dessa fakta som argument i den s.k. namnkonflikten i Sverige måste varnas för överdrifter. Herodotos visar nämligen att man redan på hans tid (femte årh. f. Kr.) gjorde åtskillnad mellan Συρία, "Syrien",²¹ och Ἀσσυρία, "Assyrien".²² Begreppen "Syrien" och "Assyrien" var med andra ord inte utbytbara storheter under denna tid utan stod vart och ett för sitt geografiska område, mer eller mindre motsvarande det innehåll vi numera lägger i namnet "Syrien" resp. "Assyrien".

Även om därför själva *uppkomsten* av namnet "Syrien" är att söka i namnet "Assyrien" följer inte därav att vi utan vidare kan ändra på en mer än tvåtusenårig nomenklatur eller lättsinnigt handskas med begreppen i ett eller annat politiskt syfte.

21. Συρία, "Syrien", förekommer i Herodotos, I, 105; III, 6, 91; VII, 89.

22. Ἀσσυρία "Assyrien" förekommer i Herodotos, III, 92: Ἀπὸ Βαβυλῶνος δὲ καὶ τῆς λοιπῆς Ἀσσυρίας, "Från Babylon och resten av Assyrien". (För "Assyrien" jfr. Menge-Güthling, sid. 114, s.v. Ἀσσυρία. För ordslut -ᾶ eller -α jfr. ovan, sid. 44, not 10.)

8. Begreppet "Aram".

8.1. "Aram" som geografiskt och demografiskt helhetsbegrepp: omfattar aldrig Palestina men däremot övre Mesopotamien.

Det bör observeras att, fastän Septuagintas normala återgivning av "Aram" är "Syrien" - det senare hos Herodotos omfattande Palestina -, "Aram" i sig aldrig inkluderar Palestina.

"Aram" som geografiskt och demografiskt helhetsbegrepp¹ brukar grovt anges som ett område norr om Palestina, vilket, med utgångspunkt ett stycke in på Medelhavets östra landområde, sträcker sig vidare österut ända fram till floden Eufkrat och området öster därom, d.v.s. norra delen² av Mesopotamien.³

Således faller centrum av det traditionella assyriska imperiet inom området för begreppet "Aram".⁴ Däremot har "Aram" vanligen inte förknippats med södra delen av Mesopotamien, d.v.s. med Babylonien och Kaldéen.

I detta sammanhang är det värt att peka på en - visserligen osäker - etymologi till ordet "Aram", enligt vilken "Aram" skulle betyda "högland".⁵ Höglandet "Aram", med norra Mesopotamiens bergiga distrikt, står därvidlag i geografisk motsatsställning till södra Mesopotamiens lågland. Korrelerade till geografiska skillnader är klimatiska olikheter: mot höglandets

1. Jfr. t.ex. O'Leary, sid. 9 f. Gesenius, sid. 66, s.v. אַרַם, säger bl.a. följande om "Aram": "n.pr. 1) für die in Syrien, Mesopotamien bis hinein in die oberen Tigrisebenen u.d. Tallandschaften innerhalb des Taurus sesshaften Völker, die Aramäer od. Syrer"; Koehler-Baumgartner, sid. 88, s.v. אַרַם: "ב) die vom Norden Palästinas nach Norden u. besonders Osten bis zum Euphrat sich hinziehende Landschaft der Aramäer...".

2. Motsvarande G.T.:s "Paddan-Aram" och den region som i dagens Syrien bär namnet *al-jazīra*, "Ön". Jfr. O'Leary, sid. 9; Noth, sid. 146 f.; Wehr, sid. 123, s.v. جزيرة.

3. En svensk form för "Mesopotamien" är "Tvåflodslandet". Ordagrant betyder "Mesopotamien" (grek. Μεσοποταμία, *mesopotamía*) "Landet mellan floderna" (d.v.s. Eufkrat och Tigris).

4. O'Leary, sid. 9.

5. Betydelsen "högland" är snarare att söka i den hebreiska ordstammen אַרַם (*arām*) "vara hög" (jfr. Koehler-Baumgartner, sid. 88, s.v. אַרַם) än i stammen אַרַם (*'arm*) (jfr. O'Leary, sid. 9).

mera tempererade klimat står låglandets hetta.

8.2. "Aram" i akkadiska källor.

Bevis för en faktisk verklighet bakom begreppet "Aram" är att namnet inte bara förekommer i G.T. utan också i akkadiska källor. Akkadiska former är: *Aramu*, *Arumu*, *Arimu*,⁶ *Arimi*.⁷

8.3. "Aram" i Gamla Testamentet: ej enhetligt begrepp.

Även om vi, på grundval av tillgängliga fakta, kan sluta oss till en approximativ utsträckning av det arameiska området, visar G.T. att "Aram" varit ett varken geografiskt eller politiskt entydigt begrepp. Detta följer av det i G.T. uppenbarligen kända behovet att, med olika språkliga stilmedel, närmare precisera det "Aram" man för tillfället åsyftar. Dessa differentieringar gäller både regioner och politiska statsbildningar. (Mångfalden av uttryck är f. ö. en påminnelse om att araméerna, till skillnad från assyrierna, inte främst kännetecknats av imperiebyggande.)

Låt oss granska G.T.:s särskiljande uttryck för "Aram".

8.3.1. "Aram-Naharaim" och "Paddan-Aram": synonyma uttryck för övre Mesopotamien.

"Aram-Naharaim" (ארם נהרלים, *aram-nah^arayim*), "De båda flodernas (Eufrat och Tigris) Aram" och "Paddan-Aram" (פדן ארם, *paddan-^arām*), "Arams slätt", är två, uppenbarligen tämligen synonyma, uttryck för övre Mesopotamien.⁸ Samma innebörd har sannolikt

6. Gesenius, sid. 66, s.v. ארם; Koehler-Baumgartner, sid. 88, s.v. ארם.

7. *Arimi* (förutom de tre förstnämnda formerna) ges av Zorell, sid. 81, s.v. ארם.

8. Jfr. ovan, sid. 48, not 2. För båda uttrycken, ארם נהרלים, "Aram-Naharaim" (1.Mos. 24:10) och פדן ארם, "Paddan-Aram" (1.Mos. 25:20) ges i Septuaginta översättningen Μεσοποταμία, "Mesopotamien". (Μεσοποταμία förekommer i Septuaginta också som återgivning av *ospecificerat* ארם, 4.Mos. 23:7, vilket visar att man i hellenistisk tid kunnat sätta likhetstecken mellan

uttrycket "Aram som är på andra sidan floden (Euftrat)" (אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר, *arām ašhār me-`evār han-nāhār*).⁹

8.3.2. Arameiska stater före Damaskus fall år 732 f. Kr.

Redan vid tiden för israeliternas intåg i, och erövring av, Kanaan - G.T.:s benämning av det västjordanska Palestina¹⁰ - torde araméer ha bott utmed nordöstranden till Palestina.¹¹

Under konung Davids tid (ca. 1015-975 f. Kr.) omtalas ett ansevärt antal arameiska stater: "Aram-Soba" (אֲרָם צוֹבָה, *arām šōvā*), "Aram-Bet-Rehob" (אֲרָם בֵּית רְחוֹב, *arām beth rēḥōv*), "Aram-Maaka" (אֲרָם מַעֲכָה, *arām ma`akhā*), "Gesur i Aram" (גֶּשׁוּר בְּאֲרָם, *gēshūr ba-arām*), "Aram-Damesek" (אֲרָם דַּמְשֶׁק, *arām dammäsäq*).¹²

"Aram" och "Mesopotamien".) Andra översättningar i Septuaginta av אֲרָם נַהֲרַיִם, "Aram-Naharaim" - "De båda flodernas Aram" - är Συρία ποταμῶν, "Flodernas Syrien", Dom. 3:8; Μεσοποταμία Συρίας, "Syriens Mesopotamien", Ps. 60:2 (i Septuaginta, N.B., 59:2); Συρία Μεσοποταμίας, "Mesopotamiens Syrien", 1Kr. 19:6. (Det bör dock påpekas att översättningen till svenska av Septuaginta här i princip kan vara "Syrien-Mesopotamien"; uttrycket i kontext är ἐκ Συρίας Μεσοποταμίας. Eftersom ἐκ, "från", är en preposition som styr genitiv kan man inte utesluta att Μεσοποταμίας i texten står i ett appositionellt förhållande till föregående Συρίας. Den grekiska konstruktionen är i så fall Συρία Μεσοποταμία, ej Συρία Μεσοποταμίας.)

9. T.ex. 2.Sam. 10:16 som (i kontext): אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר av Septuaginta återges (också i kontext) med: τῆν Συρίαν τῆν ἐκ τοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ, "Syrien som är på andra sidan floden".
10. I G.T. vanligen "Kanaans land" (אֶרֶץ כְּנָעַן, *äräs kēna`an*), jfr. SBU, I, sp. 1286 f. s.v. "Kanaan".
11. För detta och det följande, se Noth, sid. 69 f.; Noth, *Geschichte*, sid. 147, 152, 179, 189; SBU, I, sp. 109 ff. s.v. "Aram, araméer"; Gesenius, Koehler-Baumgartner och Zorell, samtliga s.v. אֲרָם.
12. För samtliga här uppräknade arameiska stater, med undantag för "Gesur", är det möjligt att i G.T.:s hebreiska text *formellt* säkerställa en benämning med initialt אֲרָם, "Aram": "Aram-Soba" o.s.v. En konstellation "Aram-Gesur" (אֲרָם גֶּשׁוּר, *arām gēshūr*) är ej belagd i G.T. (även om Ivan Engnell i SBU, I, sp. 110, uttryckligen citerar formen "A.-Gesur"). "Gesur" (för beläggställen se Lisowsky, sid. 1599) existerar som גֶּשׁוּר (*gēshūr*), "Gesur"; גֶּשׁוּרָא (*gēshūrā*, d.v.s. med lokaländelsen -ā, s.k. *hē locale*), "till Gesur"; גֶּשׁוּר בְּאֲרָם (*gēshūr ba-arām*, 2.Sam. 15:8), "Gesur i Aram"; גֶּשׁוּר-וּאֲרָם (*gēshūr-wa-arām*, 1.Kr. 2:23), "Gesur - och Aram". (Sv. bibelövers. 1917, har: "gesuréerna och araméerna". Det skall dock påpekas att närvaron av *maqfēf*, bindestreck, mellan orden i det hebreiska uttrycket antyder en enhet av annat slag än normal samordning medelst konjunktionen ו, *wāw*.)

8.3.2.1. "Aram-Soba".

"Aram-Soba" (eller enbart "Soba")¹³ var under denna tid den största och mäktigaste av de arameiska staterna (2.Sam. 8:3 ff.; 10:6 ff.).¹⁴ Dess huvudområde synes ha legat mellan Antilibanon och den Syrisk-arabiska Öknen.

Det politiska inflytandet sträckte sig emellertid både västerut (dalgången *Biqā`* mellan Libanon och Antilibanon) och långt norrut, ända "till floden" (2.Sam. 8:3; 10:16).

Resterande arameiska stater i området var mindre än "Aram-Soba".

8.3.2.2. "Aram-Bet-Rehob".

Elementet "Rehob" i "Aram-Bet-Rehob" (2.Sam. 10:6) har identifierats med det arabiska platsnamnet *Rihāb*. "Aram-Bet-Rehob" var i så fall en arameisk stat norr om ammoniternas område, belägen i östjordanlandet, norr om floden Jabbok (dagens *nahr az-zarqā`*), i det nuvarande området *`Ajlūn*, och öster därom.¹⁵

8.3.2.3. "Aram-Maaka".

"Aram-Maaka" (eller bara "Maaka") (2.Sam. 10:6, 8; 1.Kr. 19:6)¹⁶ anses ha legat i norra ändan av övre Jordandalen. (Vi kommer till denna uppfattning genom en deduktion: namnet "Maaka" levde vidare i den efterföljande israelitiska staden "Abel-Bet-Maaka",

13. אַרַם סוֹבָה, "Aram-Soba", återges i Septuaginta med "Syrien-Soba" (smärre ortografiska variationer i den grekiska stavningen): Συρία Σοῦβα 2.Sam. 10:6 (vissa handskrifter), 8; Συρία Σωβα Ps. 60:2 (obs. i Septuaginta 59:2).

14. Uppgifterna om de här behandlade arameiska staterna och deras placering på kartan är i nära anslutning till Noth, sid. 69 f.

15. אַרַם בֵּית רְחוֹב, "Aram-Bet-Rehob", återges i Septuaginta (2.Sam. 10:6) med "Syrien-Bet-Rehob": Συρία Βαυρωωβ (med handskriftsvariationer).

16. אַרַם מַעֲכָה, "Aram-Maaka", återges i Septuaginta (1.Kr. 19:6) med "Syrien-Maaka": Συρία Μοοχα (med handskriftsvariationer, varibland bör nämnas den med den masoretiska vokalisationen *ma`akhā* mera överensstämmande grekiska formen Μααχα).

2.Sam. 20:14, 15,¹⁷ varefter elementet "Abel" har identifierats med den arabiska platsen *Ābil*.)

Senare grundades en annan, likaledes mindre, araméerstat, "(Bet-)Maaka", någonstans i trakten av nuvarande *Marj `Ayyūn* mellan sydändarna av Libanon och Antilibanon.

8.3.2.4. "Gesur i Aram".

"Gesur i Aram" (eller bara "Gesur") (2.Sam. 15:8; 1.Kr. 2:23)¹⁸ har uppenbarligen legat i närheten av den sistnämnda araméerstaten, "(Bet-)Maaka" (vi sluter oss till detta genom den ofta förekommande sammänställningen av "Gesur" med "Maaka"¹⁹). Sannolikheten talar därmed för att "Gesur" legat vid nordändan av Golanhöjderna (arab.: *murtafa`āt jūlān*).

8.3.2.5. "Aram-Damesek".

"Aram-Damesek" (2.Sam. 8:5, 6)²⁰ skulle komma att bli ett "Aram" *par préférence*,²¹ och anses från början ha varit en mindre ara-

17. Konjunktionen "och" i sv. bibelövers.:s (1917) version av 2.Sam. 20:14 "Abel och Bet-Maaka" motsvaras av ett *waw* i hebr. texten. Detta *waw* bör enl. utgivaren (se den textkritiska apparaten i *Biblia Hebraica*) utelämnas.

18. Filologisk kommentar till "Gesur" ovan, sid. 50, not 12.

19. T.ex. i det hebreiska uttrycket גבול הגשורי והמעכתי, "gesuréernas och maakatéernas område" (övers.: Sv. bibelövers. 1917) Jos. 12:5; 13:11. Jfr. Jos. 13:13.

20. ארם דמשק (*aram damäsäq*), "Aram-Damesek", återges i Septuaginta (t.ex. 2.Sam. 8:5) med bl.a. Συρία Δαμασκοῦ (*syrīa damaskōu*). "Damesek" i sv. bibelövers.:s "Aram-Damesek" är en transkription av den hebreiska namnformen *damäsäq* = Damaskus. "Aram-Damesek" betyder därför (översättningen något beroende på hur man betraktar den hebreiska konstruktionen) "Aram-Damaskus", "Aram i Damaskus" eller "Damaskus´ Aram". Den grekiska konstellationen Συρία Δαμασκοῦ betyder (på grund av genitivvändelse i egennamnet Δαμασός) närmast "Damaskus´ Syrien".

21. En indikation på detta är att G.T. för ארם דמשק, "Aram-Damesek", mycket ofta använder enbart ארם, "Aram" (t.ex. 1.Kon. 11:25; 15:18; 19:15 etc.; för ytterligare ställen se Zorell, sid. 81, s.v. ארם). Septuaginta återger, som väntat, med Συρία, "Syrien", t.ex. 1.Kon. 15:18; 19:15. (Att ארם, "Aram", 1.Kon. 11:25, i Septuaginta återges med Ἔδωμ, "Edom", beror, *prima facie*, på förväxling av de likformade hebreiska konsonanterna ר, *rēsh*,

meisk stat grundad på platsen för den gamla stads-staten Damaskus.²²

Sedan araméerna under konung Davids tid varit under israelisk kontroll (2.Sam. 8:3-8; 10:6-19) kunde de under konung Salomos tid (ca. 975-936 f. Kr.) återvinna sin frihet (1.Kon. 11:23-25). Denna arameiska frihetsrörelse utgick från Damaskus, som därefter, under ca. tvåhundra år, blev centrum för det mäktigaste arameiska riket i området. Konungarna kallade sig rätt och slätt "konung av Aram" (1.Kon. 15:18; 20:1 etc.).²³

"Aram-Damesek" var under lång tid Israels svåraste rival. G.T. erbjuder värtaliga vittnesbörd om Israels trångmål inför den arameiska fienden i Damaskus.²⁴

År 732 f. Kr. intogs Damaskus av den assyriske konungen Tiglat-Pileser (assyrisk: *Tukulti-apil-Esharra*) III (745-727 f. Kr.). Det ledande befolkningsskiktet deporterades - ett klassiskt mönster hos assyrierna - och landet gjordes till en assyrisk provins.²⁵

och ד, *dālāth*. Förutsatt att ארם, "Aram", är den hebreiska textens ursprungliga läsning kan Septuagintas översättning ha uppkommit på två sätt: antingen har Septuagintas hebreiska förlaga haft ארם (konsonanterna 'ām: i så fall en inom-hebreisk textvariant) i stället för ארם (konsonanterna 'rm) eller har Septuagintas hebreiska förlaga verkligen haft ארם ('rm) varvid konsonanten *rēsh* av översättaren misstolkats som *dālāth*.)

22. Damaskus, erövrat av araméerna omkr. 1200 f. Kr., omnämnes första gången i farao Thutmosis III:s fälttågsberättelse (ca. 1480 f. Kr.) under namnet *Timasku*, och därefter i de s.k. Amarnabreven. Jfr. artikeln "Damaskus" i SBU, I, sp. 376 ff., som, bl.a., ger en god uppfattning om Damaskus' arameiska historia.

23. Det hebreiska uttrycket är מלך ארם, *mälākh* ^a*rām*.

24. Konfliktmönstret i dagens Främre Orienten med Syrien - forntidens "Aram" - och Israel som två av huvudaktörerna verkar, i det historiska perspektivet, alltför välbekant. Man frestas att med Predikarens ord (1:9) utbrista: "Intet nytt sker under solen."

25. Noth, *Geschichte*, sid. 236. Tio år senare, 722/1 f. Kr. skulle nordriket Israel drabbas av samma öde som "Aram-Damesek". Huvudstaden Samaria och resten av Israel erövrades, varefter landet gjordes till den assyriska provinsen "Samaria" (assyrisk: *Samerina*). Staten Israel hade därmed upphört att fungera. Befolkningens överskikt deporterades till Mesopotamien och Medien och gick så småningom upp i den där bofasta befolkningen. (Noth, *Geschichte*, sid. 237). Man brukar i anledning härav tala om "Israels tio förlorade stammar". - För det historiska sammanhang som ledde fram till "Aram-Damesek"s och Israels fall se Noth, *Geschichte*, sid. 233-244 (= hela paragrafen 21: "Die Unterwerfung durch die Assyrer").

9. Assyrien: Arams motpol som modern identifikationsfaktor för den syriska kristenheten, det nyassyriska riket och imperiebyggande.

Immigration under 1960- och 1970-talen har för Sverige inneburit mötet med minoritetsgrupper, som gör anspråk på en historisk identitet med folkslag och statsbildningar i Främre Orienten från inte bara förislamisk utan fastmer förkristen tid. Det är ingen överdrift att beteckna den assyriska identiteten (i Sverige hävdad av nestorianer och en betydande grupp jakobiter) som en av de mest komplicerade.

Vad som gör den assyriska frågan så invecklad är att den konfronterar bedömaren med olika verkligheter, en *objektiv* och en *subjektiv*.

När Assyriska Riksförbundet genom sin tidning *Hujådå* och i andra sammanhang sprider information om forntidens Assyrien och dess skilda manifestationer, är detta i och för sig berömvärt men näppeligen av nöden påkallat. Visserligen har universitetsdisciplinen assyriologi aldrig varit lika starkt representerad i Sverige som i våra grannländer Danmark och Finland men har å andra sidan inte saknat företrädare. Assyrien jämte Mesopotamiens andra forntida stater och kulturer, Sumer, Akkad, Babylonien, har, alltifrån de arkeologiska fynden på 1800-talet och dechiffreringen av kilskriften, varit föremål för vetenskapligt intresse i Sverige. I skolans och universitetets historieundervisning har Mesopotamiens ställning som en av civilisationens vaggor framhävts. Ingen svensk med normal folkskole- eller grundskolekompetens torde vara ovetande om namnen Assyrien och Babylonien.

Den bild som presenterats av Mesopotamiens fornkulturer har såtillvida varit en *objektiv verklighet* att den grundat sig på faktiska fynd samt arkeologers, språkmäns och historikers analys av dessa fynd.

Enligt samma objektiva verklighet gick Assyrien under som stat i och med Nineves fall år 612 f. Kr. Därefter känner historien ingen assyrisk statsbildning.¹

1. Inom disciplinen assyriologi behandlas Mesopotamiens civilisation inom en tidsram av ca. 2000 förkristna år. Att här söka ge en redovisning av den

Sentida assyriska identitetsanspråk har av svenska forskare, liksom västerländska forskare i allmänhet, betraktats med skepsis. Det är härvidlag inte så mycket sagesmännens assyriska *övertygelse* som sättes i fråga som svårigheten att med *vetenskapligt nöjaktig metodik* etablera ett organiskt samband med en civilisation, som av fackmännen icke sällan betecknas som en "död civilisation".² Man konfronteras med en *subjektiv verklighet*, visserligen som modernt fenomen odiskutabel, men vars historicitet svårigen låter sig säkerställa med gängse kritiska forskningsprinciper.

Den assyriska identiteten skiljer sig i detta stycke från den arameiska, hävdad av Sveriges syrianer. Den arameiska identiteten grundar sig också på forntida främreorientaliska statsbildningar, vilka i likhet med Assyrien, tidigt krossades. Däremot levde en arameisk identitet kvar och kan följas genom årtusendena, buren av det arameiska språket och förvaltd av den Syriska (i synnerhet den Syrisk-ortodoxa) kyrkan.

Ingen av akkadiskans dialekter, vare sig den assyriska, nordliga, eller den babyloniska, den sydliga, har överlevt som

rikhaltiga och mångfacetterade litteratur som på skilda västerländska språk producerats i ämnet är inte möjligt - och inte heller nödvändigt. Den intresserade hänvisas för introduktion och orientering till följande litteratur. Artiklar ur SBU, I: "Ackad", sp. 17 f.; "Assur", sp. 143; "Assurbanipal", sp. 143 f.; "Babel", sp. 163 ff.; "Babylonien och Assyrien", sp. 170 ff.; "Babylonisk-assyriska litteraturen", sp. 180 ff.; "Babylonisk-assyrisk religion", sp. 192 ff. Ur SBU, II: "Mesopotamien", sp. 76; "Nineve", sp. 297 ff. Den som önskar en sammanhållen framställning av större format, skriven av en av 1900-talets främsta assyriologer, rekommenderas att läsa A. Leo Oppenheim, *Ancient Mesopotamia, Portrait of a Dead Civilization*, Revised Edition completed by Erica Reiner, Chicago & London 1977. Värdefull information om forntidens Mesopotamien ges också i Noth, *passim*; M. Magnusson, *Fynd i Bibelns länder*, Kristianstad 1979 (översättning till svenska av det engelska originalet: *The Archaeology of the Bible Lands*, 1977), *passim*. Mesopotamiska originaltexter i engelsk översättning finns i *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Edited by James B. Pritchard, Third Edition with Supplement, Princeton · New Jersey 1969. Bildmaterial i James B. Pritchard, *The Ancient Near East in Pictures Relating to the Old Testament*, Second Edition with Supplement, Princeton · New Jersey 1969.

2. Jfr. titel på ett vetenskapligt arbete av A. Leo Oppenheim antecknat i föregående not.

språk, inte ens som språk för rent liturgiska syften.³ Ingen kyrka har, så långt vårt vetande sträcker sig, *explicit* förvaltat det fornassyriska arvet (i likhet med t.ex. den Syrisk-ortodoxa kyrkans förvaltarskap av det förkristna arameiska arvet, eller den Koptiska kyrkans förvaltarskap av det förkristna egyptiska arvet).

Att de moderna assyrierna hittills inte haft speciellt stor framgång i ansträngningarna att övertyga västerländska forskare om sanningen i det assyriska ursprunget beror således på att man misslyckats med att presentera en konsekvent bevisföring som håller för en kritisk prövning.

Sedan detta har sagts bör likväl ett varningens finger höjas mot västerländsk doktrinarism i den assyriska frågan. Denna besvaras inte med antingen "ja" eller "nej" utan rymmer - vilket framställningen i det följande visar - dimensioner, som visserligen är svårfångade men icke desto mindre skulle vara värda ett seriöst studium. (Många "sanningar" inhämtas dessutom inte alltid bäst i Västerlandets universitetsbibliotek utan i direktkontakt med området och dess folk.)

Att det nyassyriska imperiet, som nationell identifikationsfaktor i modern tid, verkar lockande på medlemmar i olika syriska kyrkor är, när allt kommer omkring, kanske inte så egendomligt. Assyrien täckte under sin största utbredning bevisligen de områden - Syrien och övre Mesopotamien - som traditionellt räknas som de syriska kristnas ursprungsländer. Politiska och språkliga interrelationer i denna region har under historiens lopp varit legio.

Framför allt bör försiktighet iakttagas inför varjehanda slutsatser om Assyriens fall år 612 f. Kr. Som *statsbildning* gick Assyrien otvetydigt under. Däremot levde de olika folkslag - inklusive de äkta assyrierna - , vilka tillsammans utgjorde det assyriska imperiet, med all sannolikhet vidare i det omedelbart efterföljande imperiet (det nybabyloniska), och de därpå följande imperierna.⁴

3. Här räknas inte enskilda språkliga element, lånord och dyl., som kan ha inkorporerats i andra språk i området och bevarats in i vår tid.

4. Jfr. vad som i detta stycke säges om araméerna, nedan, paragraferna 10.2. och 10.3., sid. 59 , ff.

10. *Aram och araméerna efter Assyriens maktövertagande år 732 f. Kr.*

10.1. *Arameiskt medvetande obrutet levande intill nu.*

Vad hände med Aram och araméerna efter Assyriens maktövertagande på 700-talet f. Kr.? Kunde den arameiska identiteten bevaras trots förlorad politisk självständighet? I vilka former skedde i så fall detta? Återvann araméerna någonsin, helt eller delvis, sin nationella frihet?

Det kan, med historien som facit, konstateras att ett arameiskt medvetande förblivit obrutet levande från forntiden och fram till våra dagar. Detta innebär en identitet omkring tretusen år gammal.

Härvidlag, och i andra avseenden, är det befogat att jämföra araméerna med ett annat och befryndat främreorientalskt folk, nämligen det judiska.¹ Det skulle visa sig att araméerna, liksom judarna, var ett folkslag begåvat med stark överlevnadsförmåga.

10.1.1. *Syrien: araméernas traditionella kärnland.*

Det har tidigare framgått att Septuaginta likställer det äldre namnet "Aram" med senare "Syrien". "Syrien" i denna bemärkelse motsvarar territoriellt ganska väl dagens politiska statsbildning Syrien och kan också, med centrum i Damaskus, ses som araméernas traditionella kärnland.

10.1.2. *De politiskt besegrade araméerna erövrar Främre Orienten med sitt språk.*

Assyriens erövring av Aram fick för araméernas del icke samma katastrofala följder som vad krossandet av nordriket Israel skulle få för israeliterna.² Visserligen innebar den assyriska

1. Frändskapet mellan araméer och judar kan bl.a. ses i det faktum att Jakob, Israels och judarnas anfader, i G.T. (5.Mos. 26:5) kallas "en hemlös aramé".

2. Jfr. ovan, sid. 53, not 25.

metoden med folkförflyttningar att betydande delar av den arameiska befolkningen deporterades från Aram-Syrien till Assyrien och andra delar av Mesopotamien.³ Det är också att förmoda att Assyrien - analogt med det sedvanliga mönstret - ersatte de bortförda araméerna med andra befolkningselement från det assyriska riket.

Araméerna ägde likväl ett instrument, som skulle visa sig vara av häpnadsväckande genomslagskraft i det assyriska riket och de därpå följande imperierna i den Fruktbara Halvmånens länder,⁴ nämligen det arameiska språket.⁵

Deporteringen av araméer från Aram-Syrien till Assyrien bidrog härvidlag endast ytterligare till en sedan lång tid förekommande arameisk infiltration av Mesopotamien - och därmed till vidare utbredning av det arameiska språket.⁶ Vad gäller de icke-arameiska befolkningselement, som av Assyrien placerats i det arameiska kärnlandet, är det rimligt att antaga att dessa ganska snabbt aramaiserades.

Även om därför araméernas politiska självständighet tidigt gick förlorad - och, som vi i det följande skall se, endast i temporär och begränsad omfattning återvanns - är det berättigat att se arameiskans spridning och kommande dominans i Främre Orienten som en betydande språklig och kulturell seger.

10.1.3. Det arameiska språket: genom tiderna huvudelement i den arameiska identiteten.

Språkens fundamentala betydelse som identitetsgivare kan med

3. Den omfattande folkblandning, som naturligen måste ha blivit resultatet av Assyriens många folkförflyttningar, manar till stor försiktighet inför varje föreställning om ett genetiskt sett homogent assyriskt folk. Jfr. nedan, sid. 79, not 1.

4. "Den Fruktbara (eller "Bördiga") Halvmånen" är en beteckning på de med rik jordmån välsignade områdena i Mesopotamien, Syrien och Palestina.

5. För detaljer om arameiskan, dess spridning och varianter se Moscati, sid. 10 ff.

6. Jfr. artikeln "Aram, araméer" i SBU, I, sp. 109 ff.; Grollenberg, sid. 43, fig. 8.

lätthet studeras både i nutid och forntid. Med hänsyn till det arameiska språket är det berättigat att påstå att detta fram till nu utgjort huvudelementet i den arameiska identiteten.⁷

10.2. *Politiska realiteter för araméerna i Syrien och Mesopotamien efter 732 f. Kr.: skilda imperiebyggnader och nödvändigheten att finna ett modus vivendi med ockupanterna.*

Låt oss, med utgångspunkt i "Aram-Damesek"s fall år 732 f. Kr., se vilka politiska realiteter som i fortsättningen kom att gälla för araméerna i Syrien och Mesopotamien.

Först och främst bör man göra klart för sig att det öde som på 700-talet drabbade araméerna - underkastelse under stormakten Assyrien - också, mer eller mindre samtidigt, drabbade övriga folk och nationer i området.

Det assyriska imperiet, som under sin största utsträckning inte blott omfattade Mesopotamien, stora delar av Mindre Asien, Syrien och Palestina utan även Egypten,⁸ var emellertid endast ett i raden av på varandra följande främreorientaliska imperier. Det finns därför skäl att fråga sig hur dessa politiska överbyggnader påverkade de underkuvade folken i deras dagliga värv. Svaret är: sannolikt mindre än man i förstone kunde förmoda.

Det är visserligen sant att enskilda folk kunde drabbas hårt av den politiska maktkampen i Främre Orienten. Nordriket Israel är ett sådant exempel. I allmänhet är det dock rimligt att antaga - ockupationer kan studeras i nutiden - att de ockuperade snart fann ett *modus vivendi* med ockupanterna. Kampen

7. Man kan med fördel jämföra med det arabiska språkets roll för den arabiska identiteten. *Al-umma al-`arabiyya*, (الامة العربية), "den arabiska nationen", består av en rad olika etniskt sett mer eller mindre heterogena folkslag. Sammanhållande länk är - alltifrån den arabiska erövringen på 600- och 700-talen och därpå följande arabisering - det arabiska språket. Arabiskans genomgripande betydelse för den arabiska identiteten av idag framgår av den gängse definitionen på en arab: arab är den som har arabiska som modersmål.

8. Kartbild över det assyriska imperiet under mitten av 600-talet f. Kr. i: *Atlas till historien*, sid. 3, fig. b; jfr. Terrien, sid. 2-3; Grollenberg, sid. 82, fig. 18.

för tillvaron tvingade förr eller senare den enskilde till ett motvilligt accepterande av främmande överhöghet; det dagliga livet förflöt därmed snart i tämligen traditionella fåror.

Ofta nog - historien erbjuder rikt åskådningsmaterial - kom ockupationsmaktens redskap, soldater och administratörer, att starkt påverkas av de ockuperades språk och levnadssätt.

10.3. *Araméerna och skilda imperier i en snabbskiss: fr.o.m. Nineves fall år 612 f. Kr. fram till dagens politiska situation i Främre Orienten.*

Araméerna är ett gott exempel på ett av dessa forntida främre-orientaliska folk, som, tack vare sin inneboende styrka och vilja att överleva, klarade av den fysiska och psykiska konfrontationen med långvarig politisk övermakt.

Sålunda kom araméerna att efter Assyriens undergång (Nineves fall 612 f. Kr.) att i tur och ordning beröras av följande imperier:

Det nybabyloniska (eller kaldéiska) imperiet (612-539 f. Kr.).⁹

Det akemenidiska persiska imperiet (539-333 f. Kr.).¹⁰

Det hellenistiska imperiet (333-63 f. Kr.), bestående först av Alexander den stores odelade imperium (333-323)¹¹ och därefter av det delade imperiet (det seleukidiska riket i Syrien, Mesopotamien och Mindre Asien och det ptolemeiska i Egypten¹²).

Det romerska imperiet (63 f. Kr. - ca. 640 e. Kr., d.v.s. från och med Pompeius' erövring av Syrien och Palestina¹³ och

9. Kartbild över det nybabyloniska riket omkring 550 f. Kr. i: *Atlas till historien*, sid. 3, fig. c; jfr. Terrien, sid. 53; Grollenberg, sid. 95, fig. 20.

10. Kartbild över det persiska riket omkring 480 f. Kr. i: *Atlas till historien*, sid. 3, fig. d; jfr. Terrien, sid. 55; Grollenberg, sid. 95, fig. 21.

11. Kartbild över Alexander den stores välde i: *Atlas till historien*, sid. 5, fig. d; Terrien, sid. 57; Grollenberg, sid. 103, fig. 25.

12. Kartbilder över de seleukidiska och ptolemeiska rikena (ofta rivaliserande) i: *Atlas till historien*, sid. 7, fig. b-c; Grollenberg, sid. 103, fig. 26.

13. Den västliga delen av den tidigare seleukidiska staten förvandlades här-

fram till arabernas erövring av dessa områden från Östrom,¹⁴ och av Mesopotamien från det sāsānidiska Persien¹⁵).

Det arabiska imperiet (ca. 640-1258, d.v.s. från och med arabisk överhöghet i Syrien, Palestina och Mesopotamien och fram till Bagdadkalifatets fall genom mongolerna¹⁶).

med till den romerska provinsen *Syria*. Jfr. Noth, *Geschichte*, sid. 362. - Kartbilder över det romerska väldet under olika utvecklingsfaser relevanta för Främre Orienten (och därmed för araméerna) i: *Atlas till historien*, sid. 7, fig. d (44 f. Kr.), e (14 e. Kr.), f (117 e. Kr. = romarrikets största utsträckning), g (= stormakter samtida med romarriket); Terrien, sid. 60-61 (det romerska imperiet vid Jesu födelse); Grollenberg, sid. 115, fig. 32 ("Das kaiserliche Rom"). - Av *Atlas till historien*, *loc. cit.*, fig. b-g, och Grollenberg, *loc. cit.*, framgår att seleukidrikets östra område, inklusive större delen av Mesopotamien, med tiden kom att domineras av partherna ("regnum parthorum"); jfr. nedan, not 15.

14. Det romerska imperiet hade år 395 delats i två delar: det västromerska riket och det östromerska riket. Det sistnämnda kom att fortsätta förvaltningen av provinserna i östra medelhavsområdet fram till den arabiska erövringen på 600-talet och därefter, territoriellt starkt reducerat, fram till Östroms (Bysans) slutliga fall år 1453 genom turkarnas erövring av Konstantinopel. - Kartbilder utvisande det östromerska riket under olika faser i: *Atlas till historien*, sid. 11, fig. c (år 395), d (år 454), e (år 526), f (år 565 = Östroms största utbredning); sid. 12, fig. a (år 661), b (år 750); sid. 13, fig. a (omkr. år 900); sid. 16 (omkr. år 1180 = korstågstiden); sid. 18, fig. e (år 1354 = Östrom reducerat till en rest på det europeiska fastlandet), f (år 1453 = Östrom upphör att existera).
15. I det komplicerade maktspelet, som överlag kännetecknar Främre Orientens historia, hade Persien, alltifrån forntidens akemenidiska världsvälde och framgent, framstått som en självständig kraft i konfrontation med den grekiskromerska världen (jfr. *The Muslim World*, I, sid. 1). Det akemenidiska arvet togs (från ca. 250 f. Kr.) upp av partherna (jfr. not 13). Dessa grundade den arsakidiska dynastin som snart lyckades reducera det seleukidiska riket (Wilber, sid. 32 f.). Från 224 e. Kr. (arsakidkonungen Artabanus V:s död) och fram till den arabiska erövringen på 600-talet härskade sāsāniderna i Persien (Wilber, sid. 33 ff.). Den sāsānidiska perioden kännetecknas av ständig militär konflikt med Rom och därefter med Bysans. Det är rimligt att antaga att denna månghundraåriga kraftmätning starkt bidrog till att åderlåta inte bara det sāsānidiska Persien utan också Östrom. Därmed uppstod det politiska vacuum, som vanligen ses som en viktig förutsättning för det snabba arabiska besittningstagandet av Främre Orienten.
16. Årtalet 640 är approximativt. I själva verket började den arabiska erövringen av Främre Orienten redan året efter Muhammeds död, d.v.s. 633. Detta år invaderades södra Palestina av en arabisk armédivision under befäl av `Amr ibn al-`Āṣṣ; en annan armédivision, under befäl av Khālid ibn al-Walīd, dirigerades mot Mesopotamien (gränsbefästningen i al-Ḥīra föll samma år). För detaljer om den arabiska expansionen under de första kaliferna se *The Muslim World*, I, sid. 19 ff.; Verhoeven, sid. 29 (nederst) ff. - Kartbilder utvisande olika arabiska epoker i: *Atlas till historien*, sid. 12, fig. a (år 661 = begynnelsen av det umayyadiska kalifatet i Damaskus), b (år 750

En "mellanperiod" (1258-1517, från och med Bagdads fall och fram till nästa stora och långvariga imperium i Främre Orienten, det osmanturkiska. Under denna tid kom de arameiska centralområdena att beröras på följande, grovt tecknade, sätt: Syrien av de mamlukiska sultanerna i Egypten; Mesopotamien av skiftande mongoldynastier¹⁷).

Det osmanska imperiet (1517-1918, d.v.s. från och med osmanturkarnas erövring av Kairo¹⁸ - och därmed krossande av mamlukväldet - och fram till det osmanska imperiets sammanbrott under Första världskriget¹⁹).

Europeiska mandatärmakter (1920-1946: franskt mandat i Syrien; 1920-1958: brittisk dominans i Mesopotamien, nu inom området för statsbildningen Irak²⁰).

= begynnelsen av det abbasidiska kalifatet i Bagdad); Verhoeven (kartsektion), sid. 2-3 ("Islams uppkomst och dess expansion till 661"), sid. 6-7 (åren 661-750 = det umayyadiska kalifatet), sid. 10-11 (det abbasidiska kalifatet på 800-talet), sid. 12-13 (det abbasidiska kalifatets tillbakagång på 900-talet), sid. 16-17 (de muslimska centralländerna på 1200-talet; dessutom, sid. 16, en karta över korsfararnas furstendömen, vilka under några sekler kom att beröra östra Medelhavsområdet).

17. Hülägū, Bagdads erövrare och sonson till Jingiz Khān, gjorde - applåderad av kristna grupper i Mesopotamien, Syrien och Palestina - ivriga försök att tränga västerut. I en drabbning den 3 september 1260 vid Ayn Jālūt ("Goliats källa") i Palestina stoppades emellertid mongolernas vidare framryckning av de egyptiska mamlukerna. Egypten förblev (moraliskt stött av från Bagdad flyktade abbasidiska kalifpretendenter) självständigt fram till mamlukdynastins fall år 1517. Under samma tid fortsatte Egypten att kontrollera Syriens och Palestinas öden. (Se *The Muslim World*, II, sid. 20.) - Kartbilder i: *Atlas till historien*, sid. 18, fig. b (Jingiz Khāns välde omkr. år 1227), c (mongolrikerna omkr. år 1300), d (Tīmürs välde omkr. år 1405); bra kartmaterial också i: *The Muslim World*, II (kartblad insatt mellan sid. 68 och 69).
18. Jfr. *The Muslim World*, III, sid. 28.
19. Begynnelsen till det osmanska väldet brukar räknas från ca. 1300 (se *The Muslim World*, III, sid. 3). Imperiets gradvisa tillväxt kan i kartbilder studeras i: *Atlas till historien*, sid. 18, fig. e (1354), f (1453 = Konstantinopels fall och därmed Östroms definitiva undergång), g (1517 = Kairos fall, innebärande osmansk politisk överhöghet inte bara i Egypten utan också i andra områden i Främre Orienten tidigare förvaltade av mamlukerna). Bra kartmaterial också i Verhoeven (kartsektion), sid. 24-25 (det osmanska imperiets tillväxt från början av 1300-talet till 1683), sid. 26-27 (det osmanska imperiet från 1683 till första Balkankriget 1912).
20. Nominellt blev Irak monarki redan 1921; självständighet vanns 1932. Det är dock rimligt att tala om brittisk dominans i Irak fram till 1958 när repub-

Nutida nationalstater i Främre Orienten inom vars gränser arameiska minoriteter finnes (huvudsakligen Turkiet, Syrien, Irak, Libanon och Jordanien, samt den s.k. Västbanken²¹).

10.4. *Araméerna under senhellenistisk och romersk tid.*

10.4.1. *Enstaka arameiska statsbildningar under denna tid.*

De massiva imperie-"sjok" som historien, med ödesmättad periodicitet, lagt över Främre Orienten låter ana att araméernas politiska manöverutrymme alltifrån Damaskus fall 732 f. Kr. var starkt begränsat.

Efter detta datum finner vi endast sporadiskt självständiga arameiska statsbildningar: den senhellenistiska och romerska tidens nabateiska stat i Östjordanlandet;²² den samtida palmyrenska staten i Syrien;²³ ett ca. 20 år självständigt Coelesy-

lik utropades (jfr. Lorents, sid. 18 f., 64 f.; *Middle East Yearbook*, 1978, sid. 175).

21. Kartbild utvisande Främre Orientens politiska situation efter 1945 i: *Atlas till historien*, sid. 54, fig. a. Bra kartmaterial också i Verhoeven (kartsektion), sid. 28-29 ("Den muselmanska västern på 1900-talet"). - Iran har medvetet uteslutits som land hysande arameiska befolkningselement. Visserligen finns den Syriska kyrkan - traditionell bärare av det arameiska arvet - representerad också i Iran. Dess bekännare - huvudsakligen nestorianer (24.500) och kaldéer (30.000) - tillhör emellertid den östliga grenen av den Syriska kyrkan och har (åtminstone i modern tid) valt den assyriska nationalidentiteten. (Sifferuppgifter hämtade i Yonan, sid. 92.)
22. Nabatéerna (namnets etymologi omtvistad), vars språk var en arameisk variant (talrika inskriptioner finnes), anses etniskt sett snarast ha varit araber (på detta tyder bl.a. namnskicket). Nabatéerna gjorde sig kända som skickliga affärsmän (de kontrollerade transitohandeln mellan Röda Havet och Damaskus), byggherrar (huvudstaden Petra vittnar fortfarande därom) och jordbrukare (de nabateiska jordbruksmetoderna studeras av ökenforskningsinstitut i Israel). Den politiska självständigheten upphörde år 106 e. Kr., då området gjordes till den romerska provinsen *Arabia petraea*, "Arabien omkring Petra" (ej "Steniga Arabien"). För detaljer se artikeln "Nabatéer" i SBU, II, sp. 240-244; Moscati, sid. 11.
23. Palmyra är den grekisk-romerska beteckningen på en stad tidigare kallad *Tadmor* (så i hebreiska och inhemska arameiska inskriptioner; belägg för detta namn finns redan omkr. 1100 f. Kr. i en assyrisk inskrift i formuleringen "Tadmar i Amurru land"). Beläget vid en oas i Syriska Öknens mellan Damaskus (ca. 230 km. nordöst om) och Eufrat spelade Palmyra en betydande roll som knutpunkt för viktiga karavanvägar. Under romersk tid var Palmyra ett bålverk mot partherna (jfr. ovan, sid. 60 f., noterna 13 och 15). Sin blomst-

rien (från år 85 f. Kr. fram till den romerska invasionen av Syrien);²⁴ konungariket *Osroene*, med huvudstaden Edessa.²⁵

10.4.2. Identifikationsfaktorer under denna tid.

10.4.2.1. Den nationalistiska identifikationsfaktorn svag.

Som nationalistisk identifikationsfaktor för araméerna kan ovan nämnda statsbildningar endast ha varit av symbolisk karaktär.

10.4.2.2. Den språkliga identifikationsfaktorn stark.

Viktigare var den *språkliga* identifikationsfaktorn.

Denna var stark och förstärktes än mer genom att (som ovan berörts) de politiskt besegrade araméernas språk kom att få en märkvärdig spridning i forntidens Främre Orienten. Iögonfallande är härvidlag den klassiska arameiskans, den så kallade riksarameiskans, funktion av *lingua franca* under tre av de stora imperierna i området, nämligen det assyriska, det nybabyloniska och det persiska (akemenidiska).

Man bör i detta sammanhang inte förbise betydelsen av andra "mindre" arameiska dialekter, som, i olika form och utsträckning,

ringtid upplevde Palmyra i mitten av det 3:e årh. e. Kr. Till följd av det romerska rikets svaghet lyckades härskaren Odenatus och dennes gemål, den för sin skönhet omtalade Zenobia, göra Palmyra till huvudstad i ett rike som sträckte sig ända ned till Egypten. Genom kejsar Aurelianus återerövrades år 272/73 den forna kolonien Palmyra; Zenobia - som efter sin makes död övertagit makten och för en tid även lyckats *införliva* Egypten i sitt rike - fördes fängslad till Rom. - Etniskt sett anses befolkningen i Palmyra ha varit araber; deras språk var emellertid en typ av arameiska. Talrika inskrifter finns från de tre första århundradena e. Kr. (den äldsta är från 44 f. Kr.). Jfr. artiklarna "Palmyra" och "Tadmor" i SBU, II, sp. 469 f., resp. sp. 1158; Moscatti, sid. 11.

24. Detta Coelesyrien med centrum i Damaskus styrdes av en nabateisk konung (jfr. artikeln "Damaskus" i SBU, I, sp. 378; artikeln "Nabatéer" i SBU, II, sp. 242, nederst f.). Coelesyrien (latin: *Coelesyria*) kommer av det grekiska uttrycket ἡ κοίλη Συρία, "det djupt liggande Syrien" (= Syrien mellan Libanon och Antilibanon), jfr. Menge-Güthling, sid. 395, s.v. κοῖλος.

25. För detaljer om Osroëne och Edessa se nedan sid. 67 ff., och not 35.

kom att tjäna som muntligt och skriftligt kommunikationsmedel för skilda befolkningsgrupper i Främre Orienten.²⁶

10.4.2.3. *Grekiska som den hellenistiska och romerska tidens imperiespråk: grekiska språket och arameisk odling.*

Språkligt opåverkade av de olika imperiemakternas egna idiom kunde likväl araméerna inte förbli. Det är - analogt med situationen bland dagens araméer - rimligt att antaga att tvåspråkighet bland forntidens politiskt ofria araméer snarare var regel än undantag.

Om man före arabiskan skall peka på ett imperiespråk av verklig betydelse för araméerna och arameisk odling är detta grekiska.

På allvar kom det grekiska språket till Främre Orienten med Alexander den store. Det gjorde, med allt ökande framgång, arameiskan rangen stridig som internationellt samfärdsspråk, och förblev, den hellenistiska och den romerska tiden igenom, det språkliga uttrycket för andlig och kulturell förfining.²⁷

Som kristendomens språk *par préférence* (när allt kommer omkring finns inga hållbara bevis för evangelier ursprungligen nedtecknade på arameiska)²⁸ blev grekiskan en viktig del av de sedermera kristnade araméernas verklighet. Rent konkret framgår detta av de kristna araméernas klassiska skriftspråk, den s.k. *syriskan*,²⁹ vilken främst i fråga om lexikon men också i

26. Hänvisning ovan, sid. 58, not 5.

27. Den speciella form av grekiska, som här åsyftas, går under beteckningen *koiné* (av det grekiska uttrycket ἡ κοινή διάλεκτος, "det vanliga/allmänna språket" = det allmänt använda språket, se Menge-Güthling, sid. 396, s.v. κοινός). På *koiné* är t.ex. både Septuaginta och N.T. avfattade, jfr. artikeln "Grekiska språket och litteraturen" i SBU, I, sp. 819 f. Rent språkligt sett anses *koiné* ha utbildats ur dialekterna, främst attiskan och joniskan, se t.ex. "Kort språkhistorisk översikt" i S. Solders, *Grekisk skolgrammatik*, Fjärde upplagan, Lund 1952, sid. 1.

28. De så kallade aramaismernas problematik i den grekiska evangelietexten behandlas (inom artikeln "Nya Testamentet") i SBU, II, sp. 312.

29. Det bör observeras att "syriska" (en direkt översättning till svenska av språkets självbenämning ܣܘܪܝܝܐ, *suryōyō*) innebär det språk som talas/har att göra med landet/provinsen/regionen *Syrien* (ܣܘܪܝܝܐ, *Suriya*).

fråga om syntax visar otvetydig påverkan från grekiskan.³⁰

Gedigen förtrogenhet med det grekiska språket och med grekisk bildning överlag kom, efter den arabiska erövringen av Främre Orienten på 600-talet, att ge de arameiska kristna en unik ställning som kulturförmedlare av det antika arvet till Islam.³¹

10.4.2.4. Den religiösa identifikationsfaktorn svag.

Religionen är för dagens araméer en avgörande identifikationsfaktor. Har det alltid varit så?

Om man ser på araméernas religion i förkristen tid är det visserligen möjligt att urskilja vissa "allmänarameiska" drag.³² Dock är den samlade bilden så pass splittrad att det anses rimligare att tala om arameiska religioner än om arameisk religion. Följaktligen är det tveksamt om man bör betrakta arameisk religion i gammal tid som en övergripande arameisk identifikationsfaktor av rang.

I och med kristendomen blev förhållandet ett annat.

10.5. Araméerna under den kristna perioden: kristen arameisk enhetskultur i Syrien och Mesopotamien, identifikationsfaktorerna språk och religion starka, den nationalistiska svag.

Den kristna perioden i Syrien och Mesopotamien - araméernas huvudområde - fram till Islams segertåg förtjänar att uppmärks-

30. Tidigare hade riksarameiskan, på motsvarande sätt, rönt påverkan från akkadiskan, jfr. B. Knutsson, i *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 31.

31. För Islams tidiga möte med grekisk filosofi och vetenskap samt de syriska kristnas roll härvidlag se J.M. Watt, *The Majesty that was Islam*, London 1976, sid. 134-136; *The Legacy of Islam*, 2nd Ed., Edited by the Late Joseph Schacht with C.E. Bosworth, Oxford 1974, sid. 352-355.

32. Hit hör dyrkandet av *Hadad*, den arameiska utformningen av den västsemitiske, atmosfäriske högguden. I kultiskt avseende har forntida arameisk religion beskrivits som en mellanform mellan assyrisk-babylonisk och kananeisk-fenicisk typ. För detaljer se artikeln "Syrisk religion" i SBU, II, sp. 1140-1143.

sammans ur flera aspekter.

Först och främst bör observeras att centrum för den kristna arameiska odlingen inte primärt är att söka i Damaskus - sinnebilderna för forntidens arameiska politiska makt.³³

Arameiskt centrum kom att ligga norrut, i Antiokia³⁴ men

33. Dock spelade Damaskus en icke oviktig roll i den unga kyrkans historia. Här fanns tidigt en kristen församling (Apg. 9:2). Ryktbarhet vann Damaskus som platsen för Pauli omvändelse (Apg. 9:2 ff.). Så småningom blev Damaskus helt kristnat, "ehuru" - för att citera Ivan Engnell (art. "Damaskus" i SBU, I, sp. 379) - "genom islam den lovande utvecklingen avbröts." Islams principiellt toleranta inställning gentemot *ahl al-kitāb*, "Bokens folk", d.v.s. judar och kristna, medförde emellertid att kristendomen fortsatte att existera i Damaskus. Därom bär dagens situation vittnesbörd: ett flertal kristna denominationer finns representerade i Damaskus. Det bör nämnas att den Syrisk-ortodoxa kyrkan f.n. har sitt patriarkat här (jfr. nedan, sid. 68, inot 34).

34. Antiokia (grekiska 'Αντιόχεια, *Antiócheia*, efter det vanliga namnet på de seleukidiska konungarna, 'Αντίοχος, *Antíochos*; olika namnformer på syriska [jfr. Costaz, sid. 403]: ܐܢܬܝܘܟܗ, *Antiyōkh*; ܐܢܬܝܘܟܗܐ, *Antiyōkhā*; i *Herdabrev* användes formen ܐܢܬܝܘܟܝܐ, *Antiyokhyō*; på arabiska: انطاكية, *Antākiya* [Wehr, sid. 31, s.v.]; annan form i Costaz, sid. 403, s.v. ܐܢܬܝܘܟܝܐ : انطاكية, *Antākiyā*) grundades år 300 f. Kr. av Seleukos I. Staden, i dag benämnd Antakya och inom republiken Turkiets gränser, är belägen 25 km. från Medelhavet vid floden Orontes. Som seleukidernas residens blev Antiokia Syriens huvudstad. Sin framträdande ställning behöll Antiokia under romersk tid (från 64 f. Kr.); den räknades som det romerska rikets tredje stad (efter Rom och Alexandria). Huvuddelen av Antiokias befolkning torde ha varit arameisktalande. Dock fanns betydande grekiska och judiska minoriteter, vartill kom romersk förvaltnings- och militärpersonal. Prestigespråket i Antiokia var grekiska, och grekisk-hellenistisk kultur satte i stor utsträckning sin prägel på staden. - I den tidiga kristendomens historia spelar Antiokia en betydande roll. Den kristna församlingen därstädes grundades enl. den kyrkliga traditionen av Petrus, som i sju år skall ha varit dess förste biskop. Ett nytt element tillkom i Antiokia i form av de *hednakristna* (kristendomen hade - naturligt nog - till att börja med sökt fotfäste hos judiska grupper). - I Antiokia fick kristendomen sitt namn (Apg. 11:26; den grekiska grundtexten: ... χρηματίσαι τε πρώτως ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς, "Och det var i Antiokia, som lärjungarna först begynte kallas kristna". Motsvarande ställe i den syriska kyrkobibeln *Peshitto* har följande ordalydelse: ܐܢܬܝܘܟܝܐ ܕܥܝܪܐܢܝܐ ܕܥܝܪܐܢܝܐ. Påfallande är att den grekiska originaltextens Χριστιανούς, "kristna" [ordet i den grekiska kontexten i kasus ackusativ] motsvaras av *Peshitto*:s ܐܢܬܝܘܟܝܐ, *kristeyōnē* [alternativ stavning: ܐܢܬܝܘܟܝܐ]. Det hade inte varit orimligt att vänta sig ܐܢܬܝܘܟܝܐ, *suryōyē*, enligt den vanliga förklaring som säger att ܐܢܬܝܘܟܝܐ, *suryōyō*, rätt och slätt betyder "kristen" - till skillnad från ܐܢܬܝܘܟܝܐ, *armōyō* eller *ōrōmōyō* [jfr. Smith, sid. 29] som användes för att beteckna en icke-kristen aramé.) - Antiokia blev utgångspunkten för Pauli missionsresor (kartbilder i Terrien: sid. 78 = Pauli första missionsresa; sid. 79 = Pauli andra missionsresa; sid. 81 = Pauli tredje mis-

sionsresa); till Antiokia brukade han återvända. - Efter hand blev Antiokia säte för ett av fornkyrkans viktigaste patriarkat. Den Syrisk-ortodoxa kyrkans överhuvud residerar *de facto* i Damaskus. Hans titel är emellertid "Patriark av den apostoliska stolen av Antiokia och hela Östern" (ܩܘܪܕܐܢܐ ܕܩܝܣܝܐ ܕܐܢܬܝܘܟܝܐ ܘܕܗܘܠܐ ܕܘܫܬܪܐܢܐ ; syrisk formulering hämtad ur *Herdabrev*; identisk ordalydelse i *Bahro Suryoyo*, 1980, nr. 8, sid. 22; på arabiska - den Syrisk-ortodoxa kyrkans andra "stora" språk - kan patriarkens ämbetsställning uttryckas på följande sätt: بطريرك انطاكية وسائر المشرق للسريان الارثوذكس [*Bahro Suryoyo*, 1980, nr. 8, sid. 23], "Antiokias och det övriga Österns patriark för de syrisk-ortodoxa"; بطريرك للكرسى الرسولى الانطاكي [*Bahro Suryoyo*, 1980, nr. 8, sid. 23], "Patriark till den antiokenska apostoliska stolen"; det sistnämnda uttrycket med endast o-betydlig variation i *Hujådå*, 1980-08-01, sid. 13: بطريرك الكرسى الرسولى الانطاكي; ytterligare en variant i *Herdabrev* [rad 1 av den egentliga texten; i citatet har två nomina, i kontexten försedda med ackusativ-*alif*, återgetts i grundform nominativ;]: بطريرك على انطاكية وسائر المشرق ورئيس اعلى للكنيسة السريانية; الارثوذكسية فى العالم, "Patriark över Antiokia och det övriga Östern samt högste ledare för den Syrisk-ortodoxa kyrkan i världen") - Tilläggas bör att Antiokia (vid sidan av Edessa, Tripolis och Jerusalem) var säte för en av korsfararstaterna, jfr. Verhoeven (kartsektion), sid. 16. (Verhoeven gör, att fatta av kartbildens rubrik: "Korsfararnas furstendömen", ingen distinktion mellan korsfararstaternas styrelseskick; Jerusalem var emellertid konungarike, Antiokia och Edessa furstendömen medan Tripolis var grevskap, jfr. *Atlas till historien*, sid. 16 = "Europa 1180. Korstågen"). För Antiokias historia jfr. artikeln "Antiokia" i SBU, I, sp. 80 ff.

35. Edessa (den grekiska benämningen från Seleukos I, som i stadens rikliga vattentillgång såg likheter med Edessa i Makedonien; beteckning på syriska: , ρια , *Urhōy* [Smith, sid. 7; Costaz, sid. 402]; på arabiska: الرها, *Ar-Ruhā* [jfr. Costaz, sid. 402, s.v. , ρια]; på turkiska: Urfa) var huvudstad i det öster om Eufrat belägna arameisktalande konungariket *Osroëne*. Denna stat, styrd av en förmodat beduinsk dynasti (jfr. O'Leary, sid. 20) åtnjöt politisk självständighet från omkr. 132 f. Kr. (seleukidrikets begynnande sönderfall) fram till 116 e. Kr.; från detta år ställdes Osroëne under romersk överhöghet. År 216 blev Osroëne fullständigt kuvat under romarna och Edessa förvandlades till romersk militärkoloni. Sedan sāsāniderna år 224 fått makten i Persien (jfr. ovan, sid. 61, not 15) kom Edessa, på grund av sin belägenhet i ett brytningsområde, att lida svårt under den långvariga maktkampen mellan Persien och Rom (därefter Byzans). Araberna erövrade Edessa år 638. I Edessa upprättade Balduin I år 1098 en korsfararstat (furstendöme; jfr. ovan not 71, slutet); Edessa föll år 1182 den egyptiske sultanen *Ṣalāḥ ad-Dīn al-Ayyūbī* (Saladin), underkastade sig 1268 Hülāgū (jfr. ovan, sid. 62, not 17) och kom år 1637 slutgiltigt under det osmanturkiska väldet (jfr. artikeln "Edessa" i SU, 7, sp. 1215 f.). - Edessas betydelse i den syriska kristenhetens historia kan ej överskattas. En rik flora av fromma legender pekar på Edessas tidiga kristnande (jfr. på svenska F.J. Nordstedt, *En syrisk saga*, Trend Pocket, Rabén & Sjögren, Uddevalla 1973, som bygger på en syrisk text vanligen kallad "Aposteln Addais lära", ܡܠܦܢܘܬܗ ܕܐܕܕܝܐ ܫܗܘܬܗܘ , *mal'fonūthō d-Adday sh'ūthō*; textutdrag i C. Brockelmann, *Syrische Grammatik*, chrestomathie-delen, sid. 12-21; jfr. O'Leary, sid. 31 f.) Edessas särställning inom syrisk kristendom framgår av uttryck som ܩܘܪܕܐܢܐ ܕܩܝܣܝܐ ܕܐܢܬܝܘܟܝܐ ܘܕܗܘܠܐ ܕܘܫܬܪܐܢܐ ,

Mesopotamien. Edessas arameiska dialekt blev fundamentet till det fortfarande aktuella kyrko- och litteraturspråket *syrisk* -

m^edhūtō m^evarakhtō, "den välsignade staden", och *m^edhūtō m^ehaymantō*, "den troende staden" (jfr. Smith, sid. 7, s.v. *ῥωμαν*). Språkligt räknades Edessas dialekt (*ῥωμαν* *ܡܕܝܢܬܐ*, *mamlō ūrhōyō*) som den renaste (Smith, sid. 7, s.v. *ῥωμαν*); därav dess avgörande betydelse för utvecklingen av skriftspråket *syrisk*. - Edessas tidiga kyrkohistoria är rik på mäktiga gestalter; här skall nämnas ett fåtal: vi väljer *Tatianos* (*ܬܬܝܢܐܘܨ*, *Tatyanōs*; arab. form: *ططيانوس*; Costaz, sid. 408, s.v. *ܬܬܝܢܐܘܨ*), *Bardesanes* (*ܒܪܕܝܣܢܐܘܨ*, *Bar Daysōn*; arab. form: *برديسان*; Costaz, sid. 405, s.v. *ܒܪܕܝܣܢܐܘܨ*), *Efraim*, med tillnamnet *syren* (*ܐܦܪܝܡ*, *Afrēm*; arab. form: *إفرام*; Costaz, sid. 404, s.v. *ܐܦܪܝܡ*), biskop *Rabbula* (*ܪܒܘܠܐ*, *Rabbulō*; arab. form *ربولا*; Costaz, sid. 419, s.v. *ܪܒܘܠܐ*) och *Jakob*, med epitetet *av Edessa* (*ܝܚܘܒܐ*, *Ya`qūw*; arab. form: *يعقوب*; Costaz, sid. 410, s.v. *ܝܚܘܒܐ*). - *Tatianos* (jfr. artikeln "Tatianos" i SBU, II, sp. 1178 ff.; Holmquist, sid. 74; Zetterstéen, sid. 73 f.; Hägglund, sid. 9 f.; O'Leary, sid. 45 f.) var en av den första tidens apologeter. Han blev, genom sitt motstånd mot det grekiska kulturinflytandet (pamfletten *Oratio ad Graecos*, "Tal till grekerna", från omkr. 165), en viktig faktor för framväxten av en syrisk nationalkyrka. Berömd - många menar grundläggande för kristendomens segertåg i yttersta Östern - blev *Tatianos' Diatessaron* (omkr. 175), en sammanarbetning av de fyra evangelierna, en så kallad evangelieharmoni. (*Diatessaron* - grekiska *διὰ τεσσάρων*, *dià tessārōn* - betyder ordagrant "genom fyra", d.v.s. evangelier, men kan också, i anslutning till musikalisk terminologi, tolkas som "ackord" eller "harmoni". Sannolikt var *Diatessaron* ursprungligen avfattad på grekiska; den översattes sedan, möjligen av *Tatianos* själv, till *syrisk* och var i allmänt bruk inom den *Syriska kyrkan* till in på 400-talet. Den *syrisk* texten, liksom i huvudsak den grekiska urtexten är förlorad; kännedom om densamma har vi genom en arabisk översättning från 1000-talet, citat hos *syrisk* författare, ett grekiskt fragment och ytterligare några textvittnen, se artikeln "Tatianos" i SBU, II, sp. 1179.). - *Tatianos' lärjunge Bardesanes*, f. omkr. 155 (Holmquist, sid. 74 f.; Zetterstéen, sid. 74 f.; O'Leary, sid. 37 ff.) var utbildad till astrolog men omvändes till kristendomen; han bidrog, genom utnyttjande av det egna språket och inhemsk, icke-grekisk kultur, starkt till utformningen av den specifikt *syrisk* kristendomstypen. - *Efraim syren*, f. i Nisibis 306, d. i Edessa 373 (Holmquist, sid. 145, 151; Zetterstéen, sid. 75 f.;;) flyttade till Edessa år 365 och grundade där den berömda edessenska teologiska skolan (ibland betecknad den "*persiska*"); denna stängdes 489 av kejsar Zeno; dock utövade även i fortsättningen Edessas teologer stort inflytande inom den *Syriska kyrkan*. (Det bör observeras att det attributiva tillägget till *Efraim* på svenska traditionellt är "*syren*", ej "*syriern*"; användningen av formen "*syren*", ej "*syrier*", kan möjligen ses som en tidig strävan att språkligt göra åtskillnad mellan person tillhörande den *Syriska kyrkan* och person från det arabisktalande *Syrien*. Om denna förklaring är korrekt är distinktionen "*syren*" - "*syrier*" analog med den av *Syrianska Riksförbundet* förordade åtskillnaden "*syrian*" - "*syrier*".) - Biskop *Rabbula*, d. 435 (Holmquist, sid. 183; Zetterstéen, sid. 74; O'Leary, sid. 94 ff.) tillkommer äran att ha ersatt *Tatianos' evangelieharmoni Diatessaron* med den texttrognare evangelieversionen i den fullständiga översättningen till *syrisk*; den översättning som sedermera skulle bli den *Syriska kyrkans* bibel: *Peshitto* (*ܩܫܝܬܐ*, *peshūtō*, "den enkla", eller, med ett fullständigare nämn, *ܩܫܝܬܐ ܩܘܪܕܐ*,

samma språk vars rätta benämning blivit ett tvistefrå för Sveriges syrianer och assyrier. Från Edessa, i nordvästra Mesopotamien, spreds det arameisk-kristna budskapet - den Syrisk kyrkan - mot öster och sydost för att slutligen också täcka det område som en gång var de assyriska och babyloniska imperiernas hjärtpunkter: Assyriens huvudorter vid övre Tigris och Babylonienens huvudstad vid nedre Eufkrat.³⁶

Det är berättigat att, under några få förislamiska århundraden, tala om en *kristen arameisk enhetskultur* i Syrien och Mesopotamien.³⁷ I denna enhetskultur förenas två identifikations-

mappaqtō p^eshittō, "den enkla översättningen"; Smith, sid. 467, s.v.

ܝܚܘܒܐ). - *Jakob av Edessa*, f. troligen 633 och d. 708 (Holmquist, sid. 189; Zetterstéen, sid. 82; utförligt i K.-E. Rignell, *A Letter from Jacob of Edessa to John the Stylite, Syriac Text with Introduction, Translation and Commentary*, Lund 1979, sid. 15 ff.) var biskop inte mindre än två gånger. Han var en av de sista stora författarna, som skrev på syrisk medan denna fortfarande blomstrade (d.v.s. innan arabiskan hade börjat undantränga syriskan som folkspråk). Jakobs litterära stil ansågs föredömlig. Därför omtalas han ofta endast som ܐܕܘܢܐܝܢܐ , *urhōyō*, "edessenaren", "han från Edessa" (jfr. Smith, sid. 7 f., s.v. ܐܕܘܢܐܝܢܐ).

36. Märkvärdigt nog finner man en viss geografisk korrelation mellan fortidens assyriska och babyloniska kraftcentra och dagens kristna kärnpunkter i Irak: Nineve - Mosul, Babylon - Bagdad. (Mosuls och Bagdads ställning inom de olika Syrisk kyrkorna i Irak framgår av Yonan, sid. 106 ff.) - Det kan i detta sammanhang vara värt att peka på ett intressant faktum, nämligen att Irak, särskilt Mosulområdet, rekryterar merparten av den Syrisk-ortodoxa kyrkans högre prästerskap (intervju 1980-10-25 med den jakobitiska assyriern Gabriel Afram; intervju 1980-11-20 med den syrisk-ortodoxe biskopen T. Aphrem Aboodi). Det anmärkningsvärda i sammanhanget kan sägas vara att Syrisk-ortodoxa kyrkan, som traditionellt betonar den *aramaiska* identiteten, hämtar sitt kyrkliga ledarskap från ett geografiskt område - Nineve - som mer än något annat måste betecknas som *assyriskt*.
37. Det konkreta vittnesbördet om denna förislamiska arameisk-kristna enhetskultur i Syrien och Mesopotamien är att de moderna förvaltarna av detta område - de arabiska republikerna Syrien och Irak - hyser majoriteten av Främre Orientens kristna av syrisk konfession: ca. 700.000 av ett sammanlagt antal på ca. 850.000, allt enligt statistik (omkr. 1977 års siffror) presenterad i Yonan. I detalj får man fram följande bild. Syrien (Yonan, sid. 131 ff.): ca. 255.000 varav 180.000 jakobiter; 50-60.000 syrisk katoliker; 14-15.000 nestorianer; 6-8.000 kaldéer. - Irak (Yonan, sid. 106 ff.): ca. 450.000 varav 250-300.000 kaldéer; 75.000 nestorianer; 50-56.000 syrisk katoliker; 50.000 jakobiter. - Iran (Yonan, sid. 92): ca. 55.000 varav 30.000 kaldéer; 24.500 nestorianer. - Turkiet (Yonan, sid. 111): ca. 55.000 varav 45.000 jakobiter; 5.000 syrisk katoliker; 4-5.000 kaldéer. - Libanon (Yonan, sid. 138): ca. 20.000 varav merparten är jakobiter. - Resterande antal kristna av syrisk kyrkotyp i Främre Orienten finns i följande områden (jfr. Yonan, sid. 145). Egypten: ca. 120 familjer, huvudsakligen tillhörande

faktorer: *språk* och *religion*. En tredje identifikationsfaktor, den nationalistiska, har tidigare berörts. Vi har haft anledning att konstatera att denna efter Damaskus fall år 732 f. Kr. blev av sekundär betydelse för den arameiska identiteten. Från och med den islamiska epoken fick - *mirabile dictu* - den nationalistiska identifikationsfaktorn förnyad aktualitet för araméerna.

10.6. Araméerna under den islamiska perioden.

10.6.1. Den islamiska staten och ahl adh-dhimma.

Få rörelser har så ingripit i historiens förlopp som Islam. För en sentida analytiker framstår - trots varjehanda argument om politiska *vacua*³⁸ - Islams snabba territoriella vinster som yt-

den Kaldeiska kyrkan; Kuwait: ca. 1.000 ospecificerade "Assyrer" (Yonan, *loc. cit.*) och Cisjordanien: några hundra syrisk-ortodoxa familjer och ett icke namngivet antal syrisk-katolska. - *En passant*: termen "Cisjordanien" har här, av strikta objektivitetsskäl, valts i stället för Yonans "Israel". Antingen är Gabriele Yonan helt enkelt okunnig om internationell syn på Jerusalems och Västbankens (*aḏ-ḏiffa al-gharbiyya*) folkrättsliga status, eller har hon, genom att placera ovan nämnda syrisk-kristna i "Israel", valt att göra ett politiskt ställningstagande. Faktum är emellertid att det syrisk-ortodoxa Mar Marqos-klostret, centrum för Västbankens jakobiter, ligger i Östra (Gamla) Jerusalem, omgivet av majoriteten av syrisk-ortodoxa hem i Den Heliga Staden. Ytterligare ett syriskt-ortodoxt centrum finns i Betlehem. I 1967 års krig mellan Israel och arabstaterna ockuperades hela Västbanken (då jordanskadministrerad), inklusive Östra Jerusalem och Betlehem, av Israel. Redan i slutet av juni samma år annekterade Israel Östra Jerusalem (den israeliska regeringens beslut möjliggjordes av en lag antagen av parlamentet den 27 juni). Jerusalem (d.v.s. den västra, israeliska delen, *jämte* den östra, arabiska) förklarades som "enad stad" (*ʿir me'uhādūt*). Det förtjänar påpekas att Israels *de facto*-annektering av Östra Jerusalem (jfr. B. Knutsson, "The Swedish Theological Institute 25 Years", i *Annual of The Swedish Theological Institute*, Vol. X, Leiden 1976, sid. 9) ej vunnit FN:s *de jure*-erkännande. Ingenting har härvidlag ändrats av den lag, som Israels parlament (med siffrorna 69 mot 15 och tre nedlagda röster) antog den 30 juli 1980 och som fastslår att (hela) Jerusalem är Israels huvudstad (se t.ex. SvD, 1980-08-01). Av denna grund måste det anses tvivelaktigt att utan förklaring placera Östra Jerusalems syrisk-ortodoxa i "Israel"; analogt är inte heller övriga syrisk-kristna på Västbanken (territorium som enligt internationell rättspraxis fortfarande har ockupationsstatus) rätteligen att beskriva som boende i "Israel". För vidrörd problematik se en lärorik skrift av utrikesdepartementets folkrättssakkunnige, docent Bo Johnson, betitlad "Mellanösternkrisen och folkrättens principer", Särtryck ur *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* nr. 5, 1978, sid. 179-229.

38. Jfr. ovan, sid. 61, not 15, slutet.

terst svårförklarliga.

Än mera anmärkningsvärt är förhållandet att den kristna tron i Främre Orienten - Palestina, Syrien, Mesopotamien, Egypten - visade sig så litet motståndskraftig mot *religionen* Islam.³⁹

När allt kommer omkring hade kristendomen haft god tid på sig att rota sig djupt i området. Det visade sig emellertid ganska snart att det överväldigande antalet kristna i Främre Orienten valde att lämna kristendomen till förmån för Islam.⁴⁰

Och ändå var man på intet sätt tvingad därtill. Ty tvärt emot vad Västerlandets vulgäruppfattning om Islam vill göra gällande, är Islam i princip tolerant gentemot *ahl al-kitāb*, "Bokens folk", d.v.s. judar och kristna, och var så från allra första början.⁴¹ Detta hänger samman med Islams uppfattning om judendomen och kristendomen som integrerade uppenbarelseled i utvecklingen mot den fullkomliga sanningen i Islam.

Judendomen och kristendomen har därmed en ensartad ställning bland icke-islamiska religioner; dess representanter har i historien åtnjutit särskilda förmåner. Bland dessa förmåner hörde rätten att, som "skyddsfolk", *ahl adh-dhimma*, inom givna ramar fritt utöva sin religion i den islamiska staten. Som motpres- tation hade *dhimmīs* att erlägga en särskild personskatt, *jizya*, men var i gengäld befriade från militärtjänst.⁴²

39. Jfr. B. Knutsson, "Islam och Västerlandet i ny konfrontation", i *Tvärnsnitt*, nr. 1, 1979, sid. 27. Också i *Liberal debatt*, nr. 6-7, 1980, sid. 40.

40. Möjliga orsaker till den oväntat omfattande övergången från kristendomen till Islam diskuteras av B. Knutsson i uppsatsen "Segerrik Islam och västerländsk psykologisk krigföring" (i *Tempus*, nr. 3, 1982, sid. 12 f., under titeln "Islams seger över Västerlandet").

41. *The Muslim World*, I, sid. 25: "The Muslims did not think of forcing their own religion on their subjects." Jfr. Hjärpe, sid. 64 ff.

42. Till *ahl adh-dhimma* hörde, förutom judar och kristna, en del andra religiösa grupper, vilka sammanfattas under termen *ṣābīy*, (bland dessa var döparsekten mandéerna i södra Mesopotamien). Även Persiens zoroastrier åtnjöt status som *dhimmīs* eftersom de kunde peka på en uppenbarad bok: *Avesta*. Jfr. *The Muslim World*, I, sid. 27 f.; Hjärpe, sid. 64. - Det skall påpekas att den traditionella befrielsen från militärtjänst inte längre gäller för icke-muslimska medborgare i dagens främreorientaliska islamiska nationalstater.

10.6.1.1. Millet-systemets nationsmodell: tre identifikationsfaktorer: språk, religion, nationalism.

Islams speciella arrangemang för "skyddsfolken", *ahl adh-dhimma* har blivit känt under beteckningen *millet*-systemet.⁴³

Millet-systemet fick vittgående konsekvenser för den demografiska kartan i Främre Orienten. Det garanterade judar och kristna begränsad autonomi (med egen jurisdiktion, egna religiösa domstolar etc.).

Valet av de religiösa gruppernas ledare, överrabbiner och patriarker, måste stadfästas av den islamiska staten. Dessa fick därigenom betydande makt och blev i realiteten inte bara, i snäv bemärkelse, religiösa ledare utan också, i vid bemärkelse, folkledare. Som ytterst ansvariga inför den islamiska staten för sin grupp, sin *millet*, begåvades de religiösa ledarna med *politiska* befogenheter av aktningsvärt slag.

Allt medverkade till att ett *nationellt* drag kom att förknippas med de religiösa minoritetsgrupperna. Dessa blev veritabla *nationer* inom den islamiska staten. Kännetecknande för dessa *miniatyrnationer* är tre faktorer: eget språk, egen religion/konfession, egen nationalism.⁴⁴

10.6.2. Majoriteten av araméerna islamiseras, lämnar det arameiska språket för arabiskan och förlorar helt sin arameiska identitet.

Om vi nu går till föremålet för vårt speciella intresse, *araméerna*, kan vi konstatera att Islam för dem fick följande konsekvenser.

43. Benämningen är härledd ur det arabiska ordet *milla* (ملة; pluralis *milal*: ملل), "religiös grupp"; "religion", "konfession", "denomination" (Wehr, sid. 918, s.v.), men förknippas speciellt med den aktuella institutionen under den osman-turkiska perioden i Främre Orienten. Jfr. t.ex. Yonan, sid. 15 f.; *The Muslim World*, III, sid. 53; *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 20 f.

44. Jfr. *The Muslim World*, I, sid. 26: "The Christian and Jewish communities thus formed states within the state, only connected with the government at their summits." - Att den islamiska staten hade förståelse för kombinationen språk - religion - nationalism hos de underkuvade folken bör sannolikt ses utifrån erfarenheter vunna under Islams tidiga historia. Kännetecknande

Majoriteten av araméerna i Syrien och Mesopotamien islamiserades. Detta innebar att man lämnade sin religion, kristendomen, jämte sitt språk, arameiskan. Men än viktigare: med anammandet av Islam och dess *lingua sacra*, arabiskan, följde en *annan historieskrivning*.

Islams tideräkning utgår från år 622 e. Kr. - Muhammeds utvandring, *hijra*, från Mekka och sinnebild för en helt ny tidsålder. Följaktligen kom de islamiserade araméerna, förutom att förlora sitt fäderneärvda språk och sin kristna religion - under några förislamiska århundraden en viktig sammanhållande länk - att också uppge det *historiska arvet*, minnet av forntida arameisk politisk självständighet.

Kort uttryckt: de islamiserade araméerna lämnade fullständigt sin *arameiska identitet*.

Denna process måste sannolikt ses som den mest ödesdigra åderlåtningen någonsin av den arameiska helheten.⁴⁵

10.6.3. *En rest av araméerna förblir kristna, behåller det arameiska språket men tillägnar sig arabiskan och blir i fortsättningen tvåspråkiga.*

En betydande rest av araméer i Syrien och Mesopotamien föredrog

för den nation, *umma*, som Muhammed grundade i *Yathrib*-Medina var nämligen elementen språk (arabiska), religion (Islam) och nationalism (medvetandet om att tillhöra en särskild grupp med specifika politiska intressen). - Det tredje elementet i nationsmodellen, nationalism, kan, vilket erfarenheten visar, vara olika starkt uttalat hos religiösa minoritetsgrupper i den islamiska världen. Jfr. nedan, sid.77 f., den Syrisk-ortodoxa kyrkans arameiska nationalism, vilken, städse närvarande, aldrig tagit sig utmanande uttryck.

45. Parallella skeenden till det här beskrivna kan studeras hos andra främre-orientaliska folk, t.ex. det egyptiska. Arvtagare till ett mäktigt nationellt förflutet och med ett eget språk, koptiska, kristnades Egypten tidigt. I likhet med det arameiska fallet kom Islam att kraftigt reducera den kristna egyptiska enheten. De islamiserade egyptierna övergav sitt inhemska språk till förmån för det arabiska, och lämnade i och med anslutningen till *dār al-islām*, "Islams hus", sin specifikt *egyptiska* identitet. Egyptens förislamiska kultur - språk, historiskt arv - kom i fortsättningen att förvaltas av den Koptiska kyrkan. - Obs.: "kopt" betyder egentligen "egyptier" och "koptisk" "egyptisk". Båda orden kan härledas ur det grekiska ordet för "Egypten", (ἡ) Αἴγυπτος (med avledningar: Αἴγύπτιος, "egyptier", "egyptisk"; etc.), möjligen *medelbart* via arabiskans *al-qibt*, *al-qubṭ*, *al-aqbāt*, *qibtī*, *qubṭī*, jfr. Menge-Güthling, sid. 18, s.v. Αἴγυπτος; Wehr, sid. 739, s.v. القبط.

att ej övergå till Islam.

Språkligt behöll man sitt fäderneärvda idiom, arameiskan. Denna fick, i takt med arabiskans ökande spridning, en allt viktigare funktion som identifikationsfaktor.

Dock kunde man i längden inte motstå trycket från det arabiska språket. De kristna arameerna torde därför tämligen snart ha sett sig nödsakade att tillägna sig arabiska; dessa blev, till skillnad mot sina islamiserade arameiska bröder och syst-rar, *tvåspråkiga*.⁴⁶

Denna tvåspråkighet, arameiska *och* arabiska, skulle komma att bestå inte bara under det arabiska kalifatet (fram till 1258) utan också i fortsättningen ända fram till modern tid.

Ty trots att den osmanturkiska dominansen över de aktuella områdena i Främre Orienten varade i runt tal fyrahundra år (1500-1900) lyckades turkarna endast delvis turkifiera sitt imperium. Det arabiska språket behöll sitt grepp som massornas språk medan turkiskan - som ett slags *superstratum*-språk - var administrationens uttrycksmedel.

10.6.3.1. Arabiska: näst arameiskan den syriska kristenhetens viktigaste språk.

Det är berättigat att se arabiskan som det, näst arameiskan, viktigaste språket för den syriska kristenheten.

De kyrkliga ledarna fick, *nolens volens*, ombesörja översättningar till arabiska av den Syriska kyrkans bibel, *Peshitto*;⁴⁷

46. Alltför ofta likställes arabisk litterär odling med muslimsk arabiska. Detta är beklagligt eftersom andra religiösa grupper i det islamiska samhället, främst kristna och judiska, producerat en rikhaltig litteratur på arabiska. Denna litteratur föreligger i ett hart när oöverskådligt handskriftsmaterial, vilket (speciellt vad gäller de kristna arabiska texterna) endast i ringa omfattning blivit föremål för vetenskapligt studium. Kristen och judisk arabisk litteratur skiljer sig från motsvarande muslimska inte bara i fråga om innehåll utan också i fråga om språkform (sammanfattande benämnd "medelarabiska"). Den intresserade hänvisas till B. Knutsson, *Studies in the Text and Language of three Syriac-Arabic Versions of the Book of Judicum, With Special Reference to the Middle Arabic Elements*, Introduction - Linguistic Notes - Texts, Leider 1974.

47. Det vetenskapliga arbetet omnämnt i föregående not behandlar just arabiska bibelöversättningar från *Peshitto*.

arabiska vann snart insteg i de syriska patriarkaten, och har intill dags dato behållit en dominerande ställning som praktiskt kommunikationsspråk, både skriftligt och muntligt.⁴⁸

10.6.3.2. *Syriska: de arameisk-kristnas eget skriftspråk tränges tillbaka av arabiskan men har, som den Syriska kyrkans språk, intill nu förblivit de kristna araméernas främsta språkliga identifikationsfaktor.*

De arameisk-kristnas eget skriftspråk, *syriskan*, trängdes, naturligt nog, tillbaka men dog aldrig ut.

Som den Syriska kyrkans liturgiska språk var syriskan garanterad åtminstone ett minimum av existens. Syriska fortsatte att vara den syriska kristenhetens "lärdä" språk, trofast vårdat av en rad framstående grammatiker, lexikografer och klerikalt bildade författare.⁴⁹

Stora ansträngningar göres i dag - inte minst bland Sveriges syrianer och assyrier - för att omdana syriskan (av de senare benämnd assyriska) till ett idiom, fullt skickat att förmedla det 20:e århundradets komplicerade begreppsvärld.

I prestigehänseende och som de kristna araméernas språkliga

48. Det arabiska språkets betydelse inom den Syrisk-ortodoxa kyrkan kan t.ex. utläsas ur det faktum att den nye patriarken, Ignatios Zakka den förste, (ܐܝܘܒܢ ܙܚܝܩܐ) i sitt *Herdabrev* av den 7 oktober 1980 väljer att uttrycka sig på arabiska (med undantag för överskriften som är på syriska). Jfr. ovan, sid. 68, not 34 (senare delen).

49. För detaljer om den syriska litteraturen se W. Wright, *A Short History of Syriac Literature*, London 1894; R. Duval, *La littérature syriaque, Anciennes littératures chrétiennes*, II, Paris 1899; A. Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn 1922. En god bibliografisk översikt ges dessutom i C. Brockelmann, *Syrische Grammatik* (flera upplagor), sid. 150-184 (mellan grammatikdel och chrestomathie-del). - Bland namnkunniga syriska lexikografer bör (under 1000-talet) nämnas Bar Bahlul (syr.: ܒܪ ܒܗܠܘܠ; arab.: بر بهلول; Costaz, sid. 405 s.v. ܒܗܠܘܠ). Bar Bahluls lexikaliska kunnande finns nedlagt i ett stort syrisk-arabiskt lexikon utgivet av R. Duval. Titel på editionen är: *Lexicon syriacum auctore Hassano Bar Bahlule ... e pluribus codicibus edidit et notulis instruxit R. Duval, I-III, Parisiis 1901*. - Det är viktigt att inse att syriska (till skillnad mot vad västerländska orientalister icke sällan hävdar) aldrig varit ett "dött" språk. Härvidlag är det berättigat att jämföra syriska med hebreiska, som, under den judiska diasporan, icke någonsin upphörde att vara liturgiskt och "lärt" språk.

identifikationsfaktor nummer ett har, under tidernas lopp, inget annat språk kunnat mäta sig med syriskan.

10.6.3.3. *Den religiösa identifikationsfaktorn: den Syriska kyrkan som vårdare av det kristna arameiska arvet.*

I nationsmodellen för "skyddsfolken", *ahl adh-dhimma*, ingår religion/konfession som den andra identifikationsfaktorn.

I och med att en del kristna araméer behöll sin *kristna tro* fick den Syriska kyrkan en allt viktigare funktion som vårdare av det kristna arameiska arvet.

10.6.3.4. *Den tredje identifikationsfaktorn, den nationalistiska, förstärkes hos de icke-islamiserade araméerna: det förkristna politiska arvet förvaltas av den Syriska kyrkan.*

Den tredje identifikationsfaktorn är *nationalism*.

Det intressanta inträffar nu att, medan de islamiserade araméerna, i och med anammandet av Islams nya världsordning, lämnar det förkristna politiska arvet, *detta kom att förvaltas av kyrkan.*

Den utomstående som inte förstått den Syriska kyrkans roll som förmedlare av det arameiska folkets minst tretusenåriga historia - inbegreppet av dess nationella medvetande - är oförmögen att fatta dimensionen av kyrkans och det klerikala ledarskapets traditionella ställning bland de troende.

När å andra sidan personer tillhörande den Syrisk-ortodoxa kyrkan i dag väljer *assyrisk* identitet i stället för arameisk gör man icke sällan detta med motiveringen att det nationalistiska momentet saknas inom kyrkan.

Ett sådant hävdande har sin grund i endera av tre förklaringar: a) Man har inte insett att den Syrisk-ortodoxa kyrkan verkligen rymmer ett nationalistiskt element; b) man har inte förstått *arten* av det nationalistiska elementet; c) man är missnöjd med den Syrisk-ortodoxa kyrkans sätt att *politiskt* presen-

tera det nationalistiska elementet.⁵⁰

Så kom den Syriska kyrkan, inom ramen för *millet*-systemet, att bli ryggraden för den arameiska identiteten, bevararen av ett arameiskt nationellt medvetande.

50. Detta missnöje har t.ex. framkommit under intervjuer med Gabriel Afram (1980-03-14, 1980-10-25) och Johanon Kashisho (1980-08-15).

11. Den Syriska kyrkan.

11.1. Den Syriska kyrkan som bevarare av genetiska element från forntidens arameiska och assyriska stammar.

11.1.1. Den Syriska kyrkans medlemskader innehåller en genetisk "kärna" från de ursprungliga araméerstammarna parad med gener från andra icke-arameiska stammar, såsom assyriska.

I vad mån kan man i dag tala om den Syriska kyrkans medlemmar som araméer? Frågan kan inte - och bör inte - undvikas med tanke på att en fraktion inom kyrkan hävdar ett assyriskt ursprung.

Är det möjligt att tala om ett (mer eller mindre) rasligt homogent arameiskt folk?

Det skall genast sägas att stor försiktighet måste iakttas vid varje försök att rasmässigt bestämma dagens olika folkslag i Främre Orienten.¹ Så också med araméerna.

Följande synpunkter kan emellertid anläggas.

Analogt med tolvstamförbundet i det forna Israel² är det fullt rimligt att se på den arameiska helheten som *samtligheten* av ett antal olika arameiska stammar.³

1. Jfr. Noth, sid. 185 f.: "Über die im alten Orient vertretenen Rassen ist im einzelnen bisher wenig Sicheres ermittelt und auch wenig zu ermitteln. Denn bei den zahllosen Völkerbewegungen, die seit den ältesten Zeiten dauernd im vorderen Orient stattgefunden haben, und den Völkerwellen, die in geschichtlicher Zeit über dieses Gebiet dahingegangen sind, ist ein Rückschluss von den gegenwärtigen Rassenverhältnissen auf das Altertum nicht ohne weiteres erlaubt." (Jfr. ovan, sid. 58, not 3.) Å andra sidan framhåller Noth (sid. 186) att visst rasligt samband likväl måste antas existera mellan Främre Orientens forntid och nutid: "Mit aller angesichts dessen gebotenen Vorsicht lässt sich sagen, dass wir es im alten Orient mit folgenden Rassen zu tun haben, die natürlich auch im jetzigen Bevölkerungsbestand dieses Gebietes noch vertreten sind."
2. Se Noth, *Geschichte*, sid. 54-130, "Israel als Zwölfstämmebund". Särskilt viktiga avsnitt i detta parti (där vi, som ett tankeexperiment, kan byta ut adjektivet "israelitisk" mot adjektivet "arameisk") är kapitel I, "Die Entstehung der israelitischen Stämme" omfattande § 5, "Die Wohnsitze der Stämme im Kulturlande", och § 6, "Die Landnahme der israelitischen Stämme", samt kapitel II, "Der Bund der israelitischen Stämme".
3. Det är samma arameiska stammar, som (enskilda eller i förbund) utgjorde grundvalen för de arameiska stater, som behandlas ovan, sid. 50 ff.

På samma sätt som dagens judiska folk i sig bör rymma en genetisk "kärna" från det ursprungliga tolvstamförbundet, på samma sätt är det logiskt att anta att den syriska kristenheten i sig rymmer en motsvarande genetisk "kärna" från de ursprungliga araméerstammarna.

Men - för att fortsätta parallellen - vi vet att det judiska folket längre fram i historien kom att integrera många nya folkelement.⁴ Denna process bör ha bidragit till att öka och diversifiera de genetiska elementen samtidigt som den ursprungliga kärnan fanns kvar men minskade i omfång.

Historiska fakta pekar, som vi tidigare sett, på Syrien och övre Mesopotamien som traditionell hemvist för de arameiska stammarna.

Politiskt lyckades araméerna aldrig skapa ett imperium över hela området. Dock vann man området med sitt språk, arameiskan. Efter kristendomens seger spreds en arameisk-kristen enhetskultur över Syrien och Mesopotamien. Resultatet av båda förloppen måste ha blivit att andra icke-arameiska folkelement inkorporerades i den arameiska helheten.

Dit hörde självfallet både assyrier och babylonier (i den mån vi, analogt med ovan förda resonemang, tänker oss förekomsten av ursprungliga "rena" assyriska och babyloniska stammar) och deras i Mesopotamien kvarlevande genetiska ättlingar (d.v.s. sedan det assyriska, resp. nybabyloniska imperiet krossats). Slutsats: till en arameisk "kärna" har fogats andra icke-arameiska gener.

Vad som hände före Islam var således att den vittförgrenade Syriska kyrkan, som representant för det arameiska, hade "samlat in" en rad skilda folkslag och folkelement.

11.1.1.1. Millet-systemets slutenhet har verkat konserverande på existerande genetiskt arv.

Millet-systemet (den inomislamiska nationsmodellen) innebar

4. Detta har skett genom att icke-judar övergått till judendomen. Det bör påminnas om att judendomen tidtals (speciellt innan kristendomen började spridas) varit en aktivt missionerande religion. Jfr. artikeln "Proselyter" i SBU, II, sp. 608 f.

att kyrkans medlemsbas starkt reducerades. Å andra sidan skapades ett slutet helt, ett system, inom vilket befintliga genetiska element inte längre blev utsatta för ständig förtunning. De kvarvarande, "resten",⁵ måste - helt i enlighet med *millet*-systemets lagar och intentioner - söka sig äktenskapspartner ur den egna församlingen. Denna slutenhet bör ha bidragit till att inte bara bevara existerande genetiskt arv utan också till att renodla detsamma.⁶

11.1.1.2. *Den Syrisk-ortodoxa kyrkan: arameisk identitet, medlemskadern som bevarare av arameisk (dominerande?) arvs massa men också assyrisk.*

Ser man nu på den kyrka bland de syriska kyrkorna som i dag mest energiskt hävdar det arameiska arvet, d.v.s. den Syrisk-ortodoxa kyrkan, kan man fastslå följande.

Den Syrisk-ortodoxa kyrkan (den jakobitiska) är arameisk i fråga om de tre identifikationsfaktorerna språk, religion (kristendomstyp) och nationalism. Det är också att förmoda att kyrkans medlemskader från sina förfäder övertagit ett avsevärt mått av *aramaisk* arvs massa.

Det paradoxala är emellertid att man även måste ha ärvt ett

5. Själva ordet "rest" i detta sammanhang leder osökt tanken till en central föreställning (visserligen ibland teologiskt orienterad) inom G.T. och judendomen, nämligen föreställningen om "resten" av folket, som blir kvar (hebr. שאר, *sh^e'ār*; שאריית, *sh^e'ērīth*). Jfr. artikeln "Kvarleva" i SBU, I sp. 1388 f.,
6. Betydelsen av att i generationer ha gift sig "inom gruppen" framhölls vid samtal med Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15. - Utredaren har, i egenskap av semitist, intresserat sig för minoritetsproblematik i Främre Orienten och Nordafrika. Han har i mötet med minoritetsgrupper i området gång efter annan gjort reflektionen att dessa *utseendemässigt* uppvisar drag, som skiljer dem från omgivande majoritetsbefolkning. (Detta kan ha gällt de syrisk-ortodoxa familjer, som, starkt koncentrerade, bor i husen runt Mar Marqos-klostret i Gamla Jerusalem [jfr. ovan, sid. 71, not 37], *eller* samaritanerna i Nablus, vilka till ett ungefärligt antal av 450 personer, ser på sig själva som den kvarvarande "resten" av det 722/1 f. Kr. krossade Nordriket Israel [jfr. ovan, sid. 53, not 25], *eller* judiska grupper i nordafrikanska *mallaḥ*-kvarter.) Dock skall villigt erkännas att man stöter på *metodologiska* svårigheter så snart iakttagelsen om utseendemässiga avvikelser skall göras *vetenskapligt mätbar*. (Detta, i sin tur, betyder inte att observationer av detta slag är o-riktiga eller saknar relevans.)

visst mått av *assyriska* gener;⁷ paradoxalt därför att den Syrisk-ortodoxa kyrkan mycket kategoriskt avfärdar assyrisk *identitet* för sina medlemmar som ett historiskt falsifikat.⁸

11.1.1.3. *Österns kyrka: assyrisk identitet, medlemskadern som bevarare av arameisk men också (dominerande?) assyrisk arvs massa.*

Österns kyrka (den nestorianska) har i dag så fullständigt valt den assyriska identiteten att den alternativt benämnes den Assyriska kyrkan.

Från början del av samma obeskurna syriska kristenhet har Österns kyrka sannolikt en gång uppfattat sig som lika arameisk i fråga om språk, religion (kristendomstyp) och nationalism som den Syrisk-ortodoxa kyrkan.⁹ Medlemmar av Österns kyrka bör därför, i likhet med den Syrisk-ortodoxa kyrkans led, anses äga en portion *aramaisk* och en portion *assyrisk* arvs massa.

Om den assyriska arvs massan till äventyrs är *större* än den arameiska är - i följd av hela resonemangets hypotetiska natur - en ytterst svårbesvarbar, för att inte säga subtil, fråga.

7. Det har tidigare (ovan, sid. 70) framgått att den Syriska kyrkan kom att omfatta även traditionellt assyriska områden. Vidare (ovan, sid.70 , not 36) har pekats på ett intressant faktum, nämligen att den Syrisk-ortodoxa kyrkan intill dags dato rekryterar merparten av sitt kyrkliga ledarskap från området runt Mosul, d.v.s. i närheten av forntidens assyriska huvudstad Nineve. Därför kan (intervju 1980-11-20) den Syrisk-ortodoxa kyrkans primas i Sverige, biskop T. Aphrem Aboodi - numera (jfr. nedan, sid.115 f.) stark motståndare till tanken på assyrisk *identitet* för syrisk-ortodoxa bekännare - t.o.m. säga följande: "Hur skulle en person från Turkiet kunna vara assyrier? Jag har sagt flera gånger, att om någon skulle vara assyrier så skulle det vara jag, eftersom jag kommer från Nineve."

8. Så t.ex. i samtal (1980-05-25) med den Syrisk-ortodoxa kyrkans dåvarande ärkebiskop i Jerusalem, patriarkatsvikarien Diyosqoros Luqos Esha`yo (numera föreståndare för klostret Mār Mattā i Irak) och dennes närmaste medarbetare, fader Yacoub Koriah (numera föreståndare för Mar Marqos-klostret i Gamla Jerusalem, tillika historiker; jfr. litteraturförteckning, s.v. "Koriah"), vidare i samtal med biskop T. Aphrem Aboodi (1980-11-20; jfr. dock föregående not). Intervjuade personer i Suryoyo Riksförbundet (1980-03-15; 1980-08-16) samt syrianer i Skövde (1980-08-17) har likaledes starkt understrukit att assyrisk identitet är någonting för den Syrisk-ortodoxa kyrkan artfrämmande.

9. Användningen av adverbet "sannolikt" markerar likväl ett frågetecken, som närmare utvecklas i paragraf 11.2.3 (nedan, sid.87 ff.).

Själva eventualiteten kan dock inte kategoriskt avfärdas.

11.2. Den Syriska kyrkans splittring.

Den syriska enhetskyrkan varade endast en begränsad tid. Splittningen kan avläsas i två viktiga årtal: 431, kyrkomötet i Efesus, och 451, kyrkomötet i Kalcedon.

11.2.1. Österns kyrka (den nestorianska, dyofysitiska) och dess avläggare, den Kaldeisk-katolska kyrkan.

Kyrkomötet i Efesus¹⁰ innebar fördömandet av Nestorius¹¹, patriarkens av Konstantinopel, tvånaturslära. Hans efterföljare, en stor del av den Syriska kyrkan, kom att benämnas *nestorianer*¹²

10. 431 (ej att förväxla med ett senare kyrkomöte i Efesus, den så kallade rövarsynoden, år 449, när Alexandrias monofysitiske patriark avsatte Konstantinopels). För kyrkomötet i Efesus år 431 jfr. nedan, sid. 84, not 13.

11. Namnform på syriska: vanligen ܢܫܘܪܝܘܬܐ, *Nestur*; på grekiska: Νεστόριος; på arabiska: نسطور. Jfr. *Thesaurus syriacus*, sp. 2397 f. (som upplyser om andra syriska namnformer av "Nestorius"), och Costaz, sid. 413, båda lexika s.v. ܢܫܘܪܝܘܬܐ.

12. Det bör observeras att beteckningen "nestorian" till äventyrs inte har myntats i Västerlandet utan har sin motsvarighet i syriskt språkbruk. Den vanligaste formen (*Thesaurus syriacus*: "usitatus") är ܢܫܘܪܝܘܬܐ, *nesturyanō* (östsyriskt uttal: *nesturyānā*), pluralis ܢܫܘܪܝܘܬܐܐ, *nesturyānē*. Citerade två (konsonantmässiga) stavningar kan också vokaliseras *nesturyōnō* (östsyr. utt.: *nesturyānā*) resp. *nesturyōnē* (östsyr. utt.: *nesturyānē*). För detaljer se *Thesaurus syriacus*, sp. 2398, s.v. ܢܫܘܪܝܘܬܐܐ (*nusturyanō / nusturyanā* = ytterligare en syrisk form för "nestorian"); jfr. Costaz, sid. 413, s.v. ܢܫܘܪܝܘܬܐ. Den arabiska formen för "nestorian" är نسطوري, *nastūrī*, eller (jfr. Wehr, sid. 961 s.v.) *nustūrī*, för pluralis, "nestorianer", نساطرة, *nasātira*. - Man hör icke sällan invändningar mot användningen av beteckningarna "nestorian" och "jakobit" för medlem i Österns kyrka (den Assyriska kyrkan), resp. den Syrisk-ortodoxa kyrkan (jfr. nedan, sid. 87, not 20). Dessa invändningar kommer vanligen från representanter för de aktuella kyrkorna och riktas i synnerhet mot västerländska forskares bruk av termerna i fråga. Argumentet för att inte använda benämningarna "nestorian" och "jakobit" brukar vara att ingendera av Nestorius eller Jakob Baradai (se nedan, sid. 86, och not 19) grundade respektive kyrkor utan endast var lärofäder - låt vara betydelsefulla sådana. Det är intressant att konstatera att man ingalunda följer sina egna rekommendationer. Utredaren har under sina intervjuer kunnat konstatera att nestorianerna själva betecknar sig som "nestorianer" och jakobiterna analogt som "jakobiter" (de arabiska uttrycken *nasātira* och *ya'āqiba* ringer fortfarande i utredarens öron). - Bortsett från de diskuterade termernas sakliga berättigande kan konstateras att de är operationellt ändamålsenliga (för att inte säga ibland nödvändiga) vid veten-

och *dyofysiter*;¹³ det är samma kyrka som i dag kallar sig alter-

skaplig behandling av problematik sammanhängande med syrisk kristenhet. Detta måste vara förklaringen till att även de största auktoriteter på området använder sig av begreppen "nestorian" och "jakobit"; resp. adjektiven "nestoriansk" och "jakobitisk", t.ex. H. Ritter (Ritter, I, sid. +7+): "dyofysitische Nestorianer" och "monofysitische Jakobiten". Jfr. en framställning på arabiska, t.ex. *ta'rikkh al-āshūriyyīn* ("Assyriernas historia"), sid. 34: طائفة الآشوريين النسطوريين (*tā'ifat al-āshūriyyīn an-nastūriyyīn*) och طائفة اليعاقبة (*tā'ifat al-ya`āqiba*).

13. Nestorius, som, innan han år 428 kallades att bli patriark i Konstantinopel, varit munk och presbyter, företräder i fråga om kristologi en tämligen traditionell antiokensk lärouppfattning: Kristus har två naturer, en gudomlig och en mänsklig; dessa har icke sammanblandats utan måste hållas strängt isär. Nestorius kan säga: χωρίζω τὰς φύσεις, ἀλλ' ἐνῶ τὴν προσοῦνησιν, "Jag åtskiljer naturerna, men gör tillbedjandet till ett." En konsekvens av denna åskådning var att Nestorius kom i konflikt med alexandrinsk teologi. Man hade i Alexandria om Jesu moder, Maria, präglat uttrycket θεοτόκος, (*theotókos*), "gudaföderska". Tankegången var denna: om man förutsätter att Gud och människa fysiskt förenats i Kristus, är det endast följdriktigt att kalla människan Kristus för Gud och Maria, Kristi moder, för "gudaföderska". Denna uppfattning stämde väl överens med en vid denna tid tilltagande Mariakult. Maria ansågs själv vara obefläckad av arvssynden och hade alltid förblivit jungfru, ἀειπαρθένος (*aeiparthénos*). Nestorius vände sig mot begreppet θεοτόκος, "gudaföderska". Maria hade fött en människa, Jesus, och i människan Jesus hade Gud tagit sin boning. Det gudomliga låge ej i Kristi mänskliga natur (riktat mot alexandriskt tänkande) utan i förhållandet att Gud överhuvud förenat sig med denna människa. Med en sådan åskådning var det för Nestorius omöjligt att om Maria bruka beteckningen θεοτόκος. Allra högst kunde hon betecknas som χριστοτόκος (*christotókos*), "Kristus-föderska". Resultatet av detta resonemang blev att Nestorius anklagades för att förneka Kristi gudom. Kyrkomötet i Efesus 431, sammankallat av kejsar Theodosius II (408-450) i akt och mening att bilägga meningsskiljaktigheter mellan antiokensk och alexandrinsk kristologisk uppfattning, slutade med Nestorius' nederlag. Efter att frivilligt ha dragit sig tillbaka skrev han, landsförvisad till Thebais, ett självförsvar på syriska. Detta anses ha författats år 451, samma år som Nestorius dog. I Kyrkans historia har Nestorius - många menar oförtjänt - fått bära kättarnamnet. Hans utformning av tvånatursläran ligger, hur som helst, till grund för termen *dyofysitism*. Jfr. Holmquist, sid. 180 f.; Hägglund, sid. 74 ff.; O'Leary, sid. 92 f. - Kyrkomötet i Efesus 431 blev början till den syriska kyrkans splittring. Nestorius' anhängare sökte sig i allt växande utsträckning bort från bysantinskt område. I Nisibis, nordöst om Edessa, upprättades ett nytt teologiskt centrum. Detta fick stor betydelse, i synnerhet sedan skolan i Edessa måst stängas år 489 (jfr. ovan, sid. 69, not 35, senare delen). Brytningen med Bysans blev definitiv år 499. På en synod i Seleukia-Ktesifon (beläget vid nedre Tigris; se *Atlas till historien*, sid. 2) lösgjorde sig både den östsyriska och den persiska kyrkan formellt från den katolska. Patriarken i Seleukia erkändes som överhuvud, nestoriansk bekännelse infördes allmänt och alla biskopsdömen besattes med nestorianer. Denna *nestorianska kyrka*, Österns kyrka, kom därefter att spela stor roll som missionskyrka; dess förkunnelse spreds ända till Kina. Jfr. Holmquist, sid. 186 f.; jfr. också Yonan, sid. 12, som faller följande intressanta yttrande om den nestorianska kyrkan: "Jedoch hat sich die Kirche

nativt Österns kyrka eller den Assyriska kyrkan.¹⁴

Från denna gren avsondrades 1552 en ny kyrka, den Kaldeisk-katolska. Denna unierades med Rom. Dess bekännare kallas för *kaldéer*.¹⁵

11.2.2. *Den Syrisk-ortodoxa kyrkan (den jakobitiska, monofysitiska) och dess avläggare, den Syrisk-katolska kyrkan.*

Den kyrka som blivit känd som den Syrisk-ortodoxa kyrkan¹⁶ markerade sin ideologiska inriktning genom att förkasta Kalcedonmötets formulering av Jesu naturer.¹⁷ Den lära man valde har -

niemals zu einer geschlossenen Volkskirche entwickelt, wie etwa die armenische oder georgische Kirche." (Detta uttalande bör jämföras med den nestorianska kyrkans sentida och kollektiva antagande av *assyrisk* identitet: den "Assyriska kyrkan" är ett namn som numera användes parallellt med det traditionella, "Österns kyrka".)

14. Utredaren har inte haft tillgång till denna kyrkas ("Österns gamla apostoliska kyrka"; Yonan, sid. 12) nuvarande självbenämning på syriska. Dock kan en syrian (Asmar El-Khoury, 1980-08-16) beteckna henne på följande sätt: ܐܘܪܝܝܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ (ittō suryōytō d^e-madhm^ehō), "Österns syriska kyrka"; på arabiska: الكنيسة السريانية الشرقية (*al-kanīsa as-suryāniyya ash-sharqiyya*). Andra arabiska benämningar på samma kyrka som utredaren mött är: كنيسة المشرق (*kanīsat al-mashriq*), "Österns kyrka", och الكنيسة الآشورية (*al-kanīsa al-āshūriyya*), "den Assyriska kyrkan". Utifrån *geografiska* aspekter kallas Österns kyrka inte sällan för den "Östsyriska kyrkan" medan den Syrisk-ortodoxa kyrkan benämnes den "Västsyriska kyrkan". Jfr. Yonan, sid. 12. - Österns kyrka går i svenskt språkbruk ibland under namnet den "Öst-assyriska kyrkan". Denna benämning är en hybrid och bör undvikas (elementet "öst" leder automatiskt tanken till motsatsen, "väst"; någon "Väst-assyrisk kyrka" existerar f.n. inte - jfr. dock nedan, sid. 87, not 21).

15. Jfr. t.ex. artikeln "Nestorianer" i NTU, II, sp. 1211; Persson, sid. 6 f. Beaktansvärt är att kaldéernas överhuvud benämnes "Patriark av Babylon"; Yonan, sid. 12. Kaldéerna betecknas i ܐܘܪܝܝܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ (*ta'rīkh al-āshūriyyīn* (sid. 34) som "de kaldeiska assyrierna": طائفة الآشوريين الكلدان (*tā'ifat al-āshūriyyīn al-kaldān*) jfr. nedan, sid. 87, not 21.

16. På syriska: ܐܘܪܝܝܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ ܘܪܬܘܕܘܟܝܝܬܐ (*ittō suryōytō ōrtōdhōkhsōytō*); på arabiska: الكنيسة السريانية الارثوذكسية (*al-kanīsa as-siryāniyya / as-suryāniyya al-urthūdhuksiyya*); syrisk och arabisk version i *Herdabrev*. En annan beteckning är "Antiokias och hela Österns kyrka", jfr. ovan, sid. 68, not 34 (senare delen); Yonan, sid. 12. Utifrån *geografiska* aspekter kallas den Syrisk-ortodoxa kyrkan ofta för den "Västsyriska kyrkan", jfr. ovan, not 14.

17. Kalcedonmötet hölls år 451. Avsikten var att förena antiokensk och alexandrinsk uppfattning. Ett annat syfte var att sammanjämka österland och västerland i de kristologiska frågorna. Mötesdeltagarna enades om en kompromissför-

med rätt eller orätt - kommit att benämnas *monofysitism*, ennaturslära, dess anhängare *monofysiter*.¹⁸ Analogt med Österns kyrka har den Syrisk-ortodoxa kyrkan en lärofader, Jakob Baradai.¹⁹ Hans efterföljare betecknas därför, icke oväntat, som

mel, som å ena sidan avvisar utpräglad dyofysitism, å andra sidan utpräglad monofysitism: "... född av jungfrun Maria, gudaföderskan: en och samme Kristus, Son, Herre, Enfödd, uppenbarad i två naturer utan sammanblandning, utan förvandling, ouplösligt, oskiljaktigt, i det att naturernas åtskillnad ingalunda borttages för enhetens skull. Fastmera bevaras vardera naturens egenart och båda gå samman till en person och en hypostas, icke söndrad eller delad, utan en och samme Son och enfödd Gud, Logos, Herren Jesus Kristus." (Svensk text efter Hägglund, sid. 80). Kompromisstexten (knappast att beteckna som "lättfattlig") förmådde inte tillfredsställa alla. Många menade att Kalcedonformeln gjort eftergifter för Nestorius' lära om två personer hos Kristus (jfr. ovan, sid. 84, not 13) och att den därmed förnekade enheten i Jesu person. Resultatet blev att flera orientaliska kyrkor fjärmade sig från Kyrkans huvudfåra och anslöt sig till *monofysitismen*. Jfr. Holmquist, sid. 181 f.; Hägglund, sid. 79 ff. För monofysitism se följande not.

18. Dyofysitismens motpol är monofysitismen. Medan det stränga åtskiljandet mellan Kristi båda naturer är hörnstenen i dyofysitismens trosåskådning (se ovan, sid. 84, not 13) ligger i monofysitismen tonvikten på naturernas *enhet*. Grundläggande för de monofysitiska rörelserna är Apollinaris av Laodicea (Hägglund, sid. 70 ff.; artikeln "Monofysitiska Kirker" i NTU, II, sp. 1100 ff.). Denne sökte lösa problemet med Kristi mänskliga natur på följande sätt. Det finns hos Kristus blott *en* natur och *en* person (hypostas). Guds Logos har i Kristus förvandlats till kött, varefter köttet förvandlats till *gudomlig* natur. En efter Apollinaris mycket citerad formel (togs bl.a. upp av den alexandriniske patriarken Kyrillos, Nestorius' främste motståndare) är: $\mu\acute{\iota}\alpha\ \phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon\ \lambda\acute{o}\gamma\omicron\upsilon\ \sigma\epsilon\sigma\alpha\rho\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$ "Guds Logos' en(d)a köttvordna natur" (Hägglund, 78; NTU, II, sp. 1102). Monofysiterna kunde ej acceptera Kalcedonformeln (se föregående not). Det är, menade man, orimligt att tala om två naturer hos Kristus och samtidigt bara om *en* person. Om man antar två naturer, innebär detta, hävdade man, att man i realiteten räknar med två personer. - Den Syrisk-ortodoxa kyrkan tillhör de kyrkor, som traditionellt betraktats som monofysitiska. Man bör emellertid ha klart för sig att monofysitismen *numera* inte är en av den Syrisk kyrkan omhuldad lära. Tvärtom är man från detta håll noga med att avvisa beteckningen "monofysitisk" om den Syrisk-ortodoxa kyrkan (se t.ex. Iwas, sid. 80: ... ولا بد ان نذكر ايضا ان الكنيسة السريانية الارثوذكسية تستنكر تسمية (المونوفيزيتية). "Vi måste också nämna att den Syrisk-ortodoxa kyrkan avvisar beteckningen 'den monofysitiska'..." Liknande uttalanden har utredaren mött i samtal med representanter för den Syrisk-ortodoxa kyrkan, t.ex. i Mar Marqos-klostret i Jerusaleml).
19. Syrisk namnform: ܝܥܩܘܒ ܒܪܕܝܐ , *Ya`q̄w Burd^e ʿōyō*, "Jacobus Baradaeus, Jacobitarum propugnator", *Thesaurus syriacus*, sp. 1614. Arabisk namnform: يعقوب البرادعي, Iwas, sid. 80. Det syriska epitetet *Burd^e ʿōyō* (alt.: *Burd^e ʿōnō*, jfr. Ungnad, sid. 3, not 1) är ett tillnamn med betydelsen "han med hästtacket" (Smith, sid. 39, s.v.). Det syftar på den förklädnad Jakob (biskop i Edessa, d. 578) måste bära (kejsaren hade satt ett pris på hans huvud) under sitt arbete med att organisera den syrisk, monofysitiska kyrkan. Den kyrka (som kom att omfatta hela det icke-nestorianska Östsyrien och så

*jakobiter.*²⁰

Den Syrisk-ortodoxa kyrkan splittrades när, år 1773, en fraktion unierades med Rom. Denna kyrka kallas den Syrisk-katolska kyrkan.²¹

11.2.3. Lineärt motsatsförhållande mellan den Syrisk-ortodoxa kyrkan och Österns kyrka: orsak och verkan.

Det lineära i motsatsmönstret mellan den Syrisk-ortodoxa kyrkan och Österns kyrka är så pass iögonfallande att man i fråga om splittringen kyrkorna emellan måste fråga sig vad som är *orsak* och vad som är *verkan*.

Fem jämförelsepunkter ger följande bild: a) *geografiskt*: väst - öst; b) *språkligt*: skilda uttalsvanor av kyrkospråket syriska (motsatsparet västsyriskt *ō* - östsyriskt *ā*),²² skilda

gott som hela Västsyrrien) gick förlorad för rikskyrkan. Jfr. Holmquist, sid. 189; NTU, II, sp. 1103 f. (inom artikeln "Monofysitiske Kirker").

20. Den syriska formen för "jakobit" är *ܝܚܘܒܝܬܝܬܝܐ*, *ya`qūwōyō* (pluralis: *ܝܚܘܒܝܬܝܬܝܐ*, *ya`qūwōyē*), "Jacobita, Monophysita Jacobi Baradaei assecla", *Thesaurus syriacus*, sp. 1614. - Den Syrisk-ortodoxa kyrkan erkänner visserligen Jakob Baradai som en stor lärofader men säger sig (åtminstone i modern tid) inte vara trakterad av epitetet "jakobitisk" om Kyrkan och "jakobit" om dess bekännare (jfr. ovan, sid. 83, not 12). Iwas, sid. 80, säger följande "Mār Ya`qūb är bara en av dess (den Syrisk-ortodoxa kyrkan) välsignade fäder och är därför inte dess grundare". Samma tankar framfördes av biskop T. Aphrem Aboodi (1980-11-20): "Vi är inte nöjda med namnet 'jakobitisk'." Intressant nog använde han under samtalet (på arabiska) likväl flera gånger termen *ya`āqiba*, "jakobiter", om den Syrisk-ortodoxa kyrkans bekännare (biskopen är inte ensam om detta språkbruk, jfr. ovan, sid. 83, not 12). Ett uttalande i likhet med Einar Mollands i NTU, II, sp. 1103 f., kan, när allt kommer omkring, inte godtas utan reservation: "Den syriske monofysitiske kirke kaller seg med stolthet den jakobitiske etter ham (Jakob Baradai),..." - I *ta`rīkh al-āshūriyyīn*, sid. 34, räknas "jakobiterna", *طائفة اليعاقبة*, *ṭā`ifat al-ya`āqiba* till den västliga grenen av assyrierna; jfr. följande not.

21. Jfr. t.ex. Persson, sid. 5. I *ta`rīkh al-āshūriyyīn*, sid. 34, indelas assyrierna i en östlig och en västlig gren. De syriska katolikerna (på arab. *طائفة السريان الكاثوليك*, *ṭā`ifat as-siryān al-kāthūlīk*, "de katolska syrierna") räknas tillsammans med "jakobiterna" till den västliga grenen medan "kaldéerna" och "nestorianerna" räknas till den östra (obs. felsyftning i den arabiska texten beträffande orden "den första" och "den andra"). - Till västsyrisk kristenhet räknas också den (unierade) Maronitiska kyrkan. Jfr. Holmquist, sid. 189.

22. Andra skillnader än den här nämnda föreligger traditionellt mellan väst-

alfabeten (*ser̄tō - nesturyōnō*, eller, bättre, för att också markera vokalskillnaden väst - öst, *ser̄tō-nesturyānā*); c) *konfessionellt*: monofysitism - dyofysitism;²³ d) *nationalistiskt*: aramism - assyrianism.²⁴

Den gängse uppfattningen är att det var lärostrider som samlade - så att säga "sorterade" - den Syriska kyrkans medlemmar i tvenne motpoler, den Syrisk-ortodoxa kyrkan (den jakobitiska) och Österns kyrka (den nestorianska).

Möjligheten av ett omvänt förhållande bör emellertid beaktas. Andra krafter än de ideologiska (historiskt och regionalt nedärvda motsatsställningar) kan nämligen ha bidragit till - ja rentav uppmuntrat - anammandet av, och identifikationen med, den ena eller den andra läroståndpunkten.

Vi har tidigare haft anledning att peka på Persien som en självständig politisk kraft i Främre Orienten, i månghundraårig konfrontation med den grekisk-romerska världen.²⁵ Det kan näppeligen vara en tillfällighet att, medan de av Östrom dominerade områdena valde den Syrisk-ortodoxa (monofysitiska, jakobitiska) kyrkan, de persiskdominerade områdena avgjorde sig för Österns (dyofysitiska, nestorianska) kyrka.²⁶

syriskt och östsyriskt uttal, t.ex. i återgivningen av konsonanten *ʿ* (västsyrisk: faryngalt; östsyrisk: velart = ung. skillnaden mellan de arabiska konsonanterna *ح* och *خ*) Se Nöldeke, sid. 4. - Intressant nog går vokalskillnaden *o - a* igen i jakobiternas, resp. nestorianernas nutida arameiska tal-språk (d.v.s. *turōyō* och urmia-språket; jfr. Aro, sid. 3). Syriskt är som semitiskt språk inte ensamt om att *inom* sina rāmärken rymma olika uttalstraditioner. Exakt samma vokalskillnad, som den ovan berörda, den mellan *ō* och *ā*, existerar inom hebreiskans *ashkenaziska* (central- och östeuropeiska) och *sefardiska* (spanska) uttal. Mellan olika semitiska språk kan motsvarande vokalfenomen studeras. Där hebreiska (ett kanaaneiskt språk) har *ō*, t.ex. *שְׁלוֹם*, *shālōm*, har klassisk arabiska (nordarabiska) *ā*, *سَلَام*, *salām*.

23. De dogmatiska meningsskiljaktigheter, som en gång var en orsak till splittringen av den Syriska kyrkan, har i modern tid inte samma relevans som förr. Jfr. NTU, II, sp. 1100 f. (inom artikeln "Monofysitiska Kirker"), NTU, II, sp. 1212 (inom artikeln "Nestorianer"), och ovan, sid. 86, not 18.

24. Termen "aramism" användes för arameisk nationalism och är möjligen en nybildning av utredaren (analogibildning: arab-arabism, Sion-sionism, Aram-aramism). Termen "assyrianism" för assyrisk nationalism användes redan i svenskt språkbruk.

25. Ovan, sid. 60 f., och not 15.

26. Jfr. Nöldeke, sid. XXXI.

Olika uttal av det gemensamma kyrkospråket syriska²⁷ kan, - analogt - till dels vara ett *resultat* av den Syrisk kyrkans splittring men kan, å andra sidan, spegla äldre regionala dialektdivergenser och därmed vara en *orsak* till konfessionell uppsplätning.²⁸

11.2.4. *Österns kyrka och motsatsskapande assyrisk nationalism: sen och framskapad ideologi eller tidigt och äkta assyriskt nationalmedvetande.*

När Österns kyrka i modern tid, och i sin helhet, träder fram som företrädare för assyrisk nationalism måste denna identifikationsfaktor med naturnödvändighet bli motsatsskapande till den Syrisk-ortodoxa kyrkans arameiska nationalism.²⁹

Spänningen har ej blivit mindre av att denna, ursprungligen för nestorianerna exklusiva, assyrianism spridit sig och numera verkar appellerande på också breda lager - speciellt yngre personer - i den Syrisk-ortodoxa kyrkan.

Frågan som inställer sig är emellertid följande: är den as-

27. Större delen av gudstjänsten inom Österns kyrka firas fortfarande på klassisk syriska. Enligt Zaia Daoud (nestorian bosatt i Skövde; intervju 1980-08-18) är man emellertid sysselsatt med att översätta liturgin till urmia-språket; dock har man, enligt sagesmannen, inte kommit särskilt långt med denna uppgift. - Paradoxalt nog måste man konstatera att en assyrisk nationalism, inkluderande inte bara nestorianer utan också jakobiter, inte främjas av att texter på klassisk syriska överflyttas till det talade urmia-språket. Ju längre man kommer i detta arbete, ju mindre blir den gemensamma nämnaren med jakobiterna. Trenden hos dessa (vare sig man räknar sig som jakobitisk assyrier eller syrian) är att använda klassisk syriska som modernt litterärt (och helst också talat) kommunikationsspråk. Urmia-språket förstås däremot ej av jakobiterna.

28. Jfr. Nöldeke, sid. XXXI.

29. Den assyriska nationalismen har i mycket kommit att präglas av nestorianernas aktiva roll i Första världskrigets stormaktsspel i Främre Orienten. Detta förlopp har förtjänstfullt skildrats av H. Palva i uppsatsen "Om de syriska kristnas historia" (24 sidor jämte en och en halv sida utvald litteratur), i *Assyrier - vilka är de?*, Forskningsrapport Nr. 45, redigerad av Bertil Nelhans, Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, Göteborg 1977. Värdefull information också i Björklund, Kap. I, *passim*. Jfr. vidare t.ex. W. A. Wigram, *Our Smallest Ally, A Brief Account of the Assyrian Nation in the Great War*, London (Society For Promoting Christian Knowledge) 1920 (Second Edition 1966).

syrisk nationalismen arbiträr, mer eller mindre framskapad i sen tid, och som en *extra* pusselbit lagd på plats i ett redan förefintligt ideologiskt motsatsmönster?

Eller: fanns redan tidigt ett assyriskt nationalmedvetande bland grupper i den syrisk enhetskyrkan, och var detta rentav en orsak till dess splittring?³⁰

30. Den vanliga uppfattningen bland västerländska vetenskapsmän, som sysslat med denna fråga, är att den assyriska nationalkänslan inplanterats i modern tid av västerländska arkeologer, missionärer och politiker. (Så t.ex. H. Palva, i intervju 1980-08-20.) Samma bild brukar ges av syrianer och företrädare för den Syrisk-ortodoxa kyrkan (ärkebiskop Diyosqoros Luqos Esha`yo i Mar Marqos-klostret 1980-05-25; Yousef Said och Barbar Mounir, båda syrisk-ortodoxa präster i Sverige, i intervju 1980-08-12; biskop T. Aphrem Aboodi, 1980-11-20, som säger: "Namnet 'assyrisk' är en fabrikation av västerlänningar."). Utredaren är inte lika kategoriskt avvisande till tanken på tidigt assyriskt nationalmedvetande (hos åtminstone nestorianerna) av den enkla anledning att ingen västerländsk forskare ännu bedrivit tillräckligt extensiva och djupretranderande studier i ämnet; vi vet med andra ord för litet.

12. Assyrier och syrianer i Sverige.

12.1. *Konflikt: assyrisk identitet, normalt förknippad med nestorianer, utsträcker till att omfatta jakobiter och blir i Sverige en intern jakobitisk maktkamp.*

För bakgrund till och historia om assyriers (nestorianer, jakobiter) och syrianers (jakobiter) invandring till Sverige hänvisas till redan förefintlig litteratur.¹

Vi har här att uppmärksamma problemet om de svenska assyriernas och syrianernas självidentifikation i ljuset av det historiska perspektiv som tecknats i tidigare kapitel.

Det har framgått att nestorianerna så totalt valt den assyriska identiteten att de alternativt med namnet Österns kyrka använder benämningen den Assyriska kyrkan. Detta innebär att beteckningen "assyrier" i kristna sammanhang normalt är likabetydande med "nestorian".

Sverige har en relativt liten minoritet av nestorianer, koncentrerad i Jönköping, Skövde och Tibro.² Det vore fel att säga att det är denna grupp som föranlett den aktuella utredningen, även om den naturligen ej kan lämnas obeaktad däri.

Den stora tvistefrågan har uppkommit inom den Syrisk-ortodoxa kyrkan, bland Sveriges jakobiter, och har utvecklats till en ödesmättad, intern maktkamp. Kontroversen gäller identitet: är

1. Den assyriska/syrianska invandringen till Sverige började 1967. Mycket - dock inte alltid av bestående värde - har sedan dess skrivits om denna minoritetsgrupp. Fortfarande saknas en sammanhållen, vetenskaplig studie över assyriernas/syrianernas korta men händelsediga *historia* i Sverige. (Utredaren har känt denna brist speciellt med hänsyn till identitetsproblematiken, jfr. nedan, sid.100, och not 22, sid.103, och not 27). Till dess att en seriös historieförställning i aktuellt ämne föreligger får hänvisningar göras till litteratur, i vilken historiska avsnitt ingår: t.ex. Björklund (antropologisk avhandling; ang. syriansk kritik se *Bahro Suryoyo*, 9 september 1981, sid. 3 ff.), *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6 (ang. kritik från Assyriska Riksförbundet, se *Hujådå* 1979-11-01, sid. 2), *Arbetsmarknadsdepartementet, Lägesrapport*, Ds A 1980:7.
2. Se *Arbetsmarknadsdepartementet, Lägesrapport*, Ds A 1980:7, sid. 11. Enligt de uppgifter, som presenteras i nämnda skrift, var nestorianernas antal i Sverige år 1980 ca. 600 personer medan jakobiternas antal var ca. 12.000 (kommunerna anger för jakobiterna ett något lägre tal än vad Syrisk-ortodoxa kyrkan gör: 11.500).

man assyrier eller syrianer?

Eftersom syrianerna i detta sammanhang representerar det regelmässiga, och de jakobitiska assyrierna det oregelmässiga är det endast logiskt att börja med syrianerna.

12.2. Syrianerna.

12.2.1. Nationsbeteckningen "syrian", begreppen "syrisk" och "syrier".

Syrianerna har valt namnet "syrian" för att på svenska ha en identitetsbeteckning som markerar klar åtskillnad från ordet "syrier".³

Man är visserligen medveten om att den omedelbara översättningen till svenska av *suryōyō* (ܣܘܪܝܝܘܬܐ) är "syrisk" och "syrier". Adjektivet "syrisk" användes därför av syrianerna i sammanhang där semantiska missförstånd ligger mindre nära till hands: den "Syrisk-ortodoxa kyrkan", "syrisk" (om språket) etc.⁴

3. Möjligen har man inom svenskt språkbruk en tidigare parallell till denna distinktionssträvan, nämligen i formen "syrier" i motsats till formen "syrianer", se ovan, sid. 69, not 35, slutet. - I och med ett brev av den 3 september 1979 (publicerat i *Bakro Suryoyo*, nr. 11, 1979, sid. 4) från den Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige och Suryoyo Riksförbundet i Sverige kan man säga att benämningen "syrian" blivit den allmänt brukade termen för en syrisk-ortodox icke-assyrier. Brevet är undertecknat av ärkebiskop Timotheos Aphram Aboodi (denne anger annars, på sitt eget officiella skrivpapper, den latinska stavningen "Aphrem" i stället för som här "Aphram") och Suryoyo Riksförbundets ordförande Sabri Sengül. Adressat är icke angiven men är svenska myndigheter och massmedia. Texten lyder som följer: "I Sverige finns flera tusen SYRIANER bosatta. Dessa har främst kommit från Turkiet, Libanon och Syrien. Myndigheter och massmedia kallar helt felaktig (*sic*) denna grupp invandrare för assyrier och deras språk för assyriska. Det finns överhuvudtaget inte något språk, som heter assyriska. Av ovannämnda grupp är det dessutom endast ett par procent som är verkliga assyrier. Alla de andra i gruppen är SYRIANER och deras språk kallas SYRIAK (Arameiska). Gruppen syrianer finner sig inte längre i att myndigheter och massmedia använder sig av de felaktiga namnen på gruppen och deras språk. Vi hemställer om att Ni inom Er organisation sprider information om syrianer och deras språk. Vår ansökan är alltså att myndigheter och massmedia i skrivelser m.m. använder sig av ordet SYRIANER istället för assyrier." - För kritik mot svenska myndigheter och massmedia i nomenklaturfrågan jfr. nedan, sid. 99, not 19.

4. Viss tveksamhet har likväl någon gång framskyttat hos syrianerna i fråga om beteckningen "syrisk" för språket *suryōyō* (t.ex. i intervju med Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15; jfr. föregående not ang. beteckningen "syriak").

Som nationsbeteckning (vi får inte glömma att man ser på sig själv som en "nation") har man funnit ordet "syrier" olämpligt. Man pekar - med rätta - på att "syrier" i dag i det allmänna medvetandet förknippas med en person från den arabisktalande republiken Syrien, med en person av detta slags syriska nationalitet. Ordet "syrier" är med andra ord "upptaget".⁵

I detta läge har man valt nationsbeteckningen "syrian".

Det kan genast konstateras att ordet - som sådant nytt i det svenska språket - är välgrundat. Till stavning, om ej i fråga om uttal, kommer det exakt att motsvara det engelska ordet "syrian".⁶ Vad mera är: det svenska ordet "syrian", uttal [syri'a:n] ligger både formellt och uttalsmässigt, därtill innehållsmässigt, nära den arabiska formen, *siryānī/suryānī* (سرياني),

Man har då hävdats att "syriska" skulle kunna förknippas med det språk, som i dag talas i Syrien (samma invändning har Assyriska Riksförbundet - Gabriel Afram - kommit med, t.ex. 1980-03-14). Risk för begreppskollision föreligger emellertid inte. Det moderna Syriens språk är arabiska. Önskar man en distinktion mellan det officiella språket (*al-fuṣḥā*) och dialekten, talar man om det förra som "klassisk arabiska", "(modern) standardarabiska" eller dyl. och om det senare som "syrisk arabiska", "syrisk arabisk dialekt" eller dyl. Däremot användes aldrig begreppet "syriska" om den arabiska språkverkligheten i dagens Syrien.

5. Dessa aspekter har allt som oftast framförts av syrianerna, t.ex. av Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15. En grupp syrianer i Skövde yttrade 1980-08-17: "Vi kallar oss här i Sverige 'syrianer', även om den rätta benämningen är 'syrier'. Men om vi säger 'syrier' tror alla att vi kommer från Syrien." - Assyriska Riksförbundet har ej varit sent att peka på bristande kongruens i syrianernas nomenklatur. Se t.ex. *Namnkonflikten*: "Eftersom kyrkans rätta namn är syrisk ortodox vore det alltså logiskt om den uppmanade sina medlemmar att samlas under ett namn - syrier." Men med en menings mellanrum gör man en halsbrytande tvärvändning: "- I händelse av att kyrkans sympatisörer och Suryoyo Riksförbund accepterar benämningen 'syrier' betraktar vi detta som ologiskt." Fortsättningen ("En religion kan aldrig representera en människas hela identitet.") antyder hur Assyriska Riksförbundet tänker, men budskapet är, minst sagt, otillfredsställande uttryckt.
6. Innehållsmässigt blir den svenska formen "syrian" mera entydig än den engelska motsvarigheten. "Syrian" på svenska blir likabetydande med "syrisk-ortodox (jakobitisk) icke-assyrier". Det engelska ordet "syrian" är behäftat med ungefär samma olägenheter som det svenska ordet "syrier" och kan användas i såväl konfessionell, nationell som geografisk bemärkelse. Det kan således innebära person tillhörande företrädesvis den Syrisk-ortodoxa kyrkan (eller den Syrisk-katolska kyrkan) *eller* person med medborgarskap i den nutida statsbildningen Syrien *eller* person med härstamning från samma område. (Därtill kommer att det engelska ordet "syrian" inte bara användes substantiviskt utan också adjektiviskt i betydelsen "syrisk".)

även den turkiska, *sūryani*.⁷

Det intressanta inträffar nu att vi i svenska språket, genom introduktion av ordet "syrian", får det semantiska motsatsparet "syrian" - "syrier" och att detta motsatspar har sin direkta motsvarighet i det arabiska motsatsparet *siryānī/suryānī* (سرياني) - *sūrī* (سوري).⁸

Goda skäl föreligger alltså för att officiellt - d.v.s. med språkvårdande myndigheters goda minne - ge ordet "syrian", och det därtill anslutande adjektivet "syriansk", burskap i det svenska språket.

12.2.2. Sveriges syrianer och nationsmodellen: arameisk-kristen identitet fullt ut.

Hur förhåller sig Sveriges syrianer identitetsmässigt till den tidigare tecknade nationsmodellen och dess tre konstituerande faktorer: språk, religion/konfession och nationalism? Svaret är: helt regelmässigt och i enlighet med vad man har anledning att vänta av medlemmar i den Syrisk-ortodoxa kyrkan. Identiteten är arameisk-kristen fullt ut.

12.2.3. Den språkliga identifikationsfaktorn: *suryōyō*, "syrisk", likabetydande med *ōrōmōyō*, "arameiska".

Trots att förhållandevis få bland syrianerna aktivt behärskar kyrko- och litteraturspråket syrisk ser man detta som primär

7. Det arabiska ordet سرياني förekommer i två (fria) uttalsvarianter, *siryānī* och *suryānī*. Den turkiska formen, *sūryani*, med vokalfonemet /ü/ ligger vokalmässigt någonstans mellan de arabiska formernas /i/ och /u/. Att den turkiska formen egentligen endast är att betrakta som en tredje uttalsvariant av en och samma grundform framgår av att ordet *sūryani* före skriftreformen i Turkiet (övergång till latinskt alfabet) kläddes i samma arabiska skriftdräkt som de arabiska formerna *siryānī/suryānī*, d.v.s. سرياني. (Utredaren har bland sitt arbetsmaterial en fotokopia av ett pass utställt för en syrisk-ortodox person under den osmanturkiska perioden.)

8. Parallelliteten är emellertid inte absolut. Det svenska ordet "syrier" och det arabiska ordet *sūrī* kommer båda att användas med nationell eller geografisk innebörd. Likaledes kommer det svenska ordet "syrian" och de arabiska formerna *siryānī/suryānī* att beteckna konfession (kristen). Dock blir det svenska begreppet "syrian" försnävat i förhållande till den arabiska motsva-

identifikationsfaktor. Man sätter härvidlag likhetstecken mellan *suryōyō* (ܣܘܪܝܝܐ), "syrisk" och *ōrōmōyō* (ܐܪܡܝܝܐ), "arameiska".⁹

Det föreligger ingen direkt motsägelse i detta. Båda orden är beteckningar för en och samma verklighet, blott kronologiskt differentierbara. Vi har tidigare sett att det forntida geografiska och språkligt-kulturella begreppet "Aram" kom att ersättas av "Syrien".¹⁰

Till förhållandet Aram-Syrien korrelerar arameiska-syriska som ett till ett.

12.2.3.1. Språklig konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna.

Varje försök från jakobitiska assyriers sida att betrakta *suryōyō* som "assyrisk", d.v.s. icke-arameiska, avvisas med bestämdhet av syrianerna som falsifikat.

Detta gäller både extrema förslag att förklara *suryōyō* som ett genetiskt sett assyriskt (akkadiskt) språk och "oskyldigare" strävanden att, av extra-lingvistiska skäl, genomdriva beteckningen "assyrisk" för något man språkligt sett vet är arameiska.¹¹

riheten. "Syrian" på svenska blir likabetydande med "syrisk-ortodox (jakobitisk) icke-assyrer" medan *siryānī/suryānī* på arabiska kan användas om en syrisk-kristen överhuvud. (Jfr. Wehr, sid. 409, s.v. سرياني, där *suryānī* ges betydelsen "a member of the East Syrian Church".

9. Så i intervju med Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15; 1980-08-16; med Yousef Said och Barbar Mounir 1980-08-12; med Asmar El-Khoury 1980-11-20.

10. Se ovan, sid. 45.

11. Så i intervju med Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15; 1980-08-16; med Yousef Said och Barbar Mounir 1980-08-12; med syrianer i Skövde 1980-08-17; med biskop T. Aphrem Aboodi och Asmar El-Khoury, båda 1980-11-20. - Eftersom den jakobitiska striden om korrekt nationsbeteckning respektive språkbe-teckning inte är exklusiv för Sverige eller ens ny, hänvisar man gärna till en dokumentation från år 1952 med följande titel: *The Syrian Church of Antioch, Its Name and History*, في اسم الأمة السريانية ("Om den syrianska nationens namn"), By His Holiness Mar Ignatius Ephrem I, Patriarch of the Syrian Church of Antioch, Published by The Archdiocese of the Syrian Church of Antioch in United States & Canada, Inc., 293 Hamilton Pl., Hackensack, N.J. (Skriftens tryckår är ej angivet. Manuskriptet är emellertid avslutat i "Patriarcat Syrien D'Antioche" i Homs den 2 december 1952, se uppslag 23.)

12.2.4. *Den religiösa identifikationsfaktorn: Den Syrisk-ortodoxa kyrkan sammanhållande länk för den syrianska nationen.*

Vad gäller den andra identifikationsfaktorn, *religion/konfession*, är syrianerna traditionella.

Man bekänner sig helt och fullt till den Syrisk-ortodoxa kyrkan. Man ser henne som den sammanhållande länken av den syrianska nationen och garanten för dess fortbestånd.¹² Man erkänner Kyrkans ledare som folkets andliga, sociala och politiska förgrundsgestalter, allt i enlighet med gammal hävd och *millet*-systemets invanda struktur.

Syrianernas fasthållande vid Kyrkan befordras av Damaskuspatriarkatets rent fysiska närvaro i Sverige: det Syrisk-ortodoxa ärkebiskopssätet i Södertälje.¹³

12.2.4.1. *Religiös konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna.*

De jakobitiska assyriernas öppna och förtäckta angrepp på Kyrkan och dess ledarskap uppfattas av syrianerna som undergrävande verksamhet.

Assyriernas kritik av Kyrkan kan, menar man, i längden endast få negativa effekter.

Detta gäller i synnerhet ungdomen som därigenom inte bara fås att negligera Kyrkans historiska betydelse som nationsbevarare utan också förledes att rent konkret fjärma sig från allt

12. Kyrkan har härvidlag spelat samma roll för den syrianska nationen som synagogan för den judiska. (De som hävdar att sionismen är en politisk rörelse utan samband med judendomen som *religion* betraktad har icke förstått det specifika nationstänkandet, vilket för judarnas del uppvisar stora likheter med syrianernas.) Den Syrisk-ortodoxa kyrkans fundamentala betydelse som nationsbevarare har på ett eller annat sätt framkommit under samtliga intervjuer som gjorts med syrianska representanter. Biskop T. Aphrem Aboodi säger själv härom (1980-11-20): "Sanningen är att om Kyrkan inte funnits hade det inte funnits några syrianer (*siryān*)."

13. På syriska är det officiella namnet:
ܩܘܪܝܢܘܢ ܩܘܪܝܢܘܢܐ ܩܘܪܝܢܘܢܐ ܩܘܪܝܢܘܢܐ ܩܘܪܝܢܘܢܐ ܩܘܪܝܢܘܢܐ
Det syriska namnet har givits en adekvat översättning till engelska: "Syrian Orthodox Archdiocese in Sweden, Scandinavian Countries and U.K." Den svenska versionen lider av ett ordvalsfel ("ärkestiftelse" i stället för korrekt "ärkestift"): "Syrisk Ortodoxa Ärkestiftelsen i Sverige, Övriga Skandinavien och England".

kyrkligt inflytande. En sådan utveckling är, menar man, så mycket mera att frukta som den jakobitiska ungdomen i sitt dagliga liv i Sverige konfronteras med ett samhälle där religionen upphört att vara en förnimbar faktor.¹⁴

Syrianerna gör ingen hemlighet av att man anser flera av de jakobitiska assyriernas ledare i sin kritik av Kyrkan vara dirigerade inte av övertygelse utan av skär opportunism och personligt hämndbegär gentemot det klerikala.¹⁵

12.2.5. Den nationalistiska identifikationsfaktorn: nationalmedvetandet är arameiskt, arameisk nationalism oexploaterad och vilande.

Syrianernas inställning till den tredje identifikationsfaktorn i nationsmodellen, den nationalistiska, är entydig. Nationsmedvetandet är arameiskt.¹⁶ Det är i forntidens arameiska stater

14. En viss besvikelse över att Sverige inte visade sig vara en "kristen nation" i den speciella bemärkelse man lagt i uttrycket i Främre Orienten har ofta framkommit under intervjuer med syrianerna. Det gula korset i Sveriges fana, som man såg som garanten för kristen värdegemenskap, har i praktiken visat sig stå för en verklighet av annat slag än den Syrisk-ortodoxa kyrkans ideal. Möjligheterna att i ett sekulariserat samhälle bibringa den jakobitiska ungdomen (vare sig den enskilde kallar sig för syrian eller assyrier) traditionella kristna värderingar beskrevs av biskop T. Aphrem Aboodi, 1980-11-20, i pessimistiska tongångar.
15. Så i intervju med Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15; 1980-08-16; med syrianer i Skövde 1980-08-17; med Syrisk-ortodoxa kyrkan: Mar Marqos-klostret i Jerusalem 1980-05-25; biskop T. Aphrem Aboodi 1980-11-20. - Suryoyo Riksförbundet framhåller (1980-03-15) att en betydande del av de jakobitiska assyriernas ledarskap fostrats i syrisk-ortodoxa klosterekolor i Turkiet och att minnena från denna tid skulle vara en psykologisk drivfjäder till opposition mot Kyrkan. Genomgående tema är att man inte för ett ögonblick säger sig lita på de jakobitiska assyriernas ärlighet. Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15: "De (assyrierna) tror inte på det de säger." Skövde-syrianerna kan t.ex. om en av de assyriska chefsideologerna säga följande: "Han kan inte plötsligt säga att han är syrian eftersom han under lång tid i massmedia och överallt hävdade att han är assyrier. Han kan inte plötsligt säga att han ljugit." Biskop T. Aphrem Aboodi om en annan jakobitisk-assyrisk chefsideolog i Sverige (1980-11-20): "Han är beredd att vara vad som helst bara han har arbete."
16. Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15: "Vi härstammar till 80 % från araméerna." (Härstamningen beskrivs som "etnisk", "språklig" och "kulturell".) - Suryoyo Riksförbundet 1980-08-16: "Vi är araméer om vi talar om vårt ursprung som folk." - Syrianerna i Skövde 1980-08-17: "Som folk anser vi oss vara araméer."

man söker underpanten på och grunden för sin politiska själv-identifikation.

Denna känsla är klart uttalad men har - till skillnad från assyrisk nationalism - inte lett till det som kan sägas vara nationalismens (som idé) yttersta konsekvens: krav på autonomi och eget territorium.¹⁷

Den arameiska nationalismen är oexploaterad och vilande. Förvaltad av den Syrisk-ortodoxa kyrkan har den oavbrutet funnits där, dock handhavd med försiktighet och diplomati. Ett integrerande element i *millet*-systemets nationsmodell har arameisk nationalism¹⁸ aldrig så betonats att den kunnat uppfattas som ett politiskt hot mot den etablerade regimen.

Häri ligger en styrka men samtidigt den punkt som politiska ivrare i de egna leden inte varit sena att angripa.

17. Medan de jakobitiska assyrierna i Sverige bestämt förnekar att man syftar till en egen statsbildning i Främre Orientens assyriska kärnområde (jfr. nedan, sid.111, not 45) har ledande assyriska kretsar i Amerika talat ett tydligare språk. På en kongress i Chicago 1974, den sjunde i ordningen anordnad av Assyrian Universal Alliance, framlades ett "Assyriskt manifest", om vilket Yonan (sid. 156) säger att det för första gången i den moderna assyriska historien framställer "eine klar formulierte politische Aktion". Ur detta aktstycke (citerat efter Yonan, *loc. cit.*, och med korrigerings sannolika stavfel i Yonan): "In order to attain our goal and eventually meet our national aspirations within the framework of international law and without cultivating enmity (Yonan: "emnity") and harbouring opposition of any kind, from any government, in particular the Government of the Iraqi Arab Republic in relation to our justifiable claims and demands for a long-delayed act from its part, which is that of endeavouring the granting of *The Autonomous Assyrian State* in the Vilayat (Province) of Mossoul, Iraq, our sole duty is to enact a constitutional bylaws (*sic*), which would allow us to proceed in formation of organizational governing administrative, executive (Yonan: "exicutive") and functional (Yonan: "funktional") department of self-rule and operation of all Assyrians throughout the world." Tre år senare, d.v.s. 1977, bildades under ordförandeskap av författaren till det assyriska manifestet, Ivan Kakovitch, en *assyrisk provisorisk regering*, som också öppnat ett officiellt kontor i Washington. För ytterligare detaljer se Yonan, *loc. cit.* - Att syrianerna i Sverige inte riktigt övertygas om sina jakobitisk-assyriska medbröders försäkringar om avståndstagande från territoriella anspråk framgår av ett yttrande fällt av syrianer i Skövde 1980-08-17: "Vi har inga planer på att kriga för *Bēth Nahrīn* (=Mesopotamien)." Biskop T. Aphrem Aboodi, likaledes om de jakobitiska assyrierna (1980-11-20): "Om de nu vill ha ett land i *Bēth Nahrīn* bör de åka dit och kämpa." - Syrianerna gör varken i teori eller praktik anspråk på eget territorium i Främre Orienten men skulle (åtminstone teoretiskt) kunna göra det. Området är i så fall Aram-Syrien.

18. Jfr. ovan, paragraf 10.6.3.4., sid. 77 f.

12.2.5.1. Nationalistisk konfliktfråga med de jakobitiska assyrierna.

Assyrisk nationalism - hävdad av jakobitiska assyrier - avfärdas av syrianerna som något för det syrianska folket artfrämmande, som en skickligt iscensatt historieförfalskning.

Assyriskt nationalitetstänkande i jakobitiskt sammanhang är, framhåller man vidare, inte bara artfrämmande i sig. Det är dessutom en sen företeelse - i ett långt historiskt perspektiv bara detta skäl nog för misstro - en idé vars spridning i Sverige möjliggjorts av det "liberala" svenska samhällssystemet och myndigheternas bristande insikt i frågan.¹⁹

Man förmenar icke dem som så vill att samlas i en "assyrisk klubb" men förklarar som absurt varje försök från Assyriska Riksförbundets sida att agera som representant för det syrianska folket.²⁰ Man går så långt som till att säga att, om nu den assyris-

19. Den kritik, som från syriansk sida riktas mot svenska myndigheters sätt att handlägga den assyriska/syrianska frågan, gäller icke sällan påpekandet att identitets- och nomenklaturproblem i Sverige ytterst härrör från 1967. Hade, menar man, svenska myndigheter haft klart för sig från början att invandrarna bestod av två grupper, nestorianer ("riktiga" assyrier) och jakobiter (syrianer), skulle kanske t.o.m. den sedermera uppblussande interna striden bland jakobiterna ha kunnat undvikas. Jfr. t.ex. *Bahro Suryoyo*, 9 september 1981, sid. 4 f. - Intervjuer med syrianerna har också klargjort att man anser den svenska staten ha varit för eftergiven gentemot Assyriska Riksförbundet. Man efterlyser en betydligt bestämdare hållning. Några uttalanden. Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15: "Vi menar att svenska staten har något att säga till om i fråga om detta." Ytterligare: "De (assyrierna) kan inte diktera villkoren." Vidare: "Lägg fram en rapport och sedan får myndigheterna avgöra." Slutligen: "Frihet och demokrati har sina gränser." Syrisk-ortodoxa kyrkan genom Barbar Mounir 1980-08-12: "Ni behöver inte lyssna på Assyriska Riksförbundet. Ni måste lyssna på historien." Syrisk-ortodoxa kyrkan genom biskop T. Aphrem Aboodi 1980-11-20: "Det som måste gälla är historien och sanningen. Man kan inte börja använda namnet 'assyrisk' bara därför att en handfull av vårt folk begär det." De ledande i Mar Marqos-klostret i Jerusalem menade, 1980-05-25, att det endast vore tack vare den svenska "generositeten" som de jakobitiska assyrierna kunnat föra fram sitt politiska budskap. - Kritik riktas också mot svenska massmedia vilka uppmanas att i frågor som gäller den Syrisk-ortodoxa kyrkan, jakobiternas historia och språkliga förhållanden vända sig till officiella källor (som kan ge korrekt information) och inte, som nu ofta sker, hävdas det, till illitterata. (T. Aphrem Aboodi 1980-11-20.) - För ett viktigt brev i nomenklaturfrågan från den Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige och Suryoyo Riksförbundet i Sverige se fullständig text citerad ovan, sid. 92, not 3.

20. T.ex. biskop T. Aphrem Aboodi, 1980-11-20, om Assyriska Riksförbundets strax innan avgångne ordförande, Gabriel Afram: "Vem har gett Gabriel Afram

ka identiteten är till den grad angelägen för vissa ledare bland de jakobitiska assyrierna, dessa borde ta steget fullt ut och bli "riktiga assyrier", d.v.s. övergå till Östern kyrka, bli nestorianer.²¹

Därmed har man också markerat sitt starka tvivel på både övertygelse och uppsåt hos de jakobitiska assyriernas ledarskap.

Man pekar öppet på enskilda individer, som från, säger man, ha varit uttalade anhängare av traditionell syriansk nationalism - aramism - övergått till att bli ivriga förespråkare för assyrianism. Som motiv till föregiven ideologisk helomvändning anges locktoner från Assyrian Universal Alliance, maktbegär och personlig vinningslystnad.²²

12.3. De jakobitiska assyrierna.

12.3.1. Assyriska Riksförbundet präglad av de jakobitiska assyrierna.

Syrianernas talan föres i Sverige av, förutom den Syrisk-orto-

myndighet att representera hela det syrianska folket? Vi har inget emot att han kallar sig och de sina för 'assyrier', men han representerar enbart sig själv och sin klubb (*nādī*). Han representerar definitivt inte det syrianska folket."

21. Kännetecknande för syrianerna är att de utan reservationer kan tala om nestorianerna som "verkliga assyrier". (Se t.ex. i brev från Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige och Suryoyo Riksförbundet i Sverige citerat ovan, sid.92 not 3.) De jakobitiska assyrierna är däremot *āshūriyyūn muṣawwarūn*, "falska assyrier". (Uttrycket användes av syrianer i Skövde 1980-08-17 och avsåg i sammanhanget de svenska nestorianernas förmenta uppfattning om det av jakobiter styrda Assyriska Riksförbundet. Det arabiska uttrycket tolkar emellertid väl syrianernas egen syn på de jakobitiska assyrierna.)
22. För Assyrian Universal Alliance jfr. ovan, sid. 98 , not 17. - Ett intressant uttalande av Can Saydam ("oberoende assyrier") 1980-11-07: "Assyrian Universal Alliance är en organisation med tendenser att dras in i stormaktspolitiken." Organisationen, sade han vidare, står närmare den nestorianska kyrkan. Därför råder inom den Syrisk-ortodoxa kyrkan (tvärtemot vad denna kan hävda) en viss oro att jakobitiska assyrier skall dras över till den nestorianska kyrkogemenskapen. - Syrianerna hävdar att Assyriska Riksförbundet är "styrt" från Chicago och hänvisar bl. a. till en konferens, som, med representanter för Assyrian Universal Alliance och det svenska jakobitisk-assyriska ledarskapet, skall ha hållits i Södertälje under andra delen av 1970-talet. (Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15.)

doxa kyrkans officiella representation, Syrianska Riksförbundet (f.d. Suryoyo Riksförbundet).²³

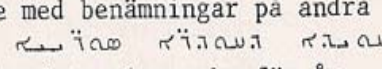
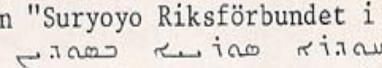
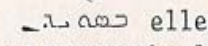
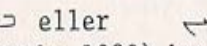
De jakobitiska assyriernas intressen företrädes av Assyriska Riksförbundet.²⁴

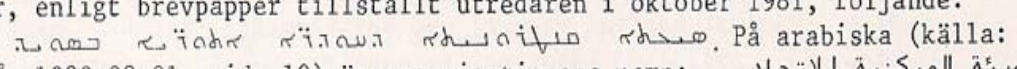
Detta - momentet "jakobitisk" i samband med Assyriska Riksförbundet - kan för den analytiskt lagde framstå som en motsägel- se i sig själv. Vi har tidigare konstaterat att "assyrier" i ab- solut bemärkelse sammankopplas med "nestorian". ("Assyriska Riks- förbundet" skulle i så fall lika väl ha kunnat heta "Nestorians- ka Riksförbundet".)

I Sverige är förhållandet emellertid ett annat. Den allt do- minerande gruppen av syrisk-kristet ursprung är jakobitisk, ej nestoriansk.

Följaktligen måste man *a priori* - om nu ett assyriskt riks- förbund existerar i Sverige och detta innehåller ett försvarligt antal medlemmar - vänta sig ett icke-traditionellt förhållande: ett assyriskt förbund dominerat inte av nestorianer utan av jako- biter. Så är också fallet.

Trots att Assyriska Riksförbundet innehåller ett visst an- tal icke-jakobitiska medlemmar, kan man, med viss generalisering, sätta likhetstecken mellan de jakobitiska assyrierna och Assyris-

23. Namnbytet, från "Suryoyo Riksförbundet i Sverige" till "Syrianska Riksförbun- det i Sverige", meddelades i *Bahro Suryoyo*, januari 1981, omslagssidan och sid. 11. Där heter det bl.a. följande: "Anledningen till namnändringen är de svårigheter som svenskar och svenska myndigheter visat sig ha, att förstå och uttala vårt tidigare namn. Vid namnbytet har förbundet rättat sig efter svenskt språkbruk och sökt bringa överensstämmelse med benämningar på andra invandrarorganisationer." På syriska är namnet: (version hämtat från Suryoyo Riksförbundets almanacka för år 1980); en annan version finns på ett kuvert (avsänt 1980-08-07) i utredarens ägo, där en stämpel i oval form, förutom texten "Suryoyo Riksförbundet i Sverige" ger följande syriska text: (*sic*) (man hade snarare väntat sig stavningen eller). - På arabiska (källa: Suryoyo Riksförbundets almanacka 1980) heter organisa- tionen: اتحاد النوادي السريانية في السويد.

24. För "Assyriska Riksförbundet" eller, som det officiella namnet alternativt anges, "Assyriska Föreningarnas Riksförbund i Sverige", har utredaren anteck- nat ett antal mer eller mindre samstämmiga syriska versioner. Exakt namnfor- mel är, enligt brevpapper tillställt utredaren i oktober 1981, följande: . På arabiska (källa: *Hujadd*, 1980-08-01, sid. 19) är organisationens namn: الهيئة المركزية للاتحاد الاثوري في السويد.

12.3.2. *Sveriges jakobitiska assyrier och nationsmodellen: jakobitiska assyrier och syrianer representerar en och samma etnisk-religiösa grupp men övergripande assyrisk identitet skapar konflikt med syrianerna.*

Hur ställer sig de jakobitiska assyrierna till de tre identifikationsfaktorerna, *språk, religion/konfession* och *nationalism*?

Vi bör av svaren *idealiter* få en uppfattning om dels vad som *förenar* syrianer och jakobitiska assyrier, dels vad som *skiljer* dem åt.

Låt oss genast konstatera att det som *förenar* fraktionerna *sakligt* sett måste betecknas som mera betydelsefullt än det som *åtskiljer*.

Det vore faktiskt egendomligt annars. Vi får inte för ett ögonblick glömma att föremålen för vår uppmärksamhet - syrianer och jakobitiska assyrier - ytterst sett representerar en och samma etnisk-religiösa grupp, ett och samma folk.

Detta förhållande framgår med all önskvärd tydlighet av att syriansk, respektive assyrisk identitet mot all förmodan låter sig förena *inom en och samma jakobitiska familj*, nämligen på så sätt att en familjemedlem för sig väljer syriansk identitet medan en annan för sig väljer assyrisk.²⁶

25. Utredaren har (1980-08-18 och 1980-08-19) träffat en av nestorianernas representanter i Assyriska Riksförbundet (Marta Daniel i Tibro) men har inga siffror över hur många nestorianer som är medlemmar i riksorganisationen. Även om man, som ett rent tankeexperiment, föreställer sig att *samtliga* 600 nestorianer i Sverige är medlemmar i Assyriska Riksförbundet, skulle en strikt proportionell representation likväl inte ge nestorianerna mer än 1/10 av ombudsplatserna, medan de jakobitiska assyrierna skulle ha resten. (Tankeexperimentet är grundat på antagandet att hälften av Sveriges ca. 12.000 jakobiter är assyrier.) För de statistiska uppgifterna jfr. ovan, sid. 91, not 2. För en nestorians uppfattning om Assyriska Riksförbundets valsysteem se nedan, sid.120 , not 59.

26. För detta och det följande hänvisas till Björklund, kapitlet "Organisations-Sverige", med underrubrik "Ledarskap, konflikt, etnicitet", sid. 177-197. Björklund, som är socialantropolog, har blivit kritiserad för sin rapport. Bl.a. tas just angivna kapitel upp för kommentar i *Bahro Suryoyo*, 9 september, 1981, sid. 4 f. (återger ett avsnitt ur *Ny i Sverige*: jfr. ovan, sid. 91), not 1). Björklund har, hävdas det, "lyckats att öka dimridåerna i stäl-

Vad mera är: flera exempel visar att enskilda jakobiter under sin vistelse i Sverige helt sonika *värlat* identitet: från syriansk till assyrisk eller vice versa.²⁷ Att en viss korrelation kunnat konstateras mellan identitetsval och *hela* familjer/klaner är därför knappast ägnat att förvåna.²⁸

Allt sammantaget kan en oberoende iakttagare lätt komma till slutsatsen att motsättningen syrianer - assyrier i Sverige givits (alternativt: tillåtits anta) onödigt dramatiska proportioner. Sett ur detta perspektiv skulle rentav problemet syriansk eller assyrisk identitet kunna reduceras till en jämförelse med hur normalsvensken väljer politiskt parti.

Ett sådant betraktelsesätt måste likväl anses som starkt förenklat. De gemensamma nämnarna mellan syrianer och jakobitiska assyrier är visserligen rent konkret betydande. Dock skapar den *övergripande* identiteten, arameisk eller assyrisk, väsentliga skillnader i tolkningsmodellen.

let för att skingra dem." Det är förklarligt om mycket av det som säges i Björklunds rapport för jakobiterna ter sig som obehagliga fakta, i synnerhet i ett tillbakablickande perspektiv. Likväl tvingas en opartisk bedömare konstatera att Björklund i långa stycken kommer sanningen nära. Konfrontationen med det svenska samhället *har* lett till en identifikationskris bland jakobiterna, som inte minst kommit att drabba de yngre. Det *har* blivit generationsmotsättningar. Släktskapslojaliteten *har* satts på prov. Att i detta läge, kännetecknat av opposition mot traditionellt syrianskt ledarskap, många känt sig attraherade av det assyriska budskapet är knappast förvånande. Anpassningen till Sverige har lett till ideologiska motsättningar, som skär rakt igenom familjer och släkter. Ett exempel. I programmet *Rapport* visades, 1980-05-30, ett inslag om en syrian, som höll sig dold hos en gammalkatolsk svensk präst i Skåne. Det nämndes i programmet att vederbörande syrian hade en kusin, som var *assyrier*. Förhållandet blir totalt obegripligt om man inte har klart för sig att kusinen i fråga måste ha *valt* en icke-traditionell identitet, nämligen den assyriska (d.v.s. han hade den icke från början).

27. Jfr. Björklund, sid. 184 ff. Sådana identitetsväxlingar har bekräftats av båda riksförbunden (Assyriska Riksförbundet, Gabriel Afram, 1980-03-14 och Suryoyo Riksförbundet 1980-03-15). En förklaring (dock näppeligen hela sanningen) till att personer, som nu är övertygade syrianer, tidigare kunnat tillhöra det assyriska lägret är sannolikt den gradvisa upptäckten att den omedelbara översättningen av ordet *suryōyō* till svenska inte är "assyrisk" och "assyrier" utan "syrisk" och "syrier". (Jfr. ovan, paragraf 12.2.1. med tillhörande noter, sid. 92 ff.)

28. Jfr. Björklund, sid. 186, nederst, ff.

12.3.3. Den språkliga identifikationsfaktorn: *suryōyō*, "assyrisk", med olika långt gående konsekvenser (inklusive jämförelse med akkadiska).

Den språkliga identifikationsfaktorn är för de jakobitiska assyrierna, liksom för syrianerna, *suryōyō* (ܣܘܪܝܝܐ).

Suryōyō är samma språk som vi - på grundval av lingvistisk analys och hävdvunnet svenskt språkbruk - i detta arbete benämner "syrisk", men som jakobitiska assyrier kallar, och kräver att få kalla, "assyrisk". *Suryōyō* är språkets självbenämning. Denna term accepteras - ja användes normalt - av de jakobitiska assyrierna inom ramen för *suryōyō* självt.²⁹

Detta faktum är överraskande eftersom språket har ett separat ord för "assyrisk", nämligen *ōthurōyō* (ܣܘܪܝܝܬܐ).³⁰ Den bristande konsekvensen försvaras med att inget behov föreligger att ersätta ordet *suryōyō* med *ōthurōyō*, eftersom - hävdar man - alla jakobiter ändå är medvetna om att *suryōyō* i realiteten är "assyrisk".³¹ (Parallellt resonemang föres vad gäller no-

29. Se t.ex. J. Kashisho, *Svensk-assyrisk ordlista* (Brevskolans serie *Svenska för invandrare*), Eskilstuna 1979, och J. Kashisho och H. Gergeo, *Assyrisk-svensk ordlista* (likaledes Brevskolans serie *Svenska för invandrare*), Eskilstuna 1980. I den icke-svenska titeln till båda ordlistorna, ܣܘܪܝܝܐ - ܣܘܪܝܝܬܐ resp. ܣܘܪܝܝܬܐ - ܣܘܪܝܝܐ ܣܘܪܝܝܐ, motsvaras ordet "assyrisk" av *suryōyō* (ܣܘܪܝܝܐ). På motsvarande sätt i den icke-svenska versionen av "Assyriska Lärarförbundet", ܣܘܪܝܝܐ ܣܘܪܝܝܬܐ (se *Safro Tobo*, omslagssida längst ner, vidare *op. cit.*, sid. 1). - För ett fall där logiskt *ōthurōyō* verkligen användes för "assyrisk" se nedan, sid. 122, not 64. -

30. Både jakobitiska assyrier och syrianer har under intervjutillfällen använt uttalet *athurōyō* i stället för *ōthurōyō* (Assyriska Riksförbundet: Gabriel Afram 1980-03-14; Johanon Kashisho 1980-08-15, som emellertid också använde formen *ōthurōyō*; Suryoyo Riksförbundet: 1980-03-15; 1980-08-16). Rekommenderad stavning (*Thesaurus syriacus*, sp. 421; Smith, sid. 32;) är med vokaltecknet *z^eqōfō* vid ordets 1:a, 3:e och 4:e vokal. Skrivning med vokaltecknet *p^ethōhō* vid ordets 1:a vokal beskrivs av *Thesaurus syriacus*, *loc. cit.*, som en sämre läsart ("ubi Ass. male scribit"). Den är likväl (som enda stavning) noterad av Costaz, sid. 404, s.v. ܣܘܪܝܝܬܐ.

31. Gabriel Afram i intervju 1980-03-14: "I vårt eget språk är vi inte allergiska mot (beteckningen) *suryōyō*, eftersom vi vet varifrån det kommer (= assyriska)." Vidare: "När vi säger *suryōyō* menar vi *ashurōyō* eller *athurōyō*." Samt: "Men problemet kommer när vi skall översätta det (= begreppet *suryōyō*) till ett främmande språk."

menklatur på arabiska.)³²

Man behöver inte vara särskilt skolad i aristotelisk logik för att finna argumenteringen svår att följa.

Vi har tidigare konstaterat³³ att syrianerna sätter likhetstecken mellan *suryōyō* och *ōrōmōyō*, "arameiska"; vidare att dessa kategoriskt avvisar varje tanke på *suryōyō* som "assyrisk". Hur harmonierar nu detta förhållande med de jakobitiska assyriernas faktiska acceptering av termen *suryōyō* och deras hävdande att *suryōyō* i det allmänna jakobitiska medvetandet kopplas samman med "assyrisk"?

Det torde vara ställt utom allt tvivel att många jakobitiska assyrier följer syrianernas betraktelsesätt att *suryōyō* substantiellt är lika med *ōrōmōyō*, "arameiska".³⁴

Att man däremot på svenska - och av extralingvistiska skäl - kräver att få kalla *suryōyō* för "assyrisk" får ses som ett uttryck för tyngden i det övergripande assyriska identitetsmedvetandet. Resonemanget är detta: eftersom man ser på sig själv

32. På arabiska heter "assyrisk/a antingen *āthūrī* (آثوري) eller *āshūrī* (آشوري). Likväl säger sig de jakobitiska assyrierna inte ha behov av att använda något av dessa ord för att på arabiska ange sitt eget skriftspråk, utan använder *siryānī/suryānī* (سرياني), eller *siryānī/suryānī* i feminin form, med eller utan ord för "språk", *al-lughā as-siryāniyya*, *as-siryāniyya* etc., för vilket allt normal översättning till svenska är "syrisk", resp. "det syrisk språket". Johanon Kashisho 1980-08-15: "För att bli kvitt problematiken bör vi (på svenska) kalla språket "assyrisk". Men i Mellanöstern fortsätter vi att kalla språket *siryānī*."
33. Ovan, paragraf 12.2.3., sid. 94 f.
34. Som ett särskilt stöd för denna förmodan kan ses det faktum att Assyrisk Riksförbundet i tidskriften *Hujådå* annonserat (1979-11-01, sid. 3) om Gabriele Yonans bok *Assyrer heute*. Det är inte så mycket huvudtiteln som undertiteln, som härvidlag tilldrar sig uppmärksamhet. Denna lyder: *Kultur, Sprache, Nationalbewegung der aramäisch sprechenden Christen im Nahen Osten*. ("Kultur, språk, nationalrörelse hos de arameisk-talande kristna i Främre Orienten." - Utredarens kursivering.) Yonans nomenklatur vad gäller språket är f.ö. helt i samklang med vedertagen tysk (och därmed västerländsk) universitetsterminologi. För *Assyrer heute* jfr. nedan, sid. 112, not 47. Det kan i sammanhanget vara värt att citera ett stycke ur *ta'riḫ al-āshūriyyīn* ("Assyriernas historia"), sid. 33 f.: تنتمي اللغة الآشورية المعاصرة الى اسرة اللغة الآرامية (التي تدخل ضمن اللغات السامية) والتي كان الآشوريون القدماء يتحدثون بها قبل الفى عام من سقوط الامبراطورية الآشورية. "Det nutida assyriska språket tillhör den arameiska språkfamiljen (som ingår i de semitiska språken) och som de gamla assyrierna talade för två tusen år sedan, alltifrån det assyriska imperiets fall." - Utredarens kursivering.

som ett assyriskt folk kräver man att få kalla sitt språk i samklang därmed, d.v.s. för "assyrisk" (underförstått: oberoende av språkets *genetiska* hemvist).³⁵

Assyriska Riksförbundets representanter - återigen jakobiter - har lagt ner stor möda på att finna historiska argument för sin assyrianism. Hit hör det ofta framförda påståendet att namnet "Syrien" ursprungligen är en förvanskning av "Assyrien". (Den tidigare framställningen har visat att man har principiellt rätt i denna punkt.)³⁶ Alltså borde, menar man, det som blev "Syrien" *rätteligen* ha hetat "Assyrien". Parallellt språket: *suryōyō* (syrisk) borde *rätteligen* ha hetat *ōthurōyō* eller dylikt³⁷ (assyrisk). Men viktigast: det är *ōthurōyō de facto*.

Detta betraktelsesätt ger i sin tur utrymme för mer än ett synsätt på verkligheten *suryōyō*.

Man kan nöja sig med att se *suryōyō* som ett genetiskt sett *arameiskt* språk vilket bör kallas "assyrisk" eftersom det var språket i "Assyrien" (d.v.s. det förment riktiga namnet på Syrien).

Suryōyō - språket i "Assyrien" (d.v.s. så som man menar att Syrien *egentligen* bort heta) - kan, åter, i kraft av själva argumentets "logik", för vissa jakobitisk-assyriska ivrare bli detsamma som assyrisk i bemärkelsen *akkadiska*.³⁸ (Detta är en,

35. Gabriel Afram 1980-03-14: "Vi kallar oss som folk assyrier. Därför vill vi kalla vårt språk assyrisk." - Gabriel Afram under sammanträde på Skolöverstyrelsen 1980-03-31 (i samband med diskussion av en grammatik *turōyō*-svenska): "Assyrierna har aldrig tidigare kunnat informera om sin situation. Det är en politisk fråga. Skall vi som folk och grupp ge upp våra aspirationer? Sö kan ej tvinga oss att ta bort beteckningen 'assyrisk'." - Johanon Kashisho 1980-08-15: "Det internationella namnet är 'assyrisk'. Därigenom känner man vår nationalitet." - Tanken att det bör vara en relation mellan namnet på nationen och benämningen av språket framfördes likaledes av nestorianen Zaia Daoud i Skövde 1980-08-18.

36. Ovan, paragraf 7.3.3., sid.45 ff.

37. Formen *ōthurōyō* är approximativ och återger västsyriskt (jakobitiskt) uttal av *ܐܘܪܝܝܐ*. Det östsyrisk (nestorianska) uttalet av samma ord är *āthurāyā*. Det approximativa momentet innebär emellertid också att *ōthurōyō* i princip skulle kunna vara *ōshurōyō* och *āthurāyā āshurāyā* (allt sammanhängande med den inom, och mellan, semitiska språk existerande växlingen mellan /th/ och /sh/).

38. Sådana ivrare rådes att i sitt (förståeliga) nit att legitimera översätt-

minst sagt, "djärv" slutsats. Det behöver knappast sägas att den motsäges av assyriologers och semitisters *consensus* i frågan: *suryōyō* är *icke* akkadiska.)³⁹

Ingenting har under utredningens gång framkommit som stöder de jakobitiska assyriernas påstående att även jakobiter *utanför* Assyriska Riksförbundets ram, d.v.s syrianerna, skulle associera *suryōyō* med "assyriska".

Nomenklaturproblem och skilda betraktelsesätt till trots. Det faktum att både termen *suryōyō* och, än viktigare, dess konkreta *innehåll*, själva *språket*, delas av syrianer och jakobitiska assyrier bör vara incitament nog för parterna själva och för svenska myndigheter att finna praktiska vägar för samarbete.

12.3.4. *Den religiösa identifikationsfaktorn: fasthållande vid den Syrisk-ortodoxa kyrkan i hennes andliga roll men avståndstagande från den politiska.*

Även i fråga om den andra identifikationsfaktorn, *religion/konfession*, finns anledning att peka på gemensamma nämnare för syrianer och jakobitiska assyrier. De senares själva fasthållande vid Kyrkan och deras fulla erkännande av Kyrkans historiska betydelse som språklig, religiös och kulturell förvaltare bör ses som uttryck för en vilja att inte onödigtvis splittra det jakobi-

ningen "assyriska" för *suryōyō* inte tappa all besinning utan söka hålla sig till etablerade fakta. Det förhållande att man finner (ofta slående) överensstämmelser mellan *suryōyō* och akkadiska betyder inte att dessa överensstämmelser är mera unika än överensstämmelser mellan t.ex. *suryōyō*-arabiska, akkadiska-arabiska. De här nämnda språken tillhör (jänte ett mycket stort antal andra nu levande och döda språk) den semitiska språkfamiljen, inom vilken släktskap inte är undantag utan *regel*. Arbetet med att sortera ut de enskilda undergrupperna, språken och dialekterna, har pågått under lång tid. Härvidlag spelar *strukturella* skillnader in, samt varje annan utslagsgivande faktor. Den som inte är semitist av facket hänvisas till en jämförande semitisk grammatik av god standard (t.ex. Moscatti, som i tabeller jämför sex språk: akkadiska, ugaritiska, hebreiska, syriska - *suryōyō* -, arabiska och etiopiska).

39. Man kunde *a priori* tro att nestorianerna (de "riktiga" assyrierna) skulle vara intresserade av att få *suryōyō* definierat som ett akkadiskt språk. Det är man likväl inte. Zaia Daoud i Skövde framhöll 1980-08-18 att nestorianerna betraktar *suryōyō* som *ārāmāyā*, "arameiska", men att det, av extra-lingvistiska skäl (jfr. ovan, sid. 106, not 35), *tillsammans* med urmia-språket, kan benämnas "assyriska".

tiska samhället.⁴⁰

Vad mera är: assyrierna accepterar på svenska namnet "Sy-risk-ortodoxa kyrkan", ett förhållande som är betydligt mera anmärkningsvärt än det i förstone kan framstå. Vi har tidigare pekat på de jakobitiska assyriernas energiska hävdande att ordet *suryōyō* (ܣܘܪܝܝܐ) på svenska skall återges med "assyrisk/a".⁴¹ Nu är det emellertid så att samma ord, fastän i feminin form, *suryōytō* (ܣܘܪܝܝܐܬܐ), ingår som bestämning till ordet "kyrka" i formeln "Syrisk-ortodoxa kyrkan" (ܣܘܪܝܝܝܐܬܐܝܚܝܩܝܣܝܝܩܝܘܬܐܝܬܐ).⁴²

Konsekvent borde därför jakobitiska assyrier yrka på översättningen "Assyrisk-ortodoxa kyrkan".

Det gör man emellertid inte, något som för den oinvigde måste te sig som en logisk kullerbytta. Tillfrågade om orsaken till denna inadvertens svarar Assyriska Riksförbundets talesmän - jakobiter - att man av vördnad för Kyrkan inte vill gå emot dess ledare på denna punkt.⁴³

40. Assyriska Riksförbundet är klart medvetet om att man i öppen konfrontation med den Syrisk-ortodoxa kyrkan inte kan övertyga alla jakobiter om det assyriska budskapets sanning. Förhållandet till kyrkan karakteriseras därför av tvekløshet: å ena sidan betygar man den Syrisk-ortodoxa kyrkan sin lojalitet och uppskattning, å andra sidan kritiserar man den för att inte vara lyhörd för det uppväxande släktet och dess önskemål och, framför allt, för att inte vilja acceptera det assyriska namnet. Förhållandet till Kyrkan och dess ledarskap kommer regelbundet fram i *Hujådå*. Belysande är J. Kashishos artikelserie (även i separat form) "Vi är assyrier historiskt, geografiskt, språkligt och kulturellt", som, med avslutning i *Hujådå*, serie nr. 5 (1978-09-01) presenteras i tidskriftens tidiga nummer. Se vidare *Hujådå*, serie nr. 19 (1979-11-01), sid. 3: *Namnkonflikten*; serie nr. 27 (1980-07-01), sid. 1: "Detta är sanningen"; serie nr. 28 (1980-08-01), sid. 1 och 3: "Ett lugnt ord"; serie nr. 33 (1981-02-01), sid. 4: "Ett orättvist beslut"; serie nr. 38 (1981-07-01), sid. 1 f.: "Lek inte med elden..!" (utdrag ur denna artikel nedan, sid. 110 f., not 45); serie nr. 40 (1981-09-01), sid. 1: "Enighet mellan folket och kyrkan"; serie nr. 41 (1981-10-01), sid. 1 f.: "Innan tiden är förbi!"; serie nr. 42 (1981-11-01), sid. 3: "Öppet brev till Syrisk-ortodoxa kyrkans synod". - Identiska tongångar har assyriska representanter framfört under intervjuer: Gabriel Afram 1980-03-14; 1980-10-25. Johanon Kashisho säger 1980-08-15: "Vi vill ha kyrkan; är inte emot den.", men kommer samtidigt med maningen: "Förlora inte den nya generationen! Det skulle vara en katastrof."

41. Se föregående paragraf.

42. Jfr. ovan, sid. 85, not 16, där, bl.a. det syriska uttrycket transkriberas.

43. De jakobitiska assyrierna kan t.o.m. beteckna konstellationen "syrisk-ortodox" i samband med Kyrkan som riktig (se ovan, sid. 93, not 5), och använder

Hur sympatisk en sådan inställning än kan vara bör jakobitiska assyrier inse att själva *frånvaron* av insisterande på översättningen "assyrisk" i stället för "syrisk" i "Syrisk-ortodoxa kyrkan" inte ökar tilltron till deras sak.⁴⁴ En så pass re-

själva benämningen "Syrisk-ortodoxa kyrkan" (jfr. ovan, sid.108 , not 40, senare delen). Likväl var Johanon Kashisho, 1980-08-15, inne på tanken att det korrekta namnet egentligen bort vara "assyrisk-ortodox". (Han hänvisade till tre jakobitiska "Assyrian-Orthodox Churches" i New Jersey, U.S.A., vilka, hävdade han, skulle ha bildats som resultat av en tidigare namnstrid, parallell med den svenska; jfr. ovan, sid. 95 , not 11. Yonan, sid. 165, nämner visserligen två jakobitiska kyrkor i New Jersey, men båda har traditionell beteckning: "Mar Marqos Syrian-Orthodox Church" och "Mt. Mariam-Syrian-Orthodox Church" (*sic*); jfr. Yonan, sid. 159. Johanon Kashishos uppgift får därför, tills vidare, stå obekräftad.) Att Sveriges jakobitiska assyrier inte insisterat på namnet "Assyrisk-ortodoxa kyrkan" i stället för "Syrisk-ortodoxa kyrkan" förklarade Johanon Kashisho vid samma tillfälle på följande sätt: "Men vi accepterade namnet 'Syrisk-ortodoxa kyrkan' för prästernas skull." (Eller, för att uttrycka saken krasst: man kan inte utmana den Syrisk-ortodoxa kyrkan mer än till en viss gräns. Denna kan eljest ta till sitt starkaste vapen, som heter *exkommunicering*. Skild från den kyrkliga gemenskapen vill man inte bli. Gabriel Afram säger, 1980-03-14, härom: "Bannlysning innebär att man är oaccepterad." Jfr. utdrag ur artikel i *Hujådå* betitlad "Lek inte med elden..!" nedan, sid.110f.,not 45.) - Som en pikant detalj - för Syrianska Riksförbundet och Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige säkerligen besvärande (även om ingendera part i *sig* kan hållas ansvarig) - är omständigheten att sammanställningen "assyrisk-ortodox" påträffats i ett organ publicerat av en klubb i nära anslutning till det syrisk-ortodoxa Mar Marqos-klostret i Jerusalem. Denna klubb utger, med början i maj/juni 1973 en arabiskspråkig tidskrift med den engelska titeln *Aram Magazine*. (För arabisk och syrisk titel se denna utrednings litteraturförteckning, s.v.) Den engelska titeln - på omslagssidans insida - åtföljes i de två första dubbelnumren av texten: "A monthly organ of the *Syriac Club* - Jerusalem". Fr.o.m. dubbelnumret september/oktober 1973 ändras satsen till: "A monthly organ of the *Assyrian Orthodox Club* ... Jerusalem". (Utredarens kursiveringar.) Utredaren har inte haft tillgång till *Aram Magazine* efter utgången av 1974; dock finns, att döma av uppgifter i Yonan, sid. 145 och 147, både tidskriften och den "Assyrisk-ortodoxa klubben" kvar. Med andra ord: det finns blottor även i syrianernas nomenklatur.

44. Assyrierna riktar, å sin sida, uppmärksamheten på skiftande nomenklatur hos syrianerna (artikeln *Namnkonflikten*, jfr. ovan, sid. 93, not 5): "Suryoyerna har minst fyra olika benämningar i Sverige, förutom suryoyerna finns grupper som kallar sig 'suryaner', 'syrier' och 'arameer'." (Sedan dess - 1979 - har beteckningen "syrianer" utkristalliserat sig och namnet "Suryoyo Riksförbundet" ändrats till "Syrianska Riksförbundet", jfr. ovan, sid.100 f., och not 23.). Hur bestickande en sådan kritik än må synas, bör påpekas att samtliga här uppräknade benämningar mera speglar en valhänthet i svenskt språkbruk än i sak. I ingetdera fallet går man utanför den traditionella identitetsramen. (Jfr. ovan, paragraferna 12.2.1. och 12.2.2., sid. 92 ff.) Betydligt allvarigare för syrianernas trovärdighet skulle vara om dessa - om så bara i det minsta sammanhang - skulle visa sig *också* använda (eller ha använt) beteckningen "assyrier", "assyrisk". (Ordet "Assyrian" har utanför

volutionerande tes som att den korrekta översättningen till svenska av *suryōyō* inte skulle vara "syrisk" utan "assyrisk" kräver ett visst mått av stringens.

Allt är emellertid inte endräkt vad gäller identifikationsfaktorn religion/konfession. I synen på Kyrkans *funktion i dagsläget* går uppfattningarna starkt isär.

Assyrierna har inget att andraga mot Kyrkan i hennes *andliga* roll, däremot i hennes *politiska*. Att - framhåller man - i *millet*-systemets nationsmodell andligt och världsligt ledarskap gick hand i hand, var en gång nödvändigt och kan förklaras utifrån en given historisk situation (minoritetsexistens i ett islamiskt samhälle). Att däremot överflytta samma tänkande till ett modernt västerländskt samhälle är, hävdar man, inte bara en anakronism; det är, fastmer, funktionsmässigt dömt att misslyckas.

Och ändock är det precis detta de jakobitiska assyrierna anklagar den Syrisk-ortodoxa kyrkan och dess ledare för: att med alla medel söka bevara sin traditionella maktposition. Ja, man går så långt som till att beskylla individer bland Syrisk-ortodoxa kyrkans *clericus* för att gå vissa främreorientaliska nationalistregimers ärenden i Sverige, allt i en påstådd strävan att säkra hävdvunnet politiskt inflytande.⁴⁵

Sveriges gränser använts i syrisk-ortodoxt sammanhang där man minst av allt väntade sig detta; se föregående not, andra delen.)

45. Kritiken mot det kyrkliga ledarskapet (balanserade med solidaritetsförsäkringar) framgår i artiklar i *Hujådå* (för referenser se ovan, sid. 108, not 40). Ett utdrag ur artikeln "Lek inte med elden..!" (*Hujådå*, serie nr. 38, 1981-07-01, sid. 1 f.): "*Ledarna inom kyrkan tar inte hänsyn till folkets önskemål och bryr sig inte heller om deras syn på livet. Det är denna orsak som ligger bakom de flesta splittringar inom kyrkan i dåvarande - (sic) och nuvarande tid. Vi kommer därför att bekämpa en eventuell delning bland det assyriska folket med all vår kraft. Om delningen blir ett faktum, så är den inte bara begränsad till Sverige, utan också kommer den att omfatta alla våra kyrkor i Europa, Amerika, Australien och flera andra länder i Mellanöstern. I vems intresse gör våra herrar bland prästerskapet allt detta?... Är det därför att den nya generationen är stolt över sitt historiska namn? Eller gör de det för andra intressen? Är det inte sant att den nya generationen hyser all respekt för den syrisk-ortodoxa kyrkans lära? Om så är fallet, varför dessa provokationer?... Har inte patriarken uttalat sig om att alla som tror på den syrisk-ortodoxa kyrkans lära, är dess medlemmar. Utanför kyrkan åtnjuter varje individ och grupp sin fulla valfrihet. I vilket intresse förbjudes jordfästningar, dop, vigselförrättningar samt att man hindrar diakonerna från altaret?... Vem ligger bakom dessa ohederliga spel?...*

Med bortseende från mycket som sannolikt är överdrifter i stridens hetta är det inte svårt att förstå vad de jakobitiska assyrierna vill ha sagt: Kyrkans roll måste i Sverige vara en annan än den varit - och, vad det beträffar, i icke ringa omfattning fortfarande är - i Främre Orienten. Skilj, uppmanar man, mellan andligt och världsligt. Låt Kyrkan, liksom alltid, ombesörja sina religiösa plikter. Den bör däremot överlämna allt politiskt arbete till därtill mera anpassade organ.

Men viktigast av allt: Kyrkan förmår inte längre att vara allomfattande identitetsgivare.⁴⁶

*Ett antal skumma personer plus några biskopar som har en känd politisk inriktning har till syfte att söndra det assyriska folket och dess kyrka... Den nya generationen, som representerar vårt folks framtid och dess samvete, fördömer och avvisar dess spel. Sådana metoder kan medföra katastrofala följder. De som bär skulden är ett fåtal biskopar och några andra personer utanför kyrkans kretsar, som får sina direktiv ifrån vissa främmande instanser utomlands. För att hindra en ny delning bland vårt folk och vår kyrka, uppmanar vi det assyriska folket att bekämpa de vargar som går i fårakläder (i art. i två ord) bland folket." (Utredarens kursiveringar.) - Eftergivenhet mot vissa namngivna regimer i Främre Orienten påtalas: " - Trots att vi inte gör några territoriella anspråk, har namnet 'assyrier' en nationell klang. Av denna orsak vill kyrkan undvika konfrontationer med regeringarna i Irak, Syrien och Turkiet genom att namnet 'assyrier' skulle beröra området på deras territorium d.v.s. det gamla Mesopotamien. Detta är den primära anledningen till att det uppstått en namnkonflikt inom det assyriska folket i Sverige." (Ur *Namnkonflikten*; jfr. ovan, sid. 93, not 5, och sid.108, not 40.) - Intervjuer med jakobitisk-assyriska ledare skiljer sig från här återgivna aktstycken endast i, om möjligt, större uppriktighet. Gabriel Afram 1980-03-14: "Irak intar en nyckelroll i assyrierfrågan." - "Kyrkan motsätter sig unionen (=den assyriska) för att undvika konflikt med Irak. De flesta biskopar och präster kommer från Irak." (Jfr. ovan, sid. 70, not 36; sid. 82, not 7). "Vi har bevis för att N.N. samarbetar med de irakiska myndigheterna för att spionera på gruppen som kallar sig assyrier." (Anklagelsen upprepad 1980-10-25.) - "Kyrkan har ett uppdrag att krossa alla som kallar sig assyrier." - "Målsättningen är inte att lösa ett problem utan att krossa oss." - Intervju med Johanon Kashisho 1980-08-15 gav en samstämmig bild (om ock uttryckt i något mera "diplomatisk" stil). Jfr. nedan, sid.114 f., och not 52.*

46. Ur *Namnkonflikten*: "- Inom AFRS vill vi skilja mellan politik och religion. Detta strider mot kyrkans uppfattning som under århundraden har representerat folket både politiskt och religiöst." Att religionen inte kan representera en människas hela identitet är en kardinaltanke, som regelbundet återkommit under intervjuerna med de jakobitiska assyrierna, t.ex. med Gabriel Afram 1980-03-14. Jfr. annat citat från *Namnkonflikten*, ovan, sid. 93, not 5. - Problematiken Kyrkan - identitet analyserades också av Can Saydam under intervju 1980-11-07. (C.S. är jakobit och benämner sig assyrier utan att vara medlem i Assyriska Riksförbundet.)

12.3.5. Den nationalistiska identifikationsfaktorn: nationalmedvetandet är assyriskt och blir därmed för syrianerna ett veritabelt hot mot hävdvunnen jakobitisk identitet, den övergripande identitetsbeteckningen *ōthurōyē*, "assyrier".

De jakobitiska assyriernas hävdande av *assyriskt* nationalmedvetande i stället för *arameiskt* måste med nödvändighet föra dem i konflikt med syrianerna.⁴⁷

Det har tidigare framgått att arameisk nationalism - om än inte av utmanande slag - är en integrerande del i den syrianska identiteten. Det är därför fullt förståeligt om syrianerna uppfattar jakobitisk assyrianism som ett veritabelt hot mot inte enbart traditionell jakobitisk samhällsstruktur utan fastmer mot själva folkets hävdvunna identitet - och därmed existens.

Vi har erfarit⁴⁸ att de jakobitiska assyrierna på *svenska* bestämt påfordrar beteckningen "assyrisk" för det med syrianerna gemensamma identifikationsspråket *suryōyō* (sv. normalövers.:

47. Assyrisk Riksförbundet representerar vad gäller det övergripande assyriska perspektivet samma synsätt som Gabriele Yonan presenterar i sin bok *Assyrer heute* (jfr. ovan, sid. 105, not 34). Arbetet är (i kompakt typografisk uppställning) faktaspäckat och kan i enskildheter med fördel användas som referens även av syrianerna. Däremot är det otänkbart att dessa skulle kunna acceptera Yonans politiska budskap. Ty boken kan sägas vara en konsekvent genomförd framställning av den syriska kristenhetens historia sedd ur den sentida assyriska nationaliströrelsens allomfattande aspekt. Gabriele Yonan börjar sin bok (sid. 12) på följande sätt: "Die Nation der Assyrer, die gegenwärtig verstreut im Orient und in westlichen Ländern lebt, führt ihre Existenz auf die altorientalischen Völkerschaften der Assyrer, Chaldäer und Aramäer zurück. Die daraus resultierende historische Identität ist eine wichtige Komponente der Einheits- und Nationalbewegung der Assyrer seit Beginn des 20. Jahrhunderts, deren Prozess noch nicht abgeschlossen ist." Gabriele Yonan pekar således på de gamla främreorientiska folken, assyrier, kaldéer och araméer men resonerar som om (och det är här en kritisk läsare måste se upp) de moderna arvtagarna till de nämnda folken *samtliga*, och utan vidare, skulle godta att inordnas under den assyriska nationalismens tak. Detta är, som denna utredning visar, ingalunda fallet. Den Syrisk-ortodoxa kyrkan hävdar bestämt sitt arameiska ursprung, sitt arameiska nationalmedvetande. Svagheten i Yonans bok är därför att hon inte sett (eller att hon vägrat se) att *aramism* (arameisk nationalism) är *en storhet fullt jämförbar med assyrianism* (assyrisk nationalism) och att, därtill, den arameiska identifikationen kan följas bakåt i historien, något som är betydligt svårare vad gäller den assyriska.

48. Ovan, paragraf 12.3.3., sid. 104 ff.

"syrisk") men att de accepterar språkets *självbenämning* (d.v.s. när man använder detta inte kräver det separata ordet ܐܿܫܘܪܝܐ *ōthurōyō*, sv. normalövers.: "assyrisk").

Hur är förhållandet i fråga om identitetsbeteckningen "assyrier"? "Syrianer" motsvaras på *suryōyō* självt av uttrycket *suryōyē* (ܐܿܫܘܪܝܐ , samma ord som beteckningen för språket men i numerus pluralis). Är det nu rentav så att de jakobitiska assyrierna, analogt med sin skiftande språknamenklatur, på *svenska* betecknar sig som "assyrier" men som *suryōyē* när man rör sig på *det egna språket suryōyō*?

Detta förekommer men är icke regel. Vad gäller identifikationsfaktorn *nationalism* är de jakobitiska assyriernas nomenklatur huvudsakligen konsekvent. "Assyrier" (plur. avses här) motsvaras således på *det egna språket suryōyō* normaliter inte av uttrycket *suryōyē* utan av korrekt *ōthurōyē* (ܐܿܫܘܪܝܐ , sv. normalövers.: "assyrier").⁴⁹

12.3.6. *Den assyriska nationalitetstanken var inte märkbar medan jakobiterna fortfarande levde i Främre Orienten: jakobitiska assyriers bemötande av syrisk kritik.*

Besvärande för de jakobitiska assyrierna är onekligen syrianernas påpekande att den assyriska nationalitetstanken inte var märkbar i det jakobitiska samhället medan man fortfarande var kvar i Främre Orienten. En av Syrianska Riksförbundet, resp. Assyriska Riksförbundet, oberoende jakobitisk källa bekräftar att denna skildring är riktig.⁵⁰

49. Ordet *ōthurōyē* (ܐܿܫܘܪܝܐ) ingår följaktligen i den syriska versionen av namnet "Assyriska Riksförbundet", se ovan, sid. 101, not 24.

50. Sabri Sengül, ordförande i Suryoyo Riksförbundet, 1980-03-15: "Ingen jakobit har i Mellanöstern kallat sig för assyrier." Han framhåller vidare att det fanns assyrier (= nestorianer) i Turkiet men att dessa bodde i ett särskilt område. På samma sätt kunde man i Syrien tala om *al-hāra al-āshūriyya*, "det assyriska kvarteret", och därmed menade man nestorianernas kvarter. - Can Saydam ("oberoende" assyrier) 1980-11-07: "Vi pratade inte om att vi var assyrier när vi var i Turkiet. Vi var *siryān*." (C.S.:s modersmål är arabiska, därav formen *siryān* i stället för den turkiska *siryān*; C.S. säger sig för övrigt "fungera bäst på turkiska", ett språk som han lärde sig i skolan.) Han fortsätter: "De flesta äldre är med i Suryoyo Riksförbundet. Man säger: '*āshūrī* (= assyrier) är vi inte. Varför skall vi nu plötsligt börja kalla oss detta?'"

Även Assyriska Riksförbundets representanter - fortfarande enbart tal om jakobiter - instämmer själva huvudsakligen i beskrivningen. Assyrisk nationalism var inte synbarligen utbredd bland Främre Orientens jakobiter, men detta, framhåller man, av andra skäl än de som Syrianska Riksförbundet vill göra gällande.

Det är visserligen sant, säger man, att det är nestorianerna som i modern tid gått i spetsen för den assyriska nationaliströrelsen och att jakobiterna tämligen nyligen börjat ansluta sig till denna. Huvudorsaken, fortsätter man, är dock inte att man i Främre Orienten skulle ha varit mindre övertygad om den assyriska tanken än i Sverige utan att man, på grundval av rigorös övervakning från områdets nationalistregimer, var förhindrad från att bland jakobiterna aktivt och öppet arbeta för assyrisk nationalism.

Att jakobitisk assyrianism skjutit fart i Sverige (d.v.s. från 1967 och framåt), är, sluter man, följdriktigt med tanke på att det är först nu, i ett demokratiskt styrt samhälle, man har beretts möjligheter att organisera sig och fritt propagera för sina idéer.⁵¹

12.3.7. Motuppgift från Assyriska Riksförbundet: assyrisk nationalism spridd bland Syrisk-ortodoxa kyrkans biskopar och präster men av taktiska skäl undertryckt.

En motuppgift - att beteckna som sensationell - presenteras i detta sammanhang av Assyriska Riksförbundet. Uppfattningen att jakobiterna ingenting annat är än assyrier vore inte främmande för den Syrisk-ortodoxa kyrkans biskopar och präster. Tvärtom vore denna idé omhuldad i klerikala kretsar men nu, liksom tidigare, av taktiska skäl undertryckt (rädsla för lokala främreorientalistiska regimers repressalier mot församlingarna i området).⁵²

51. T.ex. Gabriel Afram 1980-03-31: "För första gången har assyrierna fått en fristad. För första gången kan man skriva fritt om sitt ursprung." För ett annat yttrande av G.A. fällt vid samma tillfälle se ovan, sid. 106, not 35. - Johanon Kashisho 1980-08-15: "Om Sverige börjar använda namnet 'assyrisk' så betyder det att Sverige upptäckt ett stort sammanhang..."

52. För detta jfr. citat ur artikeln *Namnkonflikten*, ovan, sid. 111, not 45 (senare delen). - Får man tro intervjuade jakobitisk-assyriska chefsideolo-

12.3.7.1. Assyriska Riksförbundets paradexempel: Syrisk-ortodoxa kyrkans biskop betecknar sig först som "assyrier" men tar senare avstånd från detta uttalande.

Assyriska Riksförbundets paradexempel på syrisk-ortodox klerikal assyrianism utgöres av den nuvarande syrisk-ortodoxe biskopen i Södertälje. Denne, hävdas det, hade vid sitt första besök i Sverige 1969 betecknat sig som "assyrier". Sju år senare, d.v.s. 1976, hade han däremot gått till starkt angrepp mot var och en inom Syrisk-ortodoxa kyrkan som kallade sig "assyrier".⁵³

ger är assyriskt nationalmedvetande hos den Syrisk-ortodoxa kyrkans präster dock inte ovanligt; likväl brukar det officiellt förnekas. Gabriel Afram 1980-03-14: "Man har hela tiden sökt tränga undan det assyriska namnet eftersom det för med sig politiska och nationella konsekvenser, som skulle beröra det gamla Mesopotamien." G.A. tillägger: "Patriarken och biskoparna menar att assyrierna (= dagens assyrier) är ättlingar till de gamla assyrierna men vågar inte säga det i resp. arabländer." Han fortsätter: "De skulle nog förneka det om Du frågar." - Johanon Kashisho 1980-08-15: "En del präster sympatiserar med oss, men de vågar inte visa det." Han hävdar vidare att den 1980 avlidne patriarken talade om "kyrkans assyriska fäder" medan han var biskop i Beirut men att han, sedan han blev patriark tog tillbaka detta yttrande. (Patriarken i fråga är Ignatios Jakob III, f. 1912; d. den 25 juni 1980. För biografiska notiser se *Bahro Suryoyo*, nr. 8, 1980, sid. 23 och 22: arabisk och syrisk text; jfr. *Hujådå* 1980-08-01, sid. 1 och 3: svensk text; sid. 19: arabisk text; sid. 24: syrisk text. Det är med särskilt intresse man granskar vad *Hujådå* har att säga om den, under en period av sitt liv, förment assyrisk-inriktade patriarken. I den svenska artikeln finns uttrycket "det assyriska folket" tre gånger, uttrycket "assyrier" en gång, och uttrycket "assyriska" (för språket) en gång. Man letar emellertid förgäves efter en koppling mellan patriarken och den assyriska tanken. Eftersom patriarken rimligen bör ha talat arabiska om han, som påstås, vid något tillfälle har talat om "kyrkans assyriska fäder", är det inte helt obefogat att vänta sig en speciell version i *Hujådås* parallella arabiskspråkiga artikel om patriarken. En genomläsning ger följande resultat. Inget nytt, utöver vad som sagts i den svenska artikeln, framkommer i den arabiska texten. Dock innehåller denna en stor överraskning. Ingetdera av de två tänkbara adjektiven *āthūrī* (آثوري) eller *āshūrī* (آشوري), båda med betydelsen "assyrisk", förekommer *överhuvud* i artikeln. Där den svenska texten har "det assyriska folket" väntar man sig *ash-sha`b al-āthūrī* (الشعب الآثوري), alternativt *ash-sha`b al-āshūrī* (الشعب الأشوري). Den arabiska texten har här (bortsett från kontextuellt kasussammanhang) uttrycket *sha`bunā* (شعبنا), "vårt folk". Under samma arabiska uttryck döljer sig den svenska versionens "assyrier". Som kritisk granskare måste man fråga sig varför attributet "assyrisk" anses riktigt i den svenska versionen men inte i den arabiska. (Att den arabiska texten har *as-siryāniyya/as-suryāniyya* [السريانية] där motsvarande svenska text [för språket] har "assyriska" var däremot väntat; jfr. ovan, sid. 105, not 32.)

53. Gabriel Afram 1980-03-14; 1980-10-25; Johanon Kashisho 1980-08-15.

12.3.7.2. Biskopens förklaring reducerar bevisvärdet i Assyriska Riksförbundets påstående.

Uppgifterna verkar, *prima facie*, förbryllande. Deras sanningshalt är till yttermera visso ställda utom allt tvivel eftersom de bekräftas av biskopen själv.⁵⁴ Han ger själv följande förklaring till sitt motsägelsefulla agerande.

Pro primo. Vid tiden för det första besöket 1969 var syrierna som grupp begränsad och dominerade inte på samma sätt som nu över nestorianerna (d.v.s. de "riktiga" assyrierna). För att i detta läge undvika splittring valde han att benämna sig själv och de andra jakobiterna "assyrier".⁵⁵

Pro secundo. Biskopen hade helt enkelt inte varit tillräckligt informerad år 1969. Sedan dess hade han läst många artiklar i ämnet, studerat sitt folks historia, och som resultat kommit fram till en uppfattning som uteslöt ett uttalande som det 1969.

Det inger respekt att biskopen inte gjorde några som helst försök att inför utredaren bortförklara en "obehaglig" sanning. Detta faktum måste sägas starkt tala till hans förmån som sanningsvittne.

Och därmed förlorar också biskopens uttalande från 1969 mycket av sin "sprängkraft". Dess bevisvärde för hävdad utbrett assyriskt nationalmedvetande hos Syrisk-ortodoxa kyrkans prästerskap reduceras i samma mån.

54. Intervju med T. Aphrem Aboodi 1980-11-20.

55. Man skulle, med en välvillig tolkning, kunna säga att biskopen anknöt till den term, vilken, alltifrån 1967, som helhet hade kommit att användas i Sverige för både nestorianer och jakobiter. (För syriansk kritik mot de svenska myndigheterna i detta stycke se ovan, sid. 99, not 19) - Sannolikt var det *identifieringsaspekten* som gjorde att den syrisk-ortodoxe ärkebiskopen i Jerusalem, Diyosqoros Luqos Esha`yo, vid ett samtal med utredaren under första delen av 1970-talet, använde det arabiska ordet *āshūriyyīn*, "assyrier", som beteckning på jakobiterna i Sverige. (Normalt var annars ärkebiskopens term *siryān* när han talade om de syrisk-ortodoxa i Främre Orienten och resten av världen. Sedan dess har Sverige blivit ett av jakobiternas viktigaste immigrationsländer i Västerlandet; i takt därmed har den Syrisk-ortodoxa kyrkans engagemang ökat. Nomenklaturfrågor kan inte längre hänföras till *adiafora*. Intressant nog hade ärkebiskopen vid utredarens senaste besök i Mar Marqos-klostret, 1980-05-25, t.o.m. lärt sig termer på svenska, bl.a. ordet "syrisk" som beteckning på språket *suryōyō*. (D.L.E. hade under mellantiden besökt Sverige och var väl informerad om jakobiternas identitets- och nomenklaturproblem. Jfr. ovan, sid. 92 f., not 4.)

12.3.8. Nationsidentiteten i den Syrisk-ortodoxa kyrkan är arameisk men rymmer beröringspunkter med det assyriska: vissa dimensioner ej klarlagda.

Dock är frågan om det arameiska och det assyriska inte definitivt avgjord.

Att den *traditionella* och *förhärskande* nationsidentiteten i den Syrisk-ortodoxa kyrkan är arameisk, torde vara ställt utom allt tvivel. Däremot (jfr. framställningen ovan) bör man inte för ett ögonblick förglömma att historiska relationer odiskutabelt existerar mellan arameisk civilisation och assyrisk civilisation.

Om vi därför t.o.m. skulle påträffa enskilda *äldre* jakobitiska uttalanden som stöder tanken på ett assyriskt ursprung för jakobiterna är detta näppeligen att anse som särskilt revolutionerande utan snarare som något man i en lång litterär tradition har anledning att vänta sig.⁵⁶

Ett av Assyriska Riksförbundets viktigaste argument för hävdande av etniskt samband mellan de forna assyrierna och dagens jakobiter är påpekandet att en viktig befolkningskoncentration av de senare i generationer återfunnits just i de områden som var Assyriens kärnland (nuvarande Mosul i dagens Irak och området norr därom, d.v.s. sydöstra delen av nuvarande Turkiet).⁵⁷

Argumentet kan inte utan vidare avvisas. Dess räckvidd är dock osäker; som underlag för slutsatser måste det behandlas med försiktighet.

När allt är sagt kvarstår intrycket att identitetsfrågan rymmer dimensioner som sannolikt endast ett detaljstudium, inkluderande ingående intervjuer på platsen med Syrisk-ortodoxa kyrkans prästerskap i Främre Orienten, skulle kunna mera definitivt klarlägga.

56. Gabriel Afram har, 1980-03-14 och 1980-10-25, förklarat att jakobitiska författare, hävdande det assyriska ursprunget, på allvar dök upp i slutet av 1800-talet, men att enskilda motsvarigheter finns redan i gammal tid. (Som ett indirekt stöd för detta påstående kan möjligen ses ett uttalande, 1980-08-12, av den syrisk-ortodoxe prästen Yousef Said, att språket *suryōyō* någon gång i äldre källor betecknats som "assyriska"; dock vore beläggen få och sporadiska.)

57. Jfr. ovan, sid. 70, not 36; sid. 82, not 7.

12.3.9. *De jakobitiska assyriernas assyrianism och relation till syrianerna: en sammanfattning.*

Hur sammanfattar de jakobitiska assyrierna sin assyrianism och sin relation till syrianerna?

Svaret har redan styckevis givits. Motsatsförhållandet till syrianerna är endast till en del ett verkligt motsatsförhållande. Man delar syrianernas kamp för språkets - *suryōyō* - renässans, man bejakar den Syrisk-ortodoxa kyrkan som religiös inrättning men vänder sig mot dennas politiska makt och traditionella roll som *nationell* identitetsgivare.

Här kräver, menar man, en modern tid någonting annat. Det man söker, hävdas det, finns i den assyriska nationalismen. Denna ger nämligen *alla* syriska kyrkor - utan undantag - möjlighet att samlas under ett enda gemensamt nationellt och politiskt tak.⁵⁸

12.3.10. *Konflikten mellan syrianer och assyrier: kan denna reduceras till en ekvation med inkommensurabla led?*

Sedd ur denna synvinkel blir plötsligt konflikten mellan syrianer och assyrier reducerad till en ekvation med *inkommensurabla* led: *religiös* tillhörighet visavi *nationell* identitet. Som utomstående kan man frestas se kontroversen mellan syrianer och jakobitiska assyrier just så.

Att *syrianerna* inte kan ta lika lätt på frågan beror, som vi tidigare sett, på att identifikationsfaktorn *nationalism* hos dem inte kan lösgöras från identifikationsfaktorn *religion/konfession* och att det övergripande identitetselementet, trots allt, inte är assyriskt utan *arameiskt*.

12.3.11. *De jakobitiska assyrierna en utbrytargrupp men likväl ett faktum.*

De jakobitiska assyrierna och Assyriska Riksförbundet - denna

58. Jfr. ovan, sid. 112, not 47.

fraktions organisatoriska ansikte utåt - representerar i dagens Sverige olika "verkligheter".

För syrianerna är de jakobitiska assyrierna först och främst en utbrytargrupp, som ideologiskt fjärrmat sig från moderorganisationen. Det vore för mycket begärt att syrianerna skulle applådera denna utveckling. Assyriska Riksförbundet - ja hela den assyriska vågen bland jakobiterna - måste för syrianerna framstå som en i allra högsta grad önskad verklighet.

Likväl har man att se förhållandena som de är. Assyriska Riksförbundet är ett i det svenska samhället etablerat faktum; organisationen har samlat ett stort medlemsantal; aktiviteten är hög.

12.3.12. Utredarens råd till syrianerna: se konflikten med de jakobitiska assyrierna i ett filosofiskt och historiskt perspektiv.

Om utredaren får ge syrianerna ett råd är detta att i möjligaste mån se på konflikten med de jakobitiska assyrierna i ett filosofiskt och historiskt perspektiv.

Om - vilket många syrianer säkerligen tror eller åtminstone hoppas på - den plötsligt uppdykande entusiasmen för assyrisk nationalism bland de jakobitiska medbröderna är en "förvillelse", kommer också dess varaktighet att bli begränsad; rörelsen kommer att självdö. Syrianerna har i detta fall endast att se tiden an.

12.3.12.1. Memento: historien full av överraskningar, exemplet sionismen.

Om däremot jakobitisk assyrianism visar sig överleva en längre period och rentav tilltaga i styrka kan syrianerna komma i en situation då de - *nolens volens* - tvingas ompröva sin inställning och t.o.m. acceptera rörelsen som "sann".

Historien är full av överraskningar. Det räcker med att hänvisa till *sionismen*, en nationaliströrelse som, i den judiska historiens mångtusenåriga perspektiv, måste betecknas som sen men också som oväntat framgångsrik. Man känner det judiska folkets historia illa om man inbillar sig att sionismen från

början var en av judar allmänt välkomnad rörelse. Detta sagt som ett *memento*.

12.3.13. *Nestorianerna i Sverige och inställning till jakobiternas "tillägnade" assyrianism.*

En fråga av visst intresse är hur de i Sverige bosatta nestorianerna - förhållandevis få till antalet - ser på förhållandet att de jakobitiska assyrierna inte bara "tillägnat" sig nestorianernas äldre assyrianism utan också, genom Assyriska Riksförbundet, tagit ledningen för den assyriska propagandan i Sverige.

Olika uppgifter, som utredaren konfronterats med, tyder på att nestorianerna inte odelat gillar det jakobitiska initiativet.

Å andra sidan yttrar en ledande representant för nestorianerna i Sverige att man ingenting har att invända mot jakobitisk dominans i Assyriska Riksförbundet så länge detta troget tillvarar samfällda assyriska intressen.⁵⁹

12.3.14. *Utredarens källkritik: de jakobitiska assyriernas tillförlitlighet.*

Det skulle inte ha varit särskilt svårt att som utredare i den assyriska/syrianska frågan lättsinnigt instämma i syrianernas kritik av sina jakobitisk-assyriska medbröder och medsystrar.

Den tidigare framställningen har, med hänsyn tagen till vissa ideologiskt grundläggande punkter, påvisat betänkliga brister i de jakobitiska assyriernas såväl argument som argumenteringsmetod; i sig tillräckligt för att väcka tvivel om rörelsens äkthet.

En mindre nogräknad utredare skulle därför ha kunnat frestas att ytterligare misskreditera de jakobitiska assyriernas sak, t.ex. genom att grumligt hänvisa till 1980 års råa misshandelsfall i Stockholmstrakten och den negativa publicitet som i samman-

59. Zaia Daoud 1980-08-18. Dennes och andra nestorianers främsta önskan vore enhet. Assyriska Riksförbundet uppmanas likväl att tillämpa demokratiska metoder, enkannerligen ett demokratiskt valsystem. - För syrianernas uppfattning om nestorianernas syn på de jakobitiska assyrierna jfr. ovan, sid. 100, not 21.

hanget drabbade Assyriska Riksförbundet.

Det behöver inte sägas att ett sådant förfarande hade varit oförenligt med ett förutsättningslöst kunskapssökande (*argumentum ad hominem* hör inte hemma i något seriöst sammanhang). Verkligheten manar till försiktighet.

Till en forskares uppgifter hör att öva källkritik, d.v.s. att pröva sina källors tillförlitlighet. En viktig del av bakgrundsmaterialet till denna utredning har inhämtats vid personliga intervjuer med representanter för Assyriska Riksförbundet, Syrianska Riksförbundet, Syrisk-ortodoxa kyrkan, andra instanser och med enskilda. Dessa ofta mycket långa och ingående samtal har erbjudit rikliga tillfällen till bedömning av sagesmännens trovärdighet.

Vad gäller Assyriska Riksförbundet, vars sannfärdighet det funnits anledning att särskilt granska, är följande att säga. Utredaren har bemödat sig att opartiskt lyssna till Assyriska Riksförbundets argument men har å andra sidan inte sparat någon möda att ställa "besvärande" frågor.

Ingen gång har utredaren bibringats uppfattningen att den jakobitiska assyrier han för tillfället haft framför sig skulle brista i ärligt uppsåt. Engagemanget för den assyriska tanken har varit obestridligt, personerna i fråga kunniga - om inte alltid i sak övertygande.

12.3.15. *"Av deras frukt skolen I känna dem": Assyriska Riksförbundets faktiska insatser för den jakobitiska gruppen som helhet.*

Att bedöma en rörelses sanningshalt eller legitimitet efter uppnådda resultat är en metod som vi erfarenhetsmässigt vet är förädisk.

Om likväl det nytestamentliga ordet "Av deras frukt skolen I känna dem"⁶⁰ andrages i detta sammanhang är det för att påminna om några sidor av Assyriska Riksförbundets arbete, som trots allt måste inge respekt.

60. Matteus 7:16. (1917 års översättning.)

Dit hör den ambitiöst utformade fyrspråkiga tidskriften *Hujådå* (ܘܝܘܕܐ), "Union", vilken, med början i maj 1978 utkommer månatligen.⁶¹

Poängteras bör de jakobitiska assyriernas starka intresse för språket *suryōyō*. Att man på svenska kallar detta "assyrisk" måste ur jakobitisk helhetssynpunkt anses något mindre viktigt än att man i handling visar sitt språkvårdande ansvar. Detta har manifesterats i regelbundet återkommande författarskap i *Hujådå*, i upprättandet av ordlistor på svenska - *suryōyō* och omvänt,⁶² i bokutgivning och i iver för en adekvat lösning av hemspråksfrågan.⁶³

I sammanhanget bör nämnas ett grammatikprojekt i vilket en jakobitisk assyrier varit informant och medförfattare. Projektet i fråga har syftat till att, i ett kontrastivt perspektiv (där svenska är ena ledet), beskriva jakobiternas arameiska talspråk *turōyō* (ܬܘܪܘܝܘܐ).⁶⁴

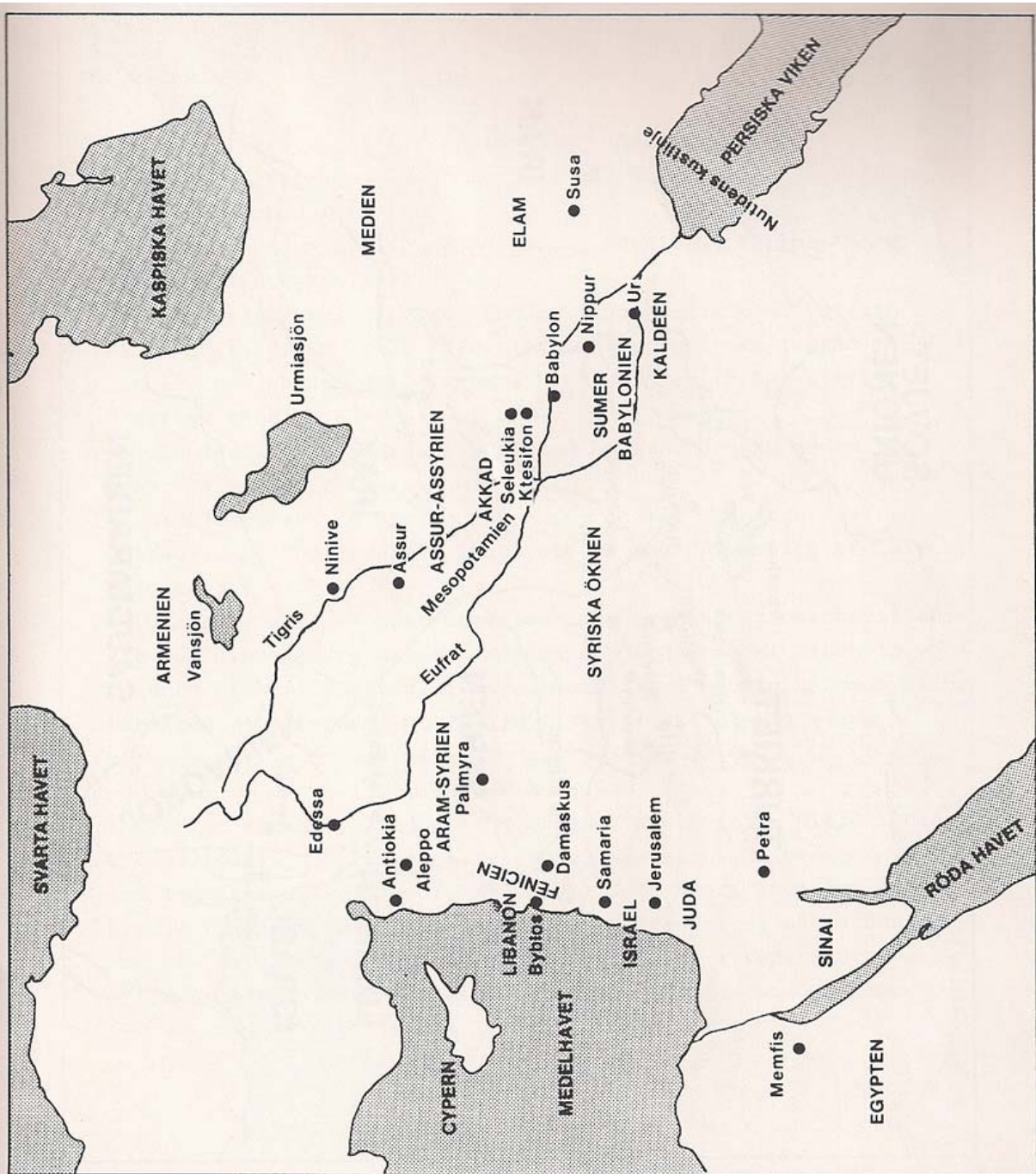
61. *Hujådå* presenterades under de första fyra årgångarna i A:3-format. Fr.o.m. 1 januari 1982 är formatet A:4. (Sid. 3: "Detta för att göra dess bindning och arkivering enklare.") - Man vågar förmoda att det ytterst sett var Assyrisk Riksförbundets initiativ att starta en månatlig tidskrift i Sverige som fick Suryoyo Riksförbundet att besluta om en syriansk motsvarighet. Den heter *Bahro Suryoyo* och utkommer (månatligen och i A:4-format) fr.o.m. januari 1979. Liksom *Hujådå* utges *Bahro Suryoyo* på fyra språk: svenska, turkiska, arabiska, syriska.

62. Jfr. ovan, sid. 104, not 29.

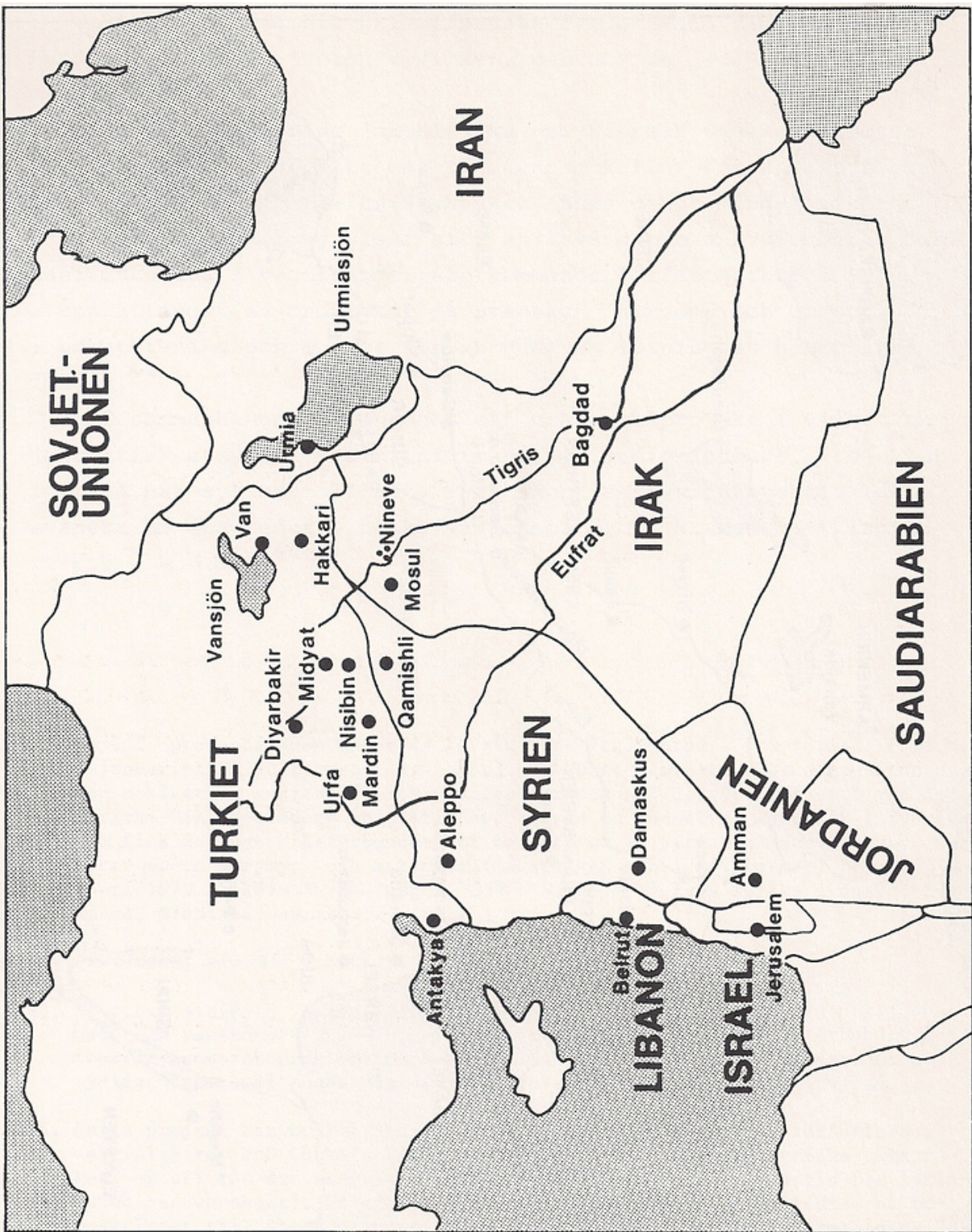
63. Se t.ex. artikeln "Hemspråksfrågan" i *Bekanta dig med Assyrisk Riksförbundet, Vår verksamhet 1978-79*, sid. 12 ff. - Att Assyrisk Riksförbundet betraktar hemspråksproblematiken som en central jakobitisk angelägenhet har tydligt framkommit under intervjuer och speglas regelbundet i *Hujådå*.

64. Detta projekt har beskrivits i DN 1980-03-24. Att *turōyō* av författarna, Gabriel Afram och Gunilla Roxström, här kallas "det västassyrisk talspråk" är utifrån det assyriska perspektivet logiskt (men givetvis för syrierna oacceptabelt). Utredaren erbjöds att vid några tillfällen se på manuskriptet till sagda grammatik och kunde då konstatera att titelsidans "Assyrisk grammatik" omramades av rubrik med syriska bokstäver (*serṭō*):

ܬܘܪܘܝܘܐ ܕܥܘܪܘܝܬܐ ܕܥܘܪܘܝܬܐ , *gerammatiqi d^e-leshōnō ōthurōyō*. Det anmärkningsvärda i sammanhanget är att en jakobitisk assyrier - tvärtemot sedvanligt bruk (se ovan, sid. 104, och not 29) - på språket *suryōyō* verkligen använder det ord för "assyrisk", *ōthurōyō*, som man har anledning att vänta sig. (Geminering av konsonanten *m̄m* i ordet *gerammatiqi* enl. Costaz, sid. 54, s.v. ܬܘܝܘܐ .)

Karta 1. Främre Orienten i forntiden.

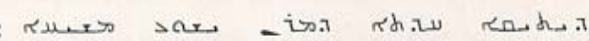
Karta 2. Främre Orienten i modern tid.

Bibeltexter .

Biblia 1. *Hebraica*, 2. *Samaritana*, 3. *Chaldaica*, 4. *Graeca*, 5. *Syriaca*, 6. *Latina*, 7. *Arabica*..., ed. G.M. Le Jay, I-X, Lute-tiae Parisiorum 1645.

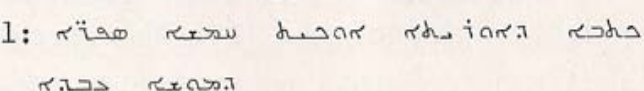
Biblia Hebraica = Biblia hebraica..., edidit R. Kittel, editio septima, Stuttgart 1951.

The New Testament in Syriac, London (The British and Foreign Bible Society, Nr. 393) 1970. (Skrifttyp: helvokaliserad *serṭō*.) (Ingår, som första del, i samma band som *Psalterium syriace*.)

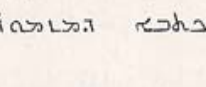
- Syrisk titel:

The Old Testament in Greek... edited by A.E. Brooke and N. Mc Lean, Cambridge 1906-.

The Old Testament in Syriac according to the Peshitta Version, edited... by The Peshitta Institute of the University of Leiden, Leiden 1966 -.

Pentateuchus syriace post Samuelem Lee, recognovit emendavit edidit Guilelmus Emery Barnes, adiuvantibus Carolo W. Mitchell, Iohanne Pinkerton, Londini (apud Societatem bibliophilorum britannicam et externam) MDCCCXIV. (Skrifttyp: ovokaliserad *estrangelō*). - Syrisk titel:

Psalterium syriace, London (The British and Foreign Bible Society, Nr. 393) 1970. (Skrifttyp: *serṭō* med enstaka vokaltecken. Texten i editionen motsvarar, med vissa ändringar, 1904 års *Cambridge Peshitta Psalter*.) (Ingår, som andra del, i samma band som *The New Testament in Syriac*. Finns också i separatutgåva.)

- Syrisk titel:

1. Litteraturförteckningen är selektiv och (till dels) kommenterande. Om titel på en textutgåva eller ett arbete förekommer på mer än ett språk anges detta. Denna utförlighet motiveras av att de skilda titelversionerna i sig mer ofta än sällan är en referens för bedömning av nomenklaturfrågan. Från litteraturförteckningen har uteslutits em myckenhet av material (skrivelser, promemorior och annat) som stått till utredarens förfogande.

Septuaginta id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes, edidit A. Rahlfs, I-II, editio septima, Stuttgart 1962.
Syriac Bible (inkluderande de apokryfiska böckerna), Great Britain (United Bible Societies, Nr. 63DC) 1979. (Skrifttyp: *ser-tō*. G.T. och Apokryferna är, förutom *Genesis* kap. 1, ovokaliserade. N.T. är vokaliserat.) - Syrisk titel: ܡܫܝܚܐ ܕܥܝܪܐܢܐ
ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ
Translatio syra Pescitto Veteris Testamenti ex Codice Ambrosiano Sec. Fere VI photolithographice edita curante et adnotante A.M. Ceriani, I-II, Mediolani 1876-83.

Övrig litteratur.

Ahlberg, A.W., Lundqvist, N., och Sörbom, G., *Latinsk-svensk ordbok*, Andra upplagan, Stockholm 1957.

Aram Magazine. - Arabisk titel: ارام، مجلة ادبية ثقافية اجتماعية
شهرية تصدر عن النادي السرياني - القدس (*Ārām, majalla adabiyya thaqāfiyya ijtīmā`iyya shahriyya taṣḍur `an an-nādī as-siryānī - al-Quds*, "Aram, Månatlig litterär, kulturell och samhällelig tidskrift utgiven av den syrianska klubben - Jerusalem." Tidskriften, helt på arabiska, började utges i maj 1973.) - Syrisk titel: ܐܪܐܡ
ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܩܕܝܫܐ (*Drōm, mēghaltō d^e-ḥudhrō suryōyō b-urishlem*). (För en överraskande inadvartens i tidskriftens engelska nomenklatur: först "the Syriac Club", sedan "the Assyrian Orthodox Club" se ovan, sid. 109, not 43.)

An Aramaic Handbook = An Aramaic Handbook, With Contributions by Z. Ben-Hayyim, M. Black, A. Dupont-Sommer, H.L. Ginsberg, H. Ingholt, R. Köbert, E.Y. Kutscher, R. Machuch, H.J. Polotsky, H. Ritter, F. Rosenthal, A. Spitaler, Edited by Franz Rosenthal, I-II (I/1 Texts, I/2 Glossary; II/1 Texts, II/2 Glossary), Porta Linguarum Orientalium, Herausgegeben von Bertold Spuler und Hans Wehr, Neue Serie, X, Wiesbaden 1967.

Arbetsmarknadsdepartementet, Lägesrapport, Ds A 1980:7 = Lägesrapport från arbetsgruppen för frågor rörande assyriernas/syriernernas situation i Sverige, Arbetsmarknadsdepartementet, Ds A 1980:7.

Aro = Aro, J., "Eget skriftspråk för de turoyospråkiga assyrierna?" (7 sid.), i *Assyrier - vilka är de?*, Forskningsrapport Nr. 45, redigerad av Bertil Nelhans, Sociologiska institutionen vid

Göteborgs Universitet, Göteborg 1977.

Assyrier - vilka är de?, Forskningsrapport Nr. 45, redigerad av Bertil Nelhans, Sociologiska institutionen vid Göteborgs Universitet, Göteborg 1977.

"Assyrierna", i *Bekanta dig med Assyriska riksförbundet, Vår verksamhet 1978-79*, sid. 6-7. (Ur boken *The World's Minorities* av J. Nedby, översatt av Gunilla Roxström.)

Assyriska riksförbundets kvinnoprojekt i Sverige 1980 (på omslagssidan med delvis annan titel: *Assyriska kvinnoförbundets kvinnoprojekt i Sverige 1980*). (Text på svenska, turkiska, arabiska, syriska. Skrifttyp: ovokaliserad *serṭō* med enskilda rubriker och underskrifter i *eṣṭrangēlō*.)

Assyriska Turabdin-Föreningen (i Jönköping), *Verksamheten 1979*. (Text på svenska och syriska. Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, *serṭō* med rubriker i *eṣṭrangēlō*.) - Syrisk titel:

ܐܘܨܬܪܝܐ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ
ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ

Atlas till historien = Atlas till historien, redigerad av Bengt Y. Gustafson, Fjärde upplagan, Stockholm 1978.

Audo, Th., *Dictionary of the Assyrian Language*, Part I-II, Reprinted by The Assyrian Federation in Sweden, Stockholm 1979, Assyriska Riksförbundet i Sverige. (Skrifttyp: *nesturyōnō*.) - Syrisk titel:

ܕܘܕܘܐ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ
ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ

Badger, G.P., *The Nestorians and their Rituals: With the Narrative of a Mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844, And of a Late Visit to those Countries in 1850; Also, Researches into the Present Condition of the Syrian Jacobites, Papal Syrians, and Chaldeans, and an Inquiry into the Religious Tenets of the Yezedees*, I-II, London MDCCCLII.

Bahro Suryoyo, Månatlig, sport, kulturell, nyhets- och informationstidning. Utges av Syrianska riksförbundet i Sverige, grundat 1979. (Tidskriften är avfattad på fyra språk, svenska, turkiska, arabiska och "arameiska". Ang. namnändringen "Suryoyo riksförbundet i Sverige" till "Syrianska riksförbundet i Sverige, se ovan, sid. 101, not 23.) - Syrisk titel: ܕܩܘܒܘܬܝܢ ܕܩܘܒܘܬܝܢ
(*Bahrō suryōyō*, "Syriansk gryning").

Baumstark, A., *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn 1922.

- Beckman, K. och P., *Lisen kan inte sova*, Översättning: Assyriska - Syriak. (Skrifttyp: sparsamt vokaliserad, handskriven, *serṭō*. Texten, inspelad på kassett, är inklistrad i den svenskspråkiga versionen från 1976, Rabén & Sjögren, *Klumpe Dumpe-böckerna* nr. 90.) - Syrisk titel: *لېسە لێ ڤه‌رە نە سۆڤا*
- Bekanta dig med Assyriska riksförbundet, *Vår verksamhet 1978-79*. (Förutom inledning på syrisk, sid. 4, helt svenskspråkig text.)
- Benyamin, K., *لەشەنە دێ-ییمە آتور* (Leshānā d^e-yimā Atūr, "Det assyriska modersmålet"). (Graderat läsinlärningsmaterial för urmia-språket i sex delar. Flera upplagor, tryckta i Teheran under 1970-talet. Skrifttyp: handsatt, vokaliserad, *nesturyōnō*.)
- Bergsträsser, G., *Einführung in die semitischen Sprachen, Sprachproben und grammatische Skizzen...*, München 1963.
- Björklund = Björklund, U., *Från ofärd till välfärd, En kristen minoritetsgrupps migration från Mellersta Östern till Sverige*, Expertgruppen för invandringsforskning, Rapport Nr. 14, Stockholm 1980.
- Björklund, U., *North to Another Country, The Formation of a Suryoyo Community in Sweden*, Stockholm Studies in Social Anthropology 9, Stockholm 1981.
- Brockelmann = Brockelmann, C., *Syrische Grammatik...*, Siebente Auflage, Porta Linguarum Orientalium 5, Leipzig 1955. (Tionde upplagan, Leipzig 1965, i *Lehrbücher für das Studium der orientalischen und afrikanischen Sprachen*, Band IV.)
- Brockelmann, C., *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen*, I-II, Berlin 1908-13.
- Brockelmann, C., *Lexicon syriacum*, editio secunda aucta et emendata, Halis Saxonum 1928.
- Costaz = Costaz, L. (S.J.), *Dictionnaire Syriaque-Français, Syriac-English Dictionary*. - Arabisk titel: *قاموس سرياني - عربي* (Qāmūs siryānī - `arabī) (uttalet *siryānī*, ej *suryānī*, framgår av vokalisering, sid. I och III), Beyrouth (Imprimerie Catholique) 1963. (Skrifttyp: *serṭō*.)
- Costaz, L., *Grammaire syriaque*, 2ème ed. Beyrouth 1964.
- Davidson, B., *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon*, London 1959.
- Diem, W., *Hochsprache und Dialekt im Arabischen, Untersuchungen zur heutigen arabischen Zweisprachigkeit*, Abhandlungen für die

Hitti, Philip K., *Lebanon in History, From the Earliest Times to the Present*, Second Edition, London 1962.

Hjärpe = Hjärpe, J., *Islam, lära och livsmönster*, Stockholm 1979.

Holmquist = Holmquist, H., *Kyrkohistoria. I. Gamla tiden och medeltiden*, Andra upplagan, Stockholm 1956.

Hujådå, *Månatlig, kulturell, nyhets- och informationstidning. Utges av Assyriska riksförbundet i Sverige.* (Tidskriften utkommer fr.o.m. maj 1978 och är avfattad på fyra språk, svenska, turkiska, arabiska och "assyriska". Ang. format se ovan, sid. 122, not 61.) - Syrisk titel: «*هيوآدهو*» (Huyōdhō, "Union").

Hägglund = Hägglund, B., *Teologins historia, En dogmhistorisk översikt*, Malmö 1956.

ايضاحات فكرية (*'Idāḥāt fikriyya*, "Ideologiska klargöranden").

(Skriften handlar om ADO, Assyrian Democratic Organization, och är, förutom att titelsidan ger ADO:s namn på syriska, «*ܐܕܘܘܟܝܐ*» helt arabiskspråkig. Sid. 1 ger vid handen att adjektiven *āthūrī* och *āshūrī*, båda med betydelsen "assyrisk", användes synonymt. ADO:s namn på arabiska, المنظمة الآثورية الديمقراطية, med adjektivet *āthūrī* åtföljes nämligen av orden الشعب الآثوري där adjektivet *āshūrī* användes som bestämning till ordet *sha`b*, "folk".)

Ignatius Ephrem I, Mar, *The Syrian Church of Antioch, Its Name and History*, في اسم الامة السريانية ("Om den syrianska nationens namn"), By His Holiness Mar Ignatius Ephrem I, Patriarch of the Syrian Church of Antioch, Published by The Archdiocese of the Syrian Church of Antioch in United States & Canada, Inc., 293 Hamilton Pl., Hackensack, N.J. (Skriftens tryckår är ej angivet. Manuskriptet är avslutat i "Patriarcate Syrien D'Antioche" i Homs den 2 december 1952, se uppslag 23.)

Iwas = المطران زكا عيواص رئيس طائفة السريان الارثوذكس في بغداد والبصرة عضو المجمع العلمي العراقي: الكنيسة السريانية الارثوذكسية عبر العصور ("Ärkebiskop Zakkā `Īwās, överhuvud över den syrisk-ortodoxa denominationen i Bagdad och Basra, medlem av den irakiska vetenskapsakademien: *Den Syrisk-ortodoxa kyrkan genom tiderna.*" Skriften är helt på arabiska men har också en engelsk titel: *The Syrian Orthodox Church of Antioch through the Ages*, Bagdad 1980.)

Jastrow = Jastrow, O., *Laut- und Formenlehre des neuaramäischen Dialekts von Midin im Tur `Abdin*, Bamberg 1967 (Zweite unverän-

derte Auflage 1970). (O. Jastrow säger om sin egen grammatik: "This is so far the only modern and reliable grammar of the Turoyo language." *Bahro Suryoyo*, nr. 10, 1980, sid. 15.)

Journal of the Syriac Academy, Vol. I, 1975, Baghdad - Iraq.

Kashisho, J., *Shamo lman menhon, En assyrisk barnsaga* (Assyriska Lärarförbundet i Sverige), 1982. (Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, *sertō*. Teckningar av Jan Hughes.) - Syrisk titel:

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

(Titeln betyder på svenska: "Vem av dem tillhör Shamo?")

Kashisho, J., *Vi är assyrier historiskt, geografiskt, språkligt och kulturellt*, (häfte utgivet) av Assyriska föreningen i Södertälje. (Inget årtal.) (Också i uppdelat skick i *Hujådå* under 1978, se ovan, sid. 108, not 40.) - Syrisk titel:

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

Kashisho, J., *Svensk-assyrisk ordlista* (Brevskolans serie *Svenska för invandrare*), Eskilstuna 1979. (Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, *sertō*) - Syrisk titel:

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

Kashisho, J. och Gergeo, H., *Assyrisk-svensk ordlista* (Brevskolans serie *Svenska för invandrare*), Eskilstuna 1980. (Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, *sertō*.) - Syrisk titel:

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

Al-Kfarnissy, P. Al-Kh., *Grammaire de la langue araméenne syriaque*,

Par le P. Paul Al-Khoury Al-Kfarnissy, Moine libanais maronite, Ancien professeur de la langue syriaque et arabe au Scolasticat de l'Ordre Libanais, 2ème Impression, Beyrouth 1962. (Arabisk-

språkig. Syrisk element tryckta i *sertō*, med undantag för grammatikens syrisk-språkiga titel i skrifttyp *nesturyōnō* samt, i början av grammatiken, sid. 3, illustration av *estrangelō* och de "kaldéiska bokstäverna" = *nesturyōnō*.) - Syrisk titel:

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

ܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ ܕܩܘܡܐ

Arabisk titel: *غرامطيق اللغة الارامية السريانية (صرف ونحو) تأليف القس*

بولس الخوري الكفرنيسي الراهب اللبناني الماروني استاذ اللغتين السريانية والعربية

في مدرسة الرهبانية اللبنانية المارونية سابقا. الطبعة الثانية. طبع في مطبعة

الرهبانية اللبنانية المارونية - بيروت، سنة ١٩٦٢

Elkhouri, A., *Sagor och berättelser på arameiska*, 1, Stockholm

1981. (Skrifttyp: handskriven *sertō*, vokaliserad i de första

10 textsidorna.) - Syrisk titel: *رفیق الطالب الى اللغة الآرامية (السريانية) تالیف الشماس اسمرج الخوری، استاد*
تالیف رفیق الطالب الى اللغة الآرامية (السريانية) تالیف الشماس اسمرج الخوری، استاد

El-Khoury = *A Student's Companion to Syriac in Syriac & Arabic and English*, by Rev. Deacon Asmar G. Khoury, A Teacher of the Syriac in Saint Severios College, Beirut 1972. - Arabisk titel:

رفیق الطالب الى اللغة الآرامية (السريانية) تالیف الشماس اسمرج الخوری، استاد
Rafīq at-ṭālib ilā l-luġha al-ārāmiyya [as-suryāniyya], "Den studerandes följeslagare till det arameiska språket [syriskan]"; alternativ översättning till svenska: "Den studerandes följeslagare till det syriska arameiska språket") (uttalet *as-suryāniyya*, ej *as-siryāniyya*, framgår av vokalisering på den arabiska titelsidan).

- Syrisk titel: *Հավրօ զԵօլուֆօ (Havrō d^e-yōlufō)*.

Klein, W.C., "The Syrian Orthodox Liturgy", reprinted from *The Holy Cross Magazine*, October, 1953 (sid. 300-314).

Knutsson, B., "Islam och Västerlandet i ny konfrontation", i *Tvärnitt*, nr. 1, 1979, sid. 27-32. Också i *Liberal debatt*, nr. 6-7, 1980, sid. 40-45.

Knutsson, B., "Segerrick Islam och västerländsk psykologisk krigföring - informationsproblem och kunskapsteoretisk fråga." (i *Tempus*, nr. 3, 1982, sid. 12f., under titeln "Islams seger över Västerlandet").

Knutsson, B., "Språk", i *Socialstyrelsen redovisar*, 1979:6, sid. 30-33.

Knutsson, B., *Studies in the Text and Language of three Syriac-Arabic Versions of the Book of Judicum, With Special Reference to the Middle Arabic Elements*, Introduction - Linguistic Notes - Texts, Leiden 1974.

Knutsson, B., "The Swedish Theological Institute 25 years", i *Annual of The Swedish Theological Institute*, Edited in Collaboration with Gillis Gerleman, Gösta Lindeskog and Helmer Ringgren by Bengt Knutsson, Vol. X, Leiden 1976, sid. 1-11.

Koehler-Baumgartner = Koehler, L. - Baumgartner, W., *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*, Leiden 1953.

Koriah, Yacoub "karkenny", *The Syrian Orthodox Church in the Holy Land*, Jerusalem 1976.

Küng, A., "Gudstjänst på Jesu eget språk", i *Det tredje Israel*, Örebro 1977, sid. 194-204.

The Legacy of Islam, 2nd Ed., Edited by the Late Joseph Schacht

with C.E. Bosworth, Oxford 1974.

Lisowsky = Lisowsky, G., *Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament*, Zweite Auflage, Stuttgart 1958.

Lorents = Lorents, Y., *Arabförbundets stater*, Stockholm 1956.

Lärarylistan, 23 maj 1980, nr. 2; 6 juni 1980, nr. 4; 27 juni 1980, nr. 6; 25 juli 1980, nr. 10.

Lööf, J., *Sagan om det röda äpplet*, Översättning: Assyriska - Syriak. (Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, *sertō*. Texten, inspelad på kassett, är inklistrad i den svenskspråkiga versionen från 1977, Carlsen/if.) - Syrisk titel: *ܟܬܒܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ*

Maclean = Maclean, A.J., *Grammar of the Dialects of Vernacular Syriac As Spoken by the Eastern Syrians of Kurdistan, North-West Persia, and the Plain of Mosul, With Notices of the Vernacular of the Jews of Azerbaijan and of Zakhu near Mosul*, Cambridge 1895.

Magnusson, M., *Fynd i Bibelns länder*, Kristianstad 1979 (översättning till svenska av det engelska originalet: *The Archaeology of the Bible Lands*, 1977).

Manna, J.E., *Chaldean-Arabic Dictionary*, Reprinted with a New Appendix by Dr. Raphael J. Bidawid, Ph.D., S.T.D., Chaldean Bishop of Beirut, Beirut (Babel Center Publications) 1975.

(Skrifttyp: *nesturyōnō*.) - Syrisk titel: *ܟܬܒܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ*

... - Arabisk titel: *المطران يعقوب اوجين منا*

... *يعقوب اوجين منا : قاموس كلداني - عربي*

Manna, J.E., *المطران يعقوب اوجين منا : الاصول الجلية في نحو اللغة الآرامية*,

اعداد طبعه المطران الدكتور روفائيل بيداويد مطران بيروت على الكلدان ، منشورات

١٩٧٥ بيروت ، بابل . *(Al-muṭṭrān Ya`qūb Ūjīn Mannā: Al-uṣūl al-*

jaliyya fī nahw al-lughā al-ārāmiyya, a`āda ṭab`ahu al-muṭṭrān

ad-duktūr Rūfā`īl Bīdāwīd, muṭṭrān Bayrūt `alā l-kaldān, manshūrāt

rāt markaz Bābil, Bayrūt 1975, "Ärkebiskop Ya`qūb Ūjīn Mannā:

Grundläggande regler i det arameiska språkets grammatik, om-

tryckt av ärkebiskop Dr. Rūfā`īl Bīdāwīd, ärkebiskop i Beirut

över kaldéerna, publikationer från Babels centrum, Beirut 1975")

(Grammatiken, helt författad på arabiska, är avsedd för både

östsyrier och västsyrier. Ett tecken på detta är att de arameiska

elementen inte bara citeras i *nesturyōnō* - östsyriernas

skrift - utan också i *sertō* - västsyriernas skrift.)

Menge-Güthling = Menge-Güthling, *Enzyklopädisches Wörterbuch der*

- griechischen und deutschen Sprache, Erster Teil, Griechisch-Deutsch, Unter Berücksichtigung der Etymologie*, von Prof. Dr. Hermann Menge, 12 Auflage, Berlin-Schöneberg 1954.
- Middle East Yearbook*, 1978 (IC Magazines Limited, London).
- Moscatti = Moscatti, S., Spitaler, A., Ullendorff, E. och von Soden, W., *An Introduction to the Comparative Grammar of the Semitic Languages, Phonology and Morphology*, Porta Linguarum Orientalium ..., Neue Serie VI, Wiesbaden 1964 (Second Printing: Wiesbaden 1969).
- "Musikgruppen 'Chamiram'", i *Bekanta dig med Assyriska riksförbundet, Vår verksamhet 1978-79*, sid. 24-25.
- The Muslim World = The Muslim World, A Historical Survey, Part I The Age of the Caliphs* by Bertold Spuler, Translated from the German by F.R.C. Bagley, Photomechanical Reprint, Leiden 1960. - Part II *The Mongol Period* by Bertold Spuler, Translated from the German by F.R.C. Bagley, Photomechanical Reprint, Leiden 1969. - Part III *The Last Great Muslim Empires*, With Contributions by H.J. Kissling, F.R.C. Bagley, N. Barbour, J.S. Tringham, H. Braun, B. Spuler, H. Härtel, Translations and Adaptations by F.R.C. Bagley, Leiden 1969.
- "Målsättning", i *Bekanta dig med Assyriska riksförbundet, Vår verksamhet 1978-79*, sid. 8.
- Namnkonflikten = "Namnkonflikter"*, i *Bekanta dig med Assyriska riksförbundet, Vår verksamhet 1978-79*, sid. 37, samt i *Hujådå*, 1979-11-01, sid. 3.
- Nordell, S., *Behovsanalys angående undervisning av assyriska-syrianska elever inom ungdomsskolan*, Skolöverstyrelsen, Läromedelssektionen, Stockholm 1982-02-05 (Dnr L 81:592).
- Nordstedt, F.J., *En syrisk saga*, Uddevalla 1973.
- Noth = Noth, M., *Die Welt des Alten Testaments, Einführung in die Grenzgebiete der alttestamentlichen Wissenschaft*, Dritte, erweiterte Auflage, Sammlung Töpelmann, Zweite Reihe: Theologische Hilfsbücher, Band 3, Berlin 1957. (Fjärde upplagan, Berlin 1964, föreligger i engelsk översättning med titeln: *The Old Testament World*, London 1966, nytryckt 1977.) (Ställhänvisningar avser det tyska originalet.)
- Noth, *Geschichte* = Noth, M., *Geschichte Israels*, Dritte, durchgesehene Auflage, Göttingen 1956.
- Nouro, A., *My Tour in the Parishes of the Syrian Church in Syria*

& Lebanon, Lebanon 1967. (Text omfattande bl.a. en på arabiska, syriska och engelska avfattad biografisk förteckning över namnkunniga syrologer och författare på syriska. Skrifttyp: *serṭō* med undantag för egennamn och vissa rubriker i *eṣṭrangēlō*.)

- Syrisk titel: ܩܘܪܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܕܫܘܪܐܝܐ ܕܩܘܪܘܢܐ ܕܫܘܪܐܝܐ
ܩܘܪܘܢܐ ܕܥܠܡܐ ܕܫܘܪܐܝܐ ܕܩܘܪܘܢܐ ܕܫܘܪܐܝܐ

NTU = *Nordisk Teologisk Uppslagsbok för kyrka och skola, I-III*, Lund 1952-1957.

Nöldeke = Nöldeke, Th., *Kurzgefasste syrische Grammatik*, Leipzig 1880.

O'Leary = O'Leary, De L., *The Syriac Church and Fathers*, London (Society For Promoting Christian Knowledge) 1909.

Oppenheim = Oppenheim, A. Leo, *Ancient Mesopotamia, Portrait of a Dead Civilization*, Revised Edition completed by Erica Reiner, Chicago & London 1977.

Palva, H., "Om de syriska kristnas historia" (24 sidor jämte en och en halv sida utvald litteratur), i *Assyrier - vilka är de?*, Forskningsrapport Nr. 45, redigerad av Bertil Nelhans, Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, Göteborg 1977.

Persson = Persson, B., "Assyriernas kyrkotillhörighet" (13 sidor - inklusive "Appendix: Tomaskristna i dagens Indien" och "Figurer" - jämte två och en halv sida not- och litteraturförteckning), i *Assyrier - vilka är de?*, Forskningsrapport Nr. 45, redigerad av Bertil Nelhans, Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, Göteborg 1977.

Persson, S., *Palestinakonflikten*, Lund 1978.

Pritchard, James B., *The Ancient Near East in Pictures Relating to the Old Testament*, Second Edition with Supplement, Princeton, New Jersey 1969.

Pritchard, James B., *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Edited by James B. Pritchard, Third Edition with Supplement, Princeton, New Jersey 1969.

Prym, E. - Socin, A., *Der neuaramäische Dialekt des Ṭūr `Abdīn*, Göttingen 1881.

Rignell, K.-E., *A Letter from Jacob of Edessa to John the Stylite, Syriac Text with Introduction, Translation and Commentary*, Lund 1979.

Ritter = Ritter H., *Ṭūrōyo, Die Volkssprache der syrischen Christen des Ṭūr `Abdīn*, A: *Texte*, Band I-III, Beirut 1967-71, B:

Wörterbuch, Das Autorenmanuskript zum Druck in Faksimile gebracht von Rudolf Sellheim, Beirut 1979.

Robinson, Th.H., *Paradigms and Exercises in Syriac Grammar*, Fourth Edition, Revised by L.H. Brockington, Senior Lecturer in Aramaic and Syriac in the University of Oxford, Oxford 1962.

Rosenberg, I., *Lehrbuch der neusyrischen Schrift- und Umgangssprache*, A. Hartleben's Bibliothek der Sprachenkunde, Wien, Pest, Leipzig. (Uppgift om tryckår saknas.)

Rosenthal, F., *Die Aramaistische Forschung seit Th. Nöldeke's Veröffentlichungen*, Mit 5 Tafeln und einer Karte, Photomechanischer Nachdruck, Leiden 1964.

Rosenthal, F., *A Grammar of Biblical Aramaic*, Fourth Printing, Porta Linguarum Orientalium, Herausgegeben von Bertold Spuler und Hans Wehr, Neue Serie, V, Wiesbaden 1974.

Safro Tobo (šafrō tōvō, "God Morgon"). (Läromedel för "den grundläggande läsinlärningen", utarbetat av Assyriska Lärarförbundet "i samarbete med LI-projektet på SÖ". Boken ger det "assyriska alfabetet" [= *serṭō*] samt "enkla ord och fraser... som redan är kända för eleverna.") - Syrisk titel: ܣܝܦܪܐ ܬܘܒܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܥܝܪܐܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ ܕܥܝܪܐܢܐ (För återgivning av "Assyriska Lärarförbundet" på syriskä jfr. ovan, sid. 104, not 29.)

SBU = *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, utgivet av Ivan Engnell, andra upplagan, I-II, Stockholm 1962-63.

Siegel, A., *Laut- und Formenlehre des neuaramäischen Dialekts des Ṭūr `Abdīn*, Beiträge zur semitischen Philologie und Linguistik, herausgegeben von G. Bergsträsser, Heft 2, Hannover 1923.

Smith, J.P., *A Compendious Syriac Dictionary founded upon the Thesaurus syriacus of R.P. Smith*, Oxford 1903.

Socialstyrelsen redovisar, 1979:6 = *I utlandet Sverige, En presentation av kristna flyktingar från Mellersta Östern och Turkiet*, Socialstyrelsen redovisar, 1979:6, Stockholm 1979.

Solders, S., *Grekisk skolgrammatik*, Fjärde upplagan, Lund 1952.
Den statliga kulturpolitiken, Kungl. Maj:ts proposition 1974:28.
Den statliga kulturpolitiken 2, Regeringens proposition 1975:20.
Den statliga kulturpolitiken 3, Regeringens proposition 1975/76: 135.

SU = *Svensk Uppslagsbok*, Andra omarbetade och utvidgade upplagan,

1-32, Malmö 1948-1955.

Ta'rīkh al-āshūriyyīn = تاريخ الآشوريين (ترجمة اسامة نعمان). الجزء الأول. (عن كتاب المسألة الآشورية اثناء وبعد الحرب العالمية الأولى ١٩١٤ - ١٩٣٣ ل. ل. ل. • (ماتيفيف ومار يوحنا "Assyriernas historia. [Översättning: Usāma Nu`mān]. Första delen. Från boken om det assyriska problemet under och efter Första världskriget 1914-1933 av K. Mātfīf och Mar Yūhannā.)" (Tryckort och tryckår saknas.)

Terrien = Terrien, S., *Bibelns länder*, Tredje upplagan, Stockholm 1961. (Den svenska versionen, en översättning från engelska, har granskats av Helmer Ringgren.)

Thesaurus syriacus = *Thesaurus syriacus* collegerunt S.M. Quatremere G.H. Bernstein ... auxit digessit exposuit edidit R. Payne Smith, I-II, Oxonii 1879-1901.

Tsereteli, K., "Zur Frage der Klassifikation der neuaramäischen Dialekte", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Band 127 - Heft 2, 1977, sid. 244-253.

Tullberg, H.K., *Initia linguae syriacae*, ("dissertatio academica"), Lundae MDCCCXXXVI

Ungnad = Ungnad, A., *Syrische Grammatik mit Übungsbuch*, Clavis Linguarum Semiticarum, Edidit Hermann L. Strack, Pars VII, München 1913.

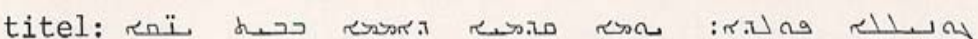
Watt, J.M., *The Majesty that was Islam*, London 1976.

Wehr = Wehr, H., *A Dictionary of Modern Written Arabic*, Edited by J Milton Cowan, Third Printing, Wiesbaden 1971.

Verhoeven = Verhoeven, F.R.J., *Islam, Ursprung och utbredning*, Med 32 kartor i färg och 31 illustrationer, Stockholm 1962 (översättning till svenska av de holländska originalet: *De Islam*).

Wigram, W.A., *Our Smallest Ally, A Brief Account of the Assyrian Nation in the Great War*, London (Society For Promoting Christian Knowledge) 1920 (Second Edition 1966).

Wilber = Wilber, D.N., *Iran, Past and Present*, Eight Edition, Princeton, New Jersey 1976.

Wolde, G., *Emmas första dag på dagis*, Översättning: Assyriska - Syriak. (Skrifttyp: helvokaliserad, handskriven, serṭō. Texten, inspelad på kassett, är inklustrad i den svenskspråkiga versionen från 1977, Almqvist & Wiksell Förlag AB, Saga). - Syrisk titel:

Wright, W., *A Short History of Syriac Literature*, London 1894.

Yonan = Yonan, G., *Assyrer heute, Kultur, Sprache, Nationalbewe-*

gung der aramäisch sprechenden Christen im Nahen Osten, (med förord av Tilman Zülch: "Verfolgung und Exil"), Reihe pogrom, Herausgegeben von der 'Gesellschaft für bedrohte Völker', Hamburg und Wien, Dezember 1978. (Bibliografien i slutet av arbetet, sid. 220-238, förtjänar genom sin utförlighet ett särskilt omnämmande.)

Zetterstéen = Zetterstéen, K.V., *De semitiska språken*, Uppsala 1914.

Zorell = Zorell, F., *Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti*, Roma 1940-54.

Zsaumo, A.G., *Ktobo Dmarduto Dsuryoye, Historia De La Cultura De Los Asirianos Arameos, Tomo primero: Desarrollo Del Idioma, De La Escritura y De La Cultura Desde 5000 Años A.C. Hasta Nuestra Epoca*, Banfield - Buenos Aires, Republica Argentina (Casa Editorial Asiria) 1967. (Boken är, förutom en och en halv sida förord på spanska - "Palabras Preliminares" -, helt författad på syriska. Skrifttyp: vokaliserad *serṭō* med titel och huvudrubriker i *estrangelō*.) - Syrisk titel:

ܠܝܒܪܐ ܕܡܪܕܘܬܐ ܕܫܘܪܝܐܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ
ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ : ܕܥܘܠܡܐ
ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ

(Det förtjänar observeras att den spanskspråkiga titelsidans "asirianos" och "asiria" på originaltitelsidan motsvaras av *suryōyē* resp. *suryōytō* och ej till äventyrs av väntat *ṣūriān* *ōthurōyē* resp. *ṣūriān* *ōthurōytō*.)

Sakregister

- abbasidiska kalifatet 62
 `Abdullāh 42
 Abel 52
 Abel-Bet-Maaka 51
Abil 52
 Aboodi, T. Aphrem 70, 82, 87,
 90, 92, 95-99, 116
 Afram, Gabriel 10, 24, 34,
 70, 78, 93, 99, 103f., 106,
 108f., 111, 114f., 117, 122
ahl adh-dhimma 72f., 77
ahl al-kitāb 67, 72
 `Ajlūn 51
 akemenidiska persiska impe-
 riet 60f., 64
 Akkad (Ackad) 54, 55
 akkadiska 49, 55, 66, 104,
 106f.
 Alexander den store 65
 Alexander den stores odelade
 imperium 60
 Alexandria 44, 67, 83f.
 alfabetet, det jakobitiska 7
 " , det kaldéiska 7
 " , det maronitiska 7
 " , det nestorianska 7,
 12, 37
 alfabetet, det västra 7
 " , det östra 7
 Amarnabreven 53
 Amerika 98, 110
 Amerikanska Bibelsällskapet 12
al-`amma 16
 `ammī 16
 ammoniter 51
 `Amr ibn al-`Aṣṣ 61
Antākiya 67
Antākiyā 67
 Antakya 67
 Antilibanon 51f., 64
Antiochos 67
 Antiokia 67f.
 Antiokias och hela Österns kyr-
 ka 85
Antiyōkh 67
Antiyōkhī 67
Antiyokhyō 67
 Apollinaris av Laodicea 86
Arabia petraea 63
 arabiska 2f., 9f., 12-15, 17f.,
 29-35, 59, 65, 73-76, 93, 105,
 107, 113, 122
 arabiska, klassisk 10, 16, 33f.,
 93
 arabiska, mardin- 9
 " , medel- 75
 " , (modern) standard- 93
 " , syrisk 93
 arabiska imperiet 61
 arabiska kalifatet 75
 arabism 88
 Aram 45, 48-50, 52-54, 57f., 88,
 95, 98
aram 45
arām 45
arām ashār me-`evār han-nāhār 50
 Aram-Bet-Rehob 50f.
aram beth rēhōv 50
 Aram-Damaskus 52
 " , Damaskus 52

Aram-Damesek 50, 52f., 59
aram dammäsäq 50, 52
 " *g^eshūr* 50
arām, g^eshūr ba- 50
 Aram-Gesur 50
 " , Gesur i 50, 52
 " i Damaskus 52
 " -Maaka 50f.
aram ma^aakhā 50
arām, mälākḥ 53
 Aram-Naharaim 49f.
aram-nah^arayim 49
 Aram, Paddan- 48f.
arām, paddan- 49
 Aram-Soba 50f.
aram ṣōvā 50
 aramaism 65, 88
ārāmāyā 18, 26, 46, 107
 araméer 49f., 53, 56-61, 63-
 67, 71, 73f., 76f., 79f., 97,
 109, 112
 arameiska 2f., 16f., 19, 21f.,
 25-27, 55, 58f., 64, 69, 73-
 75, 80, 92, 94f., 105
 arameiska, bibel- 46
 " , central, ny- 9
 " , riks- 45f., 64, 66
 " , västlig, ny- 9
 " , östlig, ny- 9
ārāmī 16f., 19
 aramism 88, 100, 112
al-ārāmiyya 16, 19
Aramu 49
Arimi 49
Arimu 49
 Aristeas-brevet 43f.
armōyō 67
 arsakidiska dynastin 61
 Artabanus 61
Arumu 49
 Asdod 42
 ashkenazisk 88
Ashshur 45
ashshūr 45
āshurāyā 106
āshūrī 18f., 29, 105, 113, 115
āshūriyyīn 116
āshūriyyūn muzawwarūn 100
ashurōyō 104
 Askalon 42
 Assur 55
 Assurbanipal 55
 assyrer 46, 71
 Assyrian-Orthodox Churches 109
 Assyrian state, the autonomous
 98
 Assyrian Universal Alliance 98,
 100
 assyrianism 88f., 100, 106, 112,
 115, 118, 120
 assyrianism, jakobitisk 29, 112,
 114, 119
 Assyrien 43, 45-47, 54-60, 70,
 106, 117
 assyrier 1-4, 14, 18, 20, 29,
 31f., 35, 39, 43, 49, 53, 56,
 70, 76, 80, 82, 84, 87, 91f.,
 96f., 99-103, 105, 107-118, 122
 assyrier, jakobitiska 3, 5, 14f.,
 17, 20-29, 31, 33-37, 70, 89,
 92, 95-105, 107-113, 118-122
 assyrier, kaldeiska 85
 " nestorianska 3, 14,
 18, 20-27
 assyriologer 107
 assyriologi 23, 54
 assyriska 2f., 17-29, 34, 36,
 53, 76, 92, 95, 104-108, 112f.,

assyriska forts. 115, 122
 assyriska imperiet 56, 58f.,
 64, 70, 80
 Assyriska kyrkan 5, 82f., 91
 " Riksförbundet 3, 6,
 20f., 24, 33, 54, 91, 93,
 99-108, 111-120, 122
āthurāyā 18, 26, 106
āthūrī 18f., 29, 105, 115
al-āthūriyya/al-āshūriyya 18
athurōyō 104
 attiska 65
 Aurelianus 64
 Australien 110
`avar naharā 46
`avar nah^arā 46
Avesta 72
`Ayn Jālūt 62
 Babel 55
 Babylon 70, 85
 Babylonien 45, 48, 54f., 70
 babylonier 80
 babyloniska imperiet 70
 Bagdad 36, 62, 70
 Bagdadkalifatet 61
Bahro Suryoyo 3, 6, 9, 11, 33,
 68, 91f., 99, 101f., 115, 122
 Bakh`a 9
 Balduin 68
 Balkankriget, första 62
 Baradaeus, Jacobus 86
 Baradai, Jakob 83, 86f.
 Bar Bahlūl 76
 Bardesanes 69
 Bar-Kokhba 42
 Beirut 9, 115
 Ben Yehuda, Eliezer 34
Bēth Nahrīn 98
 Betlehem 71
 Bibeln 12
Biqā` 51
 Bohtan Su 12
 Bysans 61, 68, 84
 Bördiga Halvmånen 58
 Chicago 98, 100
 Cisjordanien 42, 71
Coelesyria 43, 64
 Cypern 44
 Damaskus 9, 41, 50, 52f., 57, 61,
 63f., 67f., 71
 Damaskus- patriarkatet 96
 Daniel, Maria 13
 Daniel, Marta 102
 Danmark 54
 Daoud, Zaia 13, 89, 106f., 120
dār al-islām 74
 Darius 44-46
 David 50, 53
dhimmīs 72
Diatessaron 69
aḍ-ḍiffa al-gharbiyya 71
diglossia 10, 34
 Diyarbakir 9
`dm 53
 dyofysiter 84
 dyofysitiska kyrkan 83, 88
 dyofysitism 84, 86, 88
Ebirnari 46
 Edessa 64, 68-70, 84
 Edom 52
 Efesus 83f.
 Efraim syrern 69
 Egypten 59f., 62, 64, 70, 72, 74
 Ekron 42
 Elam 46
 El-Khoury, Asmar 37, 85, 95
 ennaturslära 86

Esha`yo, Diyosqoros Luqos 82,
 90, 116
 Esra 46
estrangelō 6, 8
 etiopiska 107
 Eufrat 46, 48-50, 63, 68, 70
 Europa 110
ewangeliyōn 13
 exkommunicering 109
 Faros 44
fārsī 3
fasīḥ 16
 Fenicien 44
 filistéer 42
 Finland 54
 Fruktbara Halvmånen 58
 Främre Orienten 41f., 53f.,
 57-66, 70, 72f., 75, 79, 81
 88f., 97f., 105, 111, 113f.,
 116f.
al-fuṣḥā 10, 33, 93
 Gasa 42
 Gat 42
g^erammatiqi de-leshōnō
ōthurōyō 122
g^eshūr 50
 " *wa-ārām* 50
g^eshūrā 50
 Gesur 50, 52
 gesuréer 50, 52
 Golanhöjderna 52
 grekiska 43f., 65-67, 69
 Grusien 12
 G.T. (Gamla Testamentet) 13,
 42-45, 49f., 52f., 81
 Hadad 66
al-ḥāra al-āshūriyya 113
al-ḥarf as-suryānī 7
al-Ḥīra 61
al-ḥurūf al-kaldāniyya 7
 " *an-nastūriyya* 7
 " *al-ya`qūbiyya* 7
 hebreiska 5, 13, 34f., 43, 76,
 88, 107
 hellenistiska imperiet 60
hē locale 50
 hemspråk 1, 13, 31-35, 122
 Herodotos 42-44, 46-48
 Herzl, Theodor 35
hijra 74
 Homs 95
Hujādā 3, 6, 33, 54, 68, 91, 101,
 105, 108-110, 115, 122
 Hülāgū 62, 68
 identifikationsfaktor, nationa-
 listisk 64f., 71, 73, 77f.,
 81f., 97, 102, 112f., 118
 identifikationsfaktor, religiös
 66, 71, 73, 77, 81f., 96, 102,
 107, 110, 118
 identifikationsfaktor, språklig
 64, 66, 71, 73, 81f., 94, 102,
 104
 Ignatios Jakob III 115
 " Zakka I 76
īr me`uḥādāt 71
 Irak 9, 41, 62f., 70, 82, 98,
 111, 117
 Iran 9, 63, 70
 Islam 62, 66f., 71-75, 77
 Israel 13, 41f., 53, 57, 59, 63,
 71, 79, 81
 israeliter 50, 57
 Istanbul 9
ittō suryōytō de-madhn^eḥō 85
 " " *ōrtōdhōkhsōytō* 85
 Jabbok 51
 Jakob 57

Jakob av Edessa 69f., 86
 jakobiter 5, 8-14, 17f., 20,
 26, 31, 33f., 36, 39, 54,
 70f., 83f., 87-89, 91, 99-
 101, 103, 106-108, 111,
 113f., 116f., 119f., 122
 jakobitiska kyrkan 81, 85, 88
al-jazīra 48
 Jerusalem 34, 68, 71, 81f.,
 86, 97, 99, 116
 Jesus 84-86
 Jingiz Khān 62
jizya 72
 joniska 65
 Jordandalen 51
 Jordan-floden 42
 Jordanien 41, 63
 Jub-`Adīn 9
 judar 34, 57, 67, 72f., 80f.,
 96, 120
 Judéen 42
 judendom 5, 72, 80f., 96
al-jumhūriyya al-`arabiyya
as-sūriyya 41
 Jönköping 91
 Kairo 62
 Kakovitch, Ivan 98
 Kalcedon 83, 85f.
 Kaldéen 48
 kaldéer 6, 28, 63, 70, 85, 87,
 112
 kaldeiska 28
 kaldeiska imperiet 44, 60
 Kaldeiska kyrkan 71
 Kaldeisk-katolska kyrkan 6,
 13, 83, 85
 Kanaan 50
al-kanīsa al-āshūriyya 85
kanīsat al-mashriq 85
al-kanīsa as-siryāniyya/
as-suryāniyya al-urthūdhuksiyya
 85
al-kanīsa as-suryāniyya ash-
sharqiyya 85
 Kashisho, Johanon 24, 36f., 78,
 104, 106, 108f., 111, 114f.,
 katoliker, syriska 5, 70, 87
k^ethōvōnōyō 15, 17
 Khālid ibn al-Walīd 61
 kilskrift 54
 Kina 84
koiné 65
 Konstantinopel 61f., 83f.
 koptiska 74
 Koptiska kyrkan 56, 74
 Koriah, Yacoub 82
 korsfarare 62, 68
 korstågstiden 61
krist^eyōnē 67
 Ktesifon 84
 kulturbärande språk 1, 39
 kurder 9
 kurdiska 2f., 9f., 12, 31-33
kurmānci 10
 Kuwait 71
 Kyrillos 86
l^emad `ivrīt dabber `ivrīt 34
leshānā suryāyā 6, 18
l^eshōn ha-kodhāsh 35
leshōnō suryōyō 4, 6, 15
 Libanon 9, 41, 51f., 63f., 70,
 92
lingua franca 64
lingua sacra 74
litterae beghadhk^efath 8
al-lugha al-ārāmiyya 16, 19
 " *al-āthūriyya/al-lugha*
al-āshūriyya 18

al-lugha as-siryāniyya al-`āmmiyya 16
al-lugha as-siryāniyya al-fuṣḥā 16
al-lugha as-siryāniyya/al-lugha as-suryāniyya 16, 105
 Maaka 51f.
 maakatээр 52
ma`akhā 51
madhn^ehōyō 7
 Makedonien 68
malfōnūthō d-Adday sh^elīhō 68
mallaḥ-kvarter 81
 Ma`lūla 9
mamlō ūrhōyō 69
 mamlukväldet 62
 mandээр 72
mappaqtō p^eshītō 70
maqgef 50
 Mardin 9
ma`r^evōyō 17
 Maria 84, 86
 Mar Ignatius Ephrem I 95
 Mar Marqos-klostret 71, 81f., 86, 90, 97, 99, 109, 116
 Mar Marqos Syrian-Orthodox Church 109
 Mār Mattā 82
Marj`Ayyūn 52
 masoreter 45
 Medelhavet 41., 44, 48, 67
m^edhītō m^ehaymantō 69
 " *m^evarakhtō* 69
 Medien 53
 Medina 74
 Mekka 74
 Mellanöstern 105, 113
 Mellersta Östern 110
 Mesopotamien 43, 48-50, 53-56, 58-62, 66, 69f., 72, 74, 80, 98, 111, 115
 Midhyadh 8
 Midyat 8-10
milla, pl. milal 73
millet-systemet 73, 78, 80f., 96, 98, 110
 Mindre Asien 59f.
 mongoler 61f.
 monofysiter 86
 monofysitiska kyrkan 85f., 88
 monofysitism 86, 88
 Mosul 9, 12, 70, 82, 98, 117
 Mounir, Barbar 90, 95, 99
 Mt. Mariam-Syrian-Orthodox Church 109
 Muhammed 61, 74
murtafa`āt jūlān 52
 nabatээр 63f.
 Nablus 81
nādī 100
naḥr az-zarqā` 51
 namnkonflikten 47, 108f., 111, 114
nasāṭira 83
nasṭūrī 83
 nationalism, arameisk 89, 97f., 112
 nationalism, assyrisk 89f., 98f., 112, 114, 118f.
 nationalism, syriansk 100
 nestorianer 6, 11-14, 17f., 20, 28, 31, 36, 39, 54, 63, 70, 83-85, 87-91, 99-102, 107, 113f., 116, 120
 nestorianska kyrkan 5, 82-85, 88, 100

Nestorius 83f., 86
nesturyanā 83
nesturyānā 7, 83, 88
nesturyanē 83
nesturyānē 83
nesturyanō 83
nesturyōnē 83
nesturyōnō 6f., 83, 88
 Nineve 54f., 60, 70, 82
 Nišibīn 8
 Nisibis 69, 84
 nomenklatur 1, 3, 14-22, 25f.,
 28f., 31, 93, 99, 105, 107,
 109, 113, 116
 Nordafrika 81
 N.T. (Nya Testamentet) 65
 Nusaybin 8
nustūrī 83
 nyassyriskiska riket 54, 56
 nybabyloniska imperiet 44,
 56, 60, 64, 80
 Odenatus 64
ōrōmōyō 15, 17, 22, 26, 67,
 94f., 105
 Orontes 67
ōshurōyō 106
 osmanturkiska imperiet 62,
 68, 73, 75, 94
 Osroëne 64, 68
ōthurōyē 112
ōthurōyō 29, 104, 106, 113,
 122
ōthwōthō kaldōyōthō 7
 Palestina 34, 42-46, 48, 50,
 58-62, 72
 Palmyra 63f.
 palmyrenska staten 63
 Palva, H. 89f.,
 parther 61, 63
 Paulus 67
p^elishtā'īn 42
p^elishtīm 42
 Perkins, Justin 12
 Persien 61, 68, 72, 88
 persiska 3, 12, 31
 persiska imperiet 44, 46
 persiska kyrkan 84
Peshiṭto 6, 12, 67, 69, 75
p^ethōhō 104
 Petra 63
 Petrus 67
 Pompeius 60
 Predikaren 53
 pseudepigrafer 43
 Ptolemaios 44
 ptolemeiska riket 60
 Qamishli 9
qeryānā 13
 Rabbula 69
Riḥāb 51
 Ritter, H. 36
'rm 48, 53
 Rom 61, 64, 67f., 85, 87
 romerska imperiet 42, 60f., 64
 Roxström, Gunilla 10, 122
Ar-Ruhā 68
rūm 48
 Ryssland 41
 Röda Havet 63
 rövarsynoden 83
ṣābier 72
Safro Tobo 34, 104
 Said, Yousef 36, 90, 95, 117
 Saladin 68
 Ṣalāḥ ad-Dīn al-Ayyūbī 68
salām 88
 Salomo 53
 Samaria 53

Samarien 42
 samaritaner 81
Samerina 53
 sāsānider 61, 68
 Saydam, Can 33, 100, 111,
 113
 sefardisk 88
sefrāyā 18
 Seleukia 84
 seleukidiska riket 60f., 68
 Seleukos 67f.
 semitister 20, 107
 Sengül, Sabri 92, 113
 Septuaginta 43-45, 48-53, 57,
 65
sertō 6f., 34, 37, 88, 122
sertō p^eshītō 6f.,
s^ewādhāyā 18
s^ewōdhōyō 15, 17
ash-sha`b al-āshūrī 115
ash-sha`b al-āthūrī 115
sha`bunā 115
shālōm 88
sh^e'ār 81
sh^e'ērīth 81
sh^elīkhā 13
 sionism 88, 96, 119
siryān 96, 113, 116
siryānī 105
 " /*siryānī* 15-18, 29,
 93-95, 105
as-siryāniyya 105
 " /*as-siryāniyya*
 16, 115
siryoyo 15
 Skolöverstyrelsen 20, 106
 skyddsfolk 72f., 77
 Skövde 35, 82, 89, 91, 93,
 95, 97f., 100, 106f.,
 Soba 51
 Sovjetarmenien 12
 Statens invandrarverk 20
 Statens kulturråd 2, 20
 Sumer 54
superstratum-språk 75
sūrī 94
Suriya 4, 43, 65
sūriyā 42
suriya`amīqtō 43
 " *barōytō* 43
 " *gawōytō* 43
sūriyā al-janūbiyya 42
 " *al-kubrā* 42
 " *aṣ-ṣughhrā* 42
sūriyya 42
surjājē 46
 suryaner 109
suryaya 26
suryōyē 4, 67, 113
 suryoyer 109
suryōyō, *suryoyo* 2-4, 8, 15-18,
 20, 22, 26, 29, 32, 43, 65, 67,
 92, 94f., 97, 103-108, 110,
 112f., 116, 118, 122
 Suryoyo Riksförbundet 2, 9, 81f.,
 92f., 95, 99-101, 103f., 109,
 113, 122
suryōytō 108
 Susa 46
 Svenska Akademien 20
 Svenska Teologiska Institutet
 34
 Sykes-Picot-fördraget 41
 syrер 46, 69, 92
 Syria 41, 61
 syriac 2f.,
 syriak 2f., 16, 92
 syrianer 1-5, 14f., 17f., 20-24,

syrianer, forts. 26-29, 31f.,
 34-37, 39, 43, 55, 69f.,
 76, 82, 89-100, 102-105,
 107, 109, 112f., 116, 118-
 120, 122
 syrianska 2f., 16
 Syrianska Riksförbundet 3, 6,
 20f., 33, 69, 101, 109,
 113f., 121
 Syrien 4, 9, 41-48, 50, 52f.,
 56-64, 66-70, 72, 74, 80,
 92f., 95, 98, 106, 111, 113
 Syrien-Bet-Rehob 51
 " , Coele- 43, 63f.,
 " , Damaskus´ 52
 " , det inre 43
 " , det mindre 42
 " , det större 42
 " , det sydliga 42
 " , det yttre 43
 " -Maaka 51
 " -Soba 51
 , Stor- 41f., 44
 syrier 4, 69, 92-94, 103, 109
 syrioyo 2f.,
 sürioyo 2f.,
 syriska 2-6, 8, 10-22, 24-29,
 31-37, 39, 43, 65, 69f.,
 76f., 87-89, 92-95, 104-107,
 116, 122
 syriska, gammal- 5
 " , klassisk 5, 89
 " , ny- 5
 " , västlig, ny 9
 Syriska kyrkan 5, 45, 55, 63,
 69f., 75-80, 82-84, 86, 88f.
 Syriska Öknen 63
 Syrisk-arabiska Öknen 51
 Syrisk-katolska kyrkan 6, 85,
 87, 93
 Syrisk-ortodoxa kyrkan 2, 6f.,
 13, 20f., 55f., 67f., 70, 74,
 76f., 81-83, 85-94, 96-100,
 107-110, 112, 114-117, 121
süryan 113
süryani 94
 Södertälje 34-36, 96, 100, 115
 Tadmar 63
 Tadmor 63f.,
ṭāʿifat al-āshūriyyīn al-kaldān
 85
ṭāʿifat al-āshūriyyīn an-
nastūriyyīn 84
ṭāʿifat as-siryān al-kāthūlik
 87
ṭāʿifat al-yaʿāqiba 84, 87
 Tatianos 69
 Thebais 84
 Theodosius II 84
 Thutmosis III 53
 Tibro 13, 91, 102
 Tiglat-Pileser III 53
 Tigris 12, 46, 48f., 70, 84
Timasku 53
 Tīmūr 62
ṭōrānī 16
 Transjordanien 42
 Tripolis 68
Tukulti-apil-Esharra 53
 Ṭūr ʿAbdīn 8
 Ṭūr `Abdīn 8-10, 27, 36
 turabdinska 8, 27-29
 Ṭūr `Avdīn 8, 27
ṭūr `avdīnōyō 27
 Turkiet 8f., 41, 63, 67, 70, 82,
 92, 94, 97, 111, 113, 117
 turkiska 2f., 9f., 12, 31-33,

turkiska, forts. 75, 113, 122
tūrō 8, 27
turōyē 8
turōyō, turoyo 2f., 5, 8-11,
 13-16, 19-21, 27, 32-39, 88,
 106, 122
 Tvåflodslandet 48
 tvånaturslära 83f.
 ugaritiska 107
 umayyadiska kalifatet 61f.
umma 74
al-umma al-`arabiyya 59
 Universitets- och högskoleäm-
 betet 20
 Urfa 68
Ūrhōy 68
Urmeh 12
Urmī 12
Urmia 12, 28
 urmia-dialekten 12, 27
 Urmiasjön 9, 12
 urmia-språket 3, 5, 11-15,
 17-21, 27, 31, 36f., 39,
 88f., 107
 urmiska 27f.
Urmiyā 12
Urmiyeh 12
 Vansjön 9, 12
 Washington 98
 Västbanken 42, 63, 71
 västromerska riket 61
 Västsyriska kyrkan 85
ya`āqiba 83, 87
ya`qūvōyē 87
ya`qūvōyō 87
 Yathrib 74
 Zeno 69
 Zenobia 64
z^eqōfō 104
 zoroastrier 72
äräs k^ena`an 50
 Öst-assyriska kyrkan 85
 Österns gamla apostoliska kyrka
 85
 Österns kyrka 5f., 13, 20f., 82-
 89, 91, 100
 Österns syriska kyrka 85
 Östjordanlandet 63
 Östrom 61f., 88
 östromerska riket 61
 Östsyriska kyrkan 84f.

- 101 اتحاد النوادي السريانية في السويد
 115 آشوري
 16 آرامي
 12 ارميا
 12 ارميه
 18, 105, 115 آشوري
 69 افرام
 6 الالف باء ال(استرانجيلي)
 95 الامة السريانية
 59 الامة العربية
 67 انطاكيا
 67 انطاكية
 76 بر بهلول
 69 بر ديسان
 بطريرك انطاكية وسائر المشرق للسريان
 68 الارثوذكس
 بطريرك على انطاكية وسائر المشرق
 ورئيس اعلى للكنيسة السريانية
 68 الارثوذكسية في العالم
 68 بطريرك الكرسي الرسولي الانطاكي
 68 بطريرك للكرسي الرسولي الانطاكي
 8 الترابدينية
 48 الجزيرة
 41 الجمهورية العربية السورية
 6 الحرف الاسطرنجيلي
 7 الحرف السرياني
 7 الحروف الكلدانية
 7 الحروف النسطورية
 7 الحروف اليعقوبية
 6 خط انجلي
 69 ربولا
 68 الرها
 95 سريان
 15, 93f., 105 سرياني
 115 السريانية
 88 سلام
 94 سوري
 42 سوريا
 42 سوريا الجنوبية
 42 سوريا الصغرى
 42 سوريا الكبرى
 42 سورية
 115 الشعب الاثوري
 115 الشعب الاثوري
 115 شعبنا
 85 طائفة الآشوريين الكلدان
 84 طائفة الآشوريين النسطوريين
 87 طائفة السريان الكاثوليك
 84, 87 طائفة اليعاقبة
 69 ططيانوس
 8 طور عدين
 16 طوراني
 16 عامي
 16 افصح, فصيح
 74 القبط
 85 الكنيسة الآشورية
 85 الكنيسة السريانية الارثوذكسية
 85 الكنيسة السريانية الشرقية
 85 كنيسة المشرق
 105 اللغة الآشورية
 16 اللغة السريانية
 73 ملل, مئة
 86 المونوفيزيتية
 83 نسطور
 83 نساطرة, نسطوري
 الهيئة المركزية للاتحاد الاثوري في السويد
 101
 69, 86f. يعقوب
 86 يعقوب البرادعي
 87 يعقوب, مار

Grekiska ord och uttryck

ἄειπαρθένος 84

Αἰγύπτιος 74

Αἴγυπτος, ἡ 74

Ἀντιόχεια 67

Ἀντίοχος 67

Ἀσσυρία 47

Ἀσσυρία 47

Ἀσσύριοι 46

Βαβυλών 47

Δαμασκός 52

διὰ τεσσάρων 69

Εδωμ 52

θεοτόκος 84

κοινή διάλεκτος, ἡ 65

Μααχα 51

Μεσοποταμία 48, 49

" Συρίας 50

μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου

σεσαρκωμένη 86

Νεστόριος 83

οἶ ὄ 44

Παλαιστίνη, ἡ 42

" Συρία, ἡ 44

στρογγύλη 6

Συρία, ἡ 44f., 52

" Βαιθρωβ 51

" Δαμασκοῦ 52

ἡ Συρία ἡ ἐκ τοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ
50

Συρία, ἡ κοίλη 43, 64

" Μεσοποταμία 50

" Μεσοποταμίας 50

" Μοοχα 51

" ποταμῶν 50

" Σουβα 51

" Σωβα 51

Συρία, ἡ 44, 47

" ἡ Παλαιστίνη καλεομένη 44

Σύριοι 46

Σύροι 46

Χριστιανοί 67

χριστοτόκος 84

Χωρίζω τὰς φύσεις, ἀλλ' ἕνω τὴν
προσκύνησιν 84

Hebreiska ord och uttryck

אדם 53

ארם 45, 48-50, 52f.

ארם אשר מעבר הנהר 50

ארם בית רחוב 50f.

ארם גשור 50

ארם דמשק 50, 52

מלך, ארם 53

ארם מעכה 50f.

ארם נהרים 49f.

פדן, ארם 49

ארם צובה 50f.

ארץ כנען 50

אשור 45

גשור 50

גשור בארם 50

גשור-וארם 50

גשורה 50

גשורי והמעכתי, גבול 52

עבר נהרה 46

פלשתים 42

רום 48

שאר 81

שארית 81

שלום 88

Syriska ord och uttryck

13	ܐܘܢܝܢ	15	ܐܘܢܝܢ
68f.	ܡܝܢܐ	104	ܐܘܢܝܢ-ܐܘܢܝܢ ܐܘܢܝܢܐ
69f.	ܡܝܢܐ	104	ܐܘܢܝܢ-ܐܘܢܝܢ ܐܘܢܝܢܐ
12	ܡܝܢܐ	18	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
12	ܡܝܢܐ	4, 15	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
76	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	8	ܐܘܢܝܢܐ
67	ܐܘܢܝܢܐ	68	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
67	ܐܘܢܝܢܐ	69	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
67	ܐܘܢܝܢܐ	8	ܐܘܢܝܢܐ
6f.	ܐܘܢܝܢܐ	7, 17	ܐܘܢܝܢܐ
104	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ		ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
69	ܐܘܢܝܢܐ		ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
15, 18, 67, 95	ܐܘܢܝܢܐ		ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
104	ܐܘܢܝܢܐ	96	ܐܘܢܝܢܐ
18, 104, 106, 113	ܐܘܢܝܢܐ	68	ܐܘܢܝܢܐ, ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
101	ܐܘܢܝܢܐ	69	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
7	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	7, 17	ܐܘܢܝܢܐ
76	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	69	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
69	ܐܘܢܝܢܐ	83	ܐܘܢܝܢܐ
122	ܐܘܢܝܢܐ	83	ܐܘܢܝܢܐ
122	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	6, 7, 83	ܐܘܢܝܢܐ
101	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	83	ܐܘܢܝܢܐ
122	ܐܘܢܝܢܐ	15, 18	ܐܘܢܝܢܐ
101	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	101	ܐܘܢܝܢܐ
8	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	101	ܐܘܢܝܢܐ
8, 27	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	101	ܐܘܢܝܢܐ
8	ܐܘܢܝܢܐ	4, 43, 65	ܐܘܢܝܢܐ
27	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	43	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
8	ܐܘܢܝܢܐ	43	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
8, 122	ܐܘܢܝܢܐ	43	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
8	ܐܘܢܝܢܐ	4, 15, 65, 67, 92, 95,	ܐܘܢܝܢܐ
69	ܐܘܢܝܢܐ	104, 108	
69, 86	ܐܘܢܝܢܐ	67, 113	ܐܘܢܝܢܐ
86	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ	108	ܐܘܢܝܢܐ
87	ܐܘܢܝܢܐ		ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
87	ܐܘܢܝܢܐ	101	ܐܘܢܝܢܐ ܐܘܢܝܢܐ
67	ܐܘܢܝܢܐ	18	ܐܘܢܝܢܐ

6, 7	ቶኦ
7	ቶቶ ቶኦ
	ቶቶቶቶቶቶ ቶኦ ኦቶ ቶቶ
85, 108	
85	ቶቶቶ ቶኦ ኦቶ
	ቶቶቶ ቶቶቶቶ ቶቶቶ
68	ቶቶ ቶቶቶ ቶቶቶቶ
70	ቶቶ
7	ቶቶ
69	ቶቶቶ
13	ቶ ኦቶ
69	ቶ ቶቶ
13	ቶቶ

/

Juni 1982

Best.nr. 820801-4

STATENS
INVANDRARVERK
Box 6113
600 06 Norrköping
Tel 011-10 88 00

ISBN 91 7016 386 3